

Regeringens proposition

1980/81: 127

om folkbildning m. m.;

beslutad den 19 februari 1981.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

TORBJÖRN FÄLLDIN

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ett nytt statsbidragssystem för folkbildningen. Förslagen utgår huvudsakligen från ett betänkande av folkbildningsutredningen (SOU 1979:85), samt från regeringens proposition (prop. 1980/81:20) om besparingar i statsverksamheten, m.m. och riksdagsbeslut i anledning av denna. Propositionen innehåller också vissa preciseringar av folkbildningens mål och av gränserna mellan folkbildning och olika former av vuxenutbildning.

Det nya statsbidragssystemet föreslås gälla fr. o. m. budgetåret 1981/82. Det avses omfatta två olika, schablonmässigt beräknade, timbidrag för statsbidragsberättigade cirkeltimmar. Ett högre bidrag föreslås utgå till ett i förväg bestämt antal cirkeltimmar. Ett lägre bidrag föreslås för övriga cirkeltimmar som uppfyller reglerna för statsbidrag. Det föreslagna bidragssystemet ökar studieförbundens frihet att besluta om verksamhetens inriktning. På sikt skall man dock inte få överskrida den kostnadsnivå för den statliga bidragsgivningen till studiecirkelverksamheten som har beräknats för budgetåret 1981/82.

Till kulturverksamhet inom studieförbund och andra föreningar föreslås ett nytt bidrag som dels skall ersätta anslaget Bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m. m. och anslagsposten Experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer under anslaget Bidrag till kulturverksamhet inom organisationer, dels avse en del av den studiecirkelverksamhet som nu finns inom det estetiska området.

Ett antal förändringar föreslås i villkoren för att statsbidrag skall kunna utgå för en studiecirkeltimme. På några punkter föreslås en vidgning av

rätten till statsbidrag samtidigt som möjligheterna att göra undantag från bestämmelserna begränsas. Behovet av undantagsbestämmelser minskar dessutom genom det föreslagna nya bidraget till kulturverksamhet. I andra fall föreslås en skärpning av villkoren i syfte att framhäva kravet på att verksamheten för att vara bidragsberättigad skall svara mot folkbildningens grundläggande syften.

I fråga om samarbete och gränsdragning mellan studieförbundens verksamhet och viss annan vuxenutbildning innehåller propositionen preciseringar. Bl. a. uttalas att skolstyrelserna bör ta initiativ till regelbundna överläggningar i vuxenutbildningsfrågor.

Som tillsynsmyndighet för studiecirkelverksamheten föreslås SÖ samt för kulturverksamheten statens kulturråd.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Härigenom föreskrivs att i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde skall införas en ny paragraf, 11 c §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 c §

Enligt föreskrifter om statsbidrag till kulturverksamhet i folkbildningen m.m. kan ideell förening få statsbidrag. Länsbildningsförbunden prövar frågor om statsbidrag enligt dessa föreskrifter i den mån prövningen inte ankommer på statens kulturråd.

Folkbildningsförbundet bestämmer hur stor del av tillgängliga medel för sådana statsbidrag, som avses i första stycket, som står till varje länsbildningsförbunds förfogande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

Förslag till

Lag om upphävande av förordningen (1974: 454) om statsbidrag till kulturprogram inom föreningslivet

Härigenom föreskrivs att förordningen (1974: 454) om statsbidrag till kulturprogram inom föreningslivet skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1981.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-02-19

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelsohn, Danell, Petri, Eliasson.

Föredragande: statsrådet Wikström

Proposition om folkbildning m. m.

Föredraganden anför

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 30 oktober 1975 tillkallade dåvarande chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Bertil Zachrisson, samma år sakkunniga¹ för att utreda vissa folkbildningsfrågor m. m. (U 1975: 19).

Kommittén, som antog namnet folkbildningsutredningen, har avlämnat slutbetänkandet (SOU 1979: 85) Folkbildning för 80-talet. En sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*. Vidare har kommittén överlämnat en debattskrift, Folkbildningen i framtiden (SOU 1977: 38), samt en rapport Naturvetenskap och folkbildning (DsU 1977: 9).

Med stöd av regeringens bemyndigande den 16 mars 1978 tillkallade jag en kommitté² för att göra en översyn av den kommunala vuxenutbildning-

¹ När betänkandet avlämnades: riksdagsledamoten Lars Gustafsson, ordförande, riksdagsledamoten Lars Ahlmark, utbildningsdirektören Nils Erik Anderson, riksdagsledamoten Sivert Andersson, verkmästaren Lennart Bengtsson, överdirektören Olle Edholm, bildningskonsulenten Maja-Stina Eriksson, studierektorn Berit Frändås, riksdagsledamoten Åke Gustavsson, förbundsordföranden Inge Johansson, folkhögskolerektorn Gösta Karlsson, utredningssekreteraren Lillemor Mundebo, riksdagsledamoten Hans Nyhage och redaktören Bo Swedberg.

² När delbetänkandet avlämnades: riksdagsledamoten Stig Alemyr, ordförande, riksdagsledamoten Karl-Erik Häll, länsbildningskonsulenten Martin Hällgren, folkhögskolerektorn Gösta Karlsson, lektorn Ove Nordstrandh, fil. lic Marie Nordström och studiesekreteraren Berit Oscarsson.

en (U 1978:04). Kommittén, som antog namnet komvux-utredningen, har bl. a. avlämnat delbetänkandet (SOU 1979:92) Komvux och studieförbund. Arbetsfördelning och samråd. En sammanfattning av delbetänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Efter gemensam remiss har yttranden över folkbildningsutredningens slutbetänkande och komvux-utredningens delbetänkande avgetts av kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, statens handikappråd, statistiska centralbyrån (SCB), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), statens institut för personalutbildning (SIPU), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), centrala studiestödsnämnden (CSN), skolöverstyrelsen (SÖ) efter hörande av länskolnämnderna, statens institut för läromedelsinformation (SIL), statens kulturråd, konsumentverket, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), arbetarskyddsstyrelsen, statens invandrarverk, statens industriverk, Svenska riksteatern (riksteatern), Stiftelsen Institutet för rikskonserter (rikskonserter), regionmusiken, Stiftelsen Riksutställningar (riksutställningar), styrelsen för statens skola för vuxna i Härnösand (SSV i Härnösand), statens ungdomsråd (SUR), studiestödsutredningen, gymnasieutredningen, kommittén ang. svenskundervisning för invandrare, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Arjeplogs, Arvidsjaurs, Gotlands, Göteborgs, Hallsbergs, Haninge, Helsingborgs, Hällefors, Kalmar, Karlskrona, Kiruna, Malmö, Mariestads, Mörbylånga, Norsjö, Nybro, Nässjö, Olofströms, Orusts, Ragunda, Skellefteå, Stenungsunds, Stockholms, Umeå, Uppsala, Vaxholms, Vindelns och Öckerö kommuner, Samernas riksförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO)-Familjeföretagen, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Sveriges fiskares riksförbund, Sveriges Riksidrottsförbund, Sveriges Radio AB (SR), Landsorganisationen i Sverige (LO), Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Svenska arbetsgivarföreningen (SAF), Folkbildningsförbundet, länsbildningsförbunden i Stockholms, Uppsala, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Göteborg och Bohus, Älvborgs, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Jämtlands och Västerbottens län samt Östergötlands, Gotlands, Skånes, Hallands och Dalarnas bildningsförbund, Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, Handikappförbundens centralorganisation (HCK), De handikappades riksförbund (DHR), Arbetarnas bildningsförbund (ABF), Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet (FS), KFUK-KFUM:s studieförbund, Medborgarskolan, Studieförbundet Vuxenskolan (SV), Sveriges kyrkliga studieförbund (SKS), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), och Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV) i ett gemensamt yttrande, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet (NBV), Brevskolan, Centerns kvinnoförbund, Centerns ungdomsförbund (CUF), Folkpartiets kvinnoförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Moderata samlingspartiets kvinnoförbund, Moderata ungdomsförbundet (MUF), Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska ung-

domsförbund (SSU), Sveriges elevers centralorganisation (SECO), Samarbetsorganisationen för Sveriges vuxenstuderande (SOSVUX), Sveriges folkhögskoleelevers förbund (SFEF), Sveriges Förenade studentkårer (SFS), Riksförbundet Hem och Skola, Vi unga, Unga Örnar, Konstnärernas riksorganisation (KRO), Fredrika Bremer förbundet, Folketshusföreningarnas riksförbund, Hyresgästernas riksförbund, HSB:s riksförbund, Pensionärernas Riksorganisation, Kooperativa förbundet (KF), LT:s förslag, Sveriges frikyrkoråd, Riksförbundet finska föreningar i Sverige samt Grekiska och Jugoslaviska riksförbunden i ett gemensamt yttrande tillsammans med Assyriska, Italienska, Spanska och Turkiska riksförbunden.

Härutöver har yttranden kommit in från Riksantikvarieämbetet, Amatörteaterns riksförbund, Danscentrum, Filmcentrum, Folkets Bio, Fotograficentrum, Författarcentrum, Illustratörcentrum, Konstnärscentrum, Musikcentrum, Teatercentrum, Översättarcentrum, Föreningen Sveriges Jazzmusiker, Kontaktnätet, Svenska Jazzriksförbundet, Yrkestrubadurernas Förening, Sveriges fritidsfiskares riksförbund, Föreningen svenska tecknare, Grums kommun, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, IOGT-NTÖ-rörelsen, Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS), Samarbetsrådet för Sveriges körer, Lekmiljörådet, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna, Riksförbundet Sveriges fritids- och hemgårdar, Riksförbundet Sveriges 4H och Jordbrukare-Ungdomens förbund, Riksförbundet Unga Musikanter, Riksförbundet Sveriges Amatörorkestrar, Sveriges allmänna biblioteksförening, Studieverksamheten Lillhagens sjukhus, Svenska Artist-| Musikerskolan, Svenska Danspedagogförbundet, Sveriges Författarfond, Sveriges Författarförbund, Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund, Svenska Musikerförbundet, Vänsterpartiet-Kommunisternas Norrbotten-Distrikt, Värmlands och Östergötlands läns landsting, Vuxenutbildningsnämnden i Södermanlands län, Sveriges Dövas Riksförbund, Synskadades Riksförbund, Hörselfrämjandets Riksförbund och Föreningen Sveriges Dövblinda.

Kortfattade sammanställningar av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4-6*.

Kulturrådet har avgivit en rapport om Kulturprogram i föreningslivet, samt en rapport om utvärdering av statsbidrag för experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer 1974/75-1978/79. Båda rapporterna har remissbehandlats. Sammanfattningar av båda rapporterna samt kortfattade sammanställningar av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 7 och 8*.

Redovisning av nuvarande förhållanden inom vuxenutbildningen i dess helhet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

I prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 627 har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, dels godkänna att 70 000 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för

budgetåret 1981/82 används till att delvis finansiera anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet, dels till bidrag till studieförbund för budgetåret 1981/82 beräkna ett anslag av 43 287 000 kr. och till bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1981/82 beräkna ett förslagsanslag av 738 628 000 kr. Dessa preliminärt beräknade anslag skall även finansiera de ändamål som avses med det nuvarande anslaget Bidrag till kulturprogram i föreningslivet och den del av anslaget Bidrag till kulturverksamheten inom organisationer som är betecknad Experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer. Jag anhåller att nu få ta upp dessa frågor.

2 Folkbildningen. Dess framväxt och roll

2.1 Folkbildningens framväxt

Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet har sina rötter i de bibliotek och den föreläsungsverksamhet, de folkhögskolor och den studiecirkelverksamhet som växte fram inom och i nära anslutning till 1800-talets folkrörelser och som fick en avgörande betydelse för deras utveckling.

Under 1800-talet förändrades det svenska samhället på ett genomgripande sätt. Medicinska och andra vetenskapliga framsteg möjliggjorde en kraftig befolkningstillväxt med påföljande folkomflyttningar. Industrialismen fick sitt genombrott i Sverige. Kommunikationerna förbättrades. Från utlandet kom nya idéer och impulser. De sämst ställda grupperna började bli medvetna och komma till insikt om att de genom gemensamma insatser kunde förändra och förbättra sin livssituation. Folkrörelserna började göra sig gällande. Upplevelsen av missförhållanden och orättvisor – religiöst, socialt och ekonomiskt – förenade dem i protester mot det bestående samhället.

Ungefär vid mitten av 1800-talet började frikyrkorörelsen breda ut sig. Statskyrkan uppfattades som representant för de krafter i samhället som krävde enhet i religionen och därmed hindrade en fri trosutövning. Kritiken mot dess dominans växte. Frikyrkofolkets revolt inspirerade även andra grupper till samverkan och protest.

Något senare började den absolutistiska nykterhetsrörelsens idéer få fäste. Stora delar av befolkningen hade tagit spriten som hjälp för att kunna fly undan hårda livsvillkor. Alkoholmissbruket var ett allvarligt hinder för människors att ta itu med både personliga och gemensamma problem.

Under senare delen av 1800-talet växte den politiska och fackliga arbetarrörelsen fram. Samhällets omstrukturering hade lett till svåra sociala problem. Vid de nyetablerade industrierna med många anställda gavs tillfällen till kontakt och diskussion. Både den fackliga och den politiska grenen av arbetarrörelsen växte snabbt till betydande omfattning.

Från England kom idéer om konsumentkooperation. I protest mot brukshandelssystemet bildades handelsföreningar, som ägdes och styrdes av medlemmarna.

Efter mönster från arbetarrörelsen och andra folkrörelser organiserades senare den svenska bonderörelsen inom vilken både politiska, fackliga och producentkooperativa organisationer bildades.

Efter att ha stagnerat mot slutet av 1800-talet kom *biblioteksrörelsen* från sekelskiftet att utvecklas på nytt, parallellt med folkbildningsarbetet i övrigt.

Små bibliotek hade under det första decenniet av 1900-talet vuxit fram i direkt anslutning till missionshus, kapell, loger och studiecirklar. 1912 blev de berättigade att erhålla statsbidrag. Bidragsvillkoren var så utformade, att de stimulerade till planmässig studiecirkelverksamhet. Cirkelbiblioteken skulle kostnadsfritt betjäna allmänheten och svara mot samma krav på bokbestånd och öppethållande som de kommunala biblioteken.

År 1947 var antalet studiecirkelbibliotek 4843 med 2510365 bokband.

Samtliga då verksamma studieförbund bedrev biblioteksverksamhet. Mot slutet av 1940-talet inordnades många cirkelbibliotek i den kommunala biblioteksverksamheten.

Det kom emellertid att dröja till år 1965 innan riksdagen beslutade att bidragen till studiecirkelbiblioteken enligt då gällande regler skulle upphöra.

Redan på 1840- och 1850-talen förekom bildningscirklar som kan sägas ha varit ett slags *föreläsningssammanslutningar*. I anslutning till den framväxande frikyrko- och nykterhetsrörelsen uppstod en tradition med föredrag och föreläsningar även i mer allmänna ämnen. År 1880 bildades Stockholms arbetarinstitut med uppgift att "till arbetare och andra, såväl kvinnor som män, vilka under uppväxten varit i avsaknad av utbildning, meddela en vetenskaplig, humanistisk och estetisk skolning". Verksamheten bedrevs i form av föreläsningar och bibliotek.

Stockholms arbetarinstitut blev förebild för liknande institut i andra städer. Syftet var bl. a. att ge städernas invånare en motsvarighet till landsbygdens folkhögskolor. Från 1884 beviljade riksdagen årligen anslag till "föreläsningar för arbetarklassen".

Från 1893 medverkade universitetslärare till att anordna sommarkurser, som erhöll statsbidrag. Kursdeltagarna var till stor del lärare, som återvände till sin hembygd och där bildade föreläsningsföreningar. Föreläsningsbyråer bildades i Lund, Göteborg och Stockholm. Verksamheten i föreläsningsföreningarna bedrevs i nära samverkan med universiteten och växte ut över hela landet. Under flera årtionden var denna verksamhet en av det svenska folkbildningsarbetets viktigaste former.

Genom 1947 års folkbildningsreform förbättrades statsbidraget, och det totala antalet föreläsningar och föreläsningsföreningar ökade under 1950-talet. Från 1957 började föreläsningsverksamheten minska, bl. a. till följd

av konkurrensen från den utbyggda radio- och TV-verksamheten. Efter hand har studieförbunden övertagit en stor del av föreläsningsverksamheten.

När bidrag till kulturprogram inom föreningslivet infördes 1974, omvandlades statsbidraget till föreläsningar och sammanfördes med bidraget till andra kulturarrangemang.

Genom 1862 års kommunallagar och 1866 års riksdagsordning fick den självägande bondeklassen ett betydande politiskt inflytande. Detta skapade behov av ökade kunskaper, och 1866 startades de tre första *folkhögskolorna* i landet. De hade stark lokal förankring.

Folkhögskolan var från början avsedd för vuxen manlig ungdom och skulle meddela allmän medborgerlig bildning. Undervisningen var förlagd till vinterhalvåret. På 1880-talet anordnades sommarkurser för kvinnliga studerande, och vid sekelskiftet kom de första samskolorna till stånd.

I början av 1900-talet startade de första folkrörelseanknutna folkhögskolorna: Brunnsvik för arbetarrörelsen och Wendelsberg för nykterhetsrörelsen. Folkhögskolans verksamhet blev med tiden allt mer differentierad. Rörelseanknytningen och bygdeförankringen gav skolorna bredd i idéinriktning och samhällsengagemang.

Vid mitten av 1900-talet hade folkhögskolans arbetsbetingelser förändrats i samband med att den obligatoriska skolan reformerats. I en proposition till 1957 års riksdag framhölls att folkhögskolan utan att ge avkall på sin huvudsakliga målsättning borde kunna ge grund för fortsatt utbildning.

Enligt den nu gällande folkhögskoleförordningen från 1977 skall folkhögskolan så långt som möjligt ta sin utgångspunkt i kursdeltagarnas livssituation. Målet är att främja deras personliga och sociala utveckling och att ge dem kunskaper för att aktivt kunna medverka i samhälls- och arbetsliv. Rätten till profilering – ideologiskt och på annat sätt – har markerats. Varje skola har möjlighet att själv utforma sin verksamhet och frihet att i samråd med deltagarna självständigt besluta om studiernas uppläggning och inriktning.

Sedan länge förekommer en omfattande samverkan mellan folkhögskolor och studieförbund. Sedan budgetåret 1958/59 har folkhögskollärare möjlighet att leda studiecirklar som en del av sin tjänstgöringsskyldighet vid folkhögskolan. Vidare genomförs kombinationsutbildning i form av studiecirklar och korta folkhögskolekurser. Folkhögskolan samverkar också med studieförbunden i korta folkhögskolekurser för cirkelledarutbildning och annan funktionärsutbildning.

Den växande medvetenheten hos de sämst ställda grupperna i samhället och insikten om att man behövde ökade kunskaper för att kunna hävda sina intressen ledde vid seklets början till att man inom folkrörelserna tog upplysningsfrågan i egna händer. Samverkanstanken kom till uttryck också på studieområdet.

Den första *studiecirkeln* uppstod inom nykterhetsrörelsen. Den blev

mönsterbildande och cirklar växte fram med anknytning till det lokala folkrörelsearbetet. Studiecirkeln var, och är fortfarande, en kamratkrets för gemensamma, planmässigt bedrivna studier över ett på förhand angivet ämne eller problemområde. Man samlades ofta i hemmen. Ledare i gruppen blev som regel en av deltagarna, som valdes av sina kamrater. Det begränsade studiematerial man hade att tillgå kompletterades med deltagarnas egna erfarenheter. Man lärde sig diskutera och argumentera, ta hänsyn till andras synpunkter och respektera andras åsikter. Studierna förankrades i behov och erfarenheter från vardagsliv och föreningsarbete.

Arbetarrörelsen mötte bristande förståelse från de bättre ställda grupperna när det gällde strävandena att höja arbetarnas kultur- och bildningsnivå. Man tog därför själv hand om studiefrågorna. Studiecirkeln blev det viktigaste instrumentet i detta arbete. Detsamma blev förhållandet inom andra folkliga rörelser.

Studieverksamheten inom folkrörelserna växte i omfattning och krävde därmed en fast organisatorisk uppbyggnad. Ekonomiska realiteter gjorde att man valde att bilda särskilda *studieförbund* som skulle svara för studieverksamheten i nära samspel med rörelsen. 1912 års biblioteksförfattning innebar, att studiecirklar kunde få statsbidrag till bokinköp. Bidrag kunde endast utgå till bibliotek tillhörande ett riksförbund med minst 20000 medlemmar och med sammanlagda årliga bokinköp för minst 6000 kr. Således bidrog bidragsbestämmelserna till att särskilda studieförbund bildades. Arbetarnas bildningsförbund (ABF) tillkom 1912 och blev mönsterbildande för övriga förbund.

Från år 1947 fick studieförbunden statsbidrag till kostnader för cirkelledare, till studiematerial och till förbundens administration. Statsbidragen kompletterades med bidrag från landsting och kommuner.

Utvecklingen under 1960- och 1970-talen har inneburit att studieförbundens folkrörelseförankring efterhand allt tydligare kommit att sätta sin prägel på studiecirkelverksamheten. Folkbildningsarbetets hävdvunna frihet har gett möjlighet till ideologisk profilering i verksamheten. Studieförbunden utgör därmed viktiga instrument för medlemsorganisationernas strävanden. Samtidigt svarar förbunden för ett omfattande utbud av cirkelverksamhet till en bred allmänhet. Också denna verksamhet präglas av medlemsorganisationernas ideologiska värderingar. Folkbildningsorganisationerna har sedan länge genomfört vissa uppgifter i samverkan. Folkbildningsförbundet, som bildades 1903, var ursprungligen främst en sammanslutning för föreläsnings-, kurs- och biblioteksverksamhet. Samverkande bildningsförbunden var från sin start 1936 de folkrörelseförankrade studieförbundens samarbetsorganisation. Dessa två förbund gick 1968 samman i det nuvarande Folkbildningsförbundet, där bl. a. de tio studieförbunden är medlemmar.

2.2 Vuxenutbildningsreformerna. Vuxenutbildningens mål.

År 1967 lades grunden för den nuvarande vuxenutbildningen genom proposition 1967:85 angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m. I denna proposition föreslogs bl. a. att en kommunal gymnasial vuxenutbildning skulle inrättas och att yrkesskolornas deltidskurser skulle överföras dit. Vidare angavs riktlinjer för avgränsningen mellan det fria och frivilliga folkbildningsarbetet och den kommunala vuxenutbildningen. Under de närmaste tio åren följde sedan en intensiv utrednings- och reformperiod. De omfattande utredningarna SVUX (Studiestöd åt vuxna) och FÖVUX (Försöksverksamhet med vuxenutbildning) resulterade vid slutet av perioden i regeringens proposition 1975:23 om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd till vuxna m. m. Vuxenutbildningen skall, heter det där

- bygga vidare på ungdomsutbildningen men också kompensera brister i denna,
- bidra till de studerandes personlighetsutveckling,
- stärka individens ställning i arbetslivet,
- fördelas mer rättvist så att möjligheterna till social och kulturell utveckling och ekonomisk trygghet blir jämnare fördelade,
- ge redskap för deltagande i samhällslivet,
- utvecklas så att återkommande utbildning främjas,
- tillgodose de kortutbildades behov av överbyggande utbildning.

SÖ har senare sammanfattat och tolkat dessa målskrivningar. Vuxenutbildningen måste, heter det i SÖ:s anslagsframställning för budgetåret 1977/78

- minska utbildningsklyftorna i samhället. Den bör därvid ges ett sådant innehåll och en sådan utformning som bidrar till social och ekonomisk jämlikhet,
- stimulera medborgarna till ökad social och kulturell aktivitet och stärka deras förmåga till kritisk analys av den egna situationen och det omgivande samhället. Den bidrar därigenom såväl till individernas personlighetsutveckling som till demokratiseringssträvandena i samhället,
- stärka individers och gruppernas ställning i arbetslivet, dels genom allmänbildning, dels genom yrkesutbildning. Därigenom bidrar den till att underlätta för arbetstagarna att aktivt påverka sina arbetsvillkor, att möta förändringar på arbetsmarknaden och att medverka i den pågående demokratiseringen av arbetslivet,
- samtidigt tillgodose de vuxnas individuella önskemål om och behov av vidgade studie- och utbildningsmöjligheter. Den bidrar därvid till att kompensera brister i ungdomsutbildningen.

2.3 Kulturreformerna och de kulturpolitiska målen

Efter ett omfattande utredningsarbete kunde riksdagen på grundval av tre olika propositioner om den statliga kulturpolitiken (prop. 1974:28, 1975:20 och 1975/76:135) fastställa kulturpolitikens mål och påvisa det nära och naturliga sambandet mellan dess olika delar. Den fria och frivilliga folkbildningens betydelse för möjligheterna att förverkliga den nya kulturpolitiken betonades och dess roll inom kulturområdet markerades starkare än vad som dittills skett.

De kulturpolitiska målen formulerades på följande sätt:

Kulturpolitiken skall

- medverka till att skydda yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas.
- ge människor möjligheter till egen skapande aktivitet och främja kontakten mellan människor.
- motverka kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet.
- befrämja en decentralisering av verksamhet och beslutsfunktioner inom kulturområdet.
- i ökad utsträckning utformas med hänsyn till eftersatta grupperns erfarenheter och behov.
- möjliggöra konstnärlig och kulturell förnyelse.
- garantera att äldre tiders kultur tas tillvara och levandegörs.
- främja ett utbyte av erfarenheter och ideér inom kulturområdet över språk- och nationsgränser.

I regeringens förslag (prop. 1974:28) rörande den nya kulturpolitiken betonades att den borde ses som ett av flera instrument för att skapa ett samhälle som präglas av jämlikhet och som ger människor möjligheter till ett rikare liv. Samtidigt betonades det nära sambandet mellan kulturpolitik, utbildningspolitik och socialpolitik och att kulturell jämlikhet är lika angelägen som ekonomisk och social jämlikhet. På samma sätt som det krävs målmedvetna insatser för att skapa social och ekonomisk utjämning krävs det målmedvetna insatser för att demokratisera kulturlivet.

I anslutning till redovisningen av innebörden av de kulturpolitiska målen betonades starkt organisationslivets viktiga roll för genomförandet av den nya kulturpolitiken. Den fria kollektivt skapande verksamheten kunde bidra till att upphäva den traditionella rollfördelningen mellan producent och mottagare. Genom gruppverksamhet kunde medskapande och medinflytande stimuleras. Den amatöristiska verksamheten inom kulturområdet kunde bidra till att skapa intresse för och öka efterfrågan på yrkesverksamma kulturarbetares insatser och produkter samt öka respekten för deras yrkeskunnande. Dessutom: skapade en amatöristisk verksamhet i kollektiva former kontakt mellan människor och bidrog till att bryta människors isolering. Den stimulerade till åsiktsutbyte och debatt. I kulturpropositionen framhölls att insatser för att öka människors möjligheter till egen

kulturell aktivitet borde ges hög prioritet i den framtida kulturpolitiken. Detta innebär att organisationslivet med dess direkta anknytning till människors erfarenheter och intressen fick en central roll i den nya kulturpolitiken.

Det betonades vidare att det var viktigt att samhället erbjuder alternativ till det privata kulturutbudet som bedrivs i rent spekulationsssyfte. Samhällets kulturpolitik syftar bl. a. till att minska de negativa verkningarna av det kommersiella kulturutbudet och att på sikt ändra efterfrågemönstret. Detta kunde bl. a. ske med skolans och folkrörelsernas hjälp.

När det gällde utbyggnaden av statens åtaganden framhölls att insatserna för eftersatta grupper och i kulturfattiga miljöer måste prioriteras. Syftet var att bryta isolering och utestängdhet och att skapa förutsättningar för en vidare gemenskap. De grupper som borde uppmärksammas särskilt var bl. a. barn, handikappade, institutionsvårdade, invandrare samt människor i glesbygd.

Folkrörelsernas betydelse för att genomföra denna politik betonades starkt.

Ett av de viktigaste inslagen i den nya kulturpolitiken var åtgärder för att förbättra människors möjligheter till egen skapande aktivitet. En rad förslag för att stimulera amatörverksamheten lades fram.

Amatörverksamheten bedrevs till stor del av studiecirklar. Därför tog många av reformerna sikte på att intensifiera cirkelaktiviteterna. Anslagen till studiecirkelverksamheten ökades och bidraget per studietimme höjdes. Vidare ändrades bestämmelserna om studiecirklarnas arbete för att underlätta den praktiskt inriktade amatörverksamheten.

Möjligheterna till expert- och fackmannamedverkan i studiecirklarna ökades och ersättningen höjdes, bl. a. för att underlätta kulturarbetarnas medverkan. Anslagen till studieförbundens centrala verksamhet ökades. Härigenom fick folkbildningsorganisationerna bl. a. möjlighet att intensifiera kursverksamhet och cirkelledarutbildning med tanke på uppgifter på kulturområdet.

De centrala amatörorganisationerna, t. ex. körförbunden och olika orkesterorganisationer, fick sitt sammanlagda årliga bidrag höjt.

3 Behovet av reformer på folkbildningens område

3.1 Inledning

Jag kommer inledningsvis att kortfattat redovisa dels folkbildningsutredningens förslag, dels komvux-utredningens förslag i delbetänkandet Komvux och studieförbund, Arbetsfördelning och samråd, dels remissyttrandena över förslagen. Därefter kommer jag att presentera mina egna förslag i målfrågor samt utgångspunkterna för mitt förslag till bidragssystem.

3.2 Folkbildningsutredningens förslag

Enligt direktiven till folkbildningsutredningen skulle de mål som utgjorde grund för statsbidrag till folkbildningsarbetet fortfarande gälla. Folkbildningsarbetet skulle alltså även i framtiden behålla sin särart och sin folkrörelseförankring och inte utvecklas i former som närmar sig det allmänna skolväsendet eller på annat sätt institutionaliseras. Kommitténs förslag i målfrågor skulle endast avse preciseringar och avvägningar mellan mål som kan stå i konflikt med varandra.

Tyngdpunkten i utredningsuppdraget låg på dels frågan om gränsdragningen mellan statsbidragsberättigad studiecirkelverksamhet och annan studieverksamhet för vuxna, dels statsbidragsfrågor. Kommittén skulle undersöka hur gällande bestämmelser om gränsdragning hade tolkats och tillämpats i praktiken och pröva om de borde förändras eller förtydligas. Vidare skulle den pröva om gällande konstruktion av statsbidraget till studiecirkelarna var ändamålsenlig. Försök till förenklingar av statsbidragssystemet skulle göras. Kommittén skulle vidare belysa konsekvenserna av att samhället tar ansvar för full kostnadstäckning för verksamheten. De tilläggsdirektiv som kommittén erhöll år 1978 ändrade inte den huvudsakliga inriktningen av utredningsuppdraget.

I enlighet med direktiven utgår förslagen från de fastlagda målen för folkbildningsarbetet. Man understryker att folkrörelseanknytning är mycket viktig, både för den verksamhet som bedrivs inom eller i nära samarbete med medlemsorganisationerna och för den verksamhet som vänder sig till en bredare allmänhet. Kommittén betonar att deltagandet skall vara frivilligt och att den enskilde själv skall välja studieförbund. Mål, innehåll och arbetsformer skall bestämmas av deltagarna. Studieförbunden bör eftersträva att bevara cirkelledarskapet som ett förtroendeuppdrag.

Folkbildningsutredningen föreslår delvis nya regler för gränsdragningen mellan studiecirkel och annan verksamhet, delvis förtydliganden av redan existerande bestämmelser. Förslagen avser gränsdragningen mellan studieförbunden å ena sidan och kommunal vuxenutbildning, högskola och utbildning i företag å den andra. Vidare avser förslagen vuxenutbildning bland utvecklingsstörda resp. inom kriminalvården, samt studieverksamhet inom idrottsrörelsen. Slutligen diskuterar folkbildningsutredningen vilken verksamhet som skall kunna genomföras med statsbidrag och vilka aktiviteter som inte bör berättiga till bidrag enligt folkbildningsförordningen.

Folkbildningsutredningens förslag till bidragssystem grundar sig på uppfattningen att staten på sikt bör kunna ge bidrag som i princip men inte till varje krona ger full kostnadstäckning för de kostnadsposter, som staten har att ansvara för. Kommittén anser att nuvarande ämnesprioritering skall upphöra, men föreslår riktade tilläggsbidrag till verksamhet i glesbygd samt bland handikappade och invandrare. Stödet till kortutbildade

och lågmotiverade grupper koncentrerar kommittén till uppsökande verksamhet i bostadsområden och på arbetsplatser. Kostnadsfördelningen mellan stat och kommun förändras enligt förslaget så att staten på sikt övertar bidragsgivningen till studieförbundsavdelningarnas instruktions- och administrationskostnader, medan kommunerna får svara för bidragsgivningen till studiematerial.

Folkbildningsutredningens förslag till bidragssystem omfattar ett grundbidrag, framräknat med riksmedelscirkelns kostnader som underlag, samt en extra resurs, som utgår med viss procent av grundbidraget. Det nuvarande bidraget till kulturprogram inom föreningslivet vill folkbildningsutredningen omforma och utveckla till ett bidrag till vad som benämns annan bildningsverksamhet. Såväl bidragen till instruktions- och administrationskostnader som bidragen till studieförbundens centrala verksamhet föreslås få en schablonmässig utformning och beräknas på verksamhetsvolymen i studiecirklar och annan bildningsverksamhet. Till studieförbundens handikappverksamhet föreslås särskilda bidrag.

Kommittén har föreslagit vissa förändringar i villkoren för statsbidrag till studiecirklar. Förslagen om en extra resurs och bidraget till annan bildningsverksamhet skulle enligt kommittén medföra att behovet av dispenser från statsbidragsvillkoren i stor utsträckning bortfaller.

Folkbildningsutredningen anser att en och samma myndighet bör vara tillsynsmyndighet för folkbildningsarbetet i dess helhet, men föreslår inte vilken myndighet, som bör få det ansvaret. Kommittén föreslår vidare att studieförbunden själva skall få ett ökat ansvar för tillsyn och kontroll av verksamheten och avdelar särskilda medel för detta. Kommittén tar slutligen upp vissa frågor om forskning och utvecklingsarbete inom folkbildningens område.

3.3 Komvux-utredningens förslag

Mot bakgrund av de mål för vuxenutbildningen som fastställts av riksdagen, skulle komvuxutredningen analysera vilka slag av vuxenutbildning som det i första hand borde ankomma på den kommunala vuxenutbildningen (komvux) att ta ansvar för. Utifrån dessa överväganden skulle kommittén framlägga förslag rörande gränsdragningen i förhållande till den verksamhet som bedrivs av studieförbunden. Vid behandlingen av gränsdragningsfrågorna skulle folkbildningsutredningen och komvux-utredningen samråda med varandra.

Komvux-utredningen överlämnade i december 1979 sitt delbetänkande Komvux och studieförbund, Arbetsfördelning och samråd (SOU 1979: 92). Med utgångspunkt från de allmänna målen för vuxenutbildningen föreslår komvux-utredningen, efter samråd med folkbildningsutredningen, en precisering av målen för den kommunala vuxenutbildningen. Olika möjligheter att prioritera utbildningar inom komvux övervägs, liksom tänkbara

principer för arbetsfördelning mellan komvux och studieförbund. Anordnarnas mål föreslås vara utgångspunkten för en arbetsfördelning inom vuxenutbildningen. Som lösning på gränsdragningsproblemen mellan komvux och studieförbunden föreslås dels att komvux till nybörjarundervisning i engelska skall rekrytera vuxenstuderande som siktar på grundskolkompetens, dels att yrkesinriktad utbildning inom komvux även i framtiden skall vara arbetsmarknadsinriktad och anordnas efter samråd med arbetsmarknadens parter, dels att skolstyrelserna skall åläggas att ta initiativ till ett samråd mellan olika anordnare av vuxenutbildning i kommunen om det vuxenutbildningsutbud som planeras.

3.4 Remissyttrandena

Folkbildningsutredningens formuleringar av studiecirkelverksamhetens mål, innehåll och arbetsformer tillstyrks av de remissinstanser som yttrat sig häröver. Kommitténs betoning av cirkelledarskapet som ett förtroendeuppdrag ifrågasätts dock i några yttranden.

Folkbildningsutredningens och komvux-utredningens preciseringar av gränserna mellan studieförbund och kommunal vuxenutbildning har accepterats av de flesta remissinstanserna. Avgränsningen mellan studieförbund och högskola tillstyrks också i de flesta yttrandena. Däremot är flera instanser tveksamma till att sätta en övergångstid för de universitetscirkular som enligt förslaget skall föras över till högskolan.

Övriga förslag om arbetsfördelning och gränsdragning mellan studieförbund och annan verksamhet tillstyrks av de flesta remissinstanserna.

I fråga om folkbildningsutredningens förslag till bidragssystem är meningarna mer delade. Principen att staten på sikt skall ge i princip full kostnadstäckning för de statsbidragsberättigade kostnadsposterna tillstyrks av majoriteten av remissinstanserna. Ett antal instanser, däribland två studieförbund, anser dock inte att full kostnadstäckning bör uppnås ens på sikt.

Nästan alla remissinstanser instämmer i kommitténs förslag till kostnadsfördelning mellan stat och kommun, men de anser nästan undantagslöst att staten bör ta över de lokala administrationskostnaderna i ett steg. Utredningsförslaget om ett övertagande i två steg leder enligt dessa remissinstanser dels till en kraftig kostnadsövertagning på kommunerna, dels till stora administrativa svårigheter.

Huvudprinciperna i det föreslagna bidragssystemet tillstyrks av merparten av remissinstanserna, dels därför att det innebär en efterlängtat förenkling, dels därför att systemet ger ersättning för kostnadsutvecklingen. Många remissinstanser anser dock att höga kostnader premieras i det föreslagna systemet, genom att storleken av såväl den extra resursen som bidragen till instruktion och administration och till studieförbunden är knutna till de kostnader som är grundbidragsberättigade.

Förslaget till bidrag till annan bildningsverksamhet tillstyrks av alla de remissinstanser som har anknytning till folkbildningen. Nästan alla instanser som tillhör kultursektorn anför tveksamhet till det nya bidraget, eftersom de befarar att det kommer att ge färre arbetstillfällen för professionella kulturarbetare.

Många remissinstanser anser att flera bidragsposter är för små för att tillgodose de ändamål som avses. Detta gäller framför allt den extra resursen och bidraget till annan bildningsverksamhet. Några remissinstanser med anknytning till arbetarrörelsen anser att de föreslagna bidragsbeloppen ger så påtagliga försämringar att de föredrar att man behåller nuvarande bidragssystem.

Den begränsning av behovet av dispenser som följer av kommitténs förslag hälsas med tillfredsställelse av flera remissinstanser.

3.5 Folkbildningens mål och kännetecken

I sina direktiv till folkbildningsutredningen angav min företrädare som en utgångspunkt för de sakkunnigas arbete att de mål som utgör grund för statsbidrag till folkbildningsarbetet fortfarande skulle gälla. De sakkunnigas uppgift borde vara att pröva om målen i vissa fall borde preciseras på ett tydligare sätt. Också jag anser att de hittillsvarande målen för den statliga bidragsgivningen till folkbildningen bör gälla även i framtiden. Samtidigt finns det emellertid skäl att inom ramen för dessa mål göra vissa förändringar av bidragsreglerna. Jag återkommer här till i det följande. För att motivera mina förslag därvidlag finner jag emellertid anledning att inledningsvis göra vissa kommentarer och markeringar beträffande min syn på syftet med de statliga bidragen.

Som jag i korthet har redovisat i det föregående växte det fria och frivilliga folkbildningsarbetet fram ur behov som tidigt gjorde sig gällande inom folkrörelserna.

Jag ser studieförbundens förankring i folkrörelserna och deras idéer som en värdefull tillgång också för framtiden. Jag vill betona, att ett av folkbildningens huvudmål bör vara att utveckla och förverkliga idéer och värderingar som studieförbunden och deras medlemsorganisationer står för och att tillgodose studie- och utbildningsbehov som fortlöpande uppstår inom dessa organisationer. En av de viktigaste uppgifterna för studieförbunden är därvid att utbilda förtroendevalda, funktionärer och medlemmar inte bara för uppgifter inom organisationerna utan också i mera allmänna frågor som rör samhälle och kulturliv.

Medlemsorganisationernas verksamhet utgår från skilda politiska, religiösa och humanistiska värdesystem. Detta leder naturligtvis ytterst till att målen för och uppfattningarna om samhällets framtida utformning uppvisar stora skillnader mellan studieförbunden. Den mångfald som därigenom utmärker folkbildningen betraktar jag som en tillgång. Härav följer, att jag

betraktar rätten till profilering – ideologiskt och på annat sätt – i enlighet med medlemsorganisationernas grundläggande värderingar som en förutsättning för att studieförbunden skall kunna fullgöra sina uppgifter. Det folkrörelseförankrade folkbildningsarbetet är en viktig utvecklingskraft i vårt samhälle.

Folkbildningsarbetet har emellertid också en annan och vidare uppgift än att betjäna organisationer av olika slag. Jag syftar på uppgiften att åt en bred allmänhet erbjuda studier av den speciella karaktär som är kännetecknande för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Viktiga mål är därvid att ge korttidsutbildade möjligheter till överbryggande utbildning, att medverka till spridning av väsentlig information om och utbildning i aktuella samhällsfrågor samt att främja medborgarnas delaktighet i kulturlivet och deras eget kulturella skapande.

Det har stundom funnits en benägenhet, även inom studieförbunden och deras medlemsorganisationer, att anse förankringen i resp. folkrörelses ideologiska grundvärderingar som något naturligt endast i den studieverksamhet som bedrivs inom medlemsorganisationerna eller i nära samverkan med dessa. Den verksamhet som vänder sig till en bred allmänhet har däremot ansetts i mindre grad böra präglas av dessa värderingar.

Den profilering varom jag nyss talat bör ses som en värdefull tillgång inte endast i den verksamhet som studieförbunden bedriver inom och i samverkan med medlemsorganisationerna utan också i den verksamhet som riktar sig till en bred allmänhet. För att ytterligare markera rätten till ideologisk profilering bör hittills gällande krav på en objektiv och allsidig belysning av studieämnena utgå ur bestämmelserna om statsbidrag för studiecirkelarna. I likhet med folkbildningsutredningen anser jag att kravet på verksamheten inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet i stället bör vara att det skall präglas av saklighet och en strävan till allsidig belysning av studieämnena. Folkbildningsarbetet skall bedrivas i en anda av tolerans och respekt för oliktankande och på ett sådant sätt att självständigt tänkande och ställningstagande främjas.

I stor utsträckning är de *övergripande målen* gemensamma för folkbildningen och andra delar av vuxenutbildningen. Detta innebär inte att folkbildningen och t. ex. den kommunala vuxenutbildningen kan ses som parallella verksamhetsformer. De olika vuxenutbildningsformerna skiljer sig genom vissa särdrag från varandra och utgör kompletterande delar i ett vidare vuxenutbildningssammanhang.

Folkbildningen är liksom övrig vuxenutbildning en del av det livslånga lärandet. Studiecirkeln är av gammalt ett viktigt instrumentet för ett reellt studiearbete som tar sikte på att utvidga och förnya kunskaper och färdigheter utan att vara inriktad på yrkesutbildning. Folkbildningsarbetets syfte är att deltagarna utifrån egna livserfarenheter och behov skall möta andra människors motsvarande upplevelser. I gruppstudier får individen möjlighet att tillsammans med andra känna trygghet och uppleva gemenskap.

Därvid kan den enskildes individuella egenskaper utvecklas. Deltagarna kan tillsammans med likasinnade tillvarata sina intressen och arbeta för gemensamma idéer och värderingar. Folkbildningen kan verksamt bidra till att bryta människors isolering, minska fördomar och ändra attityder och på så sätt främja framväxten av ett mänskligare samhälle. En viktig uppgift på kulturområdet är att skapa och erbjuda alternativ till ytliga och kommersialiserade sysselsättningar.

Enligt min uppfattning kommer studiecirkeln för överskådlig tid att behålla en central plats i folkbildningsarbetet. När den kompletteras med andra verksamhetsformer, är det angeläget att också dessa främjar folkbildningsarbetets allmänna syften, nämligen

- att utveckla deltagarnas förmåga att kommunicera, diskutera och argumentera,
- att utveckla deltagarnas förmåga till självständigt tänkande, kritisk värdering, självinsikt och självförtroende,
- att underlätta för deltagarna att skaffa sig orientering och överblick, att systematisera, att se sammanhang och konsekvenser samt att tillämpa sina kunskaper,
- att stärka deltagarnas vilja och förmåga att tillsammans med andra aktivt delta i och påverka utvecklingen av samhälle och arbetsliv,
- att ge tillfälle till skolning i praktisk demokrati genom gemensamt arbete under gemensamt ansvar,
- att utveckla människors estetiska och skapande förmåga.

En av folkbildningens viktigaste uppgifter är, som jag tidigare framhållit, att nå de *resurssvaga, de utbildningsmässigt och kulturellt eftersatta grupperna* i samhället och erbjuda dem studier i former som svarar mot deras speciella behov och förutsättningar. Särskilt under det senaste decenniet sedan medvetandet vaknat om den växande utbildningsklyftan mellan olika generationer och olika samhällsgrupper har denna uppgift kommit att framstå som en huvuduppgift. Även i fortsättningen måste det vara en viktig uppgift för studieförbunden att söka skapa gynnsamma studiemöjligheter för korttidsutbildade och lågmotiverade. Det är särskilt viktigt att därvid inte ta hänsyn enbart till den formella utbildning olika grupper erhållit eller saknar. Avgörande bör i stället vara i vad mån de utbildningsbehov kunnat tillgodoses som ger medborgarna reella möjligheter att fungera både i arbetslivet och i det demokratiska samhället.

Ett utmärkande kännetecken för folkbildningsarbetet är dess karaktär av *fri och frivillig verksamhet*. Det är enligt min mening av utomordentlig betydelse att denna karaktär bibehålls.

Givetvis måste det finnas regler för under vilka villkor samhällets bidrag får användas, men inom denna ram skall verksamheten bedrivas oberoende av direktiv från statliga eller kommunala organ, men också från organisationer, företag eller enskilda. Här ligger bl. a. att varken av samhällsorgan, organisationer eller företag fastställda läro- eller kursplaner får styra

verksamheten. Inte heller får skolmässiga prov eller betyg förekomma i cirkelverksamheten. Folkbildningsarbetet skall fritt kunna utvecklas efter behoven och förutsättningarna hos de människor som det vänder sig till. Deltagarna skall ha möjlighet att själva påverka studiernas inriktning och utformning, att ta initiativ och gemensamt ansvar och att fatta beslut. Studiecirkeln blir därigenom en tillämpning av demokrati i praktiken.

Verksamheten skall vara öppen för alla och deltagandet skall vara frivilligt. Verksamhet som bygger på obligatoriskt deltagande är inte fritt och frivilligt folkbildningsarbete. Särskilt vill jag betona vikten av att den enskilde deltagaren fritt kan välja studieförbund efter sina egna värderingar och önskemål. Detta förutsätter att det i all information om cirkelverksamhet och övriga aktiviteter klart och tydligt framgår vilket studieförbund som är anordnare. Beteckningar som kan vara ägnade att ge missvisande eller ofullständig information om vem som är anordnare eller om verksamhetens ideologiska utgångspunkter bör inte förekomma. Det är viktigt att studieförbundets officiella namn användes i all information om studieverksamheten.

Under 1970-talet har studieförbunden genomfört flera statligt initierade studiekampanjer, som syftat till att föra ut information i aktuella samhällsfrågor till medlemsorganisationernas medlemmar. Det måste vara studieförbundens sak att självständigt avgöra om och i vilka former de skall delta i sådana studiekampanjer. Om studieförbunden väljer att medverka i sådana kampanjer, skall varje studieförbund äga full frihet att planera sitt eget deltagande, t. ex. svara för materialproduktionen och cirkelledarutbildningen samt för verksamhetens uppläggning och genomförande.

Under senare år har förekommit flera exempel på att primär- och landstingskommuner vänt sig till studieförbund och infordrat anbud på genomförandet av planerad utbildningsverksamhet. Anbudsförfarande och liknande verksamhet som inkräktar på deltagarnas frihet att välja studieförbund efter sina egna värderingar är, som SÖ tidigare fastslagit och som folkbildningsutredningen undersökt, oförenligt med ett fritt och frivilligt folkbildningsarbete. Sådan verksamhet bör därför inte berättiga till statsbidrag.

Folkbildningens villkor, präglade av frihet och frivillighet, möjliggör stor följsamhet till krav på snabba förändringar. Det är viktigt att slå vakt om denna frihet och undvika en institutionalisering av verksamheten. Bl. a. av detta skäl måste folkbildningsarbetet även framledes till stor del baseras på insatser av förtroendemän och av deltagarna själva. Det statsbidragssystem som jag kommer att föreslå är så uppbyggt att det stimulerar studieförbunden att satsa på en cirkelverksamhet där ledarskapet i största utsträckning är ett förtroendeuppdrag och i huvudsak fullgörs som en fritidssyssla. Ideellt engagemang och frivilliga insatser måste också för framtiden utgöra en grundsten i det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

3.6 Utgångspunkter för ett förändrat bidragssystem

Jag har nyss understrukt betydelsen av att studieförbunden får möjlighet att bedriva sin verksamhet under största möjliga självständighet. Deras verksamhet bör utformas i enlighet med de värderingar och prioriteringar som organisationerna själva ställer sig bakom. Det bör också innebära, att de statliga och kommunala bidragen utformas på ett sådant sätt att de – även om de naturligtvis måste förknippas med villkor av mera generell natur – inte detaljreglerar verksamheten. Bidragsreglerna och bidragsvillkoren bör alltså ge stor frihet åt studieförbunden att själva utforma sin verksamhet och att själva bestämma vilka typer av verksamhet som de framför allt vill prioritera och främja.

Det är enligt min mening angeläget att de kvalitetssträvanden som gör sig gällande inom folkbildningsarbetet på olika sätt främjas och förstärks. Det kan ske genom en markering av de principer som måste gälla för gränsdragningen mellan statsbidragsberättigad och icke statsbidragsberättigad verksamhet. Det kan också ske genom bidragssystemets utformning.

Jag förutser att medlemsorganisationernas och allmänhetens kvalitetskrav på studieförbundens verksamhet successivt kommer att skärpas. Också studieförbundens egna ambitioner vittnar om ökat kvalitetsmedvetande. Dock har detta motverkats av det nuvarande bidragssystemets icke avsedda effekter: kravet på volymtillväxt för att klara ekonomin har stundom kommit kvantitetstänkandet att dominera på kvalitetens bekostnad.

Det är angeläget att studieförbunden får ökade möjligheter att i sin planering och sitt verksamhetsutbud ge företräde åt sådana aktiviteter som har goda förutsättningar att engagera deltagarna på ett skapande och utvecklande sätt. En naturlig följd av en sådan utveckling bör bli att sådan verksamhet alltmer träder i bakgrunden som endast har till syfte att vara en förevändning för människor att vara tillsammans eller är en mekaniskt utövad sysselsättning av något slag, t. ex. tillverkning av föremål utan möjlighet att i djupare mening engagera tankar, känslor och fantasi hos deltagarna.

Jag återkommer i ett senare avsnitt till de gränsdragningar som enligt min uppfattning effektivt bör kunna stödja kvalitetsträvandena inom folkbildningsarbetet.

Med de nyss angivna utgångspunkterna har jag strävat efter att utforma ett bidragssystem som skall öka studieförbundens handlingsfrihet. En bieffekt av ett sådant system blir minskade krav på administrativt betungande ekonomisk redovisning av hur bidragen har använts, men också på redovisning i förväg av de projekt för vilka anslag söks.

Ett viktigt syfte med de samhälleliga bidragen till studieförbunden är också, särskilt i det ekonomiska läge som Sverige f. n. och under överblickbar framtid befinner sig i, att de skall medverka till ett effektivare

utnyttjande av tillgängliga ekonomiska resurser. De skall inte medverka till att låsa fast verksamheten vid en onödigt hög kostnadsnivå.

Framför allt i det senare avseendet ställer sig det bidragssystem som föreslagits av folkbildningsutredningen problematiskt. Den bärande tanken bakom förslaget – som utformats mot bakgrund av direktiv givna i mitten av 1970-talet, då den ekonomiska situationen för landet var en annan – är att samhället skall ta över samtliga kostnader för studiecirkelverksamheten och för vissa närbesläktade verksamheter. Det är självklart att ett sådant system leder till ökade samhälleliga kostnader. Kommittén har visserligen i kostnadsbegränsande syfte föreslagit att det nya systemet skall genomföras successivt. Enligt min bedömning skulle dock redan i ett inledningsskede av ett sådant successivt genomförande behovet av ökade statliga bidrag bli avsevärt mycket större än den kostnadsökning om ca 100 milj. kr. som kommittén räknade med. Till samma slutsats har åtskilliga remissinstanser kommit och som följd därav hävdar, att en övergång till det av kommittén föreslagna bidragssystemet vore acceptabel endast om de statliga bidragen ökades kraftigt i förhållande till kommitténs förslag.

Jag finner att folkbildningsutredningens förslag om på sikt full täckning av cirkelverksamhetens kostnader genom statliga och kommunala bidrag innebär så betydande principiella problem, att jag inte är beredd att lägga fram ett sådant förslag.

Jag finner det tveksamt om det skulle vara möjligt för samhället att ta över det totala kostnadsansvaret utan att väsentligt öka sitt inflytande över hur medlen användes. Framför allt kan jag inte se att det skulle vara möjligt för samhället att med ett sådant system släppa sitt ansvar för de totala kostnaderna för verksamheten, dvs. att avskaffa den nuvarande begränsningen av det totala antalet bidragsberättigade studiecirkeltimmar.

Det nu rådande ekonomiska läget utgör också ett starkt skäl för att inte lägga fram förslag som skulle innebära ökade statliga kostnader för denna verksamhet. Tvärtom finner jag – såsom jag har anført i propositionen (prop. 1980/81: 20) om besparingar i statsverksamheten, m. m. – det nödvändigt att genomföra en minskning av det statliga anslaget till verksamheten. Jag anser att det är möjligt att genomföra den nödvändiga besparingen med bibehållande av de väsentligaste målen för det statliga stödet till verksamheten.

För bedömningen av den föreslagna besparingens reella innebörd vill jag först påpeka, att kostnaderna för studiecirkelverksamheten under innevarande budgetår beräknas komma att väsentligt understiga det belopp som i statsbudgeten beräknats för ändamålet, nämligen 809 milj. kr. Den verkliga förbrukningen beräknas sålunda nu komma att bli högst ca 750 milj. kr. Skälen härför är följande.

Riksdagen beslöt våren 1980 (prop. 1979/80: 100 bil. 12, UbU 1979/80: 23, rskr 1979/80: 258) att antalet studiecirkeltimmar för vilka statsbidrag skulle utgå under de två budgetåren 1980/81 och 1981/82 sammantaget fick uppgå

till högst två gånger det verkliga antalet studiecirkeltimmar under budgetåret 1979/80. Nu föreligger det slutliga utfallet för det året, och det visar sig då dels att antalet studietimmar blev omkring sju procent lägre än vad som tidigare beräknats, dels att antalet studietimmar med tilläggsbidrag blev drygt 20 % lägre än beräknat, dels att de genomsnittliga kostnaderna per genomförd studietimme blev tre procent lägre än det antagande som kostnadsberäkningen byggde på. Jag anser mig sålunda kunna räkna med att de verkliga kostnaderna för statsbidragen till studiecirkelverksamheten även för det nu pågående budgetåret blir väsentligt lägre än beräknat.

Till detta kommer att jag tagit hänsyn dels till att kostnaderna för statsbidragen till arbetsgivaravgifter visat sig bli större än som tidigare beräknats, dels till den allmänna kostnadsutvecklingen. Jag återkommer senare till en utförligare redovisning av mina kostnadsberäkningar.

Förhållandena är alltså nu sådana att det för överskådlig tid får anses vara uteslutet att samhället tar på sig det totala finansieringsansvaret för studiecirkelverksamheten. Jag har i det läget funnit anledning att radikalt ompröva förutsättningarna såväl för det i dag existerande bidragssystemet som för det vidareutvecklade system som folkbildningsutredningen har föreslagit.

Ett grundläggande drag i det nuvarande statliga stödet till studiecirkelarna är att bidragen – inom vissa ramar som staten av ekonomiska skäl funnit det vara nödvändigt att ange – avser att ge ersättning för en viss andel, 75 %, av kostnaderna för cirkelledararvoden och studiematerial. Till detta grundläggande stöd kommer vissa riktade bidrag, tillägg och ersättningar, vilka beräknas på skiftande grunder.

Systemet präglas sålunda av en ganska långt gående reglering men framför allt av att det ger ersättning för vissa faktiskt uppkomna kostnader. I princip innebär inte folkbildningsutredningens förslag någon ändring härvidlag utan blott att ersättningen successivt skall öka till 100 % av kostnaderna.

Ett annat drag i kommitténs förslag är att bidragen i princip inte kan användas för något annat ändamål än för att delfinansiera kostnader för de studiecirkel som har föranlett dem. Detta följer av själva konstruktionen: att de är avsedda att täcka vissa kostnader som faktiskt har uppstått. För studieförbunden medför detta visserligen ganska god säkerhet vid planeringen och genomförandet av verksamheten, men det begränsar samtidigt möjligheterna att satsa bidragsbelopp på just de verksamheter som organisationerna själva helst skulle vilja stödja och utveckla. Med hänsyn till kraven på ökat kostnadsmedvetande hos studieförbunden är det inte tillfredställande att bidragen – upp till den angivna maximinivån – ökar i takt med kostnadsökningen.

Vidare förutsätter det nuvarande systemet en granskning av studieförbundens kostnader. Granskningen av bokföringen avser inte bara att de uppgivna kostnaderna överensstämmer med verkligheten utan också att de

avser ändamål som berättigar till statsbidrag. Som systemet är utformat är behovet av kontroll omfattande. Resurserna härför är så knappa att kontrollen inte kan genomföras på ett fullt tillfredsställande sätt. Detta kan i sin tur leda till att efterlevnaden av bidragsreglerna blir dålig.

Den omständigheten att ett bidragsbelopp som erhållits för en studiecirkel inte kan användas för att bekosta en annan cirkel eller något annat ändamål medför som jag nyss nämnt att studieförbundens reella rörelsefrihet blir beskuren. Detta kan negativt påverka deras benägenhet att experimentera och att förnya verksamheten. De får det svårt att på egen hand finansiera verksamheter som ännu inte är så etablerade att de kan erhålla statsbidrag. Just detta förhållande har noterats av folkbildningsutredningen, som bl. a. av detta skäl föreslår inrättandet av ytterligare en bidragsform, en s. k. extra resurs avsedd att utgå som ett schablonartat tillägg om sju procent av grundbidraget till varje studiecirkel.

Ett ytterligare syfte med förslaget om extra resurs är för kommittén att studieförbunden med hjälp av denna skulle kunna finansiera verksamheter som av ett eller annat skäl inte faller inom ramen för de generella bestämmelserna för bidrag till studiecirkelarna. Som exempel på sådana förhållanden kan nämnas cirklar med otillräckligt deltagarantal, med otillräckligt antal studietimmar eller med för stort antal timmar per sammankomst. Genom sitt förslag om en extra resurs kunde kommittén motivera avskaffandet av det stora antal dispens- och särbestämmelser som nu gäller för verksamheten och som bidrar till att skapa oklarhet om bestämmelsernas egentliga innebörd och syfte och till att öka administrationskostnaderna för verksamheten, såväl hos studieförbunden som hos SÖ, som haft att ta ställning till ett stort antal dispensärenden.

Mot bakgrund av de nu redovisade förhållandena anser jag att ett helt nytt och kraftigt förenklat statsbidragssystem bör införas. Jag föreslår att de nuvarande bidragen till cirkelledararvoden, arbetsgivaravgifter, studiematerial och till kostnader som enligt folkbildningsutredningens förslag skulle täckas med en extra resurs ersätts med ett *enhetligt schablonbidrag*, som skall utgå med 80 kr. per statsbidragsberättigad studiecirkeltimme oavsett vilka kostnader som studieförbundet kan ha haft för att anordna studierna. Antalet studietimmar för vilka detta bidrag utgår bör begränsas till ca 6,7 miljoner. Beloppet motsvarar ungefär summan av de bidrag som det avser att ersätta. Det direkta syftet med schablonbidraget är inte att det skall ge ersättning för kostnader som har uppstått, utan att det skall utgöra en rimligt säker inkomstkälla som studieförbundet kan räkna med för att delfinansiera sin verksamhet. Även om antalet timmar för vilka bidraget utgår blir begränsat, får och bör studieförbunden i mån av möjlighet givetvis använda bidraget också för att finansiera kostnader för studietimmar som ligger utanför den medgivna ramen.

Det av mig föreslagna schablonbidraget innebär flera väsentliga fördelar för studieförbunden jämfört både med det nuvarande systemet och med det förslag som folkbildningsutredningen har framfört:

- det blir enklare att administrera eftersom det inte kräver någon redovisning av kostnader,
- det ger bättre planerings- och budgeteringsförutsättningar eftersom det utgår med ett fast belopp för varje godkänd studiecirkeltimme,
- det ger studieförbunden större frihet att använda statsbidraget för att finansiera verksamheter som man särskilt vill stödja eller utveckla och kan därigenom användas även för de ändamål som den av folkbildningsutredningen föreslagna extra resursen avsåg att bekosta,
- det medför minskat behov av kontroll från statsmakternas sida eftersom granskningen inte kommer att avse ekonomiska förhållanden. Därigenom kan den erforderliga tillsynen utan att resurserna härför ökas bli effektivare och mera inriktas på rådgivning.

Utöver de studietimmar som berättigar till det nyssnämnda schablonbidraget om 80 kr. bör studieförbunden erhålla statsbidrag men med väsentligt lägre belopp också för de studietimmar som anordnas utöver den föreslagna ramen om ca 6,7 milj. studietimmar under förutsättning att de i övrigt följer de statsbidragsregler som jag här föreslår. Det lägre bidraget bör sättas till 25 kr. per studietimme. Detta lägre timbidrag torde motsvara en väsentlig del av kostnaderna för sådana studiecirkelar som kan anordnas utan att ersättning till cirkelledaren behöver betalas. I detta sammanhang tänker jag bl. a. på cirkelar där ledarskapet har karaktären av förtroendeuppdrag eller med andra ord cirkelar av den mera ursprungliga typ, där deltagarna utgörs av en kamratkrets, vari ledaren ingår.

I det nu rådande statsfinansiella läget är det enligt min mening nödvändigt att sätta någon form av övre gräns för utflödet av bidrag till den samlade studiecirkelverksamheten. Mot detta krav står de problem som det innebär för studieförbunden att planera och genomföra sin verksamhet inom en absolut ram. Det var främst medvetande om hithörande problem som föranledde riksdagen att våren 1980 besluta att den nu gällande timramen skulle avse två budgetår och inte ett enda budgetår. Mitt förslag om två skilda bidragsnivåer för studiecirkelarna skapar förutsättningar för följande lösning.

För det första räknar jag – i överensstämmelse med riksdagens nyssnämnda beslut – med att den totala statsbidragsberättigade verksamheten under budgetåret 1981/82 skall i huvudsak motsvara den faktiska verksamheten under budgetåret 1979/80. Antalet statsbidragsberättigade studiecirkeltimmar blev det året ca 10,8 milj. Från detta timtal bör emellertid dras dels studietimmar inom sådan verksamhet som enligt vad jag i det följande föreslår bör erhålla statsbidrag i annan form, dels studietimmar som enligt de avgränsningsregler som jag nu föreslår ej kommer att bli statsbidragsberättigade. Det samlade antalet studietimmar som bör räknas bort beräknar jag till 1,2 milj. Därmed återstår 9,6 milj. studietimmar som bör erhålla statligt studiecirkelbidrag.

Såsom jag nyss har föreslagit bör av dessa 9,6 milj. studietimmar ca 6,7

milj. – eller ca 70 % – erhålla det högre timbidraget om 80 kr. Återstående del, ca 2,9 milj. studietimmar, skulle således erhålla det lägre timbidraget om 25 kr.

Det högre timbidraget bör självfallet utnyttjas i första hand och de ca 6,7 milj. studietimmarna med detta bidrag kommer då att ge studieförbunden den alldeles övervägande andelen av det totala statsbidraget, eller drygt 535 milj. kr. För de timmar som anordnas därutöver och som således berättigar till det lägre bidraget om 25 kr. per studietimme finner jag det inte på samma sätt nödvändigt att ange en fast övre gräns för ett enskilt budgetår. Med det beräknade antalet studietimmar, 2,9 milj., skulle det statliga bidraget härför uppgå till drygt 70 milj. kr. Om det å ena sidan skulle visa sig att min beräkning av antalet sådana timmar mot förmodan är för låg blir likväl merutflödet av statliga medel härför begränsat och temporärt. Om det å andra sidan skulle visa sig att min beräkning är för hög skulle studieförbunden inte få vidkännas någon väsentlig förlust av statsbidrag.

Jag är samtidigt angelägen om att understryka, att jag anser att den kostnadsnivå jag här räknar med för den statliga bidragsgivningen till studiecirkelverksamheten inte får överskridas på sikt. Om det visar sig att studieförbunden kan anordna ett väsentligt större antal studiecirkelar med det lägre timbidraget än som motsvarar mina beräkningar anser jag det vara nödvändigt att under ett kommande budgetår vidta motsvarande besparingar.

Vid sidan av och utöver de nämnda schablonbidragen anser jag att det finns motiv för att behålla vissa riktade tilläggsbidrag för verksamhet som kan bedömas som särskilt kostsam eller angelägen.

Jag återkommer senare mera utförligt till frågan om hur bidragen till studiecirkelarna bör vara konstruerade och till vilka villkor som bör gälla för att verksamheten skall berättiga till statsbidrag.

En betydande del av den verksamhet som bedrivs som studiecirkelar bör enligt min mening i framtiden få bedrivas i friare former och likväl vara berättigad till statsbidrag. I första hand tänker jag här på den ensembleverksamhet som bedrivs i studiecirkelform och därmed tvingas att anpassa sig till de regler som gäller för studiecirkelarna. Det är i första hand fråga om körer, musikensembler samt dans- och teatergrupper, men även en del annan verksamhet som nu bedrivs som studiecirkelar inom den estetiska sektorn kan räknas hit.

Folkbildningsutredningen har föreslagit införandet av ett nytt bidrag för vad man benämner annan bildningsverksamhet. Syftet med detta bidrag är dels att ersätta det nuvarande bidraget till kulturprogram inom föreningslivet, dels att erbjuda möjligheter till projektverksamhet bl. a. i anslutning till studiecirkelar.

Jag föreslår att för båda de nyssnämnda ändamålen ett nytt bidrag tillskapas. Det nya bidraget bör benämnas bidrag till kulturverksamhet i

folkbildningen m.m., och det bör avse såväl den nyssnämnda ensembleverksamhet som nu bedrivs i studiecirkelform som de verksamheter som i folkbildningsutredningens förslag innefattas i begreppet annan bildningsverksamhet. Mitt förslag är ägnat att öka utrymmet för studieförbundens bedömning av hur verksamheten på de här berörda områdena skall utformas. Dessutom ger det möjligheter till en striktare utformning av reglerna för under vilka villkor en studiecirkel skall vara statsbidragsberättigad. Jag återkommer i det följande till en närmare redogörelse för mina förslag om hur bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen m.m. skall vara utformat och hur det skall avgränsas mot bidragsreglerna för studiecirkelverksamheten.

4 Bidrag till folkbildning

4.1 Studiecirklar

4.1.1 Bidrag

Ett viktigt inslag i folkbildningsutredningens förslag till nytt bidragssystem är strävan till förenkling. Remissinstanserna har allmänt uttalat sig positivt om detta. Även jag förordar ett bidragssystem som ställer mindre krav på detaljerad redovisning från studieförbunden. Jag har nyss redovisat mina motiv för att föreslå att det nya bidraget bör vara schablonmässigt beräknat.

För varje statsbidragsberättigad studiecirkeltimme bör utgå ett bidrag som ersätter flertalet av de statsbidrag som utgår f. n. Särskilda bidrag bör alltså inte längre utgå till arbetsgivaravgifter, kostnader för fackmannamedverkan, dövtolkar, resor m. m. Inte heller bör särskilda bidrag utgå till universitetscirklar. Det nuvarande särskilda bidraget till cirklar i vissa prioriterade ämnen bör ersättas av ett tilläggsbidrag, samtidigt som kretsen av ändamål som avses med bidraget minskas. Jag återkommer senare till dessa riktade tilläggsbidrag.

Jag anser att bidragssystemet bör utformas så att det uppmuntrar till ideellt arbete inom studieförbunden. Det är nödvändigt för att studieverksamheten skall bevara sin karaktär av fritt och frivilligt folkrörelsearbete. En stor del av cirkelverksamheten bör således enligt min mening bygga på ideella insatser. Bl. a. bör det vara möjligt för studieförbunden att i ökad utsträckning engagera förtroendevalda i medlemsorganisationer och andra intresserade som ledare i studiearbetet. För en del av studiecirkelverksamheten krävs dock insatser av cirkelledare med speciella ämneskunskaper. Många av dessa cirkelledare bedriver sin verksamhet yrkesmässigt. Studieförbunden måste ha möjlighet att ge dem arvoden som motsvarar deras insatser. Det nya bidragssystemet bör således både uppmuntra ideellt arbete inom folkbildningen och ge studieförbunden tillräckliga resurser för att bekosta arvoden åt vissa cirkelledare.

Som jag nyss har anfört innebär mitt förslag två olika stora schablonbidrag. Det högre schablonbidraget har, utan att vara knutet till några särskilda kostnader, beräknats så, att det dels väl motsvarar det nuvarande genomsnittliga statsbidraget dels tillgodoser en del av de ändamål som folkbildningsutredningen avsåg med sitt förslag om en extra resurs. Det högre schablonbidraget bör utgå med 80 kr. per studietimme och det lägre med 25 kr. per studietimme. Schablonbidraget bör kunna användas efter studieförbundens eget bestämmande. Det bör således vara studieförbunden som avgör vilken del av verksamheten som skall stödjas med bidragen, liksom om man vill använda dem för att utöka verksamheten. Studieförbunden bör också få möjlighet att anordna kvalificerad verksamhet på hög nivå som medför högre kostnader. Vidare bör det schablonmässigt beräknade timbidraget ge studieförbunden vissa möjligheter att bekosta verksamhet som av formella skäl inte kan erhålla statsbidrag trots att den tillgodoser de allmänna kraven på folkbildningsarbetet. Dit hör t. ex. cirkelar med för få deltagare eller med ett för litet antal timmar. Nästan alla de dispenser från gällande statsbidragsbestämmelser som nu förekommer kan därmed slopas. Dessa dispenser orsakar både studieförbunden och tillsynsmyndigheten mycket extra arbete.

Jag har tidigare nämnt att det högre schablonbidraget bör utgå till ett bestämt antal cirkeltimmar. Studieförbunden bör enligt min mening erhålla ett lägre schablonbidrag för alla övriga statsbidragsberättigade cirkeltimmar. Det lägre bidraget om 25 kr. per timme är avsett att täcka framför allt materialkostnader och därutöver vissa andra kostnader. Det täcker därmed naturligtvis inte någon nämnvärd del av normala kostnader för cirkelledararvoden. Bidraget bör framför allt ge studieförbunden möjlighet att anordna sådan cirkelverksamhet som kan genomföras utan höga kostnader för anordnaren, antingen därför att ledarskapet utövas ideellt, eller därför att deltagarna är beredda att erlägga höga avgifter.

Folkbildningsutredningens önskan att underlätta för korttidsutbildade och andra eftersatta grupper att delta i studieverksamheten resulterade i förslag dels om riktade bidrag till vissa studiecirkelar, dels om utökat stöd till uppsökande verksamhet i bostadsområden. I likhet med kommittén anser jag att studieverksamheten i glesbygd och för handikappade arbetar under villkor som gör tilläggsbidrag motiverade. Deltagarantalet blir ofta lägre i dessa verksamheter samtidigt som kostnaderna blir större än normalt.

Jag anser i likhet med kommittén att ett tilläggsbidrag skall utgå till statsbidragsberättigade studiecirkelar utanför gymnasieorter i de regionalpolitiska stödområdena 3–6. Kommittén har funnit att det är avsevärt mer kostnadskrävande att bedriva folkbildningsverksamhet i stödområdena 5 och 6 än i områdena 3 och 4. Jag föreslår att tilläggsbidraget bör vara tio kronor per studietimme i stödområdena 5 och 6 och fem kronor per studietimme i områdena 3 och 4.

Jag tillstyrker också kommitténs förslag att tilläggsbidrag skall utgå till statsbidragsberättigade studiecirklar som har till syfte att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig samt till cirklar, som avser att informera om olika former av handikapp och dess konsekvenser, men också till cirklar, som avser att utbilda medlemmar i handikapporganisationer i syfte att göra dem bättre skickade att tillvarata sina intressen i samhället. Tilläggsbidraget till dessa cirklar bör vara tio kronor per studietimme.

Tillsynsmyndigheten bör kunna utgå från kommitténs formuleringar vid sin bedömning av vilka studiematerial som bör användas i handikappverksamhet med tilläggsbidrag.

Även för studiecirklar i sådana andra språk än svenska som är hemspråk för deltagarna, bör tilläggsbidrag utgå med tio kronor per statsbidragsberättigad studietimme.

Erfarenheterna av det system med särskilt tilläggsbidrag till studiecirkelverksamhet i vissa ämnen, s. k. priobidrag, som tillämpats under senare år är enligt folkbildningsutredningen mindre goda.

Flera remissinstanser anser dock att slopandet av tilläggsbidragen till cirklar i prioriterade ämnen skulle medföra allvarliga nackdelar om inte ett riktat tilläggsbidrag i framtiden får utgå till arbetsplatsorienterad verksamhet. Som jag tidigare framhållit är det angeläget att stimulera studieverksamhet som ökar medborgarnas möjligheter att fungera både i arbetslivet och i det demokratiska samhället i övrigt.

Jag föreslår att ett tilläggsbidrag om åtta kronor per statsbidragsberättigad studietimme skall utgå till studiecirklar i samhällsinriktade studier. Även cirklar i nationalekonomi och företagsekonomi bör omfattas av denna bestämmelse. Däremot ansluter jag mig till kommitténs förslag då det gäller avskaffandet av tilläggsbidrag till ämnena svenska, engelska och matematik.

Den övre gränsen för det statliga bidraget till universitetscirklar är f. n. 75 kr. per studietimme. Därutöver utgår bidrag med 75% av kostnaderna för ledarens resor och traktamenten. Kommittén föreslår att de särskilda bestämmelserna om universitetscirklar skall upphöra. Jag kan i huvudsak ansluta mig till kommitténs förslag. Enligt min mening finns det inte någon anledning att ha ett särskilt förmånligt bidragssystem för detta slag av cirklar om de anordnas på eller i närheten av en större högskoleort. I sådana fall bör ledaren kunna rekryteras på orten. Särskilt bidrag till resor och traktamenten behövs då inte. Samtidigt finner jag det angeläget att möjligheterna att anordna detta slag av studiecirklar inte allvarligt försämrats på platser som ligger långt från de större högskoleorterna. Jag föreslår därför att de nuvarande möjligheterna till statsbidrag till ledarens resor och traktamenten behålls i fråga om universitetscirklar som anordnas på ort som ligger minst tre mil från de stora högskoleorterna Uppsala, Malmö-Lund, Stockholm, Göteborg, Umeå och Linköping. Mitt förslag innebär, att nuvarande begrepp universitetscirkel måste behållas i bidragsbestämmelserna.

4.1.2 Villkor för bidrag

De villkor som gäller för statsbidrag till studiecirkelverksamheten kan grovt delas upp i pedagogiska och organisatoriska. De pedagogiska kraven gäller cirkelledarens lämplighet för uppgiften och studiematerialets kvalitet. De organisatoriska kraven har också en pedagogisk innebörd och gäller t. ex. krav på antalet deltagare i en studiecirkel och antalet studietimmar, totalt resp. per sammankomst och vecka. De villkor som har ställts av regering och riksdag återfinns i förordningen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Därutöver har SÖ utfärdat anvisningar för hur förordningen bör tillämpas.

Folkbildningsutredningen har föreslagit vissa förändringar i fråga om både de pedagogiska och de organisatoriska villkoren. Jag kommer här endast att kommentera kommitténs förslag i den mån jag anser att de bör föranleda förändringar i nuvarande bestämmelser.

Pedagogiska villkor

Enligt nuvarande bestämmelser skall cirkelledare godkännas av ett studieförbund. Folkbildningsutredningen föreslår att denna regel skall gälla även i fortsättningen. Jag finner det i princip riktigt att cirkelledare även i fortsättningen godkänns av studieförbunden men anser att det är omöjligt för ett förbund att centralt bedöma varje enskild cirkelledare. Denna uppgift bör därför i praktiken i stället tillkomma de lokala studieförbundsavdelningarna. Givetvis är det däremot en uppgift för det centrala ledet i förbunden att ange vilka generella krav som bör ställas på cirkelledarna.

Grundmaterial för studiecirkel skall enligt nuvarande bestämmelser vara godkänt av studieförbund. Kommittén utgår från att sådant förproducerat, pedagogiskt bearbetat *cirkelmateriel* som avses i förordningen kommer att användas även i fortsättningen. Även andra medier, t. ex. videogram, kan dock vara informationsbärare i cirkelarbetet.

I bland är det önskvärt och nödvändigt att cirkeln arbetar utan förproducerat, detaljerat grundmaterial. I dessa fall måste det enligt kommittén finnas möjligheter att i cirkelarbetet använda förproducerade eller på annat sätt utarbetade "ämnes- eller problemområdesmallar" som innehåller basinformation, metodtips och vägledning för studierna, litteraturförteckningar etc. Kommittén kallar dessa mallar för *cirkelvägledningar*.

En studiecirkel som avser att ägna sig åt ett ämnes- eller problemområde, där det på förhand inte kan anges hur cirkelns arbete skall utformas för att nå det uppställda målet, bör enligt kommittén kunna arbeta efter en av cirkeln själv utarbetad *arbetsplan* som skall godkännas av studieförbund före cirkeln's fjärde sammankomst.

Cirkelmateriel, cirkelvägledning eller arbetsplan utgör enligt kommitténs terminologi, var för sig och i sig själv, *studieplan* för cirkeln's arbete. Grundmaterial är det material, som deltagarna själva förfogar över. Det

kan antingen vara förproducerat eller utarbetas under cirkelns gång. I båda fallen kan det tillföras kompletterings- och referensmaterial.

Folkbildningsutredningen föreslår att studieplan och grundmaterial för studiecirkel skall godkännas av studieförbund. Om särskilda skäl föreligger skall studieförbund kunna medge undantag från kravet på grundmaterial. De remissinstanser som har yttrat sig över kommitténs förslag beträffande studiematerial har i stort sett tillstyrkt förslagen. Det bör få ankomma på regeringen, eller, efter bemyndigande av regeringen, på tillsynsmyndigheten att meddela de bestämmelser härom som kan behövas. Jag vill upplysningsvis ange att jag anser att en ändring i enlighet med kommitténs förslag skulle ge ökad möjlighet till flexibilitet och en värdefull pedagogisk förnyelse i cirkelarbetet. Därmed får cirkeldeltagarna också bättre möjligheter att påverka studiernas innehåll och inriktning.

Organisatoriska villkor

F. n. gäller följande regler för att en studiecirkel skall kunna få statsbidrag.

- a) Studietiden skall utgöra minst 20 studietimmar.
- b) Deltagarantalet skall vara minst 5 och högst 20, ledaren inräknad.
- c) Deltagarna skall senast under kalenderåret fylla 14 år.
- d) I studietiden medräknas högst två sammankomster per studievecka och inte mer än tre studietimmar vid varje sammankomst. Studietiden skall fördelas på minst fyra veckor.

SÖ har kompletterat dessa bestämmelser med anvisningar och har rätt att i vissa fall medge undantag från dem. Beträffande musikcirkel finns dock vissa undantag medgivna redan i förordningen. I sådana cirkel får även ingå deltagare som är yngre än 14 år. Antalet sådana deltagare får bara uppgå till högst hälften av det totala antalet deltagare i cirkeln. Om musikcirkelverksamhet bedrivs i form av ensemble eller kör får deltagarantalet överstiga 20. Vidare får högst hälften av antalet studietimmar i musikcirkel användas för studier i grupper om minst tre deltagare, ledaren inräknad.

Folkbildningsutredningen föreslår förändringar av bestämmelserna på följande punkter:

1) Enligt huvudregeln skall liksom nu minst fem deltagare, cirkelledaren inräknad, vara närvarande vid varje sammankomst. Högst 20 deltagare, ledaren inräknad, får ingå i cirkeln. Kommittén föreslår dock att cirkel bestående av deltagare med skiftarbete, oregelbunden arbetstid, handikapp eller som är inskrivna på sjukhus eller annan vårdinstitution får genomföras med fyra deltagare, cirkelledaren inräknad, om vid varje sammankomst minst tre av deltagarna är att hänföra till någon av angivna grupper. Kommittén föreslår vidare att en cirkel skall kunna samverka med en annan eller andra cirkel under högst en fjärdedel av studietiden.

2) Kommittén anser att den regel som nu gäller för musikcirkel, dvs.

att hälften av deltagarna får vara under 14 år, bör gälla för alla cirklar. För att ändå bevara studiecirkeln som en studieform för vuxna föreslår kommittén att minst fem av närvarande deltagare vid varje cirkelsammankomst skall vara 14 år eller äldre.

3) Kommittén föreslår att en studiecirkelsammankomst skall få omfatta fyra studietimmar i stället för som nu tre.

Folkbildningsutredningen föreslår vidare vissa förändringar i SÖ:s anvisningar. Kommittén anser att införande av en extra resurs och ett bidrag till annan bildningsverksamhet medför att de nuvarande dispensreglerna kan ersättas med ett mera flexibelt och administrativt enklare regelsystem.

Flera remissinstanser, t. ex. SÖ och *statens kulturråd*, har med tillfredsställelse hälsat den reducering av dispensbehovet som blir resultatet av kommitténs förslag. SÖ har också framhållit att det är viktigt att förordningen får en sådan utformning att det tydligt framgår vilka befogenheter tillsynsmyndigheten har.

Folkbildningsutredningens förslag om en extra resurs reducerar behovet av dispenser. Studieförbunden kan själva avgöra vilken verksamhet de skall genomföra utanför den statsbidragsberättigade. Det av mig förordade schablonsystemet ger också sådana möjligheter, även om den ekonomiska ramen är snävare än den kommittén räknade med.

Jag kommer nu att ange de förändringar som jag anser bör göras i villkoren för att en studiecirkel skall vara statsbidragsberättigad. Med det av mig förordade bidragssystemet bortfaller behovet av rätt för tillsynsmyndigheten att medge undantag från reglerna. Dessutom bör förslagen kunna medföra en förenkling av anvisningarna.

I fråga om deltagarantalet i studiecirkel ansluter jag mig till folkbildningsutredningens förslag. Behovet av statsbidrag till musikcirkelverksamhet i form av ensembler eller körer liksom till annan estetisk verksamhet med mer än 20 deltagare kommer enligt min mening att kunna tillgodoses genom bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen m. m.

Jag anser inte att nuvarande ålderskrav bör luckras upp på det sätt som föreslås av kommittén. Nuvarande åldersregel bör således fortfarande gälla, även i fråga om undantaget för musikcirklar.

Folkbildningsutredningen har föreslagit att en studiecirkel skall kunna få statsbidrag för fyra studietimmar vid varje sammankomst mot f. n. tre. Den nuvarande möjligheten att få dispens för fyra timmar per sammankomst har främst varit avsedd för vissa typer av estetisk verksamhet och för cirkelverksamhet i sådana sammanhang där deltagarna har långa resvägar. Möjligheten har utnyttjats i stor omfattning. Jag inser att det ibland kan vara praktiskt och i några fall kanske även pedagogiskt motiverat att förlänga en sammankomst till fyra studietimmar. Jag anser dock att det är tveksamt om värdet av den fjärde studietimmen är så stort, att dessa resurser inte kan användas bättre på annat sätt inom folkbildningsarbetet. Jag förordar alltså att nuvarande huvudregel bibehålles och att möjlighet till dispens inte längre skall finnas.

Liksom *Studiefrämjandet*, *SV* och *TBV* anser jag att den minsta studietiden för en studiecirkel bör vara 15 studietimmar. Detta bör underlätta för studieförbunden att nå kortutbildade och lågmotiverade grupper. Från regeln om minst 15 studietimmar bör inga undantag ges.

Enligt nuvarande bestämmelser får studiecirkel ha högst två sammankomster under en studievecka. Folkbildningsutredningen har inte föreslagit någon förändring i den bestämmelsen. Jag anser dock att en studievecka i förordningen bör anges som en sjudagarsperiod. Anledningen är att jag, liksom kommittén, inte finner anledning att ändra studiecirkelns karaktär så att det blir möjligt att omvandla en studiecirkel till en intensivkurs, t. ex. under en veckohelg.

Folkbildningsutredningen har föreslagit att möjligheten att anordna studiecirkel, eller del av studiecirkel, med statsbidrag utanför Sverige skall prövas av tillsynsmyndigheten. Denna fråga prövas nu av regeringen. I praktiken har regeringen nästan aldrig medgivit statsbidrag för sådana cirklar. Jag anser att studiecirkel med statsbidrag inte bör kunna anordnas utanför Sverige.

4.2 Bidrag till kulturverksamhet i folkbildningen m.m.

I anslutning till min behandling i det föregående av grunderna för statens insatser för folkbildningsarbetet har jag uppehållit mig vid behovet av att anpassa stödet till studiecirkelarna till de nya verksamhetsformer som successivt vuxit fram. I samband med en allmän expansion av studiecirkelverksamheten har bl. a. intresset för estetiskt inriktad verksamhet ökat kraftigt. Särskilt har detta varit fallet efter år 1974.

I 1974 års proposition (prop. 1974: 28) om den nya kulturpolitiken betonades starkt studiecirkelarbetets roll för den kollektivt skapande verksamheten i föreningslivet. Vissa justeringar gjordes därvid av reglerna för studiecirkelarbetet i syfte att underlätta utnyttjandet av studiecirklar som arbetsform för den verksamhet på kulturområdet som då var aktuell.

Resultatet av den utveckling som ägt rum är att bidraget till studiecirklar i viss utsträckning kommit att fungera som aktivitetsstöd på kulturområdet. Ett fristående generellt sådant stöd diskuterades i 1974 års proposition om den nya kulturpolitiken. Tanken avvisades emellertid. I stället infördes ett *bidrag till experiment- och utvecklingsarbete* som avsåg att främja metodutvecklingen på området. Stödet avsåg utveckling såväl av verksamhetens form och innehåll som av olika former av arrangörssamverkan och information kring verksamheten.

En viktig del av förslagen i 1974 års kulturproposition för att främja utvecklingen mot breddade kulturkontakter inom föreningslivet utgjordes av *bidraget till kulturprogram*. Detta ersatte ett tidigare stöd till föreläsningssamverkan. Syftet med bidraget är att ge föreningar, organisationer och andra grupper ekonomiska möjligheter att genomföra kulturprogram.

Föreningarna kan härigenom bredda och fördjupa sin verksamhet med möjlighet att föra ut kulturprogram till grupper och miljöer som vanligen inte nås av utbud från institutionssidan. I samband med bidragets införande framhölls också dess betydelse för kulturarbetarnas arbetsmöjligheter och för kvalificerade amatörgruppers publikkontakt. Kulturprogrammen skall också ses som komplement till studiecirklararbetet.

I begreppet kulturprogram innefattas föreläsningar, sång-, musik- och dansprogram, dramatisk framställning, filmvisning, utställningsverksamhet och tvärkulturella verksamheter. Verksamheten innefattar medverkan av yrkesverksamma kulturarbetare, föreläsare, musiker, skådespelare, konstnärer, dansare, fotografer etc.

Såväl bidraget till experiment- och utvecklingsarbete som bidraget till kulturprogram har varit föremål för en ingående utvärdering inom kulturrådet. Resultatet har presenterats i två rapporter vilka remissbehandlats. I rapporterna betonas värdet av de båda stödformerna. Olika förslag om utveckling och förbättring av stöden läggs fram.

Utvärderingsarbetet har bedrivits samtidigt med arbetet i folkbildningsutredningen. I kulturrådets rapport om *utvärdering av statsbidraget till experiment- och utvecklingsarbete* framhålls att införande av ett stöd till annan bildningsverksamhet innebär att man når viktiga delar av syftet med det tidigare diskuterade lokala aktivitetsstödet för kulturverksamhet. Samtidigt betonas betydelsen av att möjligheterna för projektstöd för utvecklingsarbete finns i de former som tillämpats vid den hittillsvarande bidragsgivningen till experiment- och utvecklingsarbete.

Utvärderingen av bidraget till kulturprogram i föreningslivet har kulturrådet redovisat, förutom i den särskilda rapporten, i yttrandet över folkbildningsutredningens betänkande.

Det nuvarande stödet till kulturprogram är utformat på sådant sätt att liksom beträffande studiecirkelverksamheten studieförbunden har det helt övervägande ansvaret för verksamhetens genomförande. Länsbildningsförbunden svarar för fördelning av den mindre del av stödet som går till föreningslivet utanför studieförbunden. Ett särskilt organ med anknytning till Folkbildningsförbundet, Förmedlingsbyrån för kulturprogram, svarar för fördelningsuppgifter, redovisning och rådgivning på området.

Kulturrådet redovisar i sin utvärdering av kulturprogrambidraget att man kunde notera brister i planering och genomförande men att huvudintrycket är att verksamheten genomgått en positiv utveckling. Statsbidraget bedöms ha stor betydelse för utvecklingen av det lokala kulturlivet. I rapporten betonas betydelsen av ett fortlöpande utvärderingsarbete för att stimulera en kvalitativ utveckling. Insatser behövs bl. a. för arrangörsutbildning.

Folkbildningsutredningens förslag om införande av ett bidrag till annan bildningsverksamhet har lagts fram mot bakgrund av bl. a. den utveckling som ägt rum beträffande studiecirklarna på det estetiska området och

kulturprogramverksamheten samt erfarenheterna av den försöksverksamhet som bedrivits. Förslaget avser att möjliggöra alternativa verksamhetsformer som kombinerar kulturprogram med eget skapande. Vidare syftar förslaget till att utveckla studiecirkelns arbetsmetoder och innehåll genom att integrera olika former av kulturinslag och främja amatörismen. Det tilltänkta stödet skall utöver vad som täcks av stödet till kulturprogram inom föreningslivet också utgå till olika former av ensemblerverksamhet på det amatörkulturella området. Bidraget skall vara ägnat att vidareutveckla metoder och pedagogik inom sång-, musik- och teaterområdena. Verksamhet i grupper inom dans, konst och konsthantverk är andra viktiga områden.

Vad folkbildningsutredningen föreslagit rörande ett bidrag till annan bildningsverksamhet och grunderna för detta har till övervägande del tillstyrkts av remissinstanserna.

De invändningar som framförts mot kommitténs förslag avser, förutom synpunkter på det tilltänkta anslagets storlek, i första hand hur en bidragsomläggning påverkar arbetsmöjligheterna för olika grupper av kulturarbetare. Således avstyrker Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS) att kulturprogrambidraget inordnas i det föreslagna bidraget till annan bildningsverksamhet.

Organisationen befarar att detta kommer att användas för amatörverksamhet och lämna allt mindre sysselsättningsmöjligheter för kulturarbetarna. Flera andra remissorgan anför liknande invändningar.

Folkbildningsutredningens förslag om bidrag till cirkel- och amatörprojekt är en naturlig vidareutveckling av hittillsvarande stödformer. Förslaget innebär att tidigare splittrade insatser skulle få en enhetlig prägel. Hittills har framför allt studiecirkelbidraget utnyttjats för stöd till denna typ av verksamhet. För att kunna utnyttja denna stödform har det dock ofta varit nödvändigt att anpassa verksamheten efter reglerna för cirkelstöd. Med den nya stödformen skulle det bli möjligt att utforma verksamheten på det sätt som är lämpligast utan hinder av bidragsreglerna. Detta skulle innebära att arrangörerna får ökad frihet att utveckla verksamheten efter sina behov och intressen.

Kommitténs beräkningar tyder på att man avsåg att endast en begränsad del av cirkelverksamheten skulle erhålla bidrag som annan bildningsverksamhet. Som framgår av det följande förutser jag en betydligt större omfördelning av bidragsmedel från studiecirkel till den nya bidragsform som jag nu föreslår skall införas.

Innan jag i det följande går närmare in på vissa organisatoriska och bidragstekniska frågor vill jag ta upp frågan om benämningen av den verksamhet som reformen avser. Uttrycket "annan bildningsverksamhet" anser jag inte lämpligt, då den kan ge intryck av att kulturområdet har en sekundär roll i bildningsarbetet. Benämningen bör i stället vara kulturverksamhet i folkbildningen m. m. Därmed markeras också det i

förhållande till folkbildningsutredningens förslag utvidgade område som bör omfattas av det nya bidraget.

Syftet med det nya bidraget är att det skall utgöra ett stöd *dels* för anordnandet av kulturprogram i folkbildningen och det övriga föreningslivet, *dels* för förberedelse – i vid mening – för sådana arrangemang. Det förstnämnda syftet överensstämmer i stort med syftet med det nuvarande bidraget till kulturprogram inom föreningslivet. Det andra syftet, dvs. att utgöra ett stöd också för förberedelser till arrangemang, innebär bl. a. att stödet också skall kunna utgå till ensembler – t. ex. körer och teatergrupper – som är verksamma i avsikt att förbereda ett framträdande. Även annan verksamhet som syftar till presentation i någon form av resultatet av ett gemensamt arbete i form av framträdanden, uppvisningar, utställningar eller motsvarande bör kunna erhålla det nya bidraget. Sådan verksamhet innefattar vad folkbildningsutredningen benämner amatörprojekt. Den här avsedda verksamheten kan givetvis också förekomma i anslutning till studiecirkel och motsvarar då vad kommittén benämner cirkelprojekt. I det senare fallet är det väsentligt att anordnarna gör klar åtskillnad mellan verksamhet som bedrivs i sådan form att den kan erhålla bidrag som studiecirkel och verksamhet som i stället kan erhålla bidrag som kulturverksamhet. Det får givetvis inte förekomma att en och samma verksamhet erhåller båda bidragen samtidigt.

Inom ramen för vad jag här har betecknat som förberedelse för kulturarangemang förekommer i dag er. omfattande verksamhet i form av studiecirkel, för vilka statsbidrag utgår. Det är bl. a. fråga om kör-, musik-, teater- eller danscirkel. Denna typ av cirkel bör i framtiden i huvudsak erhålla sitt stöd i form av bidrag till kulturverksamhet. Avgränsningen bör i princip göras efter huvudsyftet med verksamheten. Om detta är att inom en *sammanhållen grupp* vidga deltagarnas kunskaper och allmänna orientering i ett ämne bör verksamheten falla under ändamålet med bidrag till studiecirkel och bedrivs enligt reglerna för detta. Om huvudsyftet i stället är att åstadkomma ett resultat som skall ges en samlad presentation i någon form bör verksamheten falla under ändamålet med det nya bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen m. m. och följa de regler som jag kommer att lämna närmare förslag om i det följande.

Det är i detta sammanhang inte möjligt att i detalj precisera de principer som framdeles bör gälla för gränsdragningen mellan olika bidragsformer. Det finns anledning att anta att stora delar av studieförbundens verksamhet på det estetiska området även framdeles kommer att bedrivs i cirkelform. Denna arbetsform ger en betydande grad av organisatorisk och pedagogisk stabilitet som det i många fall är önskvärt att utnyttja. Det bör ankomma på studieförbunden att, utifrån de närmare föreskrifter som tillsynsmyndigheterna utfärdar, bedöma vilken gruppverksamhet som också fortsättningsvis skall bedrivs i studiecirkelform och vilken verksamhet som är bättre lämpad att genomföras som projekt.

Det finns anledning att framhålla att det ligger i kulturverksamhetens natur att den inte bör låsas i på förhand reglerade former. Bidragsreglerna måste därför utformas så att det blir möjligt att ta upp nya verksamhetsformer eller att i övrigt pröva nya vägar för arbetet. Jag vill i detta sammanhang erinra om betydelsen av att även olika kulturinstitutioner utnyttjas för projektarbetet. Även om så redan sker i stor utsträckning bör den reform som nu genomförs innebära ett ökat ansvar för institutionerna att som en del av sin reguljära verksamhet ge stöd och service åt bildningsarbetet på kulturområdet. Det ankommer på kulturrådet att medverka till utvecklingen i detta avseende.

Jag föreslår att ett anslag om 70 milj. kr. för budgetåret 1981/82 ställes till förfogande för det nya bidraget. Vid beräkningen av detta belopp har jag tagit hänsyn till dels de bidrag som f. n. utgår till kulturprogram inom föreningslivet och till experiment och utvecklingsarbete, dels den beräknade storleken av de studiecirkelbidrag som f. n. utgår till de studiecirklar som jag räknar med skall överföras till det nya bidragssystemet.

Av anslaget bör 2,25 milj. kr. ställas till länsbildningsförbundens förfogande för fördelning till föreläsningsföreningar och andra föreningar inom resp. bildningsförbunds verksamhetsområde för samma ändamål som nu gäller för bidraget till kulturprogram inom föreningslivet. Fördelningen av beloppet mellan länsbildningsförbunden bör bestämmas av Folkbildningsförbundet.

Vad jag har förordat kräver ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde samt lag om upphävande av förordningen om statsbidrag till kulturprogram inom föreningslivet. Erforderliga lagförslag har därför upprättats inom utbildningsdepartementet. Jag bedömer att lagrådets hörande saknar betydelse p. g. a. frågornas beskaffenhet.

Övergångsvis bör tillsynsmyndigheten ha möjlighet att under bugetåret 1981/82 bevilja fortsatt statsbidrag för avslutning av pågående utvecklingsprojekt på det amatörkulturella området.

Återstående del av beloppet bör av tillsynsmyndigheten fördelas mellan studieförbunden med hänsyn tagen till de kostnader resp. studieförbund under de tre närmast föregående åren har haft för den avsedda verksamheten. En huvudprincip vid fördelningen inom studieförbunden bör enligt min mening vara, att avdelningarna erhåller en kostnadsram som står i proportion till de utgifter avdelningen under tidigare år har haft för verksamheten. Huvuddelen av de tillgängliga bidragen bör fördelas på avdelningarna utan föregående ansökan med precisering av verksamhetsplaner. Inom denna ram bör sedan avdelningen själv få planera och genomföra verksamheten i enlighet med sina värderingar och sina bedömningar av de lokala förutsättningarna.

Gemensamt för den verksamhet som behandlats i det föregående är att den kan bedrivas i så skiftande former att det inte är praktiskt genomför-

bart att – som nu fallet blir beträffande cirkelverksamheten – schablonisera bidragsreglerna och därigenom uppnå förenklingar. Sammansättningen av olika kostnadsfaktorer kommer att skifta starkt. Under sådana förhållanden blir det nödvändigt att grunda bidragsgivningen på de faktiska kostnaderna.

Jag föreslår i likhet med folkbildningsutredningen och i likhet med vad som för närvarande gäller för kulturprogrambidraget att vissa faktiska kostnader skall utgöra bidragsunderlag. Detta underlag kommer att bestämmas av två slag av avgränsningar, avseende dels vilka kulturaktiviteter som innefattas, dels vilka kostnadsfaktorer som får inräknas.

Grunderna för avgränsningarna av kulturaktiviteterna har angivits i det föregående. Därutöver bör vissa andra förutsättningar avgränsa bidragsområdet. Bl. a. får verksamheten, på samma sätt som nu gäller för kulturprogram inom föreningslivet, inte ha kommersiell anknytning eller innefatta vissa ändamål som inte direkt hör ihop med kulturverksamheten, t. ex. utbildning, instruktion i den egna organisationens verksamhet och idrottsbetonad verksamhet. Det kan givetvis även finnas andra sammanhang där vissa regler skulle kunna vara ett stöd för verksamheten och underlätta det administrativa arbetet. Exempel härpå är regler för deltagarantal och övningstillfällen vid ensembleverksamhet. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att efter kontakt med studieförbunden utfärda erforderliga anvisningar.

I fråga om vilka kostnadsslag som får inräknas i bidragsunderlaget behövs vissa preciseringar. Kostnaderna bör, som folkbildningsutredningen föreslår, avse ersättningar till föreläsare, yrkesverksamma kulturarbetare, projektledare och teknisk personal. Vidare får kostnader inräknas för material, hyra av utställningar och film, transporter av material, hyra av filmapparater, TV och videoutrustning, instrument, avgifter till upphovsrättsinnehavare, utställningsersättningar m. m. Kostnaderna bör ha ett direkt samband med de avsedda aktiviteterna. Fasta kostnader för organisation och administration eller för utbildning av anordnare och andra funktionärer får inte inräknas.

Under de förutsättningar som jag nu har angett har anordnaren inom de angivna ramarna stor frihet att själv bestämma hur bidraget skall användas. Det är givetvis önskvärt, med hänsyn till behovet att nå största möjliga effekt med begränsade medel, att anordnarna begränsar utgifterna så långt som möjligt. Samtidigt bör arbetstillfällen för yrkesverksamma kulturarbetare skapas. Det finns därför anledning att vid tillämpningen av bidragsbestämmelserna beakta möjligheterna att ta särskild hänsyn till kostnader för kulturarbetare och andra som för sin försörjning är beroende av här avsedda inkomster. Arvoden för amatörinsatser eller för insatser som kan anses ingå i på annat sätt betald verksamhet bör däremot i allmänhet inte bekostas med statsbidraget.

Strävandena att utnyttja tillgängliga medel på bästa sätt bör inte hindra

att kostnaderna för olika arrangemang och projekt etc. bör kunna variera avsevärt. Det kan t. ex. i vissa sammanhang vara naturligt att vid utnyttjandet av bidraget beakta kostnaderna för deltagande av flera yrkesverksamma medverkande. I vissa fall bör därvid lokalavdelningar från flera förbund kunna samverka. Det är också angeläget att genom bidragsgivningen främja en direkt samverkan mellan amatörer och yrkesverksamma kulturarbetare. Att på detta sätt utnyttja bidragsreglerna på ett flexibelt sätt bör vara ägnat att differentiera de aktiviteter som kan göras tillgängliga genom bidraget. Därmed förstärks också effekten från bildnings- och kultursynpunkt.

På det i det föregående diskuterade bidragsunderlaget bör för varje program eller projekt en bidragsandel bestämmas till högst 75 %. Bidrag med 100 % bör dock kunna utgå till program och projekt som genomförs i stödområdena 3–6 eller som riktar sig till handikappade eller invandrare.

Det finns anledning att utgå från att statsbidragsberättigad kulturverksamhet liksom hittills kommer att stödjas även av kommunala bidrag till kostnader som inte täcks av statsbidraget. Jag förutsätter att förändringar som innebär att viss tidigare cirkelverksamhet i fortsättningen erhåller statsbidrag inom ramen för bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen m. m. inte kommer att leda till minskade kommunala bidrag. I detta sammanhang har överläggningar ägt rum mellan företrädare för utbildningsdepartementet och Svenska kommunförbundet. Kommunala insatser förstärker givetvis effekten av den samlade statliga bidragsgivningen.

Förutsättningar för en på kostnader baserad fördelning mellan studieförbunden kommer inte att finnas med avseende på budgetåret 1981/82, eftersom bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen m. m. i väsentliga delar är en nykonstruktion. Vissa hållpunkter finns dock. Omfattningen av innevarande års bidrag till kulturprogram är en sådan. Hittillsvarande ensemblerverksamhet i studiecirkelform är en annan. Härtill kommer emellertid de nya bidragsmöjligheterna för olika typer av projekt som hittills inte fått särskilt stöd eller som avser motsvarighet till det experiment- och utvecklingsstöd som kulturrådet fördelat. Det torde bli nödvändigt att schematiskt bedöma omfattningen av denna del av verksamheten i olika förbund efter studiecirkelverksamhetens omfattning. Det bör få ankomma på regeringen eller, efter bemyndigande av regeringen, på tillsynsmyndigheten att fördela medlen för budgetåret 1981/82 enligt de grunder som regeringen finner lämpliga.

Beträffande den närmare utformningen av bidragsregler och administration vill jag i detta sammanhang framhålla att jag räknar med att författningsreglerna på området skall kunna ges en förhållandevis allmän karaktär på samma sätt som nu gäller för kulturprogrambidraget. Vissa föreskrifter därutöver behöver utfärdas av tillsynsmyndigheten beträffande t. ex. beräkningar av de i bidragsunderlaget ingående kostnaderna. Jag räknar med att studieförbunden lokalt skall ha stor frihet att utforma verksamheten efter föreliggande intressen och behov.

Som en följd härav är det naturligt att det huvudsakliga ansvaret för verksamhetens utformning inom de givna allmänna ramarna skall ligga på studieförbunden. De kommer vidare bl. a. att svara för medelsfördelning inom förbundet, ledarutbildning, verksamhetskontroll och redovisning av tilldelade medel. Åtskilliga frågor på området kommer att vara gemensamma för förbunden. Med hänsyn bl. a. till vad som framgått av uttalanden från Folkbildningsförbundet räknar jag med att detta kommer att kunna svara för olika gemensamma uppgifter beträffande kulturverksamheten i folkbildningen m.m. Hit hör olika samråds- och stimulansuppgifter såsom anslagsframställning, remissyttranden och studieförbundens samarbete kring olika frågor rörande kulturverksamheten. Jag räknar med att Folkbildningsförbundet i frågor som rör kulturarbetarnas medverkan kommer att samråda med företrädare för KLYS.

Med denna utformning av ansvaret för den bidragsberättigade verksamheten kommer den statliga tillsynsmyndighetens uppgifter att begränsas till rådgivning, frågor om fördelning och kontroll av det anslag som ställs till förfogande samt utfärdande av de allmänna föreskrifter som föranleds av statsmakternas beslut om bidragsgivningen. Till myndighetens uppgifter kommer också att höra att ta slutlig ställning till anslagsförslag och till fördelning mellan förbunden av det statsanslag som ställs till förfogande för kulturverksamhet i folkbildningen m.m. Efter verksamhetsårets slut skall redovisning inges till tillsynsmyndigheten, utvisande att bidragen använts enligt fastställda bestämmelser. Därutöver bör tillsynsmyndigheten enligt utfärdade anvisningar få in de uppgifter som erfordras för bedömning av verksamhetens inriktning och omfattning.

Som framgått av det föregående kommer det särskilda bidrag som hittills stått till kulturrådets förfogande för experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer att upphöra. De syften som legat till grund för detta bidrag bör beaktas inom ramen för den nya bidragsgivningen. Det ligger ett väsentligt värde i att studieförbunden ständigt strävar efter att utveckla och förnya bildningsverksamheten på kulturområdet. Det bör därvid vara möjligt för förbunden att på grundval av central planering genomföra större eller mindre projekt i utvecklingssyfte. I sådana sammanhang bör det vara naturligt att samverkan sker med skolöverstyrelsen, kulturrådet, andra berörda statliga organ samt pedagogiska och vetenskapliga institutioner. Vid beräkning av medelsbehovet för pedagogisk verksamhet och utvecklingsarbete inom studieförbunden har jag tagit hänsyn härtill.

4.3 Övriga bidrag

Folkbildningsutredningen har föreslagit vissa förändringar i förutsättningarna för vad som skall gälla för att ett studieförbund skall vara statsbidragsberättigat. För godkännande av nya studieförbund föreslås att för-

ankring i en eller flera riksorganisationer av folkrörelsekaraktär skall vara ett väsentligt kriterium. Flera remissinstanser har framhållit att denna nya förutsättning är väsentlig och riktig. Även jag anser att folkrörelseförankring är en väsentlig faktor att ta hänsyn till när det gäller att godkänna ett nytt studieförbund. Detta bör vara ett villkor för att statsbidrag skall få utgå.

Enligt nuvarande bestämmelser fordras för godkännande som studieförbund att organisationen under vart och ett av de senaste tre budgetåren genomfört minst 50 000 statsbidragsberättigade studiecirckeltimmar. Kommittén har föreslagit att endast 25 000 timmar om året skall fordras för godkännande. Flertalet remissinstanser har tillstyrkt förändringen i princip men varnat för de praktiska konsekvenserna. Bl. a. framhålls att ett studieförbund som genomför endast 25 000 studietimmar om året kan få betydande ekonomiska och administrativa svårigheter. Jag anser att nuvarande krav på verksamhetsvolym bör bibehållas.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén har föreslagit tillstyrker jag att studieförbunden skall ha ett betydande antal lokala enheter med egen ekonomisk förvaltning. För närvarande krävs endast att förbundet skall bedriva studie- och bildningsverksamhet av riksomfattande karaktär.

Kommittén har föreslagit att studieförbundets styrelse och inte som nu dess rektor inför tillsynsmyndigheten skall ansvara för förbundets verksamhet. Jag finner det rimligt att styrelsen ansvarar för verksamheten och själv väljer den person, som inför tillsynsmyndigheten skall representera studieförbundet.

Jag har beräknat vissa ökningar av bidragen till studieförbundens centrala organisationskostnader samt till deras pedagogiska verksamhet.

I likhet med folkbildningsutredningen finner jag det angeläget att förstärka studieförbundens resurser för rådgivning och granskning. Därför beräknar jag en ökning av bidraget till organisationskostnader med drygt 3 milj. kr. Därav bör varje studieförbund erhålla ett basbidrag på 160 000 kr. Bidragen till pedagogisk verksamhet ökar för att möta delvis nya utbildningsuppgifter i samband med införandet av bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen m. m. En viss del av det pedagogiska bidraget bör, som kommittén föreslagit, avsättas till försöks- och utvecklingsarbete. Jag räknar med en ökning av detta bidrag med ca 4,6 milj. kr.

Bidragen till studieförbundens handikappverksamhet sammanförs till en anslagspost. Jag finner det väsentligt att studieförbunden får ökade resurser även på detta område. Bidragen bör, utöver vad som f. n. gäller, även få utnyttjas för utbildning av funktionärer i studieförbunden och deras medlemsorganisationer för att öka kunskapen om olika handikapp. Vidare bör de få användas till kostnader för assisterande ledare i cirklar med minst fem handikappade deltagare, samt för kostnader för tolk eller personlig assistans för döva, dövblinda eller personer med verbala kom-

unikationshinder. Bidragen bör fördelas enligt principer som fastställs av tillsynsmyndigheten efter samråd med studieförbunden.

Uppsökande verksamhet har under flera år prövats som ett medel att nå grupper av vuxna för vilka det antingen inte framstått som naturligt och angeläget att studera eller i övrigt funnits särskilda studiehinder. Denna uppsökande verksamhet har sedan 1975 genomförts dels på arbetsplatser genom de fackliga organisationernas försorg i samverkan med studieförbund, dels i vissa bostadsområden som en försöksverksamhet i studieförbundens regi.

Folkbildningsutredningen föreslår, att ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna skall överföras från de fackliga organisationerna resp. LRF, SFR och SHIO-Familjeföretagen till studieförbunden. Ett viktigt motiv för kommitténs förslag är att endast studieförbund kan stå som anordnare av den statsbidragsberättigade studiecirkelverksamhet som den uppsökande verksamheten i första hand avser. Kommittén förutsätter dock att den uppsökande verksamheten även i framtiden sker i samverkan med de fackliga och övriga berörda organisationerna.

Flertalet remissinstanser som yttrat sig i frågan avstyrker kommitténs förslag och anser att den uppsökande verksamheten bör handhas av samma organisationer som nu.

Jag ansluter mig till kommitténs förslag och föreslår således att de statliga bidragen till den uppsökande verksamheten både i bostadsområden och på arbetsplatser skall gå till studieförbunden. Jag finner det viktigt att understryka att jag ser en aktiv rekrytering till deltagande i studiecirkel som en självklar uppgift för studieförbunden i deras normala verksamhet. Det särskilda bidraget till uppsökande verksamhet bör därför avse klart urskiljbara projekt som riktar sig till särskilt prioriterade grupper. I övrigt avser jag att senare lämna förslag om en genomgripande utvärdering av de hittillsvarande formerna för den uppsökande verksamheten i dess helhet.

Jag är medveten om att de fackliga organisationernas nära kännedom om både allmänna förhållanden och studiebehov på arbetsplatserna är av stor betydelse för att den uppsökande verksamheten skall kunna bli framgångsrik. Det är därför viktigt att studieförbunden kan samverka med de fackliga organisationerna i den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Förutsättningarna för en sådan samverkan bör naturligtvis vara störst för de studieförbund i vilka de fackliga organisationerna ingår som medlemmar, men jag utgår ifrån att även andra studieförbund skall ha möjlighet att samverka med fackliga organisationer i denna viktiga verksamhet.

CSN har redovisat en utvärdering som gjorts av den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna och som visar att syftet med den uppsökande verksamheten, dvs. att nå de i egentlig mening korttidsutbildade och lågmotiverade, är svår att uppnå med nuvarande resurser. Uppsökande verksamheten är dock enligt CSN nödvändig om man vill nå dessa grupper.

En av SCB genomförd undersökning visar att många av de korttidsutbildade återfinns bland förtids- och ålderspensionärer, långvarigt arbetslösa, invandrare, hemarbetande, lantbrukare och viss biträdespersonal. Många av dessa återfinns alltså utanför löntagarkollektivet.

De hittills gjorda utvärderingarna av den uppsökande verksamheten ger inte underlag för entydiga bedömningar. Jag är därför inte beredd att föreslå att den uppsökande verksamheten i bostadsområdena skall permanentas. Däremot finns det enligt min mening anledning att nu förstärka resurserna till densamma. Jag föreslår därför att bidraget härför ökas från nuvarande två till sex milj. kr.

Bidraget till uppsökande verksamhet i bostadsområden bör fördelas av tillsynsmyndigheten till studieförbunden på basis av redogörelse för den planerade verksamheten och i proportion till resp. studieförbunds cirkelverksamhet.

Folkbildningsutredningen föreslår att inom ramen för bidraget till uppsökande verksamhet i bostadsområden skall inrymmas bidrag till barntillsyn. SÖ har i sin utvärdering av den uppsökande verksamheten i bostadsområden framhållit att försöksverksamheten har visat att uppsökarna måste ha möjlighet att erbjuda barntillsyn samtidigt som de informerar om studier. Jag ansluter mig därför till kommitténs förslag.

Bidragen till den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna bör likaledes fördelas på samma sätt som nu, dvs. av vuxenutbildningsnämnderna. Såsom jag har anfört i 1981 års budgetproposition räknar jag med att 26 milj. kr. av medel från vuxenutbildningsavgiften skall användas för att finansiera bidragen.

Slutligen har jag för nästa budgetår övergångsvis beräknat ett särskilt bidrag till stöd för studieförbundsavdelningar som kan komma att få särskilda svårigheter att anpassa sig till det nya bidragssystem som jag föreslår. Jag anser att bidraget skall fördelas mellan studieförbunden efter förslag från SÖ.

5 Kommunal vuxenutbildning

5.1 Mål, målgrupper och prioriteringar

Komvux-utredningen har efter samråd med folkbildningsutredningen lämnat förslag om hur den kommunala vuxenutbildningen (komvux) skall medverka till att förverkliga vuxenutbildningens allmänna mål. Enligt förslaget skall dess roll vara

- att anordna utbildning såväl för kompetens i enstaka ämnen som för fullständig kompetens motsvarande läroplanen för grundskolan samt läroplanen för gymnasieskolans linjer och specialkurser,
- att förmedla kunskaper i det egna yrket och utbilda för nytt yrke enligt

gymnasieskolans läroplan eller enligt läroplaner som fastställts efter samråd med arbetsmarknadens parter.

De flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan instämmer i förslaget till målformuleringar för komvux.

Den kommunala vuxenutbildningen har alltsedan sin tillkomst haft som mål att erbjuda vuxna kompetensinriktad utbildning och yrkesutbildning. Jag delar de båda kommittéernas uppfattning att detta mål fortfarande bör gälla. Eftersom komvux-utredningen har redovisningen av den större delen av sitt arbete framför sig bör målen emellertid ännu inte formuleras slutgiltigt. Detta bör enligt min mening äga rum när kommittén har slutfört sitt arbete och lagt fram sitt slutbetänkande.

Komvux-utredningen anser att målgruppen för komvux information och rekrytering i första hand bör vara grupper där andelen korttidsutbildade kan förväntas vara särskilt stor. Kommittén anser också att en viktig målgrupp är vuxna som har behov av att skaffa sig kompetens för vidare studier genom att komplettera sin tidigare utbildning.

Komvux-utredningen redovisar också en angelägenhetsordning att tillämpas när utbildningsresurserna är begränsade.

Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig över komvux-utredningens resonemang om målgrupper och förslag till prioriteringar. Nästan samtliga tillstyrker. Flera betonar vikten av yrkesutbildning. Någon framhåller att en arbetsmarknadsinriktad utbildning eller annan gymnasieskolkurs kan vara mer angelägen än en grundskolkurs även för den som är korttidsutbildad.

Jag vill i likhet med kommittéerna betona vuxenutbildningens fördelningspolitiska mål att erbjuda utbildningsmöjligheter framför allt till dem som tidigare fått minst av utbildningsresurserna i samhället. Detta mål är viktigt för all vuxenutbildning. Också den kommunala vuxenutbildningen bör således vända sig med information och rekrytering till grupper där andelen korttidsutbildade kan förväntas vara särskilt stor. Även i övrigt delar jag komvux-utredningens syn på vilka grupper man bör söka rekrytera.

Jag räknar med att kommunernas skolstyrelser vid sina beslut om vilka utbildningar som skall erbjudas utgår från det fördelningspolitiska mål jag nyss har angett.

Det är väsentligt att vuxna kan få utbildning som överbryggar den bristande jämlikheten i utbildningsnivå mellan den yngre och den äldre generationen. Samtidigt är det viktigt att man noga prövar i vilken utsträckning det är nödvändigt eller ens önskvärt att vuxna skaffar sig fullständig grundskolkompetens. Riksdagen har tidigare slagit fast (prop. 1977/78: 36, UbU 1977/78: 10, rskr 1977/78: 60) att vuxnas erfarenheter skall tas tillvara och endast kompletteras. Komvux-utredningen skall, som jag redan har angett i direktiven, ägna uppmärksamhet åt den kommunala vuxenutbildningens innehåll och bl. a. studera om innehållet och arbetssät-

tet i alltför hög grad utgått från vad som gäller för ungdomsskolan. Många vuxna behöver säkerligen skaffa sig förkunskaper i endast ett begränsat antal ämnen på grundskolnivå för att kunna fortsätta sina studier i gymnasieskolkurser. Det kan därför i många fall vara angelägnare att komvux erbjuder arbetsmarknadsinriktad utbildning än att vuxna skaffar sig fullständig grundskolkompetens. Det ankommer på resp. skolstyrelse att, vid beslut om vilken utbildning som skall anordnas i komvux, ta hänsyn till arbetsmarknadens behov inom den egna regionen.

Jag vill i sammanhanget framhålla att jag, i likhet med komvux-utredningen, nära följer den försöksverksamhet som f. n. bedrivs med etappindelade kurser. De synes erbjuda den möjlighet till vuxenanpassning av studierna som riksdagens nyss åberopade uttalande avser.

5.2 Gränsdragning mellan kommunal vuxenutbildning och studieförbund

Inledning

Både folkbildningsutredningen och komvux-utredningen konstaterar att det fanns problem med gränsdragning redan mellan yrkesskolans deltidskurser och folkbildningen. Problemen övertogs av komvux när yrkesskolans deltidskurser fördes dit. Försök till klarare avgränsning har gjorts i flera olika sammanhang. Det är särskilt inom det hemtekniska området som gränsdragningsproblem har funnits. En del av anledningarna till konflikter har minskat under senare år. Inom teoretisk utbildning har framför allt undervisningen i nybörjarengelska kommit att utgöra ett gränsdragningsproblem.

När det gäller förslag i gränsdragningsfrågorna har komvux-utredningen och folkbildningsutredningen samrått med varandra och de båda kommittéerna har i sina resp. betänkanden tagit upp samma frågor och lagt fram förslag som motsvarar varandra. Jag kommer i detta avsnitt att utgå från komvux-utredningens framställning, som på de flesta punkterna är utförligast.

Arbetsfördelning

Flertalet av de övergripande målen är gemensamma för alla former av vuxenutbildning. Inom ramen för dessa mål har de olika vuxenutbildningsformerna sina speciella uppgifter. Jag har tidigare uttalat mig för vissa preciseringar av målen för statsbidragsgivningen till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet och målen för den kommunala vuxenutbildningen.

Båda kommittéerna föreslår att de olika anordnarnas mål skall vara utgångspunkt för en arbetsfördelning inom vuxenutbildningen.

Ett ganska stort antal remissinstanser har helt allmänt instämt i de båda kommittéernas resonemang och förslag rörande gränsdragningen mellan komvux och studieförbunden. Av dem som yttrat sig även beträffande detaljerna i förslagen har flertalet tillstyrkt att anordnarnas mål skall vara utgångspunkt för arbetsfördelningen inom vuxenutbildningen.

Jag biträder förslaget att anordnarnas mål skall vara utgångspunkt för arbetsfördelningen inom vuxenutbildningen. En ökad medvetenhet om målen för de olika vuxenutbildningsformerna kommer enligt min mening att leda till ökad respekt för deras särart. Därmed ökar också möjligheterna till ett förtroendefullt och nära samarbete som gagnar de vuxenstuderande. En klar arbetsfördelning underlättar för den vuxenstuderande att välja den studieform som bäst motsvarar hans behov och hans syfte med studierna.

Nyborjarengelska

Folkbildningsutredningen och komvux-utredningen har efter samråd funnit att nybörjarundervisning i engelska bör bedrivas även inom kommunal vuxenutbildning. Kommittéerna menar att olika målgrupper kan urskiljas för denna verksamhet resp. för studieförbundens nybörjarengelska. Komvux bör således till sin nybörjarundervisning rekrytera vuxna som siktar på grundskolkompetens i ämnet. Vuxna med andra syften med sina studier bör i stället rekryteras av studieförbunden. Båda kommittéerna föreslår att grundskolkursen i engelska skall omfatta ämnet i dess helhet, dvs. även låg- och mellanstadiets kurs. Det innebär att kursen bör omfatta ca 350 lektioner, vilket är en utökning i förhållande till den nuvarande grundskolkursen i engelska med ca 120 lektioner.

Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslaget beträffande nybörjarengelska. Ett fåtal remissinstanser anser att grundskolkursen i engelska liksom hittills endast bör omfatta högstadiets kurs.

Engelska ingår som obligatoriskt ämne i grundskolkompetens. Det har därför enligt min mening en självklar plats inom kommunal vuxenutbildning. I likhet med kommittéerna finner jag att olika målgrupper kan urskiljas för komvux resp. för studieförbundens nybörjarundervisning i engelska. Eftersom fortfarande många vuxenstuderande saknar förkunskaper i ämnet biträder jag de båda kommittéernas förslag att grundskolkursen i engelska bör få motsvara hela grundskolans kurs i ämnet, dvs. även det som i ungdomsskolan studeras på låg- och mellanstadiet. Detta innebär ett avsteg från principen att grundskolkurser enbart skall motsvara grundskolans högstadium. Det ankommer på SÖ att, efter riktlinjer från regeringen, fastställa antalet lektioner, som kursen högst får omfatta.

Förslaget bör genomföras inom ramen för det antal undervisningstimmar i grundskolkurser som jag har räknat medel för i årets budgetproposition (prop. 1980/81: 100 bil. 12, s. 622). Det har därför inga konsekvenser vad gäller kostnader för lärartimmar. Inte heller medför förslaget att antalet studiestödsberättigade personer ökar.

Yrkesinriktad utbildning. Läroplansarbete och kursutbud

Komvux-utredningen föreslår inga förändringar i komvux arbetsuppgifter vad gäller yrkesutbildning. Den yrkesinriktade utbildningen föreslås även i fortsättningen vara arbetsmarknadsinriktad och anordnas efter samråd med arbetsmarknadens parter.

De flesta remissinstanser som har yttrat sig i frågan tillstyrker förslaget. Detta gäller bl. a. *SÖ*, som utgår från att kurser som svarar mot arbetsuppgifter i ett hem för egna behov normalt inte skall anordnas inom komvux.

LO framhåller att samrådet med arbetsmarknadens parter om komvux yrkesinriktade utbildningar har bidragit till att undanröja vissa gränsdragningsfrågor. *LO* utgår från att samrådet skall fortsätta. Också *TCO-TBV* poängterar vikten av arbetsmarknadsinriktning och av att samrådet med arbetsmarknadens parter utvecklas.

I likhet med komvux-utredningen anser jag att den kommunala vuxenutbildningen även i fortsättningen bör anordna yrkesinriktad utbildning motsvarande gymnasieskolans yrkesinriktade linjer och specialkurser. Vidare bör komvux som hittills anordna yrkesutbildning, som saknar motsvarighet i ungdomsskolan, dvs. särskilda yrkesinriktade kurser. Den yrkesinriktade utbildningen bör, som komvux-utredningen föreslår, även i fortsättningen vara arbetsmarknadsinriktad. Med denna avgränsning av arbetsuppgifterna kommer inte utbildning, som i första hand tillgodoser vuxnas behov av kunskaper för hemarbete eller fritidsroller, att vara en uppgift för komvux. Sådan utbildning bör i stället ingå i studieförbundens uppgifter.

Föreskrifter om centralt och lokalt samråd med arbetsmarknadens parter kring yrkesutbildningen inom komvux finns redan och samrådet tycks ha börjat fylla en viktig funktion. Jag är övertygad om att detta samråd, när det hunnit få full genomslagskraft överallt, kommer att vara en garanti för en bra arbetsfördelning mellan yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning och närliggande ämnen inom studieförbundens verksamhet. Jag förutsätter att det lokala samrådet med arbetsmarknadens parter kommer att leda till att komvux-kurserna i kommunen anordnas i den utsträckning som svarar mot utbildningsbehovet. Givetvis kan det ändå uppkomma situationer, då inte samtliga sökande till en yrkesinriktad kurs har arbetsmarknadsinriktade syften med sina planerade studier. De som behöver utbildningen för kompetens eller yrkesverksamhet bör då tas in i första hand. Om tillräckligt många ur denna kategori anmält sig för att kursen skall kunna starta men kursplatser ännu återstår, bör givetvis så många av de övriga sökande tas in att kursplatserna fylls.

Samråd mellan anordnare av vuxenutbildning

Komvux-utredningen föreslår, i likhet med folkbildningsutredningen, att kommunen (skolstyrelsen) skall åläggas att anordna regelbundna överläggningar i vuxenutbildningsfrågor. Skolstyrelsen skall ta initiativ till att samråd kommer till stånd minst en gång per termin mellan företrädare för arrangörerna av vuxenutbildning i kommunen. Båda kommittéerna utgår från att skolstyrelsen låter sig representeras av ledamöter vid dessa samrådsträffar. Överläggningarna föreslås ske när utbudet av vuxenutbildning planeras. Kommittéerna förutsätter att anordnarna vid sina beslut om kursutbud kommer att ta stor hänsyn till vad som har framkommit i

samrådet. Komvux-utredningen har övervägt olika former för detta samråd, t.ex. vuxenutbildningsråd eller SSA-råd, men har stannat för att föreslå att kommunerna själva skall välja formerna för hur det lokala samrådet mellan vuxenutbildningsanordnare skall utformas. Komvux-utredningen föreslår att bestämmelser om att skolstyrelsen skall ta initiativ till samråd mellan olika vuxenutbildningsanordnare skall föras in i skollagen eller eventuellt i en särskild förordning om samråd inom vuxenutbildningen.

Förslaget om obligatoriskt samråd mellan olika anordnare av vuxenutbildning i kommunen har väckt stort intresse bland remissinstanserna. Samtliga som har yttrat sig i frågan instämmer i förslaget. Sålunda tillstyrker bl. a. *kommunförbundet* ett åläggande om samråd.

Några remissinstanser framför förslag om ytterligare deltagare i överläggningarna utöver representanter för kommunal vuxenutbildning och studieförbund. Meningarna är delade om vilket organ som är lämpligast för det lokala samrådet.

Jag delar de båda kommittéernas uppfattning om vikten av ett lokalt samråd kring vuxenutbildningsfrågor och att det är naturligt att de förtroendevalda engagerar sig i ett sådant samråd. Som komvux-utredningen har påpekat, bör dessa överläggningar kunna omfatta flera frågor av gemensamt intresse för vuxenutbildningen i kommunen än enbart frågan om arbetsfördelning mellan komvux och studieförbund. Skolstyrelserna bör därför ta initiativ till ett regelbundet samråd i vuxenutbildningsfrågor. Det ankommer på regeringen att utfärda de bestämmelser därom som kan erfordras.

6 Samverkan och arbetsfördelning

6.1 Samverkan

Inledning

Jag vill först kortfattat beröra samverkan mellan å ena sidan folkbildningen och å andra sidan utbildningsradion, vissa kulturinstitutioner, folkbiblioteken och folkhögskolan.

Utbildningsradion

Utbildningsradion (UR) bör, som framgår av riksdagens beslut med anledning av prop. 1975/76: 110 (UbU 1976/77: 8, rskr 1976/77: 46) på vuxenutbildningens område främst göra sådana insatser "som kan bidra till att överbrygga utbildningsklyftorna mellan och inom generationerna samt till att öka den enskilda människans medvetenhet och stimulera henne till att aktivt delta i samhällsarbete och kulturliv".

Dessa insatser skall UR fullgöra i sin egenskap av rundradioföretag, men också i samverkan och samspel med folkbildningsorganisationerna.

UR:s utbud skall fylla flera syften. Det gäller för det första program som informerar om vuxenutbildning och som kan stimulera till vuxenstudier. Vidare producerar UR program och trycksaker för olika former av gruppstudier, framför allt studiecirklar. En viktig uppgift är vidare utbildningsprogram för enskilda lyssnare och tittare.

Studieförbunden bör enligt min mening målmedvetet ta till vara de resurser som UR kan erbjuda, genom att använda UR:s program och material i studiecirkelarna.

Jag vill också erinra om att riksdagen med anledning av prop. 1975/76: 110 uttalat att UR bör "fortsätta utvecklingsarbetet rörande medieal, presentations- och bearbetningsformer. Ett sådant arbete är särskilt meningsfullt när det gäller att utveckla läromedel som passar väl för grupper med bristande studievana och otillräcklig motivation". Liksom folkbildningsutredningen anser jag att UR skall kunna producera kurser tillsammans med ett eller flera studieförbund.

Den snabba utvecklingen på etermediernas område gör det angeläget att människor tillägnar sig ett personligt och medvetet sätt att lyssna på radio och se på TV. Detta är en viktig uppgift för såväl folkbildningen som för utbildningsradion.

Genom samarbete mellan studieförbunden och UR kan positiva resultat uppnås i båda de avseenden som jag nämnt: en självständig och kritisk inställning till etermedierna bör kunna främjas, samtidigt som studiemetoderna kan göras mer effektiva genom användning av etermedierna, särskilt i den verksamhet som vänder sig till grupper med bristande studievana och otillräcklig motivation för studier. Som folkbildningsutredningen framhåller är det för väl fungerande kontakter mellan studieförbunden och utbildningsradion av stor betydelse att det på ömse håll finns folk med erfarenhet från de båda arbetsområdena.

Kulturinstitutioner

Ett av huvudsyftena med det bidragssystem som jag nu föreslår för folkbildningsarbetet är att främja en integration mellan studiecirkelverksamheten och olika former av kulturella aktiviteter. Jag förutser att resultatet kommer att bli ett uppsving för folkrörelsernas och studieförbundens amatörkulturella aktiviteter. Jag bedömer det som naturligt och angeläget att en positiv växelverkan äger rum mellan dessa amatörkulturella aktiviteter å den ena sidan och kulturinstitutionerna å den andra. För att detta skall ske krävs det att kulturinstitutionerna ser det som en naturlig uppgift att nå också de grupper av amatörer som ägnar sig åt kulturellt skapande.

Exempel på den typ av aktiviteter från kulturinstitutionernas sida som jag åsyftar är den verksamhet som Institutet för rikskonserter, Riksutställningar och riksteatrarna bedriver i samverkan med studieförbund och folkrörelser.

Jag förutser ett växande behov av samverkan mellan museerna och folkbildningsorganisationerna. Museernas uppgift i detta samarbete blir dels att hjälpa studieförbunden att bättre utnyttja museernas resurser, dels att stimulera studieförbunden att initiera amatörforskning i närmiljön och att biträda dem när det gäller att presentera resultatet av sådan amatörforskning.

Folkbibliotek

Folkbiblioteken har av gammalt som en naturlig uppgift att tillhandahålla sådan litteratur som deltagarna i studieförbundens cirkelverksamhet har behov av. I samma mån som cirkelstudierna också för framtiden tar sin utgångspunkt i boken, är det angeläget att biblioteken i sin anskaffning av litteratur och i den aktiva presentationen av sitt bokbestånd också tar hänsyn till folkbildningens speciella behov.

De försök som under senare år gjorts att nå nya låntagargrupper är ägnade att också främja folkbildningens strävanden.

Studieförbundens möjligheter att anordna kulturaktiviteter i anslutning till biblioteken bör ytterligare förbättras, samtidigt som bibliotekens aktiviteter i form av föreläsningar, författaraftnar, utställningar och informationer i ökad utsträckning samordnas med studieförbundens och andra organisationers intressen och strävanden.

Folkhögskolor

De nya bestämmelser som sedan 1977 gäller för folkhögskolorna har väsentligt underlättat ett omfattande samarbete mellan folkhögskolor och studieförbund. I prop. 1976/77: 55 berörs gränsdragningsfrågor mellan folkhögskolor och studieförbund och folkhögskolor och kommunal vuxenutbildning. Redan tidigare hade samverkan inletts i fråga om utbildning av förtroendevalda, organisatörer, cirkelledare och kulturförmedlare. Inte minst med hänsyn till folkhögskolans traditionellt starka folkbildningsambitioner finner jag denna samverkan värdefull. Inom ramen för det utrymme som kan komma att finnas för kortkursverksamhet vid folkhögskola är det positivt om samverkan mellan folkhögskolor och studieförbund kan byggas ut. En form för sådan samverkan bör vara, att lärare vid folkhögskola även i framtiden skall kunna få fullgöra en del av sin tjänstgörings-skyldighet som ledare för studiecirklar. Villkoret för att så skall få ske bör vara, att studiecirkeln i övrigt uppfyller statsbidragsbestämmelserna. Denna konstruktion innebär således att ett betydande statsbidrag utgår till sådan cirkel i den formen att en kvalificerad ledare ställer sig till förfogande kostnadsfritt för studieförbundet. Det finns enligt min mening inte skäl till ytterligare statsbidrag i ett sådant fall och jag föreslår därför att det nuvarande bidraget för folkhögskollärlärd studiecirkel om elva kronor per studietimme avskaffas.

6.2 Arbetsfördelning

6.2.1 Allmänna överväganden i gränsdragningsfrågan

Studieförbundens frihet och självständighet i förhållande till de bidragsgivande myndigheterna är en grundläggande princip för svenskt folkbildningsarbete. Bidragsvillkoren skall ses som rambestämmelser, inom vilka organisationerna och studiecirkelarna har stor frihet att utforma verksamheten alltefter behov, intressen och förutsättningar. Frågan om vilken verksamhet som skall berättiga till statsbidrag kan inte besvaras en gång för alla och med generell giltighet. Bedömningen måste göras utifrån syftet med verksamheten och det sätt på vilket denna organiseras och genomförs. Av avgörande betydelse är också de förutsättningar för ett systematiskt studiearbete som finns i gruppen i fråga om studiemetoder, studiematerial och ledarkompetens.

Jag finner det angeläget att ändå göra några grundläggande markeringar. Självfallet finns det en gräns mellan bidragsberättigat folkbildningsarbete och aktiviteter av annat slag. För folkbildningen är det av synnerlig vikt att denna gräns upprätthålls och respekteras. Gruppverksamhet som endast har till syfte att vara en förevändning för människor att vara tillsammans eller är en mekaniskt utövad sysselsättning av något slag, t. ex. tillverkning av föremål utan möjlighet att i djupare mening engagera tankar, känslor eller fantasi hos deltagarna, kan inte betraktas som folkbildningsarbete – hur värdefull den från andra synpunkter än kan anses vara. I fortlöpande diskussion och samråd mellan tillsynsmyndigheten och studieförbunden måste denna gränsdragnings följas och prövas allt eftersom verksamheten utvecklas.

Statsbidrag bör enligt min mening inte heller kunna utgå till verksamhet som studieförbund bedriver i samarbete med statliga myndigheter och kommuner, dvs. landsting, primärkommuner och kyrkliga församlingar, om cirkelledaren utövar sitt ledarskap inom ramen för sin tjänst och vederbörandes lön bekostas med skattemedel.

I olika sammanhang har ifrågasatts om studier i vissa enskilda ämnen bör kunna berättiga till statsbidrag. Enligt min mening ankommer det inte på regering och riksdag att i detalj reglera vilka ämnen som kan godkännas för statsbidrag. Bedömningen om en studiecirkel skall berättiga till statsbidrag måste göras utifrån syftet med studierna och förutsättningarna att i det enskilda fallet i rimlig utsträckning uppnå detta syfte.

Det är angeläget att studieförbunden noga överväger de olika ämnesområdenas angelägenhetsgrad i förhållande till varandra och till folkbildningsarbetets övergripande mål. Vissa områden kräver särskild omsorg vad gäller studiematerialets utformning och inriktning, cirkelledarutbildningens innehåll samt informationen till allmänheten.

Under en följd av år har den estetiska sektorn av studiecirkelverksamheten ökat sin andel och omfattar nu ca 45% av det totala antalet studietim-

mar. Detta område har alltid tillmätts stor betydelse och kunnat utvecklas i stor frihet. Den estetiska verksamheten är – rätt bedriven – en viktig del av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet och en stor tillgång i arbetet med att förverkliga samhällets kulturpolitiska mål. Syftet med verksamheten får dock inte begränsas till att utveckla vissa tekniska färdigheter och ha sin tyngdpunkt i tillverkning av produkter.

6.2.2. *Idrottens ledarutbildning*

I likhet med folkbildningsutredningen anser jag att det bör vara möjligt att genomföra en del av idrottens ledarutbildning samt utbildning av personer i styrelsefunktioner i form av studiecirklar. Studier som gäller teknisk skolning, tävlingsregler eller utövande sport och idrott bör dock inte heller i fortsättningen godkännas som statsbidragsberättigade studiecirklar. Detsamma gäller jakt, fiske, ridning eller andra former av friluftaktiviteter samt spel av olika slag.

6.2.3 *Utbildning i företag*

Avgörande för om studiecirkelverksamhet, som vänder sig till anställda i ett företag, kan betraktas som bidragsberättigat folkbildningsarbete är i vad mån verksamheten uppfyller de grundläggande krav som gäller för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Deltagandet skall således vara frivilligt. Deltagarna skall ha möjligheter att själva välja studieförbund, påverka val av studiematerial och ledare samt studiernas innehåll och inriktning. En förutsättning för att verksamheten skall kunna godkännas för statsbidrag är därför att ett studieförbund är den verkliga lokale anordnaren av verksamheten och därvid svarar för studiernas planering och genomförande liksom för godkännande av studiematerial och cirkelledare. Detta hindrar självfallet inte att, vad gäller fackliga studier, samverkan äger rum med de anställdas fackliga organisation.

Av att folkbildningsarbetet är fritt och frivilligt följer att statsbidrag inte kan utgå till intern företagsutbildning. Detta framgår också av SÖ:s nuvarande anvisningar. Samma sak gäller motsvarande utbildning som anordnas inom eller på initiativ av statliga myndigheter och kommuner, dvs. landsting, primärkommuner och kyrkliga församlingar.

Statsbidrag skall inte heller utgå till studieverksamhet som utgör inskolning för ett visst yrke eller en viss arbetsuppgift inom ett företag eller som anordnas i samarbete med ett företag som bedriver undervisning på affärsmässig basis eller som ett led i sin affärsmässiga verksamhet.

Utbildning som genomförs enligt särskilt uppdrag från ett offentligt eller enskilt företag (uppdragsutbildning) skall helt bekostas av uppdragsgivaren. Om valet av studieförbund har gjorts efter anbudsförfarande eller genom förhandlingar enligt medbestämmandelagen är utbildningen att betrakta som uppdragsutbildning.

Av det sagda följer att bidrag inte bör utgå till utbildningsverksamhet

där arbetsgivaren utser ledare eller där cirkelledaruppgiften ingår som en del i vederbörandes anställning i företaget (eller motsvarande). Inte heller bör bidrag utgå till verksamhet som är öppen endast för vissa grupper av anställda, eller till verksamhet där arbetsgivaren — eventuellt i samarbete med de fackliga organisationerna — avgör vilka anställda som får delta eller som skall erbjudas att delta, eller då syftet är att inskola eller utbilda för en bestämd funktion på den egna arbetsplatsen.

För tydlighetens skull vill jag i sammanhanget påpeka, att viss fortbildning av lantbrukare och andra närstående yrkesgrupper enligt min mening även i fortsättningen bör kunna anordnas som statsbidragsberättigade studiecirklar, givetvis under förutsättning av att de allmänna villkoren i övrigt uppfylles.

6.2.4 Cirkelverksamhet bland institutionsboende

Det är angeläget att de människor som under lång tid vistas på vårdinstitutionerna tillförsäkras möjligheter att utöva meningsfulla studie- och kulturaktiviteter. Studiecirklar bland handikappade bör emellertid i princip genomföras på samma villkor som gäller för cirkelverksamheten i övrigt. Det är i detta sammanhang angeläget att göra en klar skillnad mellan de uppgifter som faller inom samhällets vårdansvar och den verksamhet som studieförbunden svarar för.

Studieförbundens strävan att förlägga studiecirklar till lokaler utanför institutionerna är värdefull. Studieförbunden skall vara lokala anordnade och bära det fulla ansvaret för verksamhetens uppläggning och genomförande. Detta gäller även den cirkelverksamhet som av olika skäl, kanske främst handikappets svårighetsgrad, inte kan förläggas utanför institutionerna. I sådan verksamhet är det som regel önskvärt att ledaren eller några deltagare rekryteras utanför institutionen.

Folkbildningsutredningen har avgivit vissa förslag beträffande vuxensärskolan och avgränsningar mellan denna och studieförbundens verksamhet bland utvecklingsstörda. Vuxensärskolan är f. n. en försöksverksamhet. Frågan om dess framtida organisation och innehåll ingår i omsorgskommitténs (S 1977:12) uppdrag. Efter samråd med statsrådet Holm anser jag att ställningstaganden bör anstå tills denna kommitté avslutat sitt arbete.

6.2.5. Gränsdragning mellan högskolan och studieförbunden

Folkbildningsutredningen framhåller att det är det huvudsakliga syftet med en utbildning som bör avgöra vem som skall arrangera den. Högskolans utbildningsutbud bör grundas på behov som uppstår inom resp. regions närings- och yrkesliv och inom forskningen, medan mer översiktligt orienterande kunskaper och färdigheter utan speciell anknytning till yrkeslivet bör förmedlas genom folkbildningens olika aktiviteter.

Statsbidrag bör därför enligt kommittén inte i framtiden utgå till studie-

förbundens studieplansbundna yrkesutbildningar på högskolenivå. När bidragen skall upphöra får bestämmas med utgångspunkt från högskolans möjligheter att ta över dessa utbildningar, men kommittén bedömer för sin del en övergångstid på upp till fem år som rimlig. Kommittén föreslår vidare att det särskilda bidraget till universitetscirkelar upphör.

De flesta remissinstanser som yttrat sig i denna fråga har instämt i kommitténs principiella resonemang. Flera instanser, däribland UHÄ, anser dock att det är olämpligt eller omöjligt att precisera en bestämd tidpunkt då studieförbundens studieplansbundna verksamhet på högskolenivå skall vara avvecklad, eftersom högskolans resurser är begränsade och någon total överföring därför inte kan komma ifråga. Några remissinstanser, bl. a. *Gotlands kommun*, anser att de särskilda bidragen till universitetscirkelarna bör bibehållas, åtminstone i glesbygd.

Vad först gäller frågan om det motiverade i att låta särskilda bidragsregler gälla för universitetscirkelar erinrar jag om mitt förslag i det föregående att behålla bidrag till cirkelledares kostnader för resor och traktamenten i fråga om cirkelar som anordnas minst tre mil från de större högskoleorterna.

Då det sedan gäller frågan om vilka slag av universitetscirkelar som överhuvudtaget skall kunna erhålla statsbidrag vill jag först framhålla att jag anser att det finns klara principiella skäl för kommitténs förslag att de studieplansbundna universitetscirkelarna i fortsättningen ej skall vara bidragsberättigade. Det viktigaste skälet är att detta slag av cirkelar bedriver sin verksamhet i enlighet med planer som utarbetats av statliga organ och ej av studieförbund eller av deltagarna själva. Jag är emellertid inte beredd att i detta avseende föreslå någon inskränkning av statsbidragsmöjligheterna. Skälen härför är följande.

Det finns självfallet ingen anledning att sätta någon övre gräns för den nivå där studiecirkelarna kunskapsmässigt och innehållsligt skall ligga för att vara statsbidragsberättigade. Detta har heller ingen föreslagit. En helt annan sak är att studieförbunden har både rätt och skyldighet att göra prioriteringar då det gäller att bestämma nivå på det studiearbete som skall bedrivas.

Frågan är då om cirkelstudier på hög nivå skall bli utan statsbidrag bara därför att de visar nära överensstämmelse med utbildning som förekommer inom högskolan. Svaret är inte självklart. Under de senaste decennierna har det i åtskilliga fall förekommit att högskoleväsendet mer eller mindre har övertagit verksamhet som först har börjat och utvecklats inom studieförbundens universitetscirkelar. Detta har i hög grad varit fallet med de enstaka kurserna inom högskolan. Oavsett ursprunget hos de enstaka kurserna företer de ofta stora likheter med universitetscirkelar. Det vore enligt min mening inte rimligt att dra in statsbidragen för universitetscirkelar bara av den orsaken att man inom högskolan har börjat anordna kurser som i större eller mindre utsträckning påminner om cirkelarna. Större

tveksamhet kan det finnas anledning att hysa beträffande universitetscirk-
lar som omfattar mera reguljära högskolekurser, men i praktiken visar det
sig ofta att även sådana cirklar till uppläggning och innehåll skiljer sig från
högskolans utbildning. Under alla förhållanden skulle det knappast erbjuda
några större svårigheter för studieförbunden att åstadkomma precis så
stora skillnader som skulle behövas för att göra cirk-larna statsbidragsbe-
rättigade. Jag är för min del tveksam till det meningsfulla i att söka utforma
sådana regler.

Det är för närvarande endast en mindre del av universitetscirk-larna som
bedrivs såsom studieplansbundna. Även om jag principiellt delar kommit-
téns uppfattning att det bör ankomma på högskolan att bedriva denna typ
av utbildning ser jag, särskilt mot bakgrund av de nyss redovisade omstän-
digheterna, för närvarande ingen anledning att föreslå att statsbidrag inte
skall få utgå för sådana universitetscirk-lar.

6.2.6 Gränsdragning mellan cirkelverksamhet och kulturverksamhet i folkbildningen m. m.

För att erhålla statsbidrag måste såväl studiecirk-lar som kulturverksam-
het i folkbildningen m. m. motsvara de övergripande villkor som gäller för
det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Det särskilda bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen m. m. avser
att ge studieförbunden större frihet att utveckla metoder och pedagogik
som tar hänsyn till de olika verksamhetsformernas särart. Körer, musiken-
sembler och utövande teatergrupper, som omfattar mer än 20 deltagare
eller vilkas verksamhet syftar till att förbereda för framträdanden inför
publik bör i fortsättningen erhålla bidrag ur anslagsposten till kulturverk-
samhet i folkbildningen m. m. De körer, musikensembler och teatergrup-
per som väljer att arbeta som studiecirk-lar och uppfyller de krav som
därvid gäller kan även i fortsättningen erhålla statsbidrag via studiecir-
kelanslaget. Jag vill understryka att en grupp inte samtidigt skall kunna
erhålla både bidrag till kulturverksamhet och studiecir-
kelbidrag för samma verksamhet.

Om en studiecir-
kel vill anordna ett projekt, t. ex. en utställning, och
erhåller medel för detta ur bidraget till kulturverksamhet, bör cir-
kelverk-
samheten och projektverksamheten bedrivas tydligt avskilda från varand-
ra. Ingenting bör dock hindra att gruppen växelvis ägnar sig åt studier i
cir-
keln och åt projektet.

7 Tillsyn m. m.

7.1 Den statliga tillsynen

SÖ har för närvarande det huvudsakliga ansvaret för tillsynen av att de statliga bidragen till folkbildningen används i överensstämmelse med gällande bestämmelser. I anslutning därtill har SÖ också rätt att utfärda tillämpningsanvisningar samt att bevilja dispenser från vissa av författningsbestämmelserna.

Då det gäller det nuvarande anslaget till kulturprogram inom föreningslivet m. m. och anslaget Bidrag till kulturverksamhet inom organisationer, anslagsposten till experiment och utvecklingsarbete är det statens kulturråd som ansvarar för medelsfördelningen liksom för den statliga tillsynen.

Folkbildningsutredningen anser det vara väsentligt att bättre integrera studiecirkelverksamheten med kulturprogrammen. Som en följd härav föreslår kommittén att det statliga tillsynsansvaret skall samlas till en enda myndighet. Kommittén tar dock inte ställning till vilken myndighet som är lämpligast för detta.

De flesta remissinstanser som har yttrat sig i frågan har anslutit sig till folkbildningsutredningens förslag. De instanser som har tagit ställning till vilken myndighet som bör ha ansvaret för dessa frågor har i allmänhet föreslagit SÖ. Några remissinstanser har framhållit att nackdelarna med nuvarande ordning inte har upplevts som särskilt stora. Några, bland dem SÖ, har avstyrkt förslaget om en tillsynsmyndighet.

Jag är medveten om att det innebär vissa fördelar om tillsynsansvaret vad gäller det statliga stödet till folkbildningsarbetet samlas till en enda myndighet. Den nödvändiga översynen av hur olika bidragsformer skall avgränsas mot varandra görs givetvis bäst inom en och samma myndighet.

Den huvudsakliga verksamheten inom studieförbunden är utbildning. Bedömningen av denna verksamhet sker i första hand på utbildningspolitiska grunder. Det är SÖ som har det sammanhållande ansvaret på myndighetsnivå för all övrig utbildning av jämförbart slag. Det finns därför skäl för att SÖ blir tillsynsmyndighet för folkbildningen i dess helhet.

Det enda alternativet till SÖ är statens kulturråd. Ett skäl för en sådan ordning är att folkbildningen har viktiga beröringspunkter med kulturpolitiken.

Efter att noggrant ha övervägt fördelar och nackdelar med de två tänkbara alternativen i fråga om samlat tillsynsansvar för folkbildningen i dess helhet har jag stannat för att föreslå att tillsynsansvaret för folkbildningen även i framtiden skall vara delat. SÖ bör således även i framtiden vara tillsynsmyndighet för det statliga stödet till studiecirkelverksamheten och för de bidrag som i huvudsak är ämnade att stödja denna, medan statens kulturråd bör bli tillsynsmyndighet för det nya bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen m. m. I sak innebär mitt förslag att kulturrådet får ett

vidgat ansvarsområde, eftersom en betydande del av den verksamhet som faller inom ramen för bidraget till kulturverksamhet nu bedrivs som statsbidragsberättigade studiecirkelar. Mitt förslag förutsätter ett betydande samråd i folkbildningsfrågor mellan de båda myndigheterna. Detta ser jag emellertid inte i första hand som en administrativ komplikation. Det innebär nämligen att de två myndigheterna får ett naturligt område för samarbete och samråd, något som kan vara positivt både för de berörda myndigheterna och för folkbildningen. Mitt förslag innebär en markering av att folkbildningen befinner sig i skärningspunkten mellan utbildningspolitik och kulturpolitik. Av särskild betydelse i det sammanhanget är att kulturrådet erhåller ett eget klart angivet ansvar för en viktig del av folkbildningen.

De bidragsregler varom jag nyss har lämnat förslag möjliggör administrativa förenklingar vid en jämförelse med nuvarande regler. Som en följd därav bör även tillsynsmyndigheternas granskningsuppgifter kunna förenklas. Då det gäller studiecirkelverksamhet har SÖ idag att bl. a. granska och kontrollera att kostnaderna för studiecirkelarna är korrekt bokförda och fördelade på olika poster. Med det nya bidragssystemet blir uppgiften främst att kontrollera att verksamheten till innehåll, organisation och volym överensstämmer med statsbidragsbestämmelserna. Vidare blir med mitt förslag reglerna förenklade också därigenom att antalet bidragsformer begränsas. Detsamma gäller tillsynsmyndighetens möjligheter att medge dispenser från normalbestämmelserna. Det reducerade behovet av dispensmöjligheter torde också komma att innebära en avlastning av tillsynsmyndighetens arbete. Jag har därför anledning att räkna med att resurser inom SÖ kan frigöras för andra viktiga uppgifter, t. ex. för samråd med studieförbunden och rådgivning till dessa.

I samband med genomförandet av ett nytt bidragssystem tillkommer naturligtvis vissa arbetsuppgifter för SÖ. Dels är det fråga om förändrade rutiner inom verket, t. ex. en anpassning av det nuvarande datasystemet för inrapportering av studiecirkelar och andra redovisningsrutiner. Dels kommer också ökade krav på rådgivning från studieförbundens sida. Bortsett från sådana uppgifter av övergångskaraktär kan det emellertid finnas anledning att ge SÖ bättre förutsättningar att fullgöra sina ordinarie tillsynsuppgifter. Jag syftar här bl. a. på uppgiften att kontinuerligt pröva de exakta gränserna för vilken studiecirkelverksamhet som skall vara statsbidragsberättigad och att kontrollera hur studieförbunden i det avseendet tillämpar gällande regler.

Regeringen har tidigare i år förelagt riksdagen en proposition om den statliga skoladministrationen m. m. (prop. 1980/81: 107). Enligt vad statsrådet Mogård, inom vars ansvarsområde frågor rörande SÖ:s organisation faller, där anför, avser regeringen att tillsätta en organisationskommitté för att i detalj utforma SÖ:s organisation i enlighet med förslagen i propositionen och riksdagens beslut i anledning av dessa. I det sammanhanget

kommer organisationskommittén att kunna beakta också de synpunkter på SÖ:s mera långsiktiga uppgifter som tillsynsmyndighet för de statliga bidragen till folkbildningen som jag har framfört här. Jag har i denna fråga samrått med statsrådet Mogård.

Då det gäller statens kulturråds ansvar vad gäller det föreslagna bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen m. m. blir uppgifterna till sin karaktär av i stort samma slag som i fråga om det nuvarande bidraget till kulturprogram. Utöver ansvaret för att granska att användningen av bidraget överensstämmer med de fastställda reglerna tillkommer uppgiften att fördela bidraget mellan Folkbildningsförbundet – för vidare fördelning mellan länsbildningsförbunden och därefter till olika föreningar – och studieförbunden. Uppgiften att fördela medlen ligger på Förmedlingsbyrån för kulturprogram, och denna bör alltså kunna upphöra. Eftersom det, som jag tidigare har framhållit, bör vara studieförbundens sak att svara för den närmare utformningen av verksamheten utifrån sina värderingar, behov och intressen, så bör fördelningen ske efter relativt enkla principer och därför inte kräva något mera omfattande arbete för kulturrådets del.

För att säkerställa att de båda myndigheterna på ett tillfredsställande sätt kan fullgöra sina tillsynsuppgifter på folkbildningens område har jag i mina anslagsberäkningar tagit upp ett belopp om 0.8 milj. kr. som de båda myndigheterna efter regeringens bemyndigande bör få använda för åtgärder som övergångsvis under budgetåret 1981/82 kan krävas för genomförandet av mina nu framlagda förslag.

7.2 Studieförbundens tillsyn m. m.

Den frihet som studieförbunden får genom det föreslagna bidragssystemet lägger också ett ökat ansvar på dem. I likhet med folkbildningsutredningen finner jag en intensifierad utbildning och vägledning av lokalavdelningarnas redovisande och planerande personal vara angelägen. Jag har i ett föregående avsnitt anfört att jag anser att studieförbundens pedagogiska verksamhet och utvecklingsarbete bör förstärkas. Jag har i mina anslagsberäkningar avsevärt ökat det belopp som bör anvisas för detta ändamål. Härigenom bör det bli möjligt för studieförbunden att i viss omfattning svara även för experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet. Jag har vidare framhållit att jag anser att bidragen till studieförbundens centrala organisation bör fördelas så, att varje förbund får ett basbidrag, innan återstoden av anslagsposten fördelas efter omfattningen av studieförbundens verksamhet. På så sätt får även små studieförbund möjlighet att avdela personal för den interna tillsynen och revisionen.

8 Övriga frågor

8.1 Timstudiestöd

För studier i studiecirkel kan timstudiestöd utgå enligt 5 kap. 1 § studiestödslagen (1973: 349) till studerande som deltar i utbildning av det slag som bestämmes av regeringen eller den myndighet som regeringen utser.

I studiestödsförordningen (1973: 418) 5 kap. föreskrivs att timstudiestöd kan utgå till studerande som deltar i studiecirkel för vilken det s. k. priobidraget utgår.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1981/82 föreslår centrala studiestödsnämnden (CSN) en utvidgning av de cirkelstudier som berättigar till timstudiestöd. Samtidigt vill inte CSN ha ett helt fritt ämnesval. Cirklar som är inriktade mot fritidssysselsättning bör t. ex., enligt CSN:s uppfattning, inte heller i fortsättningen berättiga till timstudiestöd. CSN föreslår att närmare föreskrifter för ett friare utnyttjande av timstudiestödet bör få utfärdas av SÖ efter samråd med CSN.

Med hänsyn till de ändringar beträffande priobidragen som jag nyss har föreslagit är det nödvändigt att också ändra bestämmelserna för timstudiestöd. Timstudiestöd bör dock även i fortsättningen i huvudsak utgå till samma typ av cirklar som i dag, dvs. språkcirklar, samhällsinriktade cirklar, fackliga cirklar och cirklar som vänder sig till handikappade. Det bör ankomma på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, att meddela de föreskrifter som behövs.

8.2 Kontakttolkutbildning

Enligt gällande bestämmelser utgår för kontakttolkutbildning ett särskilt bidrag med 51 kr. 50 öre per studietimme för undervisning i studiecirklar utöver det statsbidrag som utgår för allmänna studiecirklar utan tilläggsbidrag enligt förordningen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. De förändringar, som jag tidigare har föreslagit beträffande statsbidrag bör inte föranleda någon förändring av det särskilda statsbidrag som utgår per studietimme för kontakttolkutbildning.

9 Hemställan

Med anledning av vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att antaga förslagen

1. till lag om ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde,

2. lag om upphävande av förordningen (1974:454) om statsbidrag till kulturprogram inom föreningslivet,

dels att

3. godkänna de principer för statsbidrag till studiecirkelverksamheten som jag har förordat,
4. godkänna de av mig förordade villkoren för statsbidrag till studiecirklar,
5. godkänna de principer för statsbidrag till kulturverksamheten i folkbildningen m. m. som jag har förordat,
6. godkänna de principer för statsbidrag till studieförbunden som jag har förordat,
7. godkänna de principer för statsbidrag till uppsökande verksamhet i bostadsområden och på arbetsplatser som jag har förordat,
8. godkänna mitt förslag att grundskolkurser i engelska inom kommunal vuxenutbildning får motsvara även låg- och mellanstadiets kurs i ämnet,
9. godkänna vad jag har förordat om regelbundet samråd i kommunerna i vuxenutbildningsfrågor,
10. godkänna vad jag har förordat om arbetsfördelning och gränsdragning mellan statsbidragsberättigad folkbildningsverksamhet och annan verksamhet,
11. godkänna vad jag har anfört om tillsynsmyndigheter för den statsbidragsberättigade folkbildningsverksamheten,
12. godkänna mitt förslag beträffande ändring av bestämmelserna för timstudiestöd.

10 Anslagsberäkningar för budgetåret 1981/82

E 5. Bidrag till folkbildning

1979/80 Utgift ¹	687 718 297
1980/81 Anslag ^{1,2}	872 702 000
1981/82 Förslag	781 915 000

¹ *Anslagen Bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m. m., Bidrag till studieförbund, Bidrag till studiecirkelverksamhet, anslaget Bidrag till kulturverksamhet inom organisationer, anslagsposten till experiment och utvecklingsarbete samt anslaget Bidrag till särskilda vuxenutbildningsåtgärder, anslagsposterna till kurs- och konferensverksamhet samt till stöd åt försöksverksamhet och undersökningar inom folkbildningsarbetet.*

² Varav 65 milj. kr. avser avlyft av inkomster från vuxenutbildningsavgiften.

Statens kulturråd

I sin anslagsframställning för budgetåret 1981/82 föreslår statens kulturråd följande beträffande bidrag till kulturverksamhet inom föreningslivet m. m.

1. Kulturrådet förordar en stegvis uppbyggnad av anslagsposten till kulturverksamhet inom föreningslivet. För budgetåret 1981/82 förordar rådet en höjning med 7 390 000 kr., varav 1 890 000 kr. utgör kompensation för prisökningar.

2. Kulturrådet har beräknat 1 miljon kronor till kulturförmedlarutbildning samt övriga utbildnings- och informationsinsatser. Medlen har av rådet förts upp under en ny särskild anslagspost, Bidrag till pedagogiska och organisatoriska insatser.

3. För Förmedlingsbyrån för kulturprogram förordar kulturrådet en ökning med 104 000 kr. som kompensation för löne- och prisökningar.

4. Folkbildningsförbundets anslag bör enligt kulturrådet öka med 34 000 kr. och bidraget till länsbildningsförbunden med 92 000 kr. som kompensation för löne- och prisökningar.

För bidraget till kulturverksamhet inom organisationer, anslagsposten till experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer föreslår kulturrådet en höjning med 1 060 000 kr., varav 260 000 kr. utgör kompensation för prisökningar.

Skolöverstyrelsen

För anslaget *Bidrag till studieförbund* föreslår skolöverstyrelsen (SÖ) en ökning för prisomräkning med 3 538 000 kr. För anslaget *Bidrag till studie-cirkelverksamhet* räknar SÖ med en minskning med 54 milj. kr. beroende på att antalet studiecirkeltimmar budgetåret 1979/80 har blivit betydligt lägre än beräknat. SÖ har då ändå räknat med en kompensation för att anslaget tidigare varit underbudgeterat med ca 31 milj. kr. i vad avser kostnaderna för arbetsgivaravgifter för cirkelledarnas arvoden. SÖ räknar vidare med en viss ökning av antalet studietimmar med medverkan av tolk för döva och dövblinda samt en höjning av resekostnadsersättning och traktamente för dessa.

För anslaget *Bidrag till särskilda vuxenutbildningsåtgärder*, anslagsposterna till *kurs- och konferensverksamhet* samt till *stöd åt försöksverksamhet och undersökningar inom folkbildningsarbetet* föreslår SÖ ingen ökning.

Föredraganden

Som jag tidigare har anfört i samband med mina ställningstaganden till folkbildningsutredningens förslag, förordar jag att ett nytt statsbidragssystem införs för studiecirkelverksamheten. För att sambandet mellan studieförbundens cirkel- och kulturverksamhet skall klargöras tydligare föreslår jag att de obetecknade anslagen *Bidrag till kulturprogram inom förenings-*

livet m. m. och Bidrag till studieförbund, samt förslagsanslaget *Bidrag till studiecirkelverksamhet* sammanförs till ett nytt anslag *Bidrag till folkbildning*. Till detta anslag bör också föras medel från anslagsposterna till experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer samt till kurs- och konferensverksamhet och stöd åt försöksverksamhet och undersökningar inom folkbildningsarbetet.

I detta anslag bör ingå följande anslagsposter

1. Jag har tidigare föreslagit att till *studiecirklar* skall utgå två olika, schablonmässigt beräknade timbidrag. Ett *högre bidrag om 80 kr.* per studietimme bör utgå till ett av staten bestämt antal studietimmar. Ett *lägre bidrag om 25 kr.* per timme bör utgå till alla övriga cirkeltimmar som uppfyller villkoren för statsbidrag.

Som jag tidigare har anfört har riksdagen beslutat att antalet statsbidragsberättigade studietimmar innevarande och nästa budgetår skall motsvara 200 % av verksamhetsvolymen budgetåret 1979/80. Detta år genomfördes ca 10,8 milj. studietimmar. Jag har tidigare föreslagit att en betydande del av cirkelverksamheten inom det estetiska området i stället skall finansieras ur det nya bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen m. m. Vidare har jag föreslagit vissa förändringar i villkoren för statsbidrag till studiecirklar, bl. a. att statsbidrag inte längre skall kunna utgå till mer än tre studietimmar vid en och samma cirkelsammankomst. Genom dessa förändringar beräknar jag att antalet statsbidragsberättigade studietimmar kommer att minska med ungefär 1,2 milj. studietimmar.

Det totala antalet cirkeltimmar som därmed, med hänsyn till riksdagens beslut, bör erhålla statsbidrag, blir då ca 9,6 milj. 70 % härav, dvs. 6,72 milj. studietimmar skall enligt mitt förslag erhålla ett bidrag om 80 kr. per studietimme. Antalet studietimmar för vilka det lägre bidraget skall utgå bör, som jag tidigare har anfört, inte maximeras. Jag räknar dock med att antalet inte kommer att överstiga mellanskillnaden mellan 9,6 milj. och 6,72 milj. studietimmar, dvs. 2,88 milj. Kostnaden för timbidrag till studiecirkelarna för budgetåret 1981/82 blir enligt mina beräkningar ca 610 milj. kr.

Jag har tidigare föreslagit att riktade tilläggsbidrag skall utgå för verksamhet i glesbygd, för studiecirklar i hemspråk, för handikappverksamhet samt för samhällsinriktad verksamhet. För stöd till cirkelverksamhet i glesbygd beräknar jag 9 milj. kr. För studiecirklar i samhällsinriktade ämnen, i hemspråk samt för handikappcirklar beräknar jag sammanlagt 22,6 milj. kr. i tilläggsbidrag.

Till resekostnadsersättning och traktamente för cirkelledare i universitetscirklar beräknar jag 2 milj. kr.

2. Omfattningen av och innehållet i den verksamhet som enligt mitt förslag skall finansieras av anslagsposten *Bidrag till kulturverksamhet i folkbildningen m. m.* har jag beskrivit utförligt i ett tidigare avsnitt. Jag beräknar bidraget för budgetåret 1981/82 till 70 milj. kr. Anslagsposten bör vara obetecknad.

3. Till *studieförbundens centrala organisationskostnader* beräknar jag 15,7 milj. kr., vilket innebär en ökning med drygt 3 milj. kr. Förstärkningen av denna anslagspost är motiverad dels av studieförbundens ökade arbetsuppgifter med den verksamhet som skall finansieras med det nya bidraget till kulturverksamhet, dels av studieförbundens ökade ansvar och uppgifter då det gäller den interna tillsynen. Jag har tidigare förordat att varje studieförbund skall få ett basbidrag, som för nästa budgetår bör omfatta 160 000 kr. Resten av bidraget bör fördelas i huvudsak i enlighet med nuvarande bestämmelser (se bil. 1). Anslagsposten bör vara obetecknad.

4. Till administrationskostnader vid Förmedlingsbyrån för kulturprogram, Folkbildningsförbundet och länsbildningsförbunden utgår f. n. 2,3 milj. kr. Jag har tidigare utgått från att Förmedlingsbyrån inte skall finnas kvar. Dess uppgifter kommer att tas över dels av statens kulturråd, dels av Folkbildningsförbundet.

För att möjliggöra en förstärkning av folkbildningens och kulturverksamhetens centrala och regionala samarbetsorgan räknar jag med en ökning av bidraget med 0,3 milj. kr. Bidraget till *Folkbildningsförbundet och länsbildningsförbunden* föreslås således omfatta sammanlagt 2,6 milj. kr. Anslagsposten bör vara obetecknad.

5. Även bidraget till *studieförbundens pedagogiska verksamhet och utvecklingsarbete* föreslås öka. Denna ökning motiveras av studieförbundens nya och ökade uppgifter med intern utbildning, utvecklingsarbete m. m. En omfattande och kvalitativt högstående utbildning inom studieförbunden är enligt min mening en viktig förutsättning för att intentionerna med de föreslagna reformerna skall förverkligas. Jag föreslår att bidraget skall omfatta 20 milj. kr., vilket innebär en ökning med ca 4,6 milj. kr. Anslagsposten bör vara obetecknad.

6. Till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade utgår f. n. ett bidrag om ca 3,5 milj. kr. Till produktion av studiematerial samt tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade utgår ca 2,9 milj. kr. Jag har tidigare framhållit att det är väsentligt att studieförbunden får ökade resurser för *verksamheten för handikappade*. Jag föreslår ett samlat bidrag till denna verksamhet för budgetåret 1981/82 om 10 milj. kr. Anslagsposten bör vara obetecknad.

7. Till av SÖ anordnad *utbildning av teckenspråkstolkar, tolkar för vuxendöva och dövblinda samt av tolkutbildare* utgår f. n. 2 923 000 kr. Jag beräknar för nästa budgetår 3 200 000 kr. vilket innebär en prisomräkning om 277 000 kr. Anslagsposten bör vara obetecknad.

8. Jag har tidigare föreslagit att den *upsökande verksamheten i bostadsområden* skall förstärkas så att resurserna mer kan svara mot behoven. Jag räknar med en ökning om 4 milj. kr. Bidraget kommer då att omfatta 6 milj. kr. Anslagsposten bör vara obetecknad.

9. SÖ disponerar f. n. medel för kurs- och konferensverksamhet samt för stöd åt försöksverksamhet och undersökningar inom folkbildningen

med sammanlagt 124 000 kr. Jag har nyss anfört att genomförandet av ett nytt bidragssystem medför vissa nya arbetsuppgifter för SÖ, t.ex. nya redovisningsrutiner och krav på ökad rådgivning till studieförbunden. Även för kulturrådet medför mina förslag nya arbetsuppgifter. Jag föreslår att övergångsvis för budgetåret 1981/82 och efter regeringens bemyndigande sammanlagt 800 000 kr. av förevarande anslag får disponeras av de båda myndigheterna för sådana ökade kostnader som kan komma att uppstå på grund av de föreslagna förändringarna. Anslagsposten bör vara obetecknad.

10. I avsnittet om bidragsfrågor har jag anfört att jag för nästa budgetår beräknat ett särskilt bidrag till stöd för studieförbundsavdelningar som kan komma att få särskilda svårigheter att anpassa sig till det nya bidragssystem som jag föreslår. Jag har vidare föreslagit att universitetscirklar som är påbörjade under innevarande verksamhetsår skall få möjlighet att avsluta sin verksamhet under nästa budgetår. Resekostnadsersättning och traktamente till cirkelledare bör kunna utgå under budgetåret 1981/82 för dessa cirklar. Till *övergångskostnader* under nästa budgetår har jag beräknat 10 milj. kr. Anslagsposten bör vara obetecknad.

Jag har i prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 627 föreslagit en återgång till den tidigare ordningen att en del av anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet finansieras med medel som tillfaller statsverksamhet genom vuxenutbildningsavgiften.

Jag förordar att medlen till folkbildningsverksamheten nästa budgetår tas upp under ett särskilt förslagsanslag benämnt Bidrag till folkbildning.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna att 70 000 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1981/82 används till att delvis finansiera anslaget Bidrag till folkbildning.
2. att till *Bidrag till folkbildning* för budgetåret 1981/82 anvisa ett förslagsanslag av 781 915 000 kr.

11 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Nuvarande förhållanden

1. Studieförbundens verksamhet

1.1 Omfattning

Verksamheten bedrivs i dag av tio godkända studieförbund, nämligen Arbetarnas bildningsförbund (ABF), Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet (FS), KFUK/KFUM:s studieförbund, Medborgarskolan, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet (NBV) Studiefrämjandet, Studieförbundet Vuxenskolan (SV), Sveriges kyrkliga studieförbund (SKS) och Tjänstemännens Bildningsverksamhet (TBV).

Under verksamhetsåret 1979/80 genomfördes ca 10,8 milj. studiecirkeltimmar. Därav avsåg 10,56 milj. timmar allmänna studiecirkelar och 243 000 timmar universitetscirkelar. Av de allmänna studiecirkeltimmarna var 3,6 milj. timmar prioriterade jämlikt folkbildningsförordningens nionde paragraf.

Studiecirkeltimmarna fördelar sig på huvudämnestyper och studieförbund enligt följande tabeller.

Studiecirkeltimmar 1979/80 fördelade på ämnesgrupper

Beteendevetenskap, humaniora	841 450
Estetiska ämnen	4809 586
Företagsekonomi, handel, kontor	105 487
Matematik, naturvetenskap	427 264
Medicin, hälso- och sjukvård	94 545
Samhällsvetenskap, information	1 857 123
Språk	1 726 230
Teknik	313 351
Ämnen ej hänförliga till de angivna ämnesgrupperna	638 490

Studiecirkeltimmar 1979/80 fördelade på studieförbund

ABF	3 294 505
Folkuniversitetet	802 360
FS	341 734
KFUK/KFUM	76 772
Medborgarskolan	1 220 372
NBV	545 027
Studiefrämjandet	877 565
SV	1 934 221
SKS	657 212
TBV	1 063 758

1.2 Statsbidrag till studieförbundens verksamhet

Statliga anslag utgår dels som bidrag till studieförbund och till studiecirkelverksamhet, dels som bidrag till kulturprogram inom föreningslivet. Innevarande budgetår är bidraget till studieförbund 39,4 milj. kr., bidraget till studiecirkelverksamhet 809,4 milj. kr. och studieförbundens andel av bidraget till kulturprogram inom föreningslivet 17,55 milj. kr. Studieförbunden kan dessutom tillgodoräkna sig ränteintäkter, eftersom bidraget till studiecirkelverksamhet utbetalas i förskott till studieförbunden och av dem fördelas i perioder under budgetåret till lokalavdelningarna. Budgetåret 1979/80 kan dessa ränteintäkter beräknas ha varit ca 25 milj. kr. Statliga anslag för speciella studie- och informationsinsatser utgår vidare till studieförbunden, t. ex. från SIDA, konsumentverket och arbetarskyddsstyrelsen.

Förutom med statliga anslag bekostas studieförbundens verksamhet med kommunala bidrag samt med deltagar- och inträdesavgifter m. m.

Bidrag till studiecirklar

Bestämmelser om statsbidrag till studiecirkelverksamhet finns i folkbildningsförordningen (1963: 463) och i förordningen den 9 juni 1977 om statsbidrag till avgifter från arbetsgivare enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring m. m. för handledare och fackman i studiecirkel. De grundläggande principerna för statsbidrag fastställdes av riksdagen i anledning av prop. 1963: 36. De innebär att statsbidrag utgår med 75 % av kostnaderna för ledararvode och studiematerial, dock högst med ett visst belopp, f. n. 52 kr. 50 öre, per studietimme.

Bidrag utgår vidare med 75 % av kostnaderna för arbetsgivaravgiften m. m. för ledare i studiecirkel och för hela motsvarande kostnad för tekniskpråkstolk.

Allmänna cirklar i vissa prioriterade ämnen erhåller ett tilläggsbidrag. De prioriterade ämnena är svenska, engelska, matematik och samhällskunskap på högst grundskolans nivå samt hemspråk för invandrare. Tilläggsbidraget utgår också till studiecirklar som har till syfte att meddela facklig utbildning eller att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig. Avsikten med att införa ett tilläggsbidrag var bl. a. att kunna erbjuda i första hand de utbildningsmässigt missgynnade avgiftsfria studier eller studier med låga deltagaravgifter.

För allmänna cirklar i glesbygd utgår dels ett tillägg till timbidraget, dels ersättning med 75 % av cirkelledares resekostnader och traktamente. Andra tilläggsbidrag är ersättning för arvode, resekostnader och traktamente till fackman samt till tolk för döva och dövblinda. För universitetscirklar utgår dels ett högre timbidrag, dels bidrag till resekostnadsersättning och traktamente för cirkelledare.

Bidrag till kulturprogram

Den 1 juli 1974 infördes ett nytt bidrag på 2 milj. kr. till experiment- och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer. Pengarna fördelas av statens kulturråd till projekt som inte kan få stöd på annat sätt, t. ex. via studiecirkelbidragen. Projekten kan dels gälla nya arbetsmetoder i amatörverksamheten, dels försök med att föra ut kulturaktiviteter till nya grupper och i nya miljöer. Bidraget uppgår budgetåret 1980/81 till 2,6 milj. kr.

Ett nytt statligt bidrag infördes också för att ge föreningar, organisationer och andra grupper ekonomiska möjligheter att i ökad utsträckning efterfråga kulturprogram. Med detta bidrag eftersträvades att ge föreningslivet möjligheter att bredda och fördjupa sin verksamhet och att föra ut kulturprogram till grupper och miljöer som vanligen inte nås av kulturinstitutionernas verksamhet.

Detta bidrag ersatte det tidigare bidraget till föreläsningsverksamhet och avsåg föreläsningar, sång-, musik- och dansprogram, dramatisk framställning, film och utställningar. Bidraget riktades till föreningslivet, d v s. till studieförbund, länsbildningsförbund, föreläsningsföreningar samt vissa föreningar utanför folkbildningsorganisationerna. Innevarande budgetår uppgår bidraget till 18,9 milj. kr.

Bidraget till experiment- och utvecklingsarbete fördelas av statens kulturråd. Ansvaret för fördelningen av bidraget till kulturprogram har Förmedlingsbyrån för kulturprogram, som leds av en styrelse i vilken sex ledamöter utses av Folkbildningsförbundet och två av Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS).

Bidrag till studieförbund

Bidrag utgår till av SÖ godkända studieförbund, som har till huvuduppgift att bland vuxna bedriva studie- och bildningsverksamhet av riksomfattande karaktär och som har en självständig ekonomisk förvaltning. För att bli godkänd som studieförbund fordras att organisationen under de tre senaste budgetåren genomfört minst 50 000 statsbidragsberättigade studiecirkeltimmar om året. Studieförbundets studie- och bildningsverksamhet skall stå under överinseende av en studierektor som av SÖ förklarats lämplig för befattningen.

Statens bidrag till studieförbundens centrala kostnader fördelar sig i huvudsak på fem poster, avseende kostnader för

- a) organisationsinsatser,
- b) pedagogisk verksamhet,
- c) pedagogisk verksamhet för handikappade,
- d) produktion av studiematerial och tekniska och organistoriska stödåtgärder för handikappade,
- e) försöksverksamhet med uppsökande verksamhet i bostadsområden.

Dessutom finansieras utbildning av tolkar för döva och dövblinda samt av folkutbildare ur detta anslag.

Bidraget till organisationskostnaderna fördelas mellan studieförbunden på grundval av det genomsnittliga antalet statsbidragsberättigade studietimmar under de tre senaste åren. Principerna för fördelningen utformas närmare av regeringen (prop. 1974: 28, UbU 1974: 27, rskr 1974: 249). Från organisationsbidraget utbetalar SÖ ett särskilt bidrag för utbildningsverksamhet bland sjömän (prop. 1963: 36 s. 83).

Bidraget till pedagogisk verksamhet fördelas mellan förbunden i proportion till genomsnittliga antalet statsbidragsberättigade studietimmar under de tre senaste verksamhetsåren. Bidraget skall användas för åtgärder av pedagogisk natur inom studiecirkelverksamheten, i första hand till utgifter för utbildning av ledare för studiecirklar, framställning av studiematerial och pedagogiska hjälpmedel, anskaffande av apparater för pedagogiskt bruk samt pedagogisk försöksverksamhet.

För att täcka kostnaderna för studieförbundens centrala administration av invandrarundervisning utgår bidrag med 2 kr. per studietimme. Vidare kan studieförbunden för invandrarundervisningen erhålla bidrag till utbildning av cirkelledare och organisatörer, till pedagogiskt utvecklingsarbete, försöksverksamhet med uppsökande verksamhet och barntillsyn samt till kurser vid folkhögskola.

Utöver de bidrag som har beskrivits här förekommer det att studieförbunden erhåller bidrag från olika statliga myndigheter för särskilda verksamheter. SIDA lämnar t.ex. bidrag för information om u-länder och utvecklingsproblem, arbetarskyddsstyrelsen för upplysningsverksamhet i förebyggande arbetarskydd och statens ungdomsråd för motsvarande verksamhet i alkohol- och narkotikafrågor.

2. Kommunal vuxenutbildning

På grundval av förslag i proposition 1967: 85 angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m.m. fattade riksdagen beslut om att inrätta en lokal gymnasial vuxenutbildning fr.o.m. den 1 juli 1968. Den ersatte kvällsgymnasierna, som i flertalet fall redan hade kommunen som huvudman. Några få drevs av studieförbund. Den kommunala vuxenutbildningen (komvux) skulle erbjuda kompetensinriktad utbildning motsvarande läroplanerna för grundskolans högstadium, fackskolan, gymnasiet och yrkesskolan. Till komvux fördes också yrkesskolans deltidskurser. Riktlinjer angavs för avgränsningen mellan det fria och frivilliga folkbildningsarbetet och komvux. Under 1970-talets början betonades i flera propositioner vikten av att vuxenutbildningen skulle medverka till att överbrygga utbildningsklyftan. Man inriktade mera målmedvetet komvux resurser på att tillgodose dem som bäst behöver utbildningen genom att

prioritera utbildning på grundskolnivå. Även vikten av den yrkesinriktade utbildningen på gymnasienivå betonades.

Inom den kommunala vuxenutbildningen anordnas nu kurser som motsvarar utbildningen enligt läroplanerna för grundskolans högstadium och gymnasieskolan samt särskild yrkesinriktad utbildning, som inte har någon motsvarighet inom ungdomsskolan. Behörig att intas till grundskolkurs är den som senast det kalenderår studierna påbörjas fyller 16 år. Till gymnasieskolkurs kan man intas det år man fyller 18 år. Några behörighetskrav för inträde finns inte utöver att man skall bedömas ha förutsättningar att följa kursen. Den som redan har motsvarande utbildning får intas i komvux endast om plats kan beredas utan ökade kostnader för statsverket.

Undervisningen är annorlunda upplagd än i ungdomsskolan. Antalet undervisningstimmar är genomgående lägre. Det går att studera på deltid eller heltid och man läser inte alla ämnen samtidigt. Ämnen som gymnastik, musik och slöjd förekommer inte. Komvux anordnas i stor utsträckning som kurser på kvällstid. Under senare år har dock andelen dagkurser ökat.

I dag anordnas kommunal vuxenutbildning i flertalet kommuner i landet. Antalet kursdeltagare uppgick läsåret 1979/80 till ca 330 000. Av dessa gick 33 % i grundskolkurser, 46 % i teoretiska gymnasieskolkurser och 21 % i yrkesinriktade kurser.

3. Annan vuxenutbildning

Folkhögskolan

Folkhögskolan är en examensfri skola. Dess uppgift är att meddela allmän medborgerlig bildning. Det finns inga centralt utarbetade kursplaner utan varje skola utarbetar inom en allmän målsättningsram sitt eget arbetssätt.

Vid folkhögskolorna anordnas kurser av olika längd och typ. De långa kurserna omfattar i allmänhet 34 veckor. Förutom allmänna kurser, som anordnas vid varje folkhögskola ges vid en del skolor kurser som är inriktade mot ett visst ämnesområde, t.ex. konst, teater, u-landsfrågor eller ungdomsfrågor. Dessa specialkurser kan omfatta från några dagar upp till 34 veckor. Vid folkhögskola kan även förekomma viss yrkesutbildning för fritidsledare.

Folkhögskolan ger också kurser till elever med särskilda behov. Man har goda möjligheter att ge utbildning till handikappade elever och man anordnar särskilda kurser för invandrarfamiljer.

Vid vissa folkhögskolor anordnas s.k. samverkanskurser, under vilka deltagarna kan uppbära dagstudiestöd.

Budgetåret 1979/80 var antalet deltagare i de långa kurserna 12 800 och i

de korta kurserna 205 000. Sammanlagt bedrev således ca 217 800 personer folkhögskolestudier under året.

Budgetåret 1980/81 beräknas den totala utbildningsvolymen i Sveriges 114 folkhögskolor uppgå till ca 665 000 elevveckor.

Statlig vuxenutbildning

Den statliga vuxenutbildningen är främst ett komplement till den kommunala. Den är till skillnad från kommunal vuxenutbildning riksrekryterande och har kommit till främst för att nå personer, som bor på orter, där kommunal vuxenutbildning i det eller de önskade ämnena inte går att ordna och för personer som av olika anledningar inte kan delta i sådan utbildning. Det finns två skolor för statlig vuxenutbildning (SSV), i Norrköping och i Härnösand. De ger utbildning enligt läroplanen för grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Antalet elever beräknas läsåret 1980/81 i s. k. varvad undervisning till ca 14 000 och i brevundervisning till ca 21 000.

Utbildning i radio och tv

Inom Sveriges Radio har sedan Radiotjänsts tillkomst 1925 olika typer av vuxenundervisning förekommit inom ramen för den allmänna programverksamheten.

1964 bildades en särskild sektion för vuxenundervisning. 1969 slogs sektionen för vuxenundervisning och skolprogramavdelningen samman till en gemensam enhet, utbildningsprogramenheten.

Kommittén för television och radio i utbildningen (TRU) tillsattes 1967 för att bedriva försöksverksamhet inom området. 1972 övertog kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet den tidigare TRU-kommitténs uppgifter. Den nya kommitténs verksamhet inriktades främst mot vuxenutbildning på alla nivåer och mot förskolan. Viss del av verksamheten vände sig särskilt till handikappade.

Den 1 januari 1978 sammanfördes verksamheten vid TRU och Sveriges Radios utbildningsprogramenhet till ett företag, Sveriges Utbildningsradio aktiebolag. Bolaget skall producera radio- och TV-program för utbildningsändamål, dels för eterdistribution, dels i form av kassetter.

Programmen för vuxna är avsedda för individuella studier som inte leder till betyg. Ibland anordnar studieförbunden cirklar i anslutning till radio- och TV-kurserna. Samverkan med ämneskurser vid folkhögskola kan också förekomma.

Arbetsmarknadsutbildning

Arbetsmarknadsutbildning (AMU) är ett arbetsmarknadspolitiskt medel. Dess främsta syfte är att vuxna personer som är eller riskerar att bli arbetslösa skall kunna få stadigvarande arbete efter utbildningen. Utbildningen skall också medverka till att öka tillgången på yrkesutbildad arbets-

kraft inom de sektorer på arbetsmarknaden där det föreligger brist. För vissa yrken med särskilt stor brist på yrkesutbildade anordnas s. k. bristyrkesutbildning. Till sådan utbildning kan antas även personer som inte är eller löper risk att bli arbetslösa.

En stor del av arbetsmarknadsutbildningen äger rum i kurser som SÖ anordnar särskilt för ändamålet. Dessa AMU-kurser förläggs i allmänhet till något AMU-center. Den yrkesutbildning som ges vid AMU-center kan vara grundläggande eller utgöra påbyggnadsutbildning för den som redan har grundläggande yrkeskunskaper. Utbildningstiden kan variera från några veckor till ett par år. I samband med yrkesutbildningen ges ofta undervisning i allmänna ämnen (svenska, samhällskunskap, engelska, matematik, fysik och kemi). Förberedande teorikurser — s. k. preparandkurser — anordnas också för dem som behöver denna förberedelse inför sin yrkesutbildning.

AMU-kurser är huvudsakligen avsedda för personer som fyllt 20 år. Vid de s. k. nybörjarkurserna vid riksyrkesskolor tas dock arbetslösa ungdomar under 20 år emot. Arbetsmarknadsministern har dock för avsikt att i en proposition om arbetsmarknadspolitikens framtida inriktning föreslå en sänkning av åldersgränsen till 18 år vid de av SÖ anordnade AMU-kurserna.

Arbetsmarknadsutbildning kan också förläggas till skola inom det reguljära skolväsendet, t. ex. inom den kommunala vuxenutbildningen, gymnasieskolan eller på folkhögskola.

Vidare kan arbetsmarknadsutbildning förläggas till företag. Det kan gälla t. ex. för arbetshandikappade, i samband med permitteringsshot eller vid utbildning av nyanställd som gjort ett otraditionellt yrkesval (jämfästlidsutbildning).

Antal personer som påbörjade arbetsmarknadsutbildning 1979/80.

SÖ:s AMU-kurser	78 000
Kurser inom det reguljära utbildningsväsendet	32 000
Kurser inom företag	7 000
Övriga kurser (korrespondenskurser, kurser i regi av studieförbund m. m.)	3 000
	120 000

Det finns 53 AMU-center, ett sextiototal filialer och 4 riksyrkesskolor.

Fackliga och andra organisationers kursverksamhet

De stora löntagarorganisationerna bedriver en omfattande utbildningsverksamhet för sina förtroendevalda företrädare. Utbildningen omfattar fackliga och samhällseliga frågor. Den vanligaste utbildningsformen är studiecirkeln, men det har blivit allt vanligare att också anordna internatkurser.

De fackliga studierna domineras av utbildning av skyddsombud och andra förtroendevalda i frågor som rör den nya arbetsmiljölagen och lagen om medbestämmande i arbetslivet.

Det utgår statligt stöd till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet, som ersättning dels till undervisningskostnader, dels till deltagarnas rese- och inackorderingskostnader.

1978/79 anordnade LO 545 centrala statsbidragsberättigade kurser med ca 14 600 deltagare. TCO anordnade under samma år ca 250 kurser med sammanlagt ca 6 400 deltagare och SACO/SR 65 kurser med ca 1 600 deltagare.

Ett motsvarande statligt stöd utgår till cirkel- och kursverksamhet, som anordnas av Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Sveriges fiskares riksförbund (SFR) och Sveriges hantverks- och industriorganisation-Familjeförbundet (SHIO). Dessa organisationer anordnade under budgetåret 1978/79 sammanlagt 52 kurser med ca 1 100 deltagare.

Företagsförlagd utbildning

Intern utbildning inom företag och förvaltningar har huvudsakligen två funktioner. Dels möjliggör och underlättar den anpassning till pågående och kommande förändringar av verksamheten, dels ger den möjligheter att skola in anställda för nya uppgifter eller nya befattningar.

Många statliga och kommunala myndigheter anordnar grundläggande fackutbildning samt fort- och vidareutbildning för sina anställda.

Företagsintern utbildning förekommer dels vid enskilda företag, dels genom att anställd personal deltar i extern utbildning. Utbildning inom små och medelstora företag drivs ofta i samarbete med olika organisationer såsom SAF och dess förbund, SHIO-Familjeförbundet, statens institut för företagsutveckling (SIFU).

Det förekommer också en omfattande branschutbildning, ofta i samarbete mellan branschernas arbetsgivarförbund eller de allmänna branschorganisationerna. Exempel på sådan utbildning är Sveriges Pappersindustriförbunds kurser för tjänstemän, arbetsledare och arbetare.

Kooperationen har en omfattande personalutbildning och en egen skola, Vår Gård. SAF:s utbildning bedrivs huvudsakligen av Arbetsledarinstitutet — Rationaliseringstekniska institutet (ALI-RATI), en enhet inom SAF:s utbildningsavdelning. Genom en rad yrkes- och studieråd samarbetar arbetsmarknadens parter i utbildningsfrågor.

Korrespondensundervisning

Det finns endast ett fåtal skolor och institut för korrespondensundervisning i Sverige, men studieformen har ändå haft stor betydelse för vuxna. I samband med att andra vuxenutbildningsvägar har byggts ut har korrespondensundervisningen i viss mån ändrat karaktär och alltmer kommit att kombineras med internatkurser eller studiecirklar.

Liber/Hermods är den största producenten av korrespondensundervisning. Hermods kurser har till stor del inriktats på att utbilda anställda inom företag och förvaltningar. Institutet har också ett stort kompetensinriktat utbud av kurser som överensstämmer med grund- och gymnasieskolans läroplaner samt kurser inriktade mot olika yrkesområden.

Brevskolan, som ägs av vissa folkrörelser, har till stor del inriktat sig på delägarorganisationernas behov och specialiserat sig på material för studiecirklar. Men skolan har också ett mer allmänt kursutbud. Andra korrespondensinstitut är t. ex. Lantbrukets korrespondensinstitut (LTK) och Försvarets brevskola.

Sammanfattning av Folkbildning för 80-talet (SOU 1979: 85), slutbetänkande från folkbildningsutredningen

Kapitel 2 och 3 Bakgrund, nutid och framtid

I kapitel 2 och 3 ger folkbildningsutredningen ett fylligt bakgrundsmaterial till de följande resonemangen och förslagen. De historiska bakgrundsbeskrivningarna ger en översiktlig information om varför och hur svenskt folkbildningsarbete växte fram. Historiskt kunnande gör det enligt kommittén lättare att förstå folkbildningsorganisationernas mångfald, mål och arbetsformer. Kommitténs analyser och förslag är framtåtsiktande men samtidigt förankrade i det som redan från början gav folkbildningsarbetet dess viktigaste kännetecken. Mångfald genom att olika folkrörelser med olika idéinriktning skapade sina egna studieorgan. Självverksamhet genom att folkrörelsernas medlemmar själva tog initiativ, organiserade och byggde upp verksamheten. *Frihet* som en naturlig följd av att deltagarna själva organiserade studiecirkelarna, bestämde om ämne, lokal, ledare, studiematerial, studietakt, arbetsmetoder och innehåll. *Idéburet* genom att studierna ofta syftade till att göra den enskilde medlemmen mer kunnig och aktiv i folkrörelsernas arbete, som hade till mål att förändra och förbättra samhället.

Det svenska samhället var mycket annorlunda när folkrörelserna och folkbildningsarbetet växte fram jämfört med dagens samhälle. Kommittén anser att dess analyser visar att folkbildningsarbetets ursprungliga mål, arbetsformer och övriga kännetecken fortfarande är aktuella och i långa stycken tillämpbara även i dagens föränderliga samhälle. I kapitel 3 har folkbildningsutredningen med hjälp av rapporter främst från sekretariatet för framtidsstudier sökt fånga in tänkbara utvecklingslinjer för framtiden. På så sätt har kommittén fått vissa hållpunkter för bedömning av folkbildningsarbetets framtida villkor.

Rapporterna från sekretariatet för framtidsstudier är spekulativa och ibland starkt färgade av författarnas samhällssyn. Kommittén har inte tagit ställning till dessa värderingar. Rapporterna har i stället tjänat som utgångspunkter för resonemang och antaganden.

Många människor känner i dag tveksamhet inför den tekniska utvecklingen och hur denna utveckling kommer att påverka våra framtida livsbehov. Kommittén understryker att teknik och teknisk utveckling i sig vare sig är ond eller god. Det väsentliga är hur vi använder tekniken och att vi kan styra den genom demokratiska beslut. Skall det bli möjligt, måste folkbildningsarbetet i ökad utsträckning satsa på de tekniska och naturvetenskapliga ämnena i syfte att höja allmänbildningen på detta område. En sida av den tekniska utvecklingen är datoriseringen inom arbetslivet. Den-

na leder till att många arbetstillfällen försvinner. Det ligger nära till hands att man då i princip söker fördela tillgängliga arbetstillfällen så att alla får arbete. I så fall förkortas arbetstiden. Studieförbundens arbetsfält kommer därigenom att vidgas ytterligare. Studier och andra kulturaktiviteter kan i ökad utsträckning då fylla människors förlängda fritid.

Vissa framtidsforskare förutser genomgripande förändringar av det svenska samhället under 80- och 90-talen. Det kan röra sig om förändringar, som starkt påverkar människors livsbetingelser såväl materiellt som värderingsmässigt. Studiecirkel-, kultur- och föreningsarbete kan enligt kommitténs mening fylla viktiga uppgifter såväl när det gäller behovet av gemenskap som genom att förmedla insikter om orsaker bakom skeenden och förändringar.

Sedan länge har studieförbunden arbetat med konsumentupplysande verksamhet. Kommittén anser att dessa uppgifter blir än viktigare i ett framtida samhälle om massmedia och andra maktcentra kommer att förstärka reklamens och de kommersiella krafternas inflytande. På det internationella området kan vi vänta en utveckling mot ökat globalt medansvar och beroende. De problem och frågeställningar, som ytligt betraktat bara berör våra inhemska förhållanden, måste i det framtida studie- och kulturarbetet sättas in i ett bredare sammanhang. Mer kunskap om de internationella frågorna kan leda fram till viktiga värderingsförändringar. Det gäller framför allt frågan om hur vi bör fördela jordens resurser på ett mera solidariskt och rättvist sätt. Studieförbunden måste utbreda och fördjupa diskussionen om en ny ekonomisk världsordning. Folkbildningsutredningen anser att studieförbunden har alldeles särskilda möjligheter att aktualisera här antydda frågor. Det hänger samman med studieförbundens möjligheter att bevara sin karaktär som bärare av idéer förankrade i folk rörelser. Det handlar alltså om värderingar, som har förankring i politiska, religiösa eller andra ideologier.

Folkbildningsarbetets insatser för att fördjupa och vidareutveckla demokratin blir enligt kommitténs mening lika aktuella i framtiden som de varit tidigare och är i dag. Samspelet mellan upplysning och demokrati är alltid viktigt. Dialogen mellan väljare och valda måste göras angelägen och begriplig. Man måste kunna tala samma språk. De vanliga människorna måste få känna att de blir tagna på allvar och att deras synpunkter verkligen beaktas.

Kommittén påpekar att framtidens samhälle kommer att allt mer domineras av massmedierna. Impulser, kunskaper, information, fakta och värderingar kommer att blandas med varandra. Det gör det ytterst svårt för mottagarna att bedöma vad innehållet står för. Det förstärks av att informationerna ofta kringgärdas av anspråk på trovärdighet och vederhäftighet. Folkbildningsarbetet måste arbeta så att människor tillägnar sig en sund kritisk och självständig hållning. Tittare, lyssnare och läsare bör få insikter om hur massmedierna arbetar, hur urval sker och hur fakta och

värderingar kan läggas tillrätta och ändå framstå som saklig och allsidig information.

Folkbildningsutredningen är skeptisk mot en framtida eventuell utveckling av ett utbyggt och väloljat servicesamhälle, där medborgarna i första hand betraktas som konsumenter av servicesamhällets tjänster. Det är risk för att människor bekvämt accepterar denna roll och nöjer sig med att passivt betrakta samhället från åskådarbänk i stället för att ta personligt ansvar för egna och gemensamma angelägenheter. Folkbildningsarbetet kan motverka en sådan utveckling genom att stimulera människor till aktivt samhällsarbete, till att diskutera, planera, förbereda och genomföra uppgifter inom områden, som rör t. ex. studier, fritid, föreningsarbete och lokal kulturverksamhet.

Under rubriken *Kulturpolitikens mål* diskuterar folkbildningsutredningen de mål, som fastställdes av riksdagen i anslutning till proposition 1974:28. Kommittén anser att studieförbunden bör få resurser för att kunna medverka till att de kulturpolitiska målen förverkligas. Detta bör leda fram till en ökad kulturell jämlikhet. Kommittén redovisar hur olika kulturinstitutioner vid sidan av studieförbunden bedriver en omfattande kulturell verksamhet. Det sker t. ex. inom *Svenska riksteatern*, *Stiftelsen institutet för rikskonserter*, *Riksställningar* och *Regionmusiken*. Folkbildningsutredningen anser det angeläget att samarbetet mellan kulturinstitutionerna och studieförbunden byggs ut. Det gäller även verksamma kulturarbetare och fria grupper. Samarbetet bör ske med ömsesidig respekt för varandras särarter och betydelse för ett allsidigt utvecklat kulturliv. Kommittén erinrar om att studiecirkeln är studieförbundens dominerande arbetsform även då man studerar konst, litteratur, teater, dans, foto, film, musik och allmänna kulturfrågor. Det är dock inte självklart att studiecirkeln alltid bäst leder till ökad självverksamhet inom det estetiska området. Folkbildningsutredningen anser därför att nya arbetsformer fortlöpande måste prövas och utvärderas.

Enligt direktiven skulle folkbildningsutredningen studera frågor, som rör gränsdragning mellan kommunal vuxenutbildning och folkbildningsarbetet och "komma med förslag om nya gränsdragningsregler". I syfte att finna principiella utgångspunkter för en sådan gränsdragning har kommittén beskrivit målen för kommunal vuxenutbildning såsom de formulerats i propositioner och av tillsynsmyndigheten. Därefter har kommittén beskrivit folkbildningsarbetets allmänna mål på sätt som kommittén uppfattar dem. Kommittén har sedan jämfört de uttalade målen för de två vuxenstudieformerna i syfte att kunna beskriva folkbildningens plats i det totala vuxenutbildningssammanhanget. Kommitten sammanfattar sina jämförelser vad gäller mål, uppgifter och organisation enligt tablå på nästa sida.

Folkbildning	Kommunal vuxenutbildning
Ger vuxna möjligheter till studier och kulturaktiviteter under hela livstiden.	Ger vuxna möjligheter till kortare eller längre studieperioder insatta i ett system av återkommande utbildning.
Skall ge allmän medborgerlig bildning enl. angivna målformuleringar. Skall ej ge behörighet för fortsatta studier eller ge yrkesutbildning. Kan undantagsvis ge fortbildning i yrket. Inga prov eller betyg.	Skall ge utbildning, fortbildning eller vidareutbildning i yrket eller behörighet för fortsatta studier. Betyg eller ibland intyg utfärdas.
Startas, byggs upp och administreras av studieförbund som är fria demokratiska organisationer och som i regel har folkrelseanknytning.	Startas och administreras av samhällets organ: stat, landsting eller kommun. Organisatoriskt uppbyggd efter mönster från ungdomsskolan.
Styrs av organisationernas och studieförbundens representanter och av deltagare i verksamheten.	Styrs av politiskt valda organ med stöd av lagar och förordningar.
Idéburen med möjligheter till profilering. Bygger ofta på en samhällsuppfattning t. ex. religiös, politisk eller annan idégrund.	Idéologisk profilering ej tillåten. Skall inta en neutral hållning.
Reglerad genom folkbildningsförordningen som anger bestämmelser om t. ex. minsta antal cirkeldeltagare och cirkelsammankomster.	Reglerad genom vuxenutbildningsförordningen som inbegriper bestämmelser om t. ex. timtal, läroplan, studietakt och studienivå.
Deltagarna själva kan enligt folkbildningsförordningen bestämma om metoder, tillvägagångssätt, studiematerial, studietakt, studienivå och studietid.	Deltagarna kan ha ett visst inflytande genom kurskonferenser och samarbetsnämnd.
Kursavgifter.	Inga kursavgifter.

Med hjälp av uppställningen bestämmer folkbildningsutredningen folkbildningsarbetets plats i det totala vuxenutbildningssammanhanget. Kommittén konstaterar att studieförbundens verksamhet i högre grad än samhällets vuxenutbildning skall vara en del av människornas naturliga var-

dagsaktiviteter och alltså innebära livslångt lärande. Gemensamt för både folkbildning och vuxenutbildning är uppgiften att förmedla kunskaper och färdigheter. Folkbildningsarbetets förgrenade kontaktnät, flexibilitet och fria arbetsformer ger särskilda möjligheter att nå de kortutbildade och "politiskt fattiga". Till folkbildningsarbetets huvuduppgifter hör att stimulera människor till självinsikt och självförtroende, att öka deras kommunikationsförmåga och utveckla deras skapande förmåga. De metoder och tillvägagångssätt som används är ägnade att ge social träning och cirkeln är ofta ett forum för kontakt och gemenskap. Till folkbildningsarbetets specifika uppgifter hör också att möta de omfattande behov av profilerad verksamhet, som finns bland folkrörelsernas medlemmar. Hit hör t. ex. studier för samhällsarbete och idéinriktad kulturverksamhet, liksom träning i kritiskt tänkande, beredskap inför förändringar och strävanden att söka påverka utvecklingen i positiv riktning.

Under rubriken *Studieförbundens kännetecken* diskuterar kommittén studieförbundens folkrörelseanknytning och profilerade studier. Man understryker att folkrörelseanknytning visserligen är mycket viktig, men att den verksamhet som riktas mot en bred allmänhet är lika viktig. Enligt nu gällande regler skall studiecirkelverksamheten utformas så att "det föreligger förutsättningar för en objektiv och allsidig belysning av studieämnena". Kommittén menar att begreppet objektivitet bör utbytas mot ordet saklighet. Kommittén föreslår dessutom orden "en allsidig belysning av studieämnena". Studierna skall vidare vara undersökande och utforskande och klimatet öppet så att även kontroversiella frågor kan ställas och svar sökas.

Kommittén har studerat de studiekampanjer, som studieförbunden genomfört som resultat av statliga initiativ. Staten har bidragit med extra stöd till dessa kampanjer, som rönt stort intresse och resulterat i ett anmärkningsvärt stort antal studiecirkelar. Folkbildningsutredningen anser att studieförbunden bör kunna medverka i dessa kampanjer, men studieförbunden skall ha rätt att säga nej och rätt att själva producera sitt material och svara för ledarutbildning i anslutning till kampanjerna. Verksamheten bör kunna genomföras av studieförbunden utan att samhällets organ ställer upp speciella villkor. Varken samhälle eller organisationer får styra deras verksamhet. Det är de människor, som deltar i verksamheten, som skall forma och utveckla arbetet. Deltagandet skall vara frivilligt och den enskilde skall själv välja studieförbund. Mål, innehåll och arbetsformer skall bestämmas av deltagarna. Prov och betyg får inte förekomma och centralt fastställda läroplaner får inte styra verksamheten. Folkbildningsarbetet har sedan gammalt burits upp av ideella insatser. Detta betraktar kommittén som värdefullt. Studieförbunden bör eftersträva att bevara cirkelledarskapet som ett förtroendeuppdrag. Om en växande grupp cirkelledare blir heltidsanställda och ser cirkelledarskapet uteslutande som ett yrke, betraktar kommittén detta som en nackdel.

Under rubriken *Arbetsrättslagstiftningens inverkan på folkbildningsarbetet* diskuterar kommittén frågan om hur denna lagstiftning kan gripa in och begränsa studieförbundens frihet. Kommittén konstaterar att lagen om anställningsskydd, LAS, inte ändrat på studieförbundens rätt att besluta om sin egen verksamhet, t. ex. ändra inriktningen av verksamheten eller lägga ner cirklar. Läggs en cirkel ner, föreligger arbetsbrist för den anställda cirkelledaren. Denne kan emellertid sägas upp endast under förutsättning att arbetsgivaren (t. ex. studieförbund eller en lokalavdelning inom studieförbund) fullgjort sin omplaceringsskyldighet enligt 7§, andra stycket, i LAS. Arbetsgivaren är skyldig att erbjuda sådan anställning, dvs. anställning som t. ex. cirkelledare i annan cirkel, för vilken arbetstagaren har tillräckliga kvalifikationer även om viss inlärningsstid skulle krävas för de nya arbetsuppgifterna. Någon skyldighet för arbetsgivaren att erbjuda arbetstagaren omplacering till sådant arbete som kräver omskolning föreligger inte. Omplaceringsskyldigheten torde i vissa fall kunna medföra att cirkeldeltagarnas möjligheter att välja cirkelledare beskärs.

När det gäller Lagen om medbestämmande i arbetslivet (MBL) har kommittén funnit att 2§ MBL bör kunna ge önskvärt skydd mot begränsningar av studieförbundens frihet. Avvägningen mellan studieförbundens rätt att själva bestämma över sin verksamhet och de anställdas rätt till medbestämmande har hittills reglerats genom denna lag paragraf. Detta har i praktiken inte ifrågasatts av parterna. Någon tvist har så långt kommittén känner till inte aktualiserats. Enligt kommitténs mening föreligger inte något skäl att efterfråga någon annan lösning.

Kapitel 4 Studieförbundens arbetsformer och metoder

Det finns f. n. tio studieförbund. Kommittén utesluter inte att det i framtiden kommer att finnas behov av att nya förbund bildas. Det kan finnas nya folkrörelsegrupper, som inte känner ideologisk samhörighet med något av de nu godkända studieförbunden. Kommittén föreslår en uppmjukning av de krav som bör ställas för att bli ett av tillsynsmyndigheten godkänt studieförbund. Det erforderliga genomsnittliga antalet godkända studietimmar under de tre senaste verksamhetsåren bör sänkas från 50 000 studietimmar till 25 000. Endast godkända studieförbund får möjligheter att förmedla statsbidrag till studiecirklar. Kommittén föreslår att studieförbundets styrelse och inte dess rektor skall inför tillsynsmyndigheten svara för förbundets verksamhet. Tillsynsmyndigheten behöver då inte heller i fortsättningen godkänna studierektorn.

I ett metodavsnitt diskuterar kommittén studiecirkeln pedagogiska kännetecken. Där betonar man studiecirkeln självständighet, samarbetet mellan cirkeldeltagarna och studiecirkeln uppgift att förmedla relevanta kun-

skaper och färdigheter. Studiecirkeln bör arbeta informellt och ledaren bör betrakta sig som medstuderande.

Även studiematerialet bör enligt kommitténs mening vara sådant att det stimulerar cirkeldeltagarna att anpassa det till gruppens behov och intressen och till lokala förhållanden. Cirkelarna bör också ges möjligheter att själva sammanställa sitt studiematerial.

Under rubriken *Kulturverksamhet* noterar kommittén att studieförbundens verksamhet av tradition har dominerats av studiecirkel. Studiecirkeln har betytt och betyder mycket även för kulturlivet i stort. När den nuvarande statliga kulturpolitiken lades fast i och med 1974 års kulturproposition, omvandlades statsbidraget till föreläsningar till "stöd för kulturprogram inom föreningslivet". Bidraget förstärktes väsentligt och uppgår 1980/81 till 18,9 milj. kr.

Studieförbundens arbetsmöjligheter på kulturområdet har ökat och under år 1978/79 anordnades 86 000 kulturprogram med 10,2 milj. deltagare. Bidraget har dock enligt kommittén fungerat mest som distributionsstöd för färdigproducerade kulturprogram och har inte lett till en önskvärd samverkan mellan studiecirkelverksamhet och övrig kulturverksamhet. Kommittén antyder att det är önskvärt att bryta det ensidiga kulturdistributionella mönstret och vidga den lokalt förankrade amatörkulturella verksamheten. Syftet är att ge människor möjligheter att utveckla sina förutsättningar och behov genom fritt kollektivt skapande. Framför allt vill man åstadkomma samspel mellan studiecirkelarna och den övriga kulturverksamheten. Bakom detta ligger en gammal folkbildningstanke om en allsidigt utvecklad människa och krav om att alla skall ha möjligheter att utveckla och ge uttryck åt sina inneboende förutsättningar, sina känslor och åsikter.

För att dessa mål skall kunna förverkligas föreslår folkbildningsutredningen stödformer, som underlättar för studieförbund och föreningar att bedriva allmänskulturell och amatörkulturell verksamhet. Kommittén föreslår att den allmänskulturella verksamheten, som inte är studiecirkelverksamhet skall benämnas *annan bildningsverksamhet* och erhålla särskilt bidrag. Bidraget skall ses som en utveckling av nuvarande kulturprogrambidrag. Kommittén föreslår att det nya bidraget skall kunna utgå till två huvudgrupper av kulturverksamhet: 1) kulturprogram, 2) projektverksamhet, a) cirkelprojekt, b) amatörprojekt.

Kulturprogrammen kan anordnas på liknande sätt som nu sker. I begreppet innefattas föreläsningar, sång, musik, dansprogram, dramatisk framställning, filmvisningar, utställningsverksamhet och tvärkulturella aktiviteter. Programmen genomföres av yrkesverksamma kulturarbetare. *Cirkelprojekt* innefattar verksamhet, där en eller flera cirkel eller grupper för andra redovisar resultatet av sitt kollektiva skapande. *Amatörprojekt* kan genomföras av körer, musikensembler, teatergrupper etc., som inte arbetar enligt studiecirkelns modell och metodik. Det kan gälla öppet hus-

verksamhet, verkstäder för fritt kollektivt skapande, lokala kulturarrangemang i form av t. ex. festivaler i samarbete med föreningslivet.

Med dessa nya förslag vill folkbildningsutredningen ge studieförbunden reella möjligheter att skapa ett rikt lokalt förankrat kulturliv, där professionell verksamhet, studiecirkelverksamhet och amatörkulturell verksamhet bildar en meningsfull helhet.

Folkbildningsutredningen betonar vikten av att det kommer till stånd en ökad samverkan mellan olika folkbildningsanordnare. Kommittén diskuterar samarbetet med utbildningsradion (UR). Även om studieförbunden i ökad utsträckning nu använder sig av UR:s tjänster finns fortfarande en rad problem, som måste bemästras. Användandet av ljud- och bildmedier fordrar praktiska anordningar i form av uppspelningsapparater, bekväm tillgång till inspelade TV-program och ljudband osv. Kommittén konstaterar att tillgången till uppspelningsapparater varierar och att det är nödvändigt att studielokalerna utrustas med sådan apparatur. Kommittén anser att kommunerna i fortsättningen bör svara för kostnaderna för dessa pedagogiska hjälpmedel. Skolorna är dessutom skyldiga att ställa sin apparatur till studieförbundens förfogande. Denna skyldighet bör myndigheterna ge ny aktualitet. På samma sätt bör studieförbunden utan särskilda avgifter kunna utnyttja videoband, ljudbildserier och filmkopior. I många län finns AV-centraler, som fungerar bra. I de län, där service till folkbildningsorganisationerna fungerar mindre bra, bör åtgärder snabbt vidtas. Kommittén förordar ett konkret och ökat samarbete mellan studieförbunden och UR:s olika organ såväl centralt och regionalt som lokalt. På samma sätt förordar kommittén en ökad samverkan mellan studieförbunden och riksteatern, institutet för rikskonserter, regionmusiken, riksutställningar, folkbiblioteken, museerna och folkhögskolorna. Samarbetet mellan studieförbund och folkhögskolor är redan väl utvecklat. Kurser för förtroendevalda, funktionärer och kulturförmedlare anordnas i stor omfattning i samverkan mellan studieförbund och folkhögskola. 1977/78 anordnades 5350 samverkanskurser med 140691 deltagare. Folkbildningsutredningen föreslår att studieförbunden skall kunna ordna egna kurser av folkhögskolekaraktär. Folkhögskolornas kapacitet är för liten för att kunna fylla studieförbundens behov.

Kapitel 5 Arbetsfördelning och samverkan inom vuxenutbildningen

Studieförbund – kommunal vuxenutbildning

Folkbildningsutredningen har enligt sina tilläggsdirektiv samrått med kommittén om kommunal vuxenutbildning vid utformningen av förslagen om arbetsfördelning mellan studieförbund och kommunal vuxenutbildning. Kommittén konstaterar att det behövs en formulering av målen för kommunal vuxenutbildning i förordningen om statlig och kommunal vuxenut-

bildning. I denna bör slås fast att kommunal vuxenutbildning skall ge utbildning för kompetens i enstaka ämnen och för fullständig kompetens motsvarande läroplaner för grundskolan och gymnasieskolans linjer och specialkurser samt förmedla kunskaper i det egna yrket och utbilda för nytt yrke.

De övergripande målen för studieförbundens statsbidragsberättigade verksamhet redovisas i kapitel 3 och behandlas ytterligare i kapitel 4.

Folkbildningsutredningen konstaterar att gränsdragningsproblemen har minskat. Utbudet av yrkesinriktade kurser inom det hemtekniska området har minskat med 25 %. Innan yrkesutbildningsutbudet i en kommun fastställs av skolstyrelsen, förekommer numera samråd med företrädare för arbetsmarknadens parter inom kommunen, vanligen inom SSA-rådet. Utbudet av yrkesutbildning kommer alltså att granskas från utgångspunkten om utbildningen behövs på arbetsmarknaden. Utbildningen följer vidare centralt fastställda läroplaner, som utarbetats i samråd med företrädare för arbetsmarknadens parter.

För att undvika lokala tvister om arbetsfördelningen mellan studieförbunden och den kommunala vuxenutbildningen föreslår kommittén att det i förordning skrivs in ett åläggande för kommunen (skolstyrelsen) att genomföra ett samråd mellan samtliga inom kommunen verksamma arrangörer av vuxenutbildning vid planeringen av verksamheten. Först därefter får skolstyrelsen fatta beslut om lokalt utbud inom kommunal vuxenutbildning.

Folkbildningsutredningen understryker vidare att det är av stor vikt att informationen om de olika arrangörernas mål med utbildningen och om utbildningens villkor blir korrekt. Den måste vidare ges en utformning som blivande vuxenutbildningsdeltagare förstår. Kommittén vill även understryka att det är viktigt att de olika vuxenutbildningsformernas medarbetare har god kunskap om utbildningsformernas särarter.

Kommittén anser att kurs i nybörjarengelska skall kunna tillhandahållas inom kommunal vuxenutbildning endast till deltagare som siktar på grundskolekompetens i engelska. Kursen torde komma att omfatta 350 undervisningstimmar.

Folkbildningsutredningen poängterar att skolöverstyrelsen (SÖ) som tillsynsmyndighet i sista hand bör slita tvister som gäller arbetsfördelningen.

Studieförbund – högskolan

Folkbildningsutredningen beskriver relativt utförligt universitetens och högskolornas folkbildande aktiviteter samt studieförbundens universitetscirkelverksamhet. De nya problem redovisas som orsakats av 1977 års högskolereform när det gäller arbetsfördelning mellan studieförbunden och högskolan. Kommittén poängterar att det är en angelägenhet för samhällets egna utbildningsorgan att ge grundläggande yrkesutbildning. Att tillgo-

dose behovet av fullständig, grundläggande yrkesutbildning på högskolenivå blir därför högskolans uppgift. Statsbidrag bör i framtiden inte utgå till studieförbundsverksamhet på detta område. Tidpunkten när statsbidragen skall upphöra för studieförbundens yrkesutbildningar på högskolenivå får bestämmas med utgångspunkt från högskolans möjligheter att ta över dessa utbildningar. Kommittén bedömer för sin del en övergångstid på upp till fem år som rimligt. Av totalt 3 160 universitetscirkelar 1978/79 var 482 studieplansbundna.

Folkbildningsutredningen ser ingen anledning att bibehålla en särskild bidragsform för universitetscirkelar. Inom ramen för de allmänna bestämmelserna för cirkelverksamheten kan studieförbunden även i framtiden arrangera cirkelar motsvarande nuvarande universitetscirkelar och därvid anlita särskilt kvalificerade ledare, fackmän eller experter.

Kommittén framhåller att högskolan i sin nya form planerat ett antal enstaka kurser, som i olika avseenden ligger mycket nära sådan verksamhet, som studieförbunden traditionellt bedriver. Kommittén anser att det huvudsakliga syftet med utbildningen ifråga bör avgöra vem som skall arrangera verksamheten. Högskolans aktivitet bör grundas på behov som uppstår inom resp. regions närings- och yrkesliv eller på resultat inom forskningen. Mer översiktliga orienterande kunskaper och färdigheter utan speciell anknytning till yrkeslivet bör förmedlas genom folkbildningens olika aktiviteter. Kommittén föreslår att riksdagen gör ett uttalande med denna innebörd som riktpunkt för ansvarsfördelningen mellan högskolan och studieförbunden.

En väl fungerande arbetsfördelning kräver goda kontakter mellan studieförbunden och högskolans olika organ. Lokalt bör samråd etableras på varje högskoleort. Högskolan bör ta ansvaret för att samrådet kommer till stånd. Det bör gälla omfattning och inriktning av verksamhet på högskolenivå, möjligheterna för högskolan att överta den kursplanebundna universitetscirkelverksamheten samt frågor om information.

På regional nivå bör högskolans regionsstyrelser få i uppgift att tillsammans med studieförbunden pröva om, när och i vilken omfattning högskolan inom sin organisation och med sina anslag kan överta de kursplanebundna universitetscirkelarna. Vidare bör regionstyrelserna granska föreslagna kurser mot bakgrund av centralt fattade beslut om principen för arbetsfördelningen. Regionstyrelserna bör även ta initiativ till att ett lämpligt samrådsförfarande med studieförbunden på regional nivå kommer till stånd.

Studieförbund – utbildning i företag

Folkbildningsutredningen redovisar inledningsvis vissa erfarenheter från andra utredningar om utbildningsbehov i företag, organisationer och myndigheter. Även arbetsmarknadspolitiskt betingad utbildning i företagen diskuteras. Folkbildningsutredningen konstaterar att det vore önskt

värt att en så klar och enhetlig gräns som möjligt dras mellan företagets och samhällets ekonomiska ansvar för utbildningen i företag, men begränsar sin diskussion till frågan om när det bör vara möjligt för studieförbunden att samarbeta med företag och få statsbidrag enligt folkbildningsförordningen.

Kommittén framhåller att ett grundläggande villkor för att studieverksamheten skall vara statsbidragsberättigad är att de allmänna krav som ställs på det fria och frivilliga folkbildningsarbetet är uppfyllda.

Ett av målen för den av samhället bedrivna utbildningen är att öka jämlikheten i utbildningsavseende mellan olika grupper. Personalutbildningen har en snävare inriktning än den utbildning samhället svarar för, vilket kan bidra till att befästa eller öka existerande utbildningsklyftor. Därför är det angeläget för samhället att personalutbildningen blir bredare för att öka den enskildes omställningsberedskap i samband med strukturella eller andra förändringar inom näringslivet. Vidare är det viktigt för samhället att personalutbildningen kan stärka individens ställning på arbetsmarknaden t.ex. genom att personalutbildningen är förhållandevis bred i inriktning och innehåll.

För att studiecirkel, som genomförs i samarbete med företag, skall vara berättigad till statsbidrag bör följande regler gälla.

- Studierna skall överensstämma med de krav, som ställs på övrig cirkelverksamhet enligt folkbildningsförordningen och av tillsynsmyndighet utfärdade anvisningar.
- Samarbete med företag får inte bara avse utbildning för speciella funktioner i det enskilda företaget. Utbildningen bör ges ett mer allmänt innehåll så att kunskaperna kan tillämpas mer generellt.
- SÖ:s anvisningar bör ändras så att det framgår att studieförbunden kan samarbeta med företag när det gäller personalutbildning som har ett allmänt innehåll och i övrigt överensstämmer med folkbildningsförordningen.

Vuxenutbildning bland utvecklingsstörda

Folkbildningsutredningen redovisar kraftigt ökade insatser under senare år för att erbjuda vuxenutbildning åt psykiskt utvecklingsstörda. Det är i första hand studieförbunden och från 1970/71 en försöksverksamhet med särskola för vuxna som svarat för aktiviteterna. Kommittén diskuterar i första hand en lämplig arbetsfördelning mellan dessa båda arrangörer.

Kommittén konstaterar att flera studieförbund gjort banbrytande insatser när det gäller vuxenundervisning bland utvecklingsstörda. Verksamheten har ökat från ca 500 cirklar till 13 700 under tidsperioden 1968–1978.

Försöksverksamheten med vuxensärskola utvärderades hösten 1976. Då deltog 1 300 elever i undervisningen. Antalet elever har därefter ökat.

Folkbildningsutredningen, som inte tar ställning till frågan om vem som skall vara huvudman för verksamheten, anser att vuxensärskolan bör

övergå i fastare former. Vuxensärskolans främsta uppgift bör vara att ge undervisning åt inom omsorgsvården inskrivna vuxna utvecklingsstörda, som på grund av störningens art och grad inte kan delta i cirkelstudier eller som behöver en grundläggande undervisning och träning för att kunna delta i andra utbildningsaktiviteter. Vuxensärskolan bör alltså vara en komplettering och en basresurs till redan etablerade former av vuxenutbildning. Verksamheten bör till mål och innehåll överensstämma med läroplan för grundsärskola, träningsskola, yrkessärskola eller motsvarande särskild undervisning. Vuxensärskolan bör vara inriktad på att förbereda och träna utvecklingsstörda för arbete i grupp. En sådan inriktning av aktiviteten innebär att vuxensärskolan måste utveckla en vuxenpedagogik och egna läromedel för vuxna.

Folkbildningsutredningen anser att studiecirkeln med sina möjligheter att inom gruppen anpassa verksamheten till deltagarnas förutsättningar, intressen och behov är särskilt lämplig för förståndshandikappade vuxna. Den kan ge social träning och underlätta kontakterna med bl. a. samhälls- och kulturliv och dessutom stärka deltagarnas självförtroende. Kommittén poängterar också att studieförbunden bör ha det fulla ansvaret för sin cirkelverksamhet även bland vuxna utvecklingsstörda. Samarbete och samverkan mellan studieförbundens medarbetare och berörda förvaltningar, personal och handikapporganisationer är naturlig och nödvändig. Det får dock inte innebära att ett särskilt regelsystem vid sidan av folkbildningsförordningen tillämpas för denna del av studiecirkelverksamheten.

Folkbildningsutredningen har inte hittat några hållbara kriterier för arbetsfördelning. Den föreslår i stället att vuxensärskolan dimensioneras i förhållande till antalet i omsorgsvården inskrivna vuxna utvecklingsstörda och utgår från att förändringar av vuxensärskolans inriktning fastställs först efter samråd med företrädare för studieförbunden och Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna.

Vuxenutbildning inom kriminalvården

Folkbildningsutredningen konstaterar att studieverksamhet på anstalt är problematisk såväl för de intagna som för arrangörerna. Många deltagare har låg motivation och inte sällan dåliga erfarenheter från tidigare skolgång. Fritiden är kort eftersom inläsning vanligen sker vid 20-tiden. För arrangörerna är problemen det begränsade deltagarantalet och att säkerhetsbestämmelser begränsar studiegruppernas rörelsefrihet. Dessutom kan ändrad anstaltsplacering förrycka studieverksamheten.

Folkbildningsutredningen anser att intagna inom kriminalvården så långt det är möjligt bör ha samma tillgång till vuxenutbildning som andra. De intagna befinner sig i en särskilt besvärlig social situation, är ofta kortutbildade och lågmotiverade och bör därför erbjudas studiemöjligheter i varierande former. De intagna bör i så stor utsträckning som möjligt själva ha inflytande över sina studier.

Studieförbunden och idrottsrörelsen

Idrotten når många deltagare och har en omfattande utbildningsverksamhet. Folkbildningsutredningen menar att idrottsrörelsen genom samverkan med studieförbunden i högre grad skulle kunna komma i kontakt med kulturaktiviteter av skilda slag. Riksidrottsförbundet har slutit avtal om samverkan med ABF, Medborgarskolan, Studieförbundet, TBV och Vuxenskolan för att kunna genomföra bl. a. delar av den lokala ledarutbildningen i studiecirkeln form. Folkbildningsutredningen föreslår att ledarutbildningar av skilda slag godkänns som bidragsberättigad studiecirkelverksamhet. Däremot vill kommittén markera en skarp gräns mot den del av idrottens verksamhet, som gäller utövande av olika idrotter. Denna verksamhet kan inte komma i åtnjutande av studiecirkelbidrag.

Icke bidragsberättigad verksamhet

Folkbildningsutredningen diskuterar avslutningsvis i kapitel 5 vilken verksamhet som skall kunna genomföras med statsbidrag och vilka aktiviteter som ej bör berättiga till bidrag enligt folkbildningsförordningen. Det avgörande vid bedömningen bör vara förutsättningarna för studier i grupp. I den bedömningen bör flera faktorer vägas in. Det kan gälla tillgången till studiematerial, cirkelledarens kunskaper och förmåga att stimulera gruppens deltagare att söka kunskap och studiecirkeln egen sammansättning. Frågan om en verksamhet skall berättiga till statsbidrag eller ej bör alltså inte göras till en fråga om ämne.

Folkbildningsutredningen ställer upp ytterligare ett kriterium för att verksamheten skall komma ifråga för studiecirkelbidrag. Kommittén menar att avgörande bör vara att studiecirkeln har möjlighet att fungera som en kamratkrets som bedriver studier. Enskilda studier, gruppaktiviteter av annat slag, som föreningssammankomster, träffar för tillverkning av prydnadsföremål osv. bör alltså inte betraktas som folkbildningsarbete hur värdefulla dessa aktiviteter från andra synpunkter än kan anses vara. Detta leder till krav på en korrekt information om studiecirkeln och studieämnet till blivande deltagare.

Studiecirkelbidraget bör inte heller utgå till aktiviteter där utövandet är det centrala. Statsbidrag över anslaget till studiecirkelverksamhet bör alltså inte heller i fortsättningen utgå till sport, gymnastik, idrott, friluftsliv och spel.

Kommittén föreslår vidare att de nuvarande föreskrifterna för studieverksamhet, som anordnas i samarbete med företag, som driver undervisning på affärsmässig basis eller som ett led i sin affärsmässiga verksamhet, bör gälla även i fortsättningen.

Kapitel 6 Folkbildning för eftersatta grupper

Folkbildningsutredningen refererar en rad undersökningar, skrifter, uttalanden av fackliga organisationer och propositioner, där de fördelningspolitiska målen behandlas. Riksdagen har i samband med vuxenutbildningsreformen beslutat om ett flertal reformer av fördelningspolitisk karaktär.

Kommittén konstaterar att det är svårt att bedöma vilka fördelningspolitiska effekter, som de utbildningspolitiska reformerna haft. Forskningen är begränsad och de rapporter, som föreligger, har sociologisk inriktning. Undersökningarna omfattar i regel inte tiden efter 1975, då den mest konsekventa fördelningspolitiska reformen genomfördes. Kommittén refererar bl. a. Broström/Ekeröth *Vuxenutbildning och fördelningspolitik*, (Uppsala 1977), som sammanfattar situationen: För att uppnå de fördelningspolitiska målen måste främst de resurssvaga rekryteras. De resurssvaga efterfrågar vuxenutbildning i lägre grad än de resursstarka. Rekryteringen motsvarar ej det fördelningspolitiska målet eftersom utbudet styrs av efterfrågan. Detta kan bero på att det finns en grundläggande konflikt mellan service- och fördelningspolitiska mål. Det görs i vuxenutbildningen ingen åtskillnad mellan dessa mål. Målgrupperna är otydliga. Att nå formellt kortutbildade har blivit liktydigt med att bedriva fördelningspolitik. Att peka på kortutbildade är otillräckligt, då skillnaderna inom denna grupp är stora. Endast de resursstarka inom gruppen kan nås. Systemets generella utformning befrämjar den servicepolitiska rekryteringen. Vissa organisationer ställer sig inte bakom de fördelningspolitiska målen och i förening med att det saknas styrinstrument kommer resurserna att inriktas på servicepolitisk rekrytering.

Kommittén konstaterar att genomförda åtgärder har haft svårt att tränga på djupet och att nå de verkligt resurssvaga. Det är viktigt att framtida åtgärder på ett bättre sätt ger de önskade effekterna. Kommittén menar att generella metoder måste kompletteras med selektivt utformade åtgärder och föreslår

- a) att den nuvarande ämnesprioriteringen upphör och att selektiva mot speciella grupper riktade bidrag införes,
- b) att grupper med svåra studiehinder ges särskilt stöd,
- c) att den uppsökande verksamheten förstärkes och utvidgas till nya områden,
- d) att den negativa effekten i nuvarande system, som förutsätter en kontinuerlig volymökning, så långt möjligt reduceras och
- e) att en klarare målgruppsangivelse genomföres.

De grupper, som enligt kommitténs mening bör erhålla riktade bidrag, är människor i glesbygd och på vårdinstitutioner, handikappade, invandrare och kortutbildade/lågmotiverade.

Kommittén föreslår vidare att glesbygdssöd skall utgå för verksamhet

utanför g-orter i de regionalpolitiska stödområdena 3–6. Glesbygdsstödet motiveras med att det i flera avseenden blir dyrare att initiera och genomföra verksamhet utanför g-orter än inom dessa. Kostnaderna för resor och traktamenten och transporter ökar. Cirklarna blir ofta små och riskerna för bortfall av deltagare blir större. Detta kan betyda högre kostnader för lokalavdelningarna.

Folkbildningsutredningen har diskuterat utförligt frågor, som rör folkbildning bland handikappade. Kommittén påpekar att handikappade inte har några "särskilda" behov och har därför fört in frågorna i resp. sammanhang. Kommittén menar att folkbildning bland handikappade inte kan avgränsas till att endast avse människor med handikapp utan måste också inbegripa omgivningen, t. ex. anhöriga och handikapprörelsen. Kommittén anser att det kommer att finnas service och verksamhet i samhället, där det med hänsyn till kravet på normalisering och principen om integrering och med beaktande av anordnarens ekonomiska resurser är en nödvändig förutsättning att särskilda bidrag utgår. Det finns behov av att anpassa studielokaler, av ledsagartjänst, färdtjänst etc. Den enskilde har också svårigheter genom bristande självkänsla, dålig ork och kroppsfunktioner, som inte räcker till.

I integrationsfrågan intar kommittén den ståndpunkten att integrerad verksamhet skall vara regeln och att segregerad verksamhet skall vara undantag.

Folkbildningsutredningen konstaterar att den traditionella informationen om studiemöjligheter till allmänheten inte når fram till alla människor med handikapp. Det kan gälla blinda, döva och utvecklingsstörda. Information om vad studieförbunden har att erbjuda skilda handikappgrupper bör sålunda anpassas till behoven och ges en hög prioritet. Kommittén lägger förslag om särskilda medel för uppsökande verksamhet bland handikappade. Man vill också undanröja hinder av annat slag genom att föreslå medel för t. ex. barntillsyn.

Resor till och från studielokalen är för många handikappade ett av de svåraste problemen. Folkbildningsutredningen förutsätter att kommunerna tillhandahåller färdtjänst för de handikappade i syfte att göra det möjligt för dem att delta i kultur- och folkbildningsverksamhet. På samma sätt bör den sociala hemhjälpen uppgifter vidgas. Genom dess förmedling skall ledsagare kunna följa med till studiecirklar, teatrar, bio, föreningsmöten etc. Vidare behövs det tolkservice till döva, gravt hörselskadade och talskadade. Inom varje landstingsområde bör finnas tolkcentraler dit den som är i behov av tolk kan vända sig. Den kommunala hemtjänsten bör, när så erfodras, ge personlig assistens i studiesituationer.

Många människor med handikapp är hänvisade till att leva på vårdinstitution under längre eller kortare tid. Dessa människor blir lätt kulturellt isolerade. Studieförbunden bör enligt kommittén aktivera sig i syfte att bryta denna isolering. Inom institutionsvården finns skilda uppfattningar

om vem från institutionens sida som skall handha studie-, kultur- och fritidsaktiviteter. Folkbildningsutredningen utgår från att socialstyrelsen tar initiativ till att reda ut och för de anställda klargöra ansvarsfördelningen och syftet med folkbildningsverksamhet på vårdinstitutioner. Studieförbunden skall självfallet vara anordnare och närmast ansvariga även för den verksamhet som de bedriver inom vårdinstitutionerna.

Folkbildningsutredningen behandlar frågor som rör folkbildning för invandrare. Med utgångspunkt från riksdagens beslut om mål och riktlinjer för invandrapolitiken (prop. 1975: 126, InU 1975: 6) diskuterar kommittén vad det betyder att Sverige blivit ett invandrarland, där språk och kulturer blandas. Det är angeläget att invandrarna kan bevara sitt hemspråk och utveckla sin kultur. Språksvårigheterna utgör det största hindret när enskilda invandrare önskar delta i studieförbundens reguljära verksamhet. Grundläggande kunskaper i svenska språket är enligt kommittén nödvändiga för varje invandare, som en längre tid bor och arbetar inom det svenska samhället. Studieförbunden bör i ökad utsträckning samarbeta med invandrarnas organisationer. Folkbildningsutredningen anser att invandrarna på allt sätt bör stimuleras att engagera sig i folkbildningsarbete och föreslår att riktade bidrag till invandrarverksamheten skall utgå under en övergångstid. Bidragen föreslås utgå till invandrarnas kulturella aktiviteter och till cirkelstudier i svenska språket, i hemspråk och i samhällsorientering.

Folkbildningsutredningen diskuterar åtgärder bland kortutbildade och lågmotiverade. Kommittén menar att betecknande för de resurssvaga grupperna är låg motivation när det gäller att delta i samhällets utbildningsverksamhet, kulturaktiviteter, förenings- och samhällsliv. De saknar ofta förmågan att ta tillvara sina egna intressen i nästan alla de situationer som ett demokratiskt samhälls- och arbetsliv erbjuder. Kommittén vill hitta kanaler som leder fram till inte bara de formellt utan främst till de reellt lågutbildade. Folkbildningsutredningen refererar utredningar och rapporter som tyder på att utbildningsinsatser av traditionellt slag inte kan överbrygga de utbildningsklyftor som de ojämlika lärosituationerna i arbetslivet skapar. Om man vill eliminera utbildningsklyftorna och förverkliga de vuxenpedagogiska målsättningarna så måste man framför allt skapa en aktiv lärosituation, som är integrerad i arbetslivet. De lågmotiverade kan tydligen bäst aktiveras genom personlig kontakt med "uppsökare", som har goda insikter om den uppsöktes sociala situation. De bör ske i den uppsöktes vardagssituation och genomföras såväl på arbetsplatser som i bostadsområden. Kommittén föreslår riktade bidrag och andra åtgärder för att aktivera de kortutbildade och lågmotiverade. Målet bör nås genom uppsökande verksamhet på arbetsplatser, i bostadsområden och genom selektiva projekt i glesbygd, bland arbetslösa, handikappade, språkliga minoriteter, jordbrukare, fiskare och hantverkare.

Kommittén behandlar frågan om barntillsyn vid föräldrars cirkelstudier

och konstaterar att samhällets barnomsorg är en kommunal angelägenhet. Behovet av barntillsyn i samband med cirkelstudier medför emellertid särskilda krav på service, som kan vara svåra för en institution att tillgodo-se. Flertalet studiecirklar bedrivs ju på kvällstid. Folkbildningsutredningen föreslår att ansvaret för barntillsyn i samband med cirkelstudier läggs på studieförbunden och att bidraget i första etapp begränsas till studiecirklar i den uppsökande verksamheten. Förbunden bör ha frihet att anordna barn-tillsynsverksamheten på det sätt som bäst svarar mot behoven.

Kommittén föreslår att bidraget till uppsökande verksamhet i bostads-områden och för specialprojekt kraftigt uppräknas.

Kapitel 7 Bidragsfrågor

Samhällets bidrag till studieförbundens verksamhet utgår i dag från stat, landsting och kommuner. Dessa var från början relativt blygsamma men har så småningom kommit att omfatta ca 3/4 av verksamhetens kostnader. Direkt som ett led i verksamhetens utveckling och indirekt som rikt-nings-givare för de kommunala bidragen har de statliga bidragen spelat en avgö-rande roll. Statens bidrag utgår till studieförbunden centralt för organisa-tionskostnader, pedagogisk verksamhet samt handikappverksamhet. Vi-dare utgår statliga bidrag till studieförbundens lokala enheter för cirkel-verksamhet och kulturarrangemang. På motsvarande sätt lämnar primär-kommunerna bidrag till studieförbundsavdelningarna för studiecirklar och andra former av verksamhet. Landstingen lämnar bidrag till studieförbun-dens regionala aktiviteter. Sammantaget har staten för verksamhetsåret 1979/80 budgeterat ca 930 milj. kr.

I kapitel 7 lämnar folkbildningsutredningen en relativt utförlig redovis-ning för alla de statliga delbidrag, som studieförbunden erhåller för såväl central som lokal verksamhet.

Folkbildningsutredningen har diskuterat vilka allmänna krav som bör ställas på ett nytt bidragssystem. I de remissynpunkter, som kommittén erhållit på sin debattskrift, Folkbildningen i framtiden, framhålls som ett starkt krav att bidragen skall utformas så att studieförbunden bevarar sin självständighet, kan arbeta flexibelt och anpassa sig till nya och förändrade behov. Ett annat krav från studieförbunden är att bidragen skall följa kostnadsförändringar och att jämställdhet skall uppnås mellan olika utbildningsanordnare.

De önskemål, krav och synpunkter, som från skilda håll framförts i anslutning till diskussionen om nytt bidragssystem summerar kommittén i följande punkter:

1. Konsekvenserna vid full kostnadstäckning bör belysas.
2. Det bör prövas om målet med nuvarande s. k. prio-bidrag bättre kan nås på annat sätt.

3. Ett mål bör vara att på sikt kunna erbjuda kostnadsfria cirkelstudier.
4. Jämställdhet mellan olika vuxenutbildningsanordnare bör eftersträvas.
5. Ett framtida bidragssystem bör ha starka fördelningspolitiska inslag och i hög grad försöka tillgodose de utbildningsmässigt och kulturellt eftersattas behov.
6. Bidragsformerna för verksamhet i glesbygd, bland handikappade, invandrare och för den uppsökande verksamheten bör omprövas.
7. Bidrag till barntillsyn vid cirkelstudier bör prövas.
8. Frågan om kostnadsfördelning mellan stat och kommun bör belysas.
9. Möjligheter till nya och kombinerade studieformer samt integrering av olika verksamhetsformer bör prövas.
10. Bidragssystem, som låter sig anpassas till löne- och prisutvecklingen, bör prövas.
11. Behovet av ökad tillsyn och kontroll bör undersökas.
12. En ökad institutionaliseringsgrad bör motverkas.
13. En förenklad administrativ redovisning bör eftersträvas.
14. Det fria och frivilliga folkbildningsarbetets flexibilitet bör upprätthållas.

Därefter gör kommittén vissa principiella överväganden. Bl. a. behandlas frågan om konsekvenser vid full kostnadstäckning. Folkbildningsutredningen kommer till den slutsatsen att om staten skulle svara för bidrag som ger hundra procentig kostnadstäckning skulle en rad negativa konsekvenser uppstå för studieförbunden.

Kommittén anser det inte rimligt att förutsätta att staten skulle acceptera en fri arvodes- och lönesättning för ledare, fackmän och administrativ personal, om man på löpande räkning skall svara för hela kostnaden. Skulle resultatet bli statligt reglerade tjänster, menar kommittén att detta inte är förenligt med fritt och frivilligt folkbildningsarbete och studieförbundens sätt att utse ledare och övriga medarbetare. Folkbildningsutredningen anser dock att staten på sikt bör kunna ge bidrag som i princip men inte till varje krona ger full kostnadstäckning för de kostnadsposter, som staten har att ansvara för.

Folkbildningsutredningen anser att den nuvarande ämnesprioriteringen skall upphöra. Samtidigt bör de generella bidragen uppräknas så att de på sikt ger studieförbunden möjlighet att erbjuda cirkelstudier avgiftsfritt eller till en mycket begränsad avgift. Emellertid är det enligt kommitténs uppfattning nödvändigt med vissa riktade tilläggsbidrag i avvaktan på att de statliga bidragen räknas upp, så att de i princip svarar mot full kostnadstäckning.

Stödet till kortutbildade och andra grupper vill kommittén koncentrera till uppsökande verksamhet. Samma uppfattning har kommittén beträffande stödet till en arbetsplatsorienterad verksamhet. Ett sådant stöd bör enligt kommittén kunna tillgodoses genom förstärkta bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser.

Kommittén har haft i uppdrag att belysa frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Många skäl talar enligt kommittén för en viss omfördelning på så sätt att staten skulle påtaga sig en större andel. Ett av skälen härtill är de mycket varierande bidragsvillkor som gäller i olika kommuner. Kommittén föreslår att staten på sikt övertar bidragsgivningen till studieförbundsavdelningarnas instruktions- och administrationskostnader, medan kommunerna får svara för bidragsgivningen till studiematerial. Det innebär bl. a. att bidragsobjekten blir desamma för stat resp. kommun som i bidragsgivningen till kommunal vuxenutbildning. Eftersom kostnaderna för instruktion och administration är större än för studiematerial, blir den nya kostnadsfördelningen efter hand till fördel för kommunerna. Detta hoppas kommittén att kommunerna utnyttjar för att förstärka sin bidragsgivning.

Folkbildningsutredningen föreslår att ett enhetligt grundbidrag införes för studiecirkelverksamheten. I grundbidraget samordnas nuvarande bidrag till allmänna studiecirklar, universitetscirklar och cirklar i svenska för invandrare. Vidare inordnas i samma bidrag nuvarande delbidrag till ledararvode, fackmannaarvode, sociala kostnader samt rese- och traktamentskostnader. Det innebär bl. a. att utrymme ges för bidrag till rese- och traktamentskostnader i hela landet. Grundbidragets storlek framräknas med riksmedelscirkelns kostnader som underlag. Vidare föreslår kommittén en reformperiod omfattande 5 steg, där grundbidraget i första steget skall motsvara 80 % av riksmedelscirkelns grundbidragsberättigade kostnader. I det sista steget förutsätts att bidraget skall uppgå till 100 %.

I nuvarande bidragssystem förekommer en omfattande dispensgivning. Folkbildningsutredningen vill utforma bidragsvillkoren för grundbidraget så att dispensererna minskar. För att ändå kunna möta de behov som otvivelaktigt finns av avvikelser från grundbidragsvillkoren föreslår kommittén en extra resurs, som bl. a. kan användas till förformer till grundbidragsberättigad studiecirkel, till extra ledare i studiecirklar, till förhöjt arvode för särskilt kvalificerade cirkelledare och till cirklar, som i övrigt faller utanför grundbidragsvillkoren. Den extra resursen skall också kunna användas för korta kurser i studieförbundens regi. Den extra resursens storlek styrs av grundbidragets omfattning.

Det tidigare bidraget till kulturprogram i föreningslivet inom studieförbundens ram vill folkbildningsutredningen omforma och utveckla till ett bidrag till annan bildningsverksamhet. En uppräkningslista föreslås med hänsyn till bidragets nya inriktning.

Det nya bidrag till instruktions- och administrationskostnader som föreslås får en schablonmässig utformning. Bidragets storlek bör enligt kommitténs uppfattning styras av verksamhetsvolymen i såväl studiecirklar som annan bildningsverksamhet. I bidraget finns inbyggt ett grundskydd för avdelningen och dess anställda genom att en viss del av bidraget skall avsättas till en garanti- och likviditetsfond.

Kommittén föreslår att bidragen till studieförbundens centrala verksamhet får en något annorlunda utformning än nu. Dels föreslås inrättandet av ett basbidrag, som blir lika för alla studieförbund och dels föreslås att bidraget till organisationskostnader och till pedagogisk verksamhet får utgöra en viss andel av totalt förmedlade bidrag till studieförbundens lokala enheter. Vidare föreslås att bidragen uppräknas för att bättre motsvara dagens kostnadsläge. Till studieförbundens handikappverksamhet föreslås särskilda bidrag. Dessa skall utgå dels till pedagogisk verksamhet, dels till produktion av studiematerial, dels till tekniska och organisatoriska stödåtgärder. Samtidigt föreslås att Synskadades riksförbund tilldelas särskilt bidrag för anpassning av studiematerial för synskadade inklusive dövblinda.

För att komma tillrätta med den bristfälliga anpassning till löne- och prisförändringar, som har varit ett mycket framträdande problem i samhällets bidragsgivning till studieförbunden föreslår folkbildningsutredningen en ny ordning. Förslaget innebär att tillsynsmyndigheten får i uppdrag att varje höst inkomma till departement och kommunförbund med kompletterande beräkningsunderlag för den statliga och kommunala bidragsgivningen till studieförbunden.

Ambitionerna att få fördelningspolitiska inslag i bidragsgivningen tillgodoses enligt kommittén genom förslagen om riktade bidrag och om vidgade insatser i den uppsökande verksamheten. De riktade bidragen skall enligt förslaget utgå till verksamhet i glesbygd inom de regionalpolitiska områdena 3–6. Kommittén föreslår vidare att till studiecirklar med handikappade skall tilläggsbidrag utgå om studierna syftar till att utveckla handikappades färdighet att meddela sig. Så även till cirklar som avser att informera om olika former av handikapp och dess konsekvenser men också till cirklar som avser att utbilda medlemmar i handikapporganisationer med syfte att göra dem bättre skickade att tillvarata sina intressen i samhället. Med hänsyn till att kommittén vill slopa specialbidraget till svenska för invandrare föreslås ett särskilt riktat bidrag till invandrarverksamhet. Frågan om huvudmannaskap för den grundläggande undervisningen i svenska för invandrare utreds i annan ordning.

Den nuvarande försöksverksamheten med uppsökande verksamhet i bostadsområden bör enligt folkbildningsutredningen permanentas och utbyggas till att också omfatta specialprojekt för vissa grupper. Folkbildningsutredningen understryker att om kortutbildade, lågmotiverade och andra eftersatta grupper skall kunna aktiveras i bildnings- och utbildningsverksamhet är det nödvändigt med en kraftig förstärkning av bidragen för uppsökande verksamhet såväl på arbetsplatser och i bostadsområden som för särskilda projekt.

Slutligen framlägger kommittén också förslag beträffande bidrag till Folkbildningsförbundet och dess regionala organ länsbildningsförbunden.

Kapitel 8 Tillsyn, kontroll och utvecklingsarbete

Folkbildningsutredningen konstaterar att SÖ av tradition varit tillsynsmyndighet för folkbildningsarbetet. Under senare år har dessutom ett flertal andra myndigheter förmedlat bidrag till studieförbunden för olika verksamheter. Genom kommitténs förslag underlättas en integration av studie- och kulturaktiviteterna i studieförbundens verksamhet. Denna integration kan komma att motverkas om flera myndigheter får tillsynsansvar. Kommittén ser därför helst att endast en myndighet svarar för statens bidrag och är tillsynsmyndighet. Kommittén anser dock inte att den har befogenhet att föreslå inrättandet av en ny tillsynsmyndighet. Den frågan bör, enligt kommittén, övervägas i annan ordning.

Folkbildningsutredningen diskuterar också den granskning och kontroll av studieförbundens verksamhet, som bör genomföras. Kommittén föreslår att studieförbunden själva får ett ökat ansvar för tillsyn och kontroll av verksamheten. Särskilda medel avdelas för detta.

Genom den föreslagna decentraliseringen av tillsyns- och granskningsfunktionerna bör tillsynsmyndighetens egen verksamhet kunna begränsas till stickprovskontroller av olika verksamheter i olika delar av landet. Vidare bör myndigheten medverka i utbildningen av revisorer inom förbunden.

Folkbildningsutredningen tar vidare upp frågor om forskning och utvecklingsarbete inom folkbildningens område. Kommittén föreslår att studieförbunden skall få ökade egna resurser för ett reguljärt utvecklingsarbete för studiecirkelverksamheten och kulturaktiviteterna. Resurser för forskningsinsatser av större omfattning bör enligt kommitténs mening disponeras av tillsynsmyndigheten. Ansökan om forskningsmedel skall kunna göras av studieförbund eller högskoleinstitutioner. Tillsynsmyndigheten föreslås även få ansvar för informationsspridning av forskningsresultaten.

Sammanfattning av Komvux och studieförbund. Arbetsfördelning och samråd (SOU 1979: 92), delbetänkande från komvux-utredningen

Komvux-utredningen redogör för inrättandet av kommunal vuxenutbildning (komvux), dess mål och uppgifter. Kommittén påpekar att målen för vuxenutbildningen under 1970-talet alltmer har inriktats mot utbildning för korttidsutbildade och att komvux fått i uppgift att medverka till att överbrygga utbildningsklyftor i samhället, stärka individernas ställning på arbetsmarknaden och bidra till de studerandes personlighetsutveckling. Kommittén redogör också för de bestämmelser som reglerar verksamheten i komvux och för komvux utveckling och omfattning.

Kommittén föreslår följande formulering av de *allmänna målen för vuxenutbildning*:

Vuxenutbildningen skall syfta till

1. att minska utbildningsklyftorna och därigenom verka för ökad jämlikhet och social rättvisa,
2. att öka de vuxnas förmåga att förstå, kritiskt granska och medverka i kulturellt, socialt och politiskt liv samt därigenom bidra till det demokratiska samhällets utveckling,
3. att utbilda vuxna för varierande arbetsuppgifter, medverka till arbetslivets förändring och bidra till full sysselsättning samt därigenom främja utveckling och framsteg i samhället,
4. att tillgodose de vuxnas individuella önskemål om vidgade studie- och utbildningsmöjligheter och att ge dem tillfälle att komplettera ungdomsutbildningen.

Efter samråd med folkbildningsutredningen föreslår komvux-utredningen att *målen för den kommunala vuxenutbildningen* formuleras på följande sätt:

Komvux skall medverka till att förverkliga vuxenutbildningens allmänna mål genom

1. att anordna utbildning såväl för kompetens i enstaka ämnen som för fullständig kompetens motsvarande läroplanen för grundskolan samt läroplanen för gymnasieskolans linjer och specialkurser,
2. att förmedla kunskaper i det egna yrket och utbilda för nytt yrke enligt gymnasieskolans läroplan eller enligt läroplaner som fastställts efter samråd med arbetsmarknadens parter.

Komvux-utredningen diskuterar även målgrupper för vuxenutbildningen och för komvux. Kommittén analyserar begreppen kortutbildad och resurssvag och föreslår att man för vuxna med kortare skolutbildning än nio år bör använda beteckningen korttidsutbildad. Komvux bör med sin information och rekrytering i första hand vända sig till grupper där andelen

korttidsutbildade kan förväntas vara särskilt stor. Kommittén konstaterar att komvux under 1970-talet i allt större utsträckning har rekryterat grupper som saknar studievana och som inte tidigare självmant har sökt sig till komvux. Men kommittén anser också att en viktig målgrupp för komvux är människor som har behov av att skaffa sig kompetens för vidare studier genom att komplettera sin tidigare utbildning. Kommittén konstaterar samtidigt att många av komvux målgrupper är gemensamma med andra vuxenutbildningsanordnare. Målgrupperna kan därför inte bilda utgångspunkt för ett förslag om arbetsfördelning mellan olika anordnare av vuxenutbildning.

Kommittén överväger också olika möjligheter att *prioritera utbildningar inom komvux* och anser att den allmänna utgångspunkten för planering av komvux skall vara att i första hand anordna sådana kurser som vänder sig till vuxna som tidigare fått minst av samhällets utbildningsresurser. När resurserna för att anordna utbildning inom komvux är begränsade, bör komvux prioritera utbildning i följande ordning:

1. överbryggande utbildning motsvarande grundskolan
2. arbetsmarknadsinriktad utbildning
3. behörighetskomplettering
4. överbryggande utbildning motsvarande gymnasieskolan.

Kommittén redogör för vilka typer av problem som har förekommit i fråga om *gränsdragningen mellan komvux och studieförbundens cirkelverksamhet* och konstaterar att det fanns problem med gränsdragningen redan mellan yrkesskolans deltidskurser och folkbildningen. Genom beslut i anslutning till prop. 1967: 85 överfördes dessa kurser till komvux. Föredraganden gav i propositionen vissa riktlinjer för gränsdragningen mellan komvux och studieförbunden. SÖ delade in de yrkesinriktade kurserna i A-, B- och C-kurser och fastställde regler för vilka kurser som komvux i första hand skulle få anordna och vilka som studieförbunden i första hand skulle få anordna. Genom beslut av regeringen den 16 januari 1975 fick komvux anordna kurser motsvarande gymnasieskolans yrkesinriktade linjer och specialkurser, först på försök under tre läsår men därefter som en reguljär del av komvux. SÖ:s avsikt var att ersätta den särskilda yrkesinriktade utbildningen, som saknar motsvarighet i ungdomsskolan, med kurser hämtade ur gymnasieskolans linjer och specialkurser. Samtliga tidigare gällande läroplaner upphävdes också av SÖ. Det visade sig emellertid att viktiga utbildningsbehov bland vuxna inte helt kunde tillgodoses på detta sätt. Systemet med läroplaner för särskild yrkesinriktad utbildning har därför under senare år i viss mån byggts ut igen. Detta har skett efter samråd med arbetsmarknadens parter. För yrkesinriktad utbildning inom komvux skall fr. o. m. den 1 juli 1977 gälla att den anordnas efter lokalt samråd med arbetsmarknadens parter och att nya läroplaner fastställs efter centralt samråd med arbetsmarknadens parter.

Inom teoretisk utbildning kom framför allt nybörjarengelska att utgöra

ett gränsdragningsproblem mellan komvux och studieförbund. Grundskolkurser i komvux motsvarar läroplanen för grundskolans högstadium. Förekunskaper som i stort sett motsvarar vad som läses i resp. ämne på lågstadiet och mellanstadiet behövs för att man skall kunna följa undervisningen i en grundskolkurs. I de flesta ämnen har de vuxenstuderande sådana förkunskaper från sin skoltid, även om de ibland kan vara bristfälliga och inaktuella. Ämnet engelska förekom inte i den obligatoriska skolan, när många av dem som nu är vuxenstuderande gick där. Ämnet infördes sedan i den obligatoriska skolan och flyttades så småningom ner även på de lägre stadierna i grundskolan. Detta förhållande kom att ge ämnet en viss särställning i komvux. Det blev det enda ämne, där många vuxenstuderande helt saknar förkunskaper. De är därmed inte behöriga att tas in i grundskolkurs i engelska omfattande enbart högstadiets kurs. Det blev därför nödvändigt att möjliggöra för komvux att ge viss nybörjarundervisning i ämnet. Enligt ett kungl. brev från 1970 får detta ske inom ramen för schablon tillägget i form av stödundervisning eller studiehandledning. Däremot får nybörjarundervisning i engelska inte anordnas som kurs. Detta innebär bl. a. att det inte finns några regler om antal lektioner eller om gruppstorlek. Antalet deltagare i undervisning i nybörjarengelska inom komvux kan alltså vara lågt utan att komvux har brutit mot gällande föreskrifter. Detta har ibland av studieförbunden uppfattats som en illojal konkurrens, i all synnerhet som inga kursavgifter får tas ut av komvux.

Komvux-utredningen redogör också för den diskussion om principer för gränsdragning och arbetsfördelning mellan komvux och studieförbund som fördes av kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX). Därefter redovisas kortfattat folkbildningsutredningens lokala studier och diskussionen om gränsdragningen mellan studieförbundens statsbidragsberättigade verksamhet och komvux i debattskriften *Folkbildningen i framtiden*.

Komvux-utredningen diskuterar därefter *tänkbara principer för arbetsfördelning mellan komvux och studieförbund*. Några sådana principer är t.ex. att utgå från anordnarnas mål, att dra gränser efter ämnen eller utbildningsnivåer, efter kurslängd eller studieintensitet. Man skulle också kunna låta den enskildes syfte med studierna vara avgörande för arbetsfördelningen mellan komvux och studieförbunden.

I förslaget till mål för komvux är yrkesutbildning en av komvux uppgifter. Komvux-utredningen diskuterar, innan man tar detta mål som utgångspunkt för överväganden och förslag om arbetsfördelning, vad som menas med yrke. Oftast används det i samma betydelse som förvärvsarbete eller arbete utom hemmet. Det hävdas ibland att hemarbete skall räknas som yrkesarbete. Även för uppgifter i hemmet behövs och efterfrågas utbildning, t.ex. i matlagning, vävning. Diabetiker, njursjuka m. fl. kan behöva specialutbildning i kostkunskap. Inom komvux finns ett antal kurser motsvarande gymnasieskolans konsumtionslinje och angränsande specialkurser. Dessa kurser är yrkesinriktade men kan också vara av

intresse för dem som vill skaffa sig kunskaper för hemarbete eller fritidsroller. Även inom studieförbunden anordnas närliggande utbildningar. Skillnaden är att komvux-kurserna följer läroplaner och att de är kompetensgivande. Numera är de också betydligt längre än motsvarande studiecirklar.

När det gäller förslag om *arbetsfördelningen mellan studieförbund och komvux* har komvux-utredningen samrått med folkbildningsutredningen, som i ett avsnitt i sitt slutbetänkande tar upp motsvarande frågor. Det skall även i framtiden vara de olika *anordnarnas mål* som skall vara utgångspunkten för en arbetsfördelning inom vuxenutbildningen. Komvux-utredningens förslag, nämligen att komvux uppgift skall vara att anordna kompetensinriktad utbildning, yrkesutbildning samt fortbildning och vidareutbildning inom olika yrken, får konsekvenser också för arbetsfördelningen.

Komvux-utredningen anser att *nybörjarundervisning i engelska* bör bedrivas även inom komvux och att olika målgrupper för komvux resp. för studieförbundens nybörjarengelska kan urskiljas. Kommittén föreslår (liksom också folkbildningsutredningen) att komvux till sin nybörjarundervisning skall rekrytera vuxenstuderande som siktar på grundskolkompetens i ämnet. Vuxna som har andra syften med sina studier bör rekryteras av studieförbunden. Grundskolkursen i engelska skall omfatta ämnet i dess helhet, dvs. både lågstadiets, mellanstadiets och högstadiets kurs, vilket innebär en kurs om totalt ca 350 lektioner. Den sökande tas in på den nivå där han kan följa undervisningen.

Kommittén föreslår vidare att *den yrkesinriktade utbildningen* även i framtiden skall vara arbetsmarknadsinriktad. Med denna avgränsning kommer inte utbildning som i första hand tillgodoser vuxnas behov av kunskaper för hemarbete eller fritidsroller att vara en uppgift för komvux utan för studieförbunden. Nya läroplaner för särskild yrkesinriktad utbildning skall, som nu, fastställas av SÖ efter centralt samråd med arbetsmarknadens parter. Skolstyrelsen skall även i fortsättningen fastställa det lokala kursutbudet i fråga om yrkesinriktad utbildning i komvux efter lokalt samråd med arbetsmarknadens parter. Detta samråd skall gälla både vilka kurser som skall anordnas och hur många kurser. Detta centrala och lokala samråd skall vara en garanti för att den yrkesinriktade utbildningen som anordnas inom komvux är arbetsmarknadsinriktad och att arbetsfördelningen mellan komvux och studieförbund följs.

Kommittén föreslår också, i likhet med folkbildningsutredningen, att skolstyrelsen skall åläggas att ta initiativ till ett *samråd mellan olika anordnare av vuxenutbildning i kommunen* om det vuxenutbildningsutbud som planeras. Sådant samråd skall äga rum minst en gång per termin. Man utgår från att skolstyrelsen låter sig representeras av ledamöter och förutsätter att anordnarna, vid beslut om kursutbud, kommer att ta stor hänsyn till vad som framkommit i samrådet.

Kommittén har övervägt olika former för detta samråd men stannat för

att föreslå att kommunerna själva skall få välja hur det lokala samrådet mellan olika vuxenutbildningsanordnare skall ske.

Ytterligare en förutsättning för att arbetsfördelningen mellan komvux och studieförbund skall fungera är att informationen om olika former av vuxenutbildning är korrekt och saklig så att den enskilde själv kan välja den studieform som bäst passar utbildningsbehov och studieförutsättningar. En korrekt information minskar risken för felval inom ämnesområden där flera anordnare erbjuder kurser.

Studie- och yrkesorienteringen för vuxna bör förbättras. Komvux-utredningen anser att det finns skäl att organisera syo för vuxna på annat sätt än syo i ungdomsskolan. Studierådgivning som skall ge information och råd om hela vuxenutbildningen bör vara fristående från enskilda arrangörers rekryteringsintressen, den bör kunna ge övergripande information om all vuxenutbildning och om studiesociala frågor och den bör ha god kännedom om vuxnas studieförutsättningar och studiehinder. Sådan syo för vuxna ersätter inte den syo-verksamhet som bedrivs inom de olika utbildningarna, t. ex. komvux.

Diskussionerna mellan folkbildningsutredningen och komvux-utredningen har i första hand gällt arbetsfördelningen mellan komvux och studieförbunden. De lokala överläggningarna kan givetvis omfatta betydligt fler frågor där samverkan kan vara önskvärd. Kommittén avser bl. a. följande områden:

- gemensam långsiktig planering av hela vuxenutbildningen i kommunen,
- gemensam användning av lokaler och utrustning,
- samverkan i informationsarbetet,
- stödinsatser till uppsökande verksamhet i form av översiktsmaterial om all vuxenutbildning,
- stödtåtgärder för vuxenstuderande, t. ex. barn tillsyn, läromedel, skolmåltider, resebidrag,
- fortbildning av lärare och annan personal inom vuxenutbildningen.

Komvux-utredningen anmäler att den tänker återkomma till frågor som rör studie- och yrkesorientering och samverkan mellan olika anordnare av vuxenutbildning i sitt slutbetänkande.

Den arbetsfördelning mellan komvux och studieförbund som föreslagits, samrådet med arbetsmarknadens parter och det lokala samrådet mellan olika anordnare av vuxenutbildning kommer enligt komvux-utredningens uppfattning att medföra att gränsdragningsproblem i framtiden inte behöver uppstå.

Komvux-utredningen föreslår att bestämmelser om att skolstyrelsen skall ta initiativ till samråd mellan olika anordnare av vuxenutbildning förs in i skollagen eller eventuellt i en särskild förordning om samråd inom vuxenutbildningen.

Sammanställning av remissyttranden över Folkbildning för 80-talet, utom avsnitten om studieförbund - kommunal vuxenutbildning, om kulturverksamhet och om annan bildningsverksamhet

1. Folkbildningsarbetets kännetecken och mål

De flesta remissinstanserna instämmer allmänt i kommitténs skrivningar om studieförbundens kännetecken och folkbildningens mål. Till dessa instanser hör bl. a. *statens kulturråd, kommunförbundet, Medborgarskolan* och *TBV*.

SÖ formulerar själv följande mål för folkbildningsarbetet:

att utbilda medlemmar i folkrörelserna,

att tillgodose kortutbildades behov av utbildning,

att medverka till väsentlig information i olika samhällsfrågor

samt att aktivera kulturlivet.

Malmö kommun samt *TBV* efterlyser en analys av de senaste årens vuxenutbildningspolitiska reformer.

Folkrörelseanknytning

Många av de remissinstanser som yttrar sig över målformuleringarna har synpunkter på studiernas folkrörelseanknytning.

UHÅ anser att organisationen skall rekrytera deltagare främst inom den egna rörelsen eller sympatisörer till denna (vilken inte utesluter att vem som helst får delta i studierna) samt att studierna skall ha en på förhand klart angiven profilering. *Rikskonserter* anser att ett folkrörelseanknutet och idéprofilerat folkbildningsarbete är en viktig förutsättning och garanti för vår demokrati, men att mycket beror på i vilken utsträckning samhällsutvecklingen kommer att hämma eller stärka livskraften i folkrörelserna.

SV instämmer i kommitténs syn på samspelet mellan studieförbunden och deras medlemsorganisationer och anför följande:

Enligt *SV*:s uppfattning bör också det framtida folkbildningsarbetet vara väl förankrat i och tillgodose de utbildningsbehov som olika folkrörelser och andra ideella organisationer har. Den folkrörelseanknutna studieverksamheten har varit och bör förbli en viktig utvecklingskraft i vårt samhälle.

Det idéburna folkbildningsarbetet uppfordrar till engagemang och medansvar i samhällsutvecklingen. Det är också behoven hos medlemsorganisationer och i djupa medlemsled som skapat studieförbunden och som burit upp verksamheten. I detta ligger en betydelsefull skillnad gentemot annan utbildningsverksamhet och en förklaring till styrkan i det fria folkbildningsarbetet och dess aktiverande roll.

KFUK-KFUM:s studieförbund instämmer i kommitténs starka betoning om vikten av nära knytning till medlemsorganisationerna och understryker betydelsen av att även den icke-organisationsknutna verksamheten profileras enligt de bärande idéerna inom studieförbundet.

NBV anser att kommittén ger studiecirklens dess rätta roll, när det pekas på sambandet mellan medborgarens kunskapsnivå och möjligheten att påverka utvecklingen genom demokratiska beslut. Men det är viktigt att notera, att den enskilde cirkeldeltagaren också måste bjudas en plattform för att agera. Studiecirklens koppling till de demokratiska församlingar som folkrörelserna utgör är därför en förutsättning för studiecirklens berättigande.

CUF anför:

Folkbildningen har vuxit fram som ett redskap för de stora folkrörelserna i samhället. Som framgått av vad som tidigare anförts är det *Centerns Ungdomsförbunds* uppfattning att det just denna folkrörelseförankring som givit folkbildningen den betydelse den haft under uppbyggnaden av vårt samhälle. *Centerns Ungdomsförbund* vill därför med kraft instämma i kommitténs uppfattning om vikten av en fortsatt nära anknytning mellan studieförbunden och dess medlemsorganisationer, liksom i att även den icke organisationsanknutna verksamheten måste kunna ges en idériktning i enlighet med de olika medlemsorganisationernas värdering.

Centerns kvinnoförbund framför liknande tankegångar.

LRF finner kommitténs diskussion rörande begreppen "fritt och frivilligt" samt folkbildningsarbetets folkrörelseanknytning väl avvägd och acceptabel.

Medborgarskolan anser också att kommittén på ett förtjänstfullt och väl avvägt sätt behandlat frågorna om folkrörelseanknytning, profilerade studier samt fritt och frivilligt bildningsarbete.

ABF anser att kommittén borde ha tagit ställning i frågan om studieförbund är folkrörelse eller ej, och anför:

För *ABF* är det en självklarhet att studieförbunden inte skall betraktas som folkrörelser. Studieförbunden har växt fram ur olika folkrörelser och blivit det organisatoriska uttrycket för deras behov av kunskaper och färdigheter för medlemmarnas behov av gemenskap grundad på gemensamma värderingar.

ABF delar inte utredningsmajoritetens uppfattning att folkbildningen kan delas i en folkrörelsedel och en allmän del, utan ser dessa verksamheter som en helhet.

Flera remissinstanser anser att utredningsförslaget kan innebära en försvagning av studieförbundens folkrörelseanknytning. Till dessa instanser hör *Landstingsförbundet*, *Kiruna*, *Ragunda* och *Skellefteå kommuner* samt *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *SSU*.

MUF anser att utredningsförslaget om ökad ideologisk betoning av studieförbundens verksamhet är tveksamt "inte minst mot den bakgrunden att man i allt högre grad kan börja ifrågasätta dessas roll i det totala utbildningsperspektivet".

Profilering

En aspekt på frågan om studieförbundens folkrörelseanknytning rör studiernas profilering. Kommittén föreslår en omformulering i förordningen om statsbidrag till det frivilliga folkbildningsarbetet. Enligt förslaget skall början på bestämmelsen formuleras på följande sätt: Verksamheten inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet skall präglas av saklighet och en strävan till allsidig belysning av studieämnena.

SÖ samt *Moderata kvinnoförbundet* och *Medborgarskolan* tillstyrker förslaget. *SÖ* anför:

De i kommittén föreslagna formuleringarna rörande saklighet och en strävan till allsidig belysning av studieämnena med krav på tolerans och respekt för oliktankande samt främjande av självständigt tänkande och ställningstagande bör kunna tjäna som avgränsning mellan ideologisk profilering och aktiviteter av propagandakarakter.

Samtliga övriga remissinstanser som har yttrat sig ifråga om formuleringen förordar i enlighet med reservation 1 att man skriver *mångsidighet* i stället för *allsidighet*. Dessa remissinstanser är *rikskonserter*, *ABF*, *NBV*, *KFUM-KFUK:s studieförbund*, *Studiefrämjandet*, *SV*, *Vuxenskolan*, *Hallsberg*, *Haninge*, *Malmö* och *Öckerö kommuner*, *Landstingsförbundet*, *Vi Unga*, *SECO* och *Brevskolan*. *CUF* anser frågeställningen vara akademisk, men föredrar ändå ordet *mångsidighet* framför *allsidighet*.

Fritt och frivilligt

Folkbildningsutredningens förslag innebär att den syn på begreppet "fritt och frivilligt" som formulerats i prop. 1963: 36 alltjämt är aktuell och bör gälla även för framtiden.

Några av studieförbunden har synpunkter på vad som bör falla inom ramen för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. *SV* delar kommitténs tolkning av begreppet fritt och frivilligt och understryker angelägenheten av att folkbildningsarbetet också i framtiden tillförsäkras denna frihet. *SV* anför vidare:

Studiekampanjer som initieras av olika samhällsorgan är exempel på verksamhet som kan leda till en begränsning av studieförbundens frihet. Studieförbunden bör enligt *SV:s* mening engagera sig i frågor som av regering och riksdag bedöms särskilt angelägna att föra ut till bred debatt. Förutsättningen är dock att studieförbunden själva har frihet att planera sina insatser, studiematerialproduktion, cirkelledarutbildning och verksamhetens uppläggning och genomförande. Det bör också vara en strävan

att ta upp frågor till studium och debatt *innan* de avgörande besluten fattas om det ibland kan vara motiverat att i studiecirkelns form sprida kännedom om och diskutera konsekvenserna av redan fattade beslut.

Ett annat område där en motsvarande risk finns för att begreppet "fritt och frivilligt" urholkas är enligt SV när studiecirkelverksamhet bedrivs i samarbete med företag och kommuner.

Studiefrämjandet anser att man bör arbeta annorlunda med statligt initierade studiekampanjer och att sådana inte bör sättas igång av myndigheter så ofta och i så många frågor som under senare tid.

Kommittén framför den uppfattningen att prov och betyg inte skall tillåtas inom studieförbundens statsbidragsberättigade verksamhet, och att centrala läroplaner inte heller bör förekomma i cirkelstudierna.

SÖ instämmer i kommitténs synpunkter och anför dessutom att det fria och frivilliga folkbildningsarbetet inte bör omfatta utbildningar som förutsätter att en viss formell kompetens skall uppnås.

Folkuniversitetet avvisar kommitténs resonemang och anför:

Att generellt tillbakavisa centrala planer för studieverksamheten synes diskutabelt. Avgörande bör vara en central plans innehåll och funktion. Alternativet till sådana planer är ju inte optimal frihet eller en exakt anpassning de studerandes egna önskemål utan istället andra planer eller rent av planlöshet . . .

Kommitténs resonemang om prov och betyg kan ge läsaren intrycket av att alla former av prov och kvalitetskontroll är oförenliga med folkbildningsarbete. Detta behöver dock inte alltid vara fallet. Frågan kan ses från lite olika utgångspunkter. Vi delar kommitténs uppfattning att betyg som urvalsinstrument till andra utbildningar m. m. inte har någon uppgift inom folkbildningen, men vi menar ändå att förhållandet mellan studier och prov förtjänar att diskuteras något utförligare. Prov, dvs. mätningar av kunskapernas omfattning och djup och av färdigheternas halt, kan utgöra en del av inlärningsprocessen i syfte att ytterligare utveckla deltagarnas kunskaper och färdigheter. I vissa fall kan det vara av ett visst värde för deltagarna att få möjlighet att pröva de kunskaper och färdigheter vederbörande tillägnat sig i ett studiearbete. Denna typ av mätningar behöver inte verka styrande på verksamhetens uppläggning eller inverka negativt på deltagarnas inflytande över studiearbetet. Även prov och betyg måste således bedömas med utgångspunkt i vilken roll de skall anses fylla.

Kommersialism

Flera remissinstanser har kommenterat och instämt i kommitténs skrivelser om studieförbund och kommersialism. *Medborgarskolan* anser att avsnittet om kultur och kommersialism har blivit föredömligt balanserat – något som enligt skolan numera hör till det ovanliga. *Rikskonserter*s styrelse instämmer i kommitténs definition av kulturkommersialism. Styrelsen anför:

Enligt styrelsens mening är kommittén synpunkter på vad som skall menas med kulturkommersialism av större vikt. Det är om ett budskap och

redovisning av erfarenheter marknadsanpassas och underordnas lönsamhetsintresset och om därigenom passivisering och verklighetsflykt uppmuntras. Kommittén framhåller också att det inom den nuvarande kulturdistributionen finns företeelser som kan sägas vara kommersialiserade med den inriktning på koncentration, monopolisering och marknadsorientering som förekommer. Rikskonserterns styrelse anser, i likhet med kommittén, att den statliga kulturpolitiken måste utformas så att den aktivt söker motverka och korrigera tendenser av det slaget.

Även *riksutställningar* anser att studie- och kulturverksamheten är en nödvändig motvikt mot kulturindustrins marknadsanpassade och ofta utslätade kulturbudskap.

TBV anser att studieförbunden i sitt arbete måste motverka överdrivet kommersiella synsätt och utbilda människor i att genomskåda bl. a. falska och förenklade budskap som sprids via reklam och massmedia.

SECO framhåller att den grupp i samhället som är mest utsatt för de kommersiella krafterna är ungdomen och att det därför är mycket viktigt att studieförbunden tidigt i studiecirkelens form kan erbjuda alternativa sysselsättningar. *SECO* anser liksom *Unga Örnar* att en tidig kontakt med de idéburna folkrörelserna är viktig för att skapa intresse för de stora samhällsfrågorna.

SKS, *CUF* och *Arvidsjaurs kommun* framför farhågor för en ökad kommersialisering av studieförbundens utbud. *SKS* anför att om studieförbunden även fortsättningsvis måste lägga lönsamhetsaspekter på sin verksamhet blir den önskvärda gränsdragningen mot den kommersiella kulturutbudet svår. Det är enligt *CUF* risk för att man i första hand vänder sig till lättrekryterade grupper i samhället och att valet av ämnen syftar till att skapa och följa modetrender. *Arvidsjaurs kommun* anser att majoritetenslinjens förslag innebär att studieförbundens folkrörelsekaraktär kommer att försvagas och att de kommer att utvecklas till serviceorgan som sins emellan konkurrerar om deltagarna med glättad kommersiell marknadsföring.

Invandrarverket anser att kommittén borde ha analyserat avsnittet kultur och kommersialism ur ett mångkulturellt perspektiv. *Invandrarverket* anför vidare:

God kultur definieras där som ett ärligt samtal mellan människa och människa. Där påpekas också att kommunikation är omöjlig om två människor saknar ett gemensamt erfarenhetsfält. *Invandrar- och minoritetsbefolkningen* har små möjligheter att tillvarata det stora svenska kulturutbudet. Samtidigt för minoriteterna en ojämн kamp för sina egna kulturer mot ett kommersiellt utbud. Vad föranleder denna vetskap för åtgärder?

Naturvetenskap och teknik

Kommittén betonar att det är viktigt att folkbildningsarbetet mer än tidigare inriktas på de tekniska och naturvetenskapliga ämnesområdena och dessas betydelse för olika samhällsområden.

Flera remissinstanser framför synpunkter som innebär att de instämmer i kommitténs syn på den tekniska utvecklingen och studieförbundens roll i detta sammanhang. Dessa instanser är *arbetarskyddsstyrelsen*, *Arvidsjaurs kommun*, *SAF*, *TBV*, *Medborgarskolan*, *FS* och *Studiefrämjandet*. Flertalet av dem instämmer kortfattat i kommitténs synpunkter. FS anför:

Betoningen av de tekniska och naturvetenskapliga ämnesområdenas betydelse i den framtida samhällsutvecklingen är enligt vår mening riktig. Folkbildningsorganisationerna bör här ta sitt ansvar för att människor blir skickade att fatta de politiska beslut som sannolikt blir allt svårare i framtiden. Besluten kommer förmodligen att innebära besvärliga avvägningar mellan sådana faktorer som nolltillväxt – fortsatt tillväxt, storskalighet – samt med dessa faktorer relaterade begrepp som resurshushållning, miljövård, livskvalité osv.

I det här sammanhanget är det dock viktigt betona att behovet av att de tekniska och naturvetenskapliga inriktade studierna inte enbart blir deskriptiva. För folkbildningsorganisationerna är frågan om ämnenas roll i det samhälleliga sammanhanget den mest angelägna. Kunskapen om ämnesområdena måste kompletteras med en diskussion om värdet av de naturvetenskapliga och tekniska framstegens betydelse i ett socialt sammanhang.

ABF är emellertid kritisk till kommitténs resonemang i kapitlet om studieförbunden och framtiden och anser att de slutsatser som förs fram är vaga, osammanhängande och ibland direkt tveksamma.

Som exempel tar vi avsnittet om den framtida utvecklingen på det tekniska området. Där framhåller kommittén att tekniken allmänt sett kommer att ge en kortare arbetstid. Detta skulle för studieförbunden innebära "... en primär uppgift att hjälpa människor att välja stimulerande och utvecklande fritidsaktiviteter". Vi anser att detta tyder på bristande förmåga att föreställa sig hur verkligheten kommer att se ut med en fortsatt teknisk utveckling så som vi sett den under sjuttioalet. Ett samhälle där arbetstiden förkortas på grund av elektronisering, robotisering etc. kommer med all sannolikhet att ställa andra krav på studieförbunden och dess medlemsorganisationer än den idylliska bild som kommittén antyder. Förkortad arbetstid har både onda och goda sidor. På den ena sidan finns ökad arbetslöshet och utslagning, risk för ökad, kommersiell exploatering och på den andra sidan finns ökad fritid vilken kan användas för utveckling av personliga intressen.

Kvalitet

Frågan om kvaliteten inom folkbildningsarbetet har behandlats något mer ingående av två remissinstanser, nämligen *Folkuniversitetet* och *KRO*. *Folkuniversitetet* anför:

Det finns en risk för att frågan om kvaliteten inom folkbildningsarbetet kommer allför långt i bakgrunden.

Vår utgångspunkt för en diskussion om kvaliteten i studie- och bildningsverksamheten är iakttagelsen att studier och kunskapsutveckling är ett av människans instrument för att bl. a. förändra och förbättra sina livsbetingelser. Ett samhälles kunskapsmassa – dvs. den samlade mängden av frågor och svar, av rutiner men också visioner, av tumregler likaväl som teorier – är vidare ingen enskilds egendom; den tillhör den mänskliga kulturen och varje generation fungerar som bärare och förmedlare av denna kunskapsmassa utan vilken den mänskliga kulturen vore otänkbar. Förvaltandet av denna kunskapsmassa, utvecklandet av nya kunskaper och förmedlandet av kunskaper är utan någon som helst tvekan människans viktigaste och svåraste uppgift. Den uppgiften erbjuder inte heller några genvägar – den kräver i princip samma personliga satsning och hårda arbete i dag som förr i tiden (medan mänskligt arbete på många andra områden har kunnat ersättas av teknologi och automation). Dessa svårigheter gäller självfallet inte endast de områden och ämnen som den vanliga skolan behandlar och så till vida har kommittén rätt till att man inte bör dra någon skarp gräns mellan bildning och utbildning. Kommitténs ambition att avgränsa folkbildningsarbetet från andra utbildningsformer kan därför egentligen enbart motiveras av administrativa skäl.

KRO framhåller att mångfald inte är liktydigt med kvalitet och anför:

Kultur med mening, som berikar känsla och medvetande, är något man måste lära sig – från barnsben som modersmålet eller senare i livet som ett främmande språk. Behovet, de vet vi, av kulturella fäliarbetare, kunniga och inspirerande pedagoger, är ofantligt, och vi måste med beklagande konstatera, att pedagogiken – även om den berörs – på ett olyckligt sätt kommit att underordnas frågor av formell, fördelnings- och distributions-teknisk natur. Exempelvis har de kulturella centrumbildningarnas resurser av yrkeskunnande hittintills i mycket ringa omfattning tagits i folkbildningens tjänst och kommittén nöjer sig med att konstatera faktum.

2. Studieförbundens arbetsformer och metoder

Remissynpunkterna på förslagen om kulturverksamhet och annan bildningsverksamhet redovisas i bil. 6.

Nya studieförbund

Kommittén anser att ett väsentligt kriterium för godkännande av nya studieförbund även bör vara folkrörelseanknytning. Kommittén föreslår vidare att kravet på verksamhetsvolymen skall sänkas till 25 000 studietimmar om året. De flesta remissinstanser som yttrar sig i frågan anser att det nuvarande kravet om 50 000 studietimmar om året bör bibehållas. Till dessa instanser hör *SÖ. Landstingsförbundet, 14 kommuner och sju studieförbund*. Följande instanser tillstyrker förslaget om 25 000 studietimmar/år: *statens ungdomsråd, LRF, Riksidrottsförbundet, SV, Folkuniversitetet, CUF, MUF, Riksförbundet Hem och Skola och Vi unga*.

SÖ anser att förutom verksamhetsvolymen bör även vissa kvalitetskrav ställas på ett nytt studieförbunds organisatoriska uppbyggnad. Flera remissinstanser t. ex. Riksidrottsförbundet och ABF tillstyrker kommitténs förslag om att ett nytt studieförbund bör ha folkrörelseförankring.

Styrelsens ansvar

Kommittén anser att nuvarande bestämmelser om att studierektor skall godkännas av SÖ bör upphöra och att i stället studieförbundens styrelse skall vara ansvarig inför tillsynsmyndigheten. SÖ avstyrker förslaget med motiveringen att någon av praktiska skäl måste svara för kontakten med tillsynsmyndigheten om inte dennas kontakt med studieförbunden skall försämrats. *Helsingborgs kommun* avstyrker också förslaget, medan övriga remissinstanser som har yttrat sig i frågan tillstyrker, däribland sju av studieförbunden.

Cirkelledarrollen

I fråga om kommitténs synpunkter på studiecirklens kännetecken och arbete samt ledar- och deltagarroller har de flesta studieförbunden och flera andra organisationer uttalat sig positivt. Den enda fråga som har lett till uttryckliga motsägelser från vissa remissinstanser gäller cirkelledarrollen. Kommittén anser att man bör eftersträva att cirkelledarskapet skall vara av förtroendekaraktär och en fritidsuppgift.

Många remissinstanser instämmer i kommitténs syn på cirkelledarens uppgift. Till dem hör SÖ, *Karlskrona*, *Malmö*, *Umeå* och *Vindelns kommuner*, *NBV*, *SV*, *Riksidrottsförbundet*, *CUF*, *Vi Unga*, och *Riksförbundet Hem och Skola*. SÖ anför att den syn kommittén givit uttryck för beträffande cirkelledarskapet som i första hand ett förtroendecuppdrag bör befästas i statsbidragssystemets utformning, och att det bör vara möjligt för studieförbunden att satsa på mer ideella insatser likaväl som på arverderad eller anställd arbetskraft. *Kulturrådet* instämmer i kommitténs grundsyn men betonar dock att utan ämneskunniga ledare i cirklar som ägnar sig åt utövande kulturverksamhet får deltagarna inga verkliga möjligheter att utveckla sin kreativa förmåga. Kulturrådet framhåller att studieförbunden i framtiden måste satsa mer på utbildning av sina cirkelledare i konsthantverk. *Brevskolan*, som också anser att utbildningen av cirkelledare är viktig, framhåller att statsbidragsbestämmelserna måste stimulera till en bred och okonventionell rekrytering av cirkelledare.

Tre av studieförbunden, nämligen *Folkuniversitetet*, *Medborgarskolan* och *TCO-TBV*, tar avstånd från kommitténs resonemang. TCO-TBV anför:

I de kunskaps- och färdighetsbetonade cirkelarna (språk, konsthantverk, musik, yrkeskurser) är ämneskunniga cirkelledare oftast nödvändiga för att cirkelstudierna ska kunna ge deltagarna fullt utbyte. Detta behöver inte innebära att dessa cirkelledare står mera främmande för folkbildningens

friare arbetssätt än de förtroendevalda cirkelledarna. Genom lämplig utbildning i cirkelledarmetodik och vuxenpedagogik, av den modell t.ex. TBV byggt upp, är de väl skickade att bli cirkelledare med förmåga att anpassa sig efter deltagarnas behov och förutsättningar. Tyvärr saknas ofta resurser inom studieförbunden för sådan utbildning.

Såväl studievana som studieovana cirkeldeltagare ställer krav på cirkelledarens kompetens i olika avseenden. För att det inom cirkeln ska kunna utvecklas både social gemenskap och kunskap krävs kunniga cirkelledare. Denna kunnighet kan cirkelledaren förvärva och utveckla om cirkelledarskapet har en viss omfattning och kontinuitet. För studieförbundens del måste det ur bl.a. planeringssynpunkt vara en trygghet att ha tillgång till hel- eller deltidsanställda cirkelledare, främst då i den verksamhet som tas ut mot allmänheten. Denna kärna av anställda cirkelledare måste dessutom anses utgöra en värdefull resurs vid utvidgning av studieförbundens verksamhetsområden mot delvis nya arbetsområden, vid utvecklande av nya, okonventionella arbetsmetoder samt som utbildare och idegivare till nya och oerfarna cirkelledare.

Folkuniversitetet anför liknande tankegångar.

Kommittén framhåller att cirkelledarna i första hand bör betraktas som medstudera. Det låter sig naturligtvis sägas, men om denna tanke tolkas så, att ämneskunskaper och pedagogisk skicklighet är av mindre betydelse hos cirkelledare och handledare så finns, enligt vår uppfattning, en risk att man använder sig något som är både praktiskt och värdefullt för studiearbetet, nämligen människors sakkunskap och det kan varken vara i cirkeldeltagarnas eller samhällets intresse. Enligt vår uppfattning finns det ingen anledning att dölja att kunskapstillägnande för det första är en svår och krävande uppgift och att detta tillägnande för det andra väsentligt underlättas om vi människor tar hjälp av andras kompetens. Att således av ledare i det frivilliga folkbildningsarbetet kräva ämneskunskaper och kompetens kan inte anses strida mot folkbildningens grundide.

Inom folkbildningsarbetet finns huvudsakligen två slag av cirkelledare: en stor grupp av personer verksamma inom föreningslivet och som fullgör sina cirkelledaruppgifter inom ramen för ett frivilligt och ideologiskt baserat engagemang. Vidare finns en mindre grupp cirkelledare, ofta med lång erfarenhet av cirkelledarskap och folkbildningsarbete som av olika skäl kommit att syssla med uppgiften i ökad utsträckning huvudsakligen inom områden där kunskapsförmedlingen är en väsentlig del av cirkelarbetet. Vi menar att båda grupperna behövs och att deras engagemang i studiecirkelverksamheten är av sins emellan olika karaktär. Inom vissa cirklar är det utan tvivel så att det primära målet för deltagarna är att inhämta vissa kunskaper och tillägna sig vissa färdigheter. I andra cirklar – av den typ som kommittén förmodligen haft i åtanke – är det väl så viktigt att deltagarna ges möjligheter att ta och ge argument och synpunkter i en diskussion, för att därmed skaffa sig underlag för ett ställningstagande i en samhällsfråga.

Att leda studiecirklar så att de verkligen blir studiecirklar är en svår uppgift. Studiecirkeln skall kännetecknas av ett öppet och gemensamt kunskapssökande som bäst förverkligas genom en fördelad aktivitet, ge-

nom vidgad social kontakt och genom ömsesidig förståelse och respekt. Detta ställer stora krav på handledarna. De måste ha nått en personlig mognad och en verklig insikt om värdet av demokratiska arbetsformer. Också ämneskunskaper och erfarenhet av cirkelarbete är av stor betydelse. Det visar sig regelmässigt att ju mindre cirkelledaren kan om ämnet och ju mindre erfarenhet han/hon har av arbetsformen, desto lättare faller han/hon in i den traditionella auktoritära lärarrollen som de flesta av oss är uppvuxna med från skoltiden. Med dåliga ämneskunskaper och bristande erfarenhet följer också ofta ett större beroende av det studiematerial som cirkeln följer och svårigheter att ta hänsyn till deltagarnas behov och att ta till vara deras kunskaper.

Folkuniversitetet, liksom SACO/SR, Medborgarskolan, Folkpartiets och Moderata samlingspartiets kvinnoförbund samt MUF instämmer i de synpunkter som framförts i särskilda yttrandet av Mundebo m.fl. SACO/SR anser att den inställning mot de yrkesverksamma cirkelledarna som kommittén företräder är på sikt skadlig för studieförbundens verksamhet.

Studiematerial

Kommitténs synpunkter på studieplaner och studiematerial tillstyrks av bl.a. *Folkbildningsförbundet, ABF, SV, SKS, Brevskolan* och *LT:s förlag*.

SV välkomnar kommitténs krav på att studieförbunden tillförsäkras ekonomiska resurser för att vidareutveckla såväl ledarfortbildning som metoder och studiematerial, de faktorer som främst bidrar till om studiecirkeln blir "studiecirkel" eller "skolklass".

Brevskolan anför bl. a:

Vilken typ av studiematerial en studiecirkel kan behöva beror på ämnesval och deltagarnas bakgrund och situation. Materialens utformning kommer därför att variera och ställer krav på en friare definition ur statsbidragshänseende. Kommitténs indelning av studiematerial i tre kategorier – cirkelplan, cirkelvägledning, arbetsplan – får anses ligga i linje med de utvecklingssträvanden som i dag finns vid Brevskolan. Brevskolan noterar också med tillfredsställelse att kommittén förespråkar en vidare syn på begreppet studiematerial när det gäller mediaval.

LT:s förlag anför bl. a:

Material som på ett tillfredsställande sätt kan stödja cirkelnas arbete och inrymma de olika moment kommittén pekar på kan formas på olika sätt men löper risk att bli relativt omfattande och dyra. Det fordrar en medvetenhet om syfte och mål med studiearbetet i studieförbundens alla organisationsled för att dels ställa krav på materialproducenterna, dels avgöra vilka material som inte är till fyllest. Det vore därför fördelaktigt med så klara definitioner som möjligt vad gäller avgränsningen mellan bidrags- och icke bidragsberättigad verksamhet. Definitionerna skulle underlätta materialproducenterna och också kunna stödja studieförbundens medarbete i arbetet med godkännande av material och ge argument mot

material som inte på tillfredsställande sätt innehåller de moment ett material bör innehålla.

Kulturrådet anser att frågan om studiematerial är särskilt delikat på konstantverksområdet och att det förproducerade studiematerial som finns inte fungerar bra. Kulturrådet förordar därför att en översyn görs i fråga om studiematerial.

Samverkan mellan studieförbunden och övriga folkbildningsanordnare

ABF och *SV* kommenterar kommitténs synpunkter på samverkan med utbildningsradion (*UR*). *SV* konstaterar att *UR*:s utbud de senaste åren i allt mindre utsträckning getts en sådan pedagogisk utformning att det kunnat användas i studiecirklar. Både *ABF* och *SV* anser liksom kommittén att *UR* skall kunna producera kurser tillsammans med enskilt studieförbund. *UR* själv instämmer i kommitténs synpunkter på behovet av ökad samverkan mellan studieförbunden och *UR* och delar med vissa reservationer kommitténs syn på former för samråd och samverkan.

I fråga om studieförbundens samverkan med kulturinstitutioner yttrar sig endast ett fåtal remissinstanser. Dessa instämmer i stort sett i kommitténs synpunkter. *Skelefteå kommun* tillstyrker förslagen om samverkan mellan studieförbund och kulturinstitutioner för att landsortskommuner skall få del av kulturutbudet.

I avsnittet om samverkan med folkhögskolor föreslår kommittén dels att regeln om minst 25-procentig medverkan av folkhögskollärare vid s. k. samverkanskurser bibehålles, dels att studieförbunden skall få möjligheter att anordna egna kortkurser.

Invandrarverket framhåller att 25-procentsregeln skapar svårigheter för invandrarorganisationerna att utnyttja samverkanskurserna. Det är viktigt att dessa organisationer kan samverka med folkhögskolor i sin utbildning av funktionärer och ledare. Folkhögskolornas lärare behärskar dock inte invandrarnas modersmål och är inte tillräckligt insatta i invandrarfrågor och invandrarnas organisationer för att förstå deltagarnas utgångspunkter i utbildningen. *Invandrarverket* föreslår därför att undantag från 25-procentsregeln ges för kurser som genomförs i samarbete mellan invandrarorganisation, studieförbund och folkhögskola. *ABF* och *TCO-TBV* anser att en åtgärd för att stimulera samarbetet mellan studieförbund och folkhögskolor skulle vara att mjuka upp nuvarande 25-procentsregeln så att skolan genom rektors beslut kan välja en lärare från ett studieförbund även för den del av undervisningstiden som är förbehållen lärare från folkhögskolan. *SFEF* instämmer dock i kommitténs bedömning av blir 25-procentsregeln eftersom den garanterar att samverkanskurserna "folkhögskolemässiga".

NBV och *TCO-TBV* avstyrker förslaget om att studieförbunden skall kunna ordna egna kortkurser. *NBV* instämmer inte i kommitténs uppfattning att folkhögskolornas kortkurskapacitet skulle vara otillräcklig. *TCO-*

TBV anser att det saknas anledning att sprida de till antalet begränsade dagsstudiestöden på fler utbildningsanordnare. TCO-TBV vill slå vakt om den miljö som folkhögskolorna erbjuder både ur pedagogisk och kulturell synvinkel. SFEF däremot tillstyrker en konstruktion där även studieförbunden kan anordna kortare kurser för att lätta det "tryck" som enligt SFEF nu finns på folkhögskolorna.

Folkbildningsförbundet och länsbildningsförbunden

Kommittén understryker folkbildningsförbundets och länsbildningsförbundens betydelse och föreslår ökade statsbidrag till dem. Bidraget till kulturprogram inom föreningslivet föreslås utvidgas till ett bidrag till annan bildningsverksamhet än studiecirklar. Detta skall enligt förslaget förmedlas till studieförbunden av tillsynsmyndigheten. Därmed föreligger inte längre något behov att behålla en särskild byrå för förmedlingen av statsbidraget till kulturprogram.

Folkbildningsförbundet, samtliga länsbildningsförbund som har yttrat sig, samt *KFUK-KFUM:s studieförbund* tillstyrker förslagen beträffande folk- och länsbildningsförbunden. Folkbildningsförbundet och KFUK-KFUM:s studieförbund anser också liksom kommittén att Förmedlingsbyrån bör upphöra, medan flera länsbildningsförbund anser att den även i fortsättningen har viktiga uppgifter. SV tillstyrker kommitténs förslag, men ser det som en brist att de yrkesverksamma kulturarbetarnas representanter uteslås från möjligheten att delta om den särskilda styrelsen för Förmedlingsbyrån ersätts av Folkbildningsförbundets styrelse. Även *Medborgarskolan* tillstyrker i sak förslagen, medan TCO-TBV anser att Förmedlingsbyråns samråds- och stimulansfunktion vid studieförbundens arbete med programverksamhet är en stor tillgång. Byrån bör därför enligt TCO-TBV finnas kvar men ingå i Folkbildningsförbundet. *Folkpartiets kvinnoförbund* anser att vissa uppgifter som nu åvilar Folkbildningsförbundet kan överföras till länsbildningsförbunden.

3. Arbetsfördelning och samverkan inom vuxenutbildningen

Remissynpunkterna på kommitténs förslag till gränsdragning och samverkan mellan studieförbund och kommunal vuxenutbildning redovisas i bilaga 5.

Studieförbund -- högskolan

Kommittén poängterar att det är en angelägenhet för samhällets egna utbildningsorgan att ge grundläggande yrkesutbildning på högskolenivå. Statsbidraget till studieförbundsverksamhet av detta slag bör därför avvecklas under en övergångstid på ungefär fem år. Kommittén ser ingen anledning att bibehålla en särskild bidragsform för universitetscirklar.

Högskolan har planerat ett antal enstaka kurser som ligger mycket nära sådan verksamhet som studieförbunden traditionellt bedriver. Kommittén anser att syftet med utbildningen bör avgöra vem som skall arrangera verksamheten. En väl fungerande arbetsfördelning kräver goda kontakter mellan studieförbunden och högskolans olika organ. Lokalt bör samråd etableras på varje högskolort.

En hel del remissinstanser är positiva till kommitténs förslag och skrivningar beträffande gränsdragning mellan studieförbund och högskolan, t.ex. *SÖ, Statens ungdomsråd, Kommunförbundet, Karlskrona, Stenungsunds, Stockholms, Umeå och Uppsala kommuner, samt SHIO, LRF, Riksidrottsförbundet, SACO/SR, SAF, ABF, KFUK-KFUM:s studieförbund, Medborgarskolan Studiefrämjandet, SV, SKS, Centerns kvinnoförbund, CUF och SECO.*

UHÄ behandlar frågan om gränsdragning mellan studieförbund och högskolan utförligt och anför bl. a.:

Enligt UHÄ:s principiella uppfattning bör planeringen av utbildning på högskolenivå ligga samlad hos högskolans organ och all sådan utbildning ges inom högskolans ram ... I en situation med krympande ekonomiska resurser kan en arbetsfördelning mellan högskolan och studieförbunden synas rimlig. Utgångspunkten är då naturligen att högskolan i första hand bör inrikta sig på yrkesutbildning och kompetensgivande utbildning samt sådan på vetenskaplig grund vilande kvalificerad "allmäninriktad" utbildning som naturligt ankommer på innehavare av forskar- och lärartjänster inom högskolan.

Svårigheten ligger dock enligt UHÄ i att närmare precisera den del av högskolans utbud som inte har en klar yrkes- och kompetensprofil. Utbudet av enstaka kurser inom högskolan har minskat. UHÄ anser det därför inte särskilt sannolikt att högskolan numer har ett stort utbud av kurser som konkurrerar med folkbildningens verksamhet. UHÄ menar dock att kommittén försummat att diskutera gränsdragningsproblemet utifrån folkbildningsarbetets innehållsliga och pedagogiska särart. Om folkbildningen i högre grad än f. n. lever upp till sina allmänna mål – fritt och frivilligt, intressemässig profilering, folkrörelseförankring m.m. – skulle avgränsning till annan utbildning enligt UHÄ mer eller mindre ge sig själv.

UHÄ anser liksom kommittén att fullständig längre yrkesutbildning inte bör ges av studieförbunden. UHÄ avstyrker dock att en automatisk överföring görs till högskolan och att en tidsgräns sätts för när statsbidrag till ifrågakarande utbildning bör upphöra. Däremot menar UHÄ att statsmakterna för varje berörd utbildning bör kunna uppdraga åt högskolemyndigheterna att inom viss tid pröva frågan om överföring. Samma försiktighet bör enligt UHÄ:s mening präglade frågan om att föra över de studieplanebundna universitetscirkulärens till högskolan. Liknande synpunkter framförs även av *kulturrådet, Uppsala kommun, SACO/SR, SV, TCO-TBV* samt *SECO.*

Malmö kommun och Folkpartiets ungdomsförbund anser att universi-

tetscirkelarna bör finnas kvar. *Öckerö kommun* anser att de kursplanebundna universitetscirkelarna bör bibehållas i glesbygd och *Gotlands kommun* anser att bidraget till de icke studieplanebundna universitetscirkelarna bör finnas kvar.

SFS underkänner helt kommitténs resonemang i gränsdragningsfrågan och ser den som en fråga om en begränsning av högskolans intrång på områden som normalt täcks av studieförbunden. Den enda förnuftiga gränsdragningen är enligt *SFS* om utbildningen skall vara poäng- och kompetensgivande eller ej. Om svaret är ja skall utbildningen tillhöra högskolans anvarsområde. Detta hindrar inte enligt *SFS* att studieförbunden kan arrangera sådana kurser om universitetens kursplaner följs och om det är lärare vilka godkänts av högskolan som leder kurserna.

TCO-TBV anser att studieförbunden inte bör ägna sig åt sådan grundläggande yrkesutbildning inom det estetiska området som i dag i vissa fall förekommer. Särskilt ifrågasätter *TCO-TBV* den utbildning av skådespelare och dramapedagoger som i dag anordnas av olika studieförbund. Hela frågan om studieförbundens utbildning inom teaterområdet bör enligt *TCO-TBV* bli föremål för en översyn.

Kommitténs förslag om lokalt och regionalt samråd tillstyrks av flera remissinstanser: t. ex. *UHÄ*, *Gotlands kommun* och *TCO-TBV*.

Studieförbund – utbildning i företag

Kommittén anser att studieförbunden bör kunna svara för en ökad del av personalutbildningen i allmänna ämnen och problemorienterade projektstudier och föreslår att studieförbunden under vissa förutsättningar erhåller statsbidrag för cirklar som genomförs i samarbete med företag. Flera remissinstanser instämmer i kommitténs syn på studieförbundens samarbete med företag och på de regler som skall gälla för att statsbidrag skall utgå. Till dessa instanser hör *Stockholms* och *Vindelns kommuner*, *SAF*, *Folkuniversitetet*, *KFUK-KFUM:s studieförbund*, *Studiefrämjandet* och *NBV*. Några remissinstanser är i princip positiva till kommitténs syn på utbildning i samarbete med företag, men anser att klarare gränser bör dras mellan företagets och samhällets ekonomiska ansvar för verksamheten, t. ex. *TCO-TBV*, *Medborgarskolan* och *SV*.

LO anser att studieförbunden kan tillföra den interna utbildningen vid företagen nyheter, såväl innehållsligt som metodiskt. Om statsbidrag skall utgå för samverkan med företagens interna utbildning är det *LO:s* uppfattning att arbetsgivaren måste fullfölja gällande arbetsmarknadsregler som finns i lagar och avtal, samt att de fackliga organisationernas rätt till initiativ och medverkan vid intern företagsutbildning måste tillgodoses utan inskränkningar och att de anställda genom sina fackliga organisationer skall ha rätt att samarbeta med sina egna studieförbund.

SÖ menar att statsbidrag till intern företagsutbildning inte bör utgå via anslaget till bidrag till studiecirkelverksamhet. *SÖ:s* ståndpunkt grundar

sig på att anbudsförfarande ofta förekommer i dessa sammanhang. SÖ anser att sådant förfarande sätter cirkeldeltagarnas frihet att själva välja studieförbund helt ur spel och att studieförbundets roll blir främst statsbidragsförmedlande.

Nybro kommun anser att det är tveksamt om studieförbunden skall gå in i företag och anordna kurser och ifrågasätter om inte detta är något som bör ordnas antingen genom fackföreningarna eller AMS. *ABF* varnar för att företag ges möjligheter att lösa sin företagsutbildning inom folkbildningens ram. Folkbildning kan genom att användas i arbetslivet skapa motivation, medvetenhet och kreativitet hos breda grupper, inte minst bland kortutbildade och lågmotiverade, men *ABF* menar att en sådan verksamhet måste vara förbunden med villkoren att den organiseras i och genom löntagarnas egna organisationer.

Vuxenutbildning bland utvecklingsstörda

Vuxenutbildning bland utvecklingsstörda bedrivs i dag i studiecirklar, folkhögskolekurser, arbetsmarknadsutbildning samt inom försöksverksamhet med s. k. vuxensärskola.

Kommittén anser att cirkelverksamhet bland utvecklingsstörda i princip kan och bör genomföras på samma villkor som cirkelverksamhet för andra medborgargrupper. I samarbetet mellan studieförbund och berörda förvaltningar, personal och handikapporganisationer finns det anledning för förbunden att redovisa folkbildningsarbetets målsättningar och förutsättningar och markera sitt ansvar för verksamheten. Det är också angeläget för studieförbunden att motverka en utveckling som leder till att man i de förståndshandikappades ögon framstår som en del av samhällets omsorgsvård. Kommittén förordar en fortsatt utveckling mot att förlägga cirkelverksamheten utanför institutionerna.

Kommittén anser vidare att vuxensärskolan bör övergå i fastare former men tar inte ställning till frågan om vem som skall vara huvudman, t. ex. landsting eller kommun. Kommittén har inte kunnat hitta något sätt att dra en gräns mellan studiecirkelverksamhet och vuxensärskola, utan föreslår i stället en dimensionering av vuxensärskolan.

De flesta remissinstanser som yttrar sig i fråga om vuxenutbildning bland utvecklingsstörda instämmer i kommitténs förslag och synpunkter. Till dessa instanser hör *Mulmö*, *Stenungsunds*, *Stockholms* och *Umeå kommuner* samt *Medborgarskolan* och *Studieförbundet*.

Socialstyrelsen tillstyrker förslagen om fortsatt utveckling mot att förlägga studiecirkelverksamhet utanför vårdhemmen samt om studieförbundens ansvar för verksamheten. För studiecirkklarna behövs enligt socialstyrelsen en vidareutveckling av pedagogik och läromedel samt utbildning av cirkelledarna. Styrelsen tillstyrker förslaget att vuxensärskolan bör övergå i fastare former. I avgränsningsfrågan framhåller styrelsen dels att vuxen-

undervisningen måste utgå från de berörda deltagarnas förutsättningar, dels att den enskilde utvecklingsstördes självbestämmanderätt om deltagande i undervisning måste respekteras. Socialstyrelsen tillstyrker kommitténs förslag om vuxensärskolans uppgift.

SÖ delar kommitténs uppfattning att det i samarbetet mellan studieförbund, berörd förvaltning och personal finns anledning markera att studieförbunden har det yttersta ansvaret för cirkelverksamheten, men anser att en sådan markering skulle ha underlättats av en analys av resp. parts ansvarsområde. Enligt *SÖ*:s mening borde det klart anges att primär ADL-träning är en uppgift för samhällets omsorgsvård. Ansvarsförhållandena och gränsdragningen i fråga om sekundär ADL-träning och social träning bör närmare belysas. *SÖ* anser att cirkelverksamhet för utvecklingsstörda skall följa gällande regler för cirkelverksamheten, bedrivs i grupp och inte ha karaktären av enskild undervisning. *SÖ* beklagar att kommittén inte anger någon lösning för hur avgränsningen mellan studieförbund och vuxensärskola skall göras. För deltagarna kan det enligt *SÖ* inte anses vara en lösning att fastlägga en ram för *en* av utbildningsformerna.

SIL anser att studieförbundens verksamhet för utvecklingsstörda bör bygga på integrationsprincipen. Genom att ge de utvecklingsstörda som har förutsättningar därför möjligheter att delta i cirklar för icke utvecklingsstörda kan social träning och kontakter med samhälls- och kulturliv utvecklas. En sådan integration kommer också att ge de icke utvecklingsstörda nya och nyttiga erfarenheter. *Kulturrådet* och *SV* anser att samråd bör ske mellan huvudmannen för den grundläggande utbildningen och studieförbunden om utbildningens innehåll och dimensionering samt studieförbundens möjligheter att delta och aktivt bidra till utbildningen av vuxna utvecklingsstörda. *Kulturrådet* påtalar liksom *SV* att kommittén begränsar sig till de vuxna utvecklingsstörda som är inskrivna i omsorgsvården och att den grupp som står utanför omsorgsvården inte får glömmas bort.

TCO-TBV anser att i gränsdragningsfrågan mellan studieförbund och vuxensärskola bör de olika anordnarnas mål vara utgångspunkten för arbetsfördelning och samverkan. Ett samrådsförfarande skall äga rum och därigenom skall studieförbundens verksamhet i högre grad än nu utgå från målgruppens särskilda behov och den enskildes frivilliga deltagande. Studieförbundens ansvar medför att cirkeldeltagande för den enskilda maximeras till en rimlig nivå.

NBV har en lång erfarenhet av verksamhet bland utvecklingsstörda, vilket givit möjlighet till utveckling och anpassning av arbetsmetodik och studiematerial. *NBV* framhåller att det med tanke på deltagarna i denna verksamhet vore oförsvarligt att inskränka studieförbundens möjligheter till förmån för vuxensärskolan. *NBV* påtalar att de psykiskt sjuka som på flera sätt har likartade problem i studiearbetet inte är nämnda i utredningsbetänkandet. *NBV* anser att kommitténs förslag till formulering beträffan-

de folkbildning på vårdinstitution ger studieförbunden ett gott och välbehövt stöd gentemot institutionerna och delar kommitténs uppfattning att anbudsförfarande inte är förenligt med ett fritt och frivilligt folkbildningsarbete.

HCK påtalar att de olika vuxenutbildningsformerna måste bli reellt tillgängliga och möjliga att skilja åt för de utvecklingsstörda. Utredningsförslaget att landstingen skall kunna ge studieförbund rätt att anordna vuxenutbildning som inte ligger inom ramen för statsbidrag till studiecirkel kan enligt HCK:s mening innebära en risk att man får en sammanblandning mellan vuxensärskola och verksamhet anordnad av studieförbund. Detta kan medföra att den reella friheten och frivilligheten för utvecklingsstörda att själva välja studieform minskar.

Folkbildning inom kriminalvården

Kommittén anser att intagna inom kriminalvården så långt det är möjligt bör ha samma tillgång till vuxenutbildning som andra. De intagna befinner sig i en särskilt besvärlig social situation, är ofta kortutbildade och lågmotiverade och bör därför erbjudas studiemöjligheter i varierande former. De intagna bör i så stor utsträckning som möjligt själva ha inflytande över sina studier.

De remissinstanser som yttrar sig över denna del av betänkandet instämmer i allmänhet i kommitténs synpunkter.

Kriminalvårdsstyrelsen tillstyrker förslagen och utvecklar dem utifrån sina erfarenheter. *Kulturrådet*, *Malmö*, *Stenungsunds* och *Stockholms kommuner*, samt *Medborgarskolan*, *Studiefrämjandet* och *CUF* instämmer också i kommitténs synpunkter.

Umeå kommun anför tveksamhet till kommitténs formulering att "vårdhuvudmannen skall svara för de extra resurser som kan behöva ställas till förfogande". Bildning och kultur i folkrörelsernas och studieförbundens regi är enligt kommunen en självklar rättighet som tillkommer alla medborgare oavsett tidigare bakgrund. Det ligger i folkbildningens ideologi att även värna om dessa grupper. De extra resurser som kan behöva ställas till förfogande bör tillföras från annan än vårdhuvudmannen. *Vaxholms kommun* anför att studieförbunden bedriver omfattande verksamhet på institutioner i kommunen, bl. a. Österåkeranstalten och Åkersbergahemmet. Kommittén har föreslagit att socialstyrelsen skall utreda frågan om kostnadstäckning för studieverksamhet på landstingets institutioner. Kommunen anser att motsvarande utredning bör göras angående verksamhet inom kriminalvårdsanstalter.

Studieförbunden och idrottsrörelsen

Folkbildningsutredningen anser att idrottsrörelsens studie- och skolningsverksamhet för styrelseledamöter, för ledare av olika kategorier och för tävlingsfunktionärer kan genomföras inom ramen för statsbidragsberät-

tigade studiecirkelar. Däremot markerar kommittén en skarp gräns mot den del av idrottens verksamhet, som gäller utövande av olika idrotter. Denna verksamhet skall inte heller i fortsättningen komma i åtnjutande av studiecirkelbidrag.

Flertalet remissinstanser som yttrar sig över detta avsnitt är positiva till kommitténs synpunkter. Dessa instanser är *SÖ, Karlskrona, Stenungsunds och Umeå kommuner* samt *Medborgarskolan, SV och Riksidrottsförbundet*.

SÖ instämmer i att statsbidrag till ledar- och funktionärsutbildning skall kunna utgå via studiecirkelbidraget, men framhåller att regler bör skapas som innebär att andra statsbidrag inte kan utgå till den del av utbildningsverksamheten för vilken studiecirkelbidrag rekvideras. SÖ anför också att för många ungdomar betyder idrottsledarens och träningsgruppens synsätt mer än skolans och att det därför är angeläget att så stor del som möjligt av idrottsrörelsens ledarutbildning kan påverkas av de värderingar som är gemensamma för folkbildningsarbetet.

Riksidrottsförbundet framhåller att det verkligt stora utbildningsbehovet inom idrottsrörelsen utgörs av utbildningen av föreningsinstruktörer i olika idrottsgrenar. Denna utbildning har aldrig bedrivits i studiecirkelform eftersom studier som har med teknisk skolning eller utövande av sport och idrott att göra inte kunnat erhålla statsbidrag. Riksidrottsförbundet betraktar det därför som mycket glädjande att folkbildningsutredningen föreslår att idrottsrörelsens studie- och skolningsverksamhet för styrelseledamöter, för ledare av olika kategorier och för tävlingsfunktionärer kan genomföras inom ramen för statsbidragsberättigade studiecirkelar.

Landstingsförbundet är inte berett att nu ta ställning till frågan om statsbidrag till ledarutbildning inom idrottsrörelsen. Enligt gällande rekommendation från landstingsförbundet bestrids kostnaderna för denna utbildning från det totalanslag som från landstingens sida ställs till Sveriges Riksidrottsförbunds distriktsorganisationers förfogande. Denna fråga har diskuterats vid flera av landstingsförbundets senare kongresser. Styrelsen förutsätter därför att denna fråga kommer att tas upp till diskussion vid den översyn av gällande bidragsregler som kan väntas ske inom den närmaste tiden.

Icke bidragsberättigad verksamhet

Det avgörande vid bedömningen av vilken verksamhet som skall kunna genomföras med statsbidrag folkbildningsförordningen bör enligt kommittén vara förutsättningarna för studier i grupp och dessutom om studiecirkeln har möjlighet att fungera som en kamratkrets som bedriver studier. Frågan om en verksamhet skall berättiga till statsbidrag eller inte bör alltså inte göras till en fråga om ämne. Studiecirkelbidraget bör inte utgå till aktiviteter där utövandet är det centrala. Kommittén föreslår vidare att det nuvarande förbudet mot studieverksamhet som anordnas i samarbete med

företag, som driver undervisning på affärsmässig basis eller som ett led i sin affärsmässiga verksamhet, bör gälla även i fortsättningen.

SÖ instämmer i kommitténs synpunkter på gränsdragningen mot icke statsbidragsberättigad verksamhet och tillägger dels att studiecirkelverksamhet inte heller skall få anordnas i samarbete med andra kommersiellt inriktade parter än sådan som bedriver undervisning, t. ex. musikaffärer och hobbybodar, dels att studiecirkel i psykoterapi har ökat under senare år. SÖ anser att bidragsberättigade cirkel inom detta område uteslutande skall omfatta teoretiska studier i ämnet och inte ta upp deltagarnas eventuella personliga problem till bearbetning.

Kulturrådet anser liksom SV att deltagarnas syfte med verksamheten bör vara avgörande för om statsbidrag skall utgå. SV anför vidare:

Folkbildningens anseende kan allvarligt hotas, om det visar sig att alltför stor del av verksamheten har karaktär av mekaniskt utövad sysselsättning eller endast ger människorna en förevändning att komma samman.

Stenungsunds kommun anser att en hårdare gränsdragning bör ske mellan vad som kan betraktas som cirkelverksamhet och hobbykurser i vilka det väsentligaste inte längre är att lära tekniker utan att framställa alster.

Kommittén har anfört att statsbidrag till verksamhet i studiecirkelform inte heller i fortsättningen bör utgå till utövande av sport, gymnastik, idrott, friluftsliv och spel. *Riksidrottsförbundet* anför att dess uppfattning överensstämmer med kommitténs och att det inte är idrottsrörelsens uppfattning att idrottsträning som avser att utövaren skall bli bättre i sin specialgren skall bedrivas som studiecirkelverksamhet.

KFKU-KFUM:s studieförbund anser att en kommande skrivning endast skall ge indikationer på bidragsgrundande verksamhet och överlåta till studieförbunden att ansvara för att verksamheten är folkbildningsmässig.

4 Bidragsfrågor

Full kostnadstäckning

Kommittén för ett resonemang som leder till slutsatsen att om staten skulle svara för bidrag som ger 100-procentig kostnadstäckning skulle detta leda till en statlig kontroll av verksamheten som vore förödande för verksamhetens inriktning. Enligt kommittén går det dock att förena stor frihet för studieförbunden med ett bidragssystem som i allmänhet ger möjlighet till kostnadsfria cirkelstudier. Utredningsförslaget innebär en reformstege som i slutsteget ger i princip full kostnadstäckning för de kostnadsposter som staten har att ansvara för. I avvaktan på att slutsteget skall uppnås föreslår kommittén att man skall förstärka den generella bidragsgivningen med riktade tilläggsbidrag så att full kostnadstäckning kan uppnås för vissa grupper.

Remissinstanserna har inte uppfattat utredningsförslaget helt entydigt. En del instanser tycks instämma i kommitténs argumentering kring de negativa konsekvenserna av en 100-procentig kostnadstäckning utan att observera eller ta ställning till förslaget om en i princip full kostnadstäckning i slutet av reformstegen.

Landstingsförbundet, Haninge, Hällefors, Karlskrona och Nässjö kommuner samt LO, FS, Studieförbundet, Vuxenskolan, SKS och TCO/TBV instämmer i kommitténs förslag om i princip full kostnadstäckning för de statsbidragsberättigade kostnadsposterna.

Av de statliga myndigheterna anser *statskontoret, RRV* och *kulturrådet* att en full kostnadstäckning varken är önskvärd eller ekonomiskt möjlig. *RRV* anser att kostnadsfria cirkelstudier inte heller på sikt är önskvärt, eftersom cirkelverksamheten inte på samma sätt som tidigare är ett led i samhällets nyttobetonade och standardhöjande verksamhet. *RRV* anser att nyttan av cirkelstudier huvudsakligen tillfaller den enskilde varför effektivitetsskäl talar för att denne också betalar en avgift. Däremot anser *RRV* det angeläget att stödet till studiecirkelverksamheten utformas på ett sådant sätt att det kan riktas mot individer som eventuellt alltjämt är missgynnade ur utbildningssynpunkt. *SÖ* uttalar sig inte i frågan om full kostnadstäckning.

Följande remissinstanser anser inte heller att i princip full kostnadstäckning bör uppnås ens på sikt: *Malmö, Umeå och Uppsala kommuner, SAF, Folkuniversitetet, Medborgarskolan och Moderata kvinnoförbundet.*

Kostnadsfördelning mellan stat, landsting och kommun

Kommittén föreslår den ändringen i förhållande till nuvarande kostnadsfördelning att staten i princip övertar de administrativa kostnaderna i den lokala verksamheten medan kommunerna övertar kostnaderna för studiematerial och vissa kostnader i handikappverksamheten. Av ekonomiska skäl övertar staten enligt förslaget endast hälften av de lokala administrativa kostnaderna i ett första steg.

Nästan alla remissinstanserna instämmer i kommitténs principella förslag till kostnadsfördelning, men de flesta av dem anser att staten bör ta över de lokala administrationskostnaderna i ett steg. Utredningsförslaget om två steg leder enligt dessa remissinstanser dels till en kraftig kostnadsöversvalträng på kommunerna, dels till stora administrativa svårigheter.

Några remissinstanser uttrycker oro för att utredningsförslaget innebär risk för försämringar av cirkelmaterialet, t. ex. *SV* och *Brevskolan. Folkuniversitetet, FS, TCO/TBV* och *Kooperativa förbundet* anser att den enhetliga standarden på studiematerialet är så viktig att staten bör ge bidrag till materialet även i fortsättningen.

Bidragssystemet

En redovisning av kommitténs förslag till bidragssystem finns i sammanfattningen av betänkandet (bil. 2).

Merparten av remissinstanserna tillstyrker huvudprinciperna i det föreslagna bidragssystemet, dels därför att det innebär en efterlängtat förenkling, dels därför att systemet ger ersättning för kostnadsutvecklingen. Trots denna allmänna inställning framför emellertid många remissinstanser vägande kritik mot det föreslagna systemet.

Många instanser anser att höga kostnader premieras i det föreslagna systemet, genom att storleken av den extra resursen samt bidraget till instruktion och administration och till studieförbund är knutna till de kostnader man haft som är grundbidragsberättigade. Dessa remissinstanser är *SÖ, statens ungdomsråd, Nässjö och Ragunda kommuner, SV, Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, SECO och Förbundet Vi Unga*.

*RRV*som tillstyrker grundbidraget men inte övriga delar av systemet är en av de ytterst få remissinstanser som anser att bidragsförslaget är för generöst. Många som tillstyrker systemet anser att flera av bidragsposterna är för små, framför allt extra resursen och bidraget till annan bildningsverksamhet. *Kulturrådet* föreslår att hela anslaget indexregleras för att studiecirkelverksamheten skall få samma kompensation för kostnadsutvecklingen som tillkommer det övriga utbildningsväsendet. *Folkbildningsförbundet* tillstyrker det föreslagna bidragssystemet under förutsättning av 80-procentig kostnadstäckning av de poster som staten skall ansvara för.

Några remissinstanser anser att det föreslagna systemet ger så påtagliga försämringar att de föredrar att man behåller nuvarande bidragssystem. Dessa instanser är: *Landstingsförbundet, Arvidsjaurs kommun, LO, ABF, SSU och Socialdemokratiska kvinnoförbundet*. *ABF* har ett kompletterande bidragsförslag som innebär att olika bidrag skulle utgå till allmänna cirkel och organisationscirkel. I de sistnämnda skulle bidraget till ledararvode ersättas av ett schablonbelopp för cirkelns fria disposition. I övrigt skulle de av kommittén föreslagna bidragsreglerna gälla. *ABF*'s förslag stöds av *Socialdemokratiska kvinnoförbundet*.

Villkor för grundbidrag till studiecirkel

Kommittén har föreslagit vissa förändringar i bidragsvillkoren. Förslagen om en extra resurs och ett bidrag till annan bildningsverksamhet medför att de nuvarande dispensreglerna kan ersättas med ett mera flexibelt och administrativt enklare system.

Flera remissinstanser t. ex. *SÖ, kulturrådet* och *Medborgarskolan* hälsar med tillfredsställelse den förenklade dispensgivning som blir resultatet av kommitténs förslag. *Folkbildningsförbundet* och *ABF* anser också att det är positivt med en förenklad dispensgivning, men de anser att en viss möjlighet bör finnas kvar att ge dispens.

KFUK-KFUM:s studieförbund anser att en studietimme bör omfatta 40 min. för att anpassas till folkhögskolans system.

Studiefrämjandet, *SV* och *TBV* anser att timgränsen för en studiecirkel bör sänkas till 15 timmar, bl. a. för att man därigenom lättare kan nå kortutbildade och lågmotiverade grupper.

Beträffande deltagarantal föreslår kommittén att huvudregeln skall vara samma som nu, dvs. minst 5 deltagare, cirkelledaren inräknad, och högst 20. I förordningen skall dock medgivas undantag för cirklar bestående av deltagare med skiftarbete, oregelbunden arbetstid eller handikapp, eller som är inskrivna på sjukhus eller annan vårdinstitution. Dessa cirklar skall få genomföras med fyra deltagare, cirkelledaren inräknad, om vid sammankomst minst tre av deltagarna är att hänföra till någon av angivna grupper. Enligt förslaget upphör de nuvarande dispensmöjligheterna beträffande fler än 20 deltagare för bl. a. körer och teater.

NBV biträder undantagsförslaget om fyra deltagare i stället för fem. *SÖ* framhåller att det är viktigt att förordningen får en sådan utformning att det tydligt framgår vilka befogenheter tillsynsmyndigheten har. *Hällefors kommun* och *Folkuniversitetet* anser att nuvarande möjlighet till tre deltagare bör bibehållas i cirklar för handikappade och skiftesarbetande. *FS*, *KFUK-KFUM:s studieförbund* och *SKS* anser att nuvarande dispensmöjlighet för körer beträffande fler än 20 deltagare bör bibehållas eftersom bidraget till annan bildningsverksamhet enligt förslaget är för litet att rymma hela den nuvarande körverksamheten med fler än 20 deltagare förutom övriga avsedda ändamål.

Kommittén föreslår en ändring av åldersgränsen för cirkeldeltagare. Som deltagare skall enligt förslaget få räknas även den som inte fyllt 14 år, under förutsättning att minst fem av deltagarna vid varje cirkelsammankomst fyllt eller under det kalenderår då studiecirkeln påbörjas fyller 14 år.

Nästan alla remissinstanser som yttrat sig över förslaget tillstyrker att även barn under 14 år skall få delta i alla typer av cirklar, inte bara musikcirklar som nu. *Invandrarverket*, *SV*, *Vi Unga* och *Kooperativa förbundet* tillstyrker i princip kommitténs förslag. De flesta instanserna anser dock att bestämmelsen fått en olycklig utformning i utredningsförslaget, som i extremfallet innebär att barntillsynsverksamhet med fem vuxna och 15 barn kan bedrivas med cirkelbidrag. Följande remissinstanser anser i stället att förordningen bör utformas så att högst hälften av deltagarna kan vara under 14 år: *ungdomsrådet*, *Folkbildningsförbundet*, *ABF*, *FS*, *Medborgarskolan*, *Studiefrämjandet*, *NBV*, *SKS* och *Hyresgästernas riksförbund*. *SECO* anser att åldersgränsen generellt bör sänkas till 12 år. I andra hand biträder *SECO* regeln om hälften under 14 år. *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* anser dessutom att minst hälften bör vara över 18 år.

Beträffande studiematerial föreslår kommittén en förändrad formulering som anger att studieplan och material antingen kan vara förproducerat eller utarbetas av cirkeldeltagarna själva. *SIL* föreslår en formulering som

mer trycker på cirkeldeltagarnas aktivitet vid utarbetande av arbetsplan och grundmaterial. *Folkuniversitetet* anser att avsnittet om studiematerial i betänkandet är oklart, samt att frågan om kvaliteten och lämpligheten på ett visst studiematerial inte kan bedömas skilt från cirkelns mål och ledarens kompetens. I konsekvens härmed borde man enligt *Folkuniversitetet* snarare tänka sig ett godkännande av varje enskild cirkel än separata godkännande som gäller studieplaner, ledare och material för sig.

Riktade bidrag

Kommitten föreslår att den nuvarande ämnesprioriteringen upphör och att de generella bidragen samtidigt uppräknas så att de på sikt ger studieförbunden möjlighet att erbjuda cirkelstudier avgiftsfritt eller till en mycket begränsad avgift. I avvaktan på att de statliga bidragen räknas upp så att de i princip svarar mot full kostnadstäckning är det enligt kommitténs uppfattning nödvändigt med vissa riktade tilläggsbidrag.

Majoriteten av remissopinionen tillstyrker att prio-bidragen ersättes med andra mer selektiva riktade bidrag. *Norsjö* och *Ragunda kommuner* anser att ett riktat arbetsplatsorienterat bidrag är en förutsättning för att prio skall kunna slopas. Även *SÖ*, *kulturrådet* och *Nässjö kommun* anser att ett sådant bidrag bör tillkomma.

ABF anser att en förutsättning för att slopa prio är att ett riktat bidrag till samhällsstudier tillkommer.

Folkbildningsförbundet trycker på att de generella bidragen måste höjas i enlighet med kommitténs förslag om ämnesprioriteringen skall upphöra.

Ett antal remissinstanser anser att ämnesprioriteringen hellre bör bibehållas. De är *RRV*, *Landstingsförbundet*, *Arvidsjaurs*, *Malmö*, *Umeå* och *Vindelns kommuner*, *LO*, *SFEF*, *HSB* samt de *invandrarorganisationer* som har yttrat sig gemensamt. *RRV* anser det motiverat även i fortsättningen med en prioritering av grundskolkurser i vissa ämnen. *Umeå kommun*, *LO* och *invandrarorganisationerna* förordar en kombination av prio och riktade bidrag. *SFEF* och *HSB* anser att ett slopande av prio skulle innebära försämringar för fackliga och folkrörelseinriktade studier.

De riktade tilläggsbidragen skall enligt utredningsförslaget utgå till verksamhet i glesbygd inom de regionalpolitiska områdena 3–6, till studiecirklar med handikappade som syftar till att utveckla de handikappades färdighet att meddela sig, samt till cirklar som avser att infomera om olika former av handikapp och dess konsekvenser eller att utbilda medlemmar i handikapporganisationer med syfte att göra dem bättre skickade att tillvarata sina intressen i samhället. Vidare föreslås ett särskilt riktat bidrag till invandrarverksamhet.

Alla remissinstanser som yttrar sig i frågan anser att det behövs ett tilläggsbidrag till studier för handikappade. *Statens handikappråd* och *HCK* anser båda att de extra kostnaderna i princip bör åvila den som anordnar studierna, men att ett tilläggsbidrag ändå behövs. Liksom *kultur-*

rådet anser de att segrerad verksamhet för enbart handikappade bör vara undantag. *Rikskonserter* anser att kommittén resonerar på ett undfallande sätt beträffande informationsinsatser till olika handikappgrupper. Speciella insatser på detta område är enligt rikskonserter en förutsättning för att den uppsökande verksamhet som direkt riktar sig till handikappade skall fungera. Även *Kiruna kommun* framhåller behovet av information till handikappade om studiealternativ. *SV* pekar på att verksamheten måste organiseras så att den når även handikappade utanför organisationerna.

Socialstyrelsen betonar liksom flera andra remissinstanser vikten av de extra stödåtgärder i form av personlig assistans, färdtjänst, fler handledare, smärre anpassningar av lokaler och läromedel m.m. som krävs för att äldre och svårt handikappade skall ha samma möjligheter som andra att delta i studiecirkelverksamhet. Fler instanser nämner också barn tillsyn bland de stöd som är nödvändiga för att handikappade skall kunna delta. *SÖ* anser att kommitténs optimism beträffande kommunernas engagemang för att bygga ut dessa stödåtgärder inte har någon verklig grund, eftersom de fungerar helt olika från kommun till kommun. Några kommuner framhåller att åtgärderna hos dem redan är eller kommer att byggas ut med hög prioritet.

Norsjö kommun anser att *glesbygdssstödet* bör vara högre och *SV* föreslår att det räknas upp med den framtida kostnadsutvecklingen. *Skellefteå kommun* anser att fördelningen av glesbygdssstödet kräver ett noggrannt studium av varje enskild kommun.

TBV anser att det särskilda ekonomiska stödet till invandrarnas kulturella aktiviteter och cirkelstudier bör kanaliseras genom invandrarnas egna organisationer. *TBV* anser vidare liksom *Centerns kvinnoförbund* att huvudmannaskapet för utbildning i svenska för invandrare bör föras över till kommunerna. *SSV* påpekar att invandrare bör ha rätt att välja det studieförbund där han/hon skall läsa svenska. Detta är inte fallet nu enligt *SSV*. *Rikskonserter* anser att kulturellt arbete med invandrare bör ske på deras egna villkor. *Kulturrådet*, *invandrarverket* och *Fredrika Bremerförbundet* framhåller att invandrarkvinnor är en grupp som är särskilt svår att nå med studier. För att nå dessa är det viktigt att man kan erbjuda barn tillsyn.

Invandrarorganisationerna föreslår att de riktade bidragen till invandrarna tilldelas invandrargrupper som inte har anknytning till arbetslivet, men som ändå har ett stort behov av utbildning. Med hänsyn till språkets och samhällskunskapsämnets betydelse skall alla prio-ämnena kopplas till detta stöd.

Arbetsplatsorienterad verksamhet och uppsökande verksamhet. Kommittén vill koncentrera stödet till kortutbildade till uppsökande verksamhet. Även kravet på stöd till arbetsplatsorienterad verksamhet kan enligt kommittén tillgodoses genom förstärkta bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser.

Några remissinstanser som har nämnts tidigare anser att slopandet av prio-bidragen innebär en försämring för de fackliga studierna om inte ett särskilt bidrag utgår till arbetsplatsorienterad eller samhällsinriktad verksamhet. Andra remissinstanser som också önskar ett sådant bidrag är *Hallsbergs, Hällefors, Karlskrona, Kiruna och Öckerö kommuner* samt *TCO/TBV* och *SFEF*. *Hyresgästernas riksförbund* aktualiserar ett särskilt tilläggsbidrag till bostadsområdesorienterad studieverksamhet. *Kooperativa förbundet* anser att medlemsutbildningen i folkrörelserna bör vara kostnadsfri. *LT:s förlag* föreslår ett extra bidrag till material för kortutbildade, lågmotiverade och andra eftersatta grupper.

Kommittén föreslår att all uppsökande verksamhet, såväl på arbetsplatser som i bostadsområden skall skattefinansieras, samt att SÖ skall fördela medlen till studieförbunden som skall ansvara för verksamheten. Kommittén föreslår vidare att bidrag till barntillsyn bör kopplas till bidrag till uppsökande verksamhet och att studieförbunden skall ansvara för barntillsynen.

SÖ framhåller att den uppsökande verksamheten måste få stor omfattning för att folkbildningens fördelningspolitiska inriktning inte skall försvagas. *Kulturrådet* framför liknande åsikter. SV anser att uppsökande verksamhet bör bedrivas bland funktionella alfabeter. *Medborgarskolan* däremot anför tveksamhet till en förstärkning av bidraget till uppsökande verksamhet.

Majoriteten av remissinstanserna har reagerat negativt mot den förändrade ordningen för uppsökande verksamhet på arbetsplatser. De anser att verksamheten liksom nu skall finansieras av arbetsgivaravgiften och att medlen skall fördelas av vuxenutbildningsnämnderna till de fackliga organisationerna samt LRF, SFR och SHIO, som skall ansvara för verksamheten. De remissinstanser som instämmer i utredningsförslaget på denna punkt är följande: *Nässjö, Stenungsunds och Stockholms kommuner, Folkuniversitetet, Medborgarskolan och SV* samt *Folkpartiets kvinnoförbund och ungdomsförbund*. Några remissinstanser anser att även bidraget till uppsökande verksamhet i bostadsområden skall fördelas av vuxenutbildningsnämnderna, t. ex. *Gotlands, Karlskrona och Öckerö kommuner* samt *LO och HSB*. Några remissinstanser t. ex. *HCK, ABF, och HSB*, anser att även andra organisationer än de fackliga skall kunna ansvara för uppsökande verksamhet.

Flera remissinstanser tillstyrker förslaget att bidraget till barntillsyn skall utgå i samband med den uppsökande verksamheten. Till dessa instanser hör *Folkuniversitetet, SV, CUF, Socialdemokratiska kvinnoförbundet, Vi Unga, Unga Örnar* och *Fredrika Bremer-förbundet*. *TCO-TBV* avvisar emellertid förslaget om att lägga ansvaret för barntillsyn på studieförbunden och framhåller att detta är en kommunal uppgift, även vid studier.

Bidrag till Folkbildningsförbundet och länsbildningsförbunden

Folkbildningsutredningen föreslår samma statsbidragssystem för den centrala som den regionala verksamheten. Statsbidraget skall enligt förslaget utgå i form av grundbidrag. Som underlag för grundbidraget fastställs för Folkbildningsförbundet och dess regionala organ varje år ett visst antal grundbelopp. Grundbeloppets storlek kan enligt kommittén överensstämma med det som gäller för teater- och dansinstitutioner samt regionala skådebanor.

Flertalet länsbildningsförbund samt *SV* tillstyrker den föreslagna bidragskonstruktionen.

Kulturrådet, *Folkbildningsförbundet*, *ABF* och *Studieförbundet* avstyrker bidragskonstruktionen för Folkbildningsförbundets del. För länsbildningsförbunden tillstyrker de ett grundbeloppsbaserat system. Kulturrådet anser dock att rådet bör besluta om antalet grundbelopp som skall utgå. *Medborgarskolan* anser att frågan om bidragsgivning till Folkbildningsförbundet bör utredas ytterligare, samt att det ekonomiska huvudansvaret för länsbildningsförbunden även i framtiden bör ligga på landstingen.

Några remissinstanser som yttrar sig i fråga om bidrag till Folkbildningsförbundet har enbart synpunkter på storleken av bidraget. Följande remissinstanser anser att anslaget till förbundet bör räknas upp: *regionmusiken*, *Hallsbergs*, *Stenungsunds* och *Öckerö kommuner*, *Folkbildningsförbundet*, *ABF*, *Studieförbundet* och *SV*. Regionmusiken och många länsbildningsförbund anser att även deras bidrag bör räknas upp betydligt.

5. Tillsyn, kontroll och utvecklingsarbete

Folkbildningsutredningen framhåller att de förslag som lagts fram underlättar en integration av studie- och kulturaktiviteterna i studieförbundens verksamhet. Denna integration kan komma att motverkas om flera myndigheter får tillsynsansvar. Kommittén ser därför helst att endast en myndighet svarar för statens bidrag och är tillsynsmyndighet. Kommittén anser dock inte att den har befogenhet att föreslå inrättandet av en ny tillsynsmyndighet utan föreslår att den frågan övervägs i annan ordning.

Många av de remissinstanser som yttrar sig i frågan om tillsynsmyndighet anser liksom kommittén att det vore önskvärt med en myndighet. Liksom kommittén kan de inte nämna någon särskild myndighet utan anser att frågan bör utredas. Dessa remissinstanser är: *statskontoret*, *rikskonserter*, *Arjeplogs* och *Karlskrona kommuner*, *Folkuniversitetet*, *SV*, *Brevskolan*, *Moderata kvinnoförbundet* och *Vi Unga*. Kulturrådet anser att rådet bör vara tillsynsmyndighet för hela folkbildningsverksamheten. *Medborgarskolan* samt *Folkpartiets kvinno- och ungdomsförbund* anser att SÖ bör vara tillsynsmyndighet för hela verksamheten.

Statens ungdomsråd framhåller att utgångspunkten för utformningen av den statliga administrationen av bidrag måste vara att stärka folkrörelsernas ställning, men att det inte är självklart att bästa sättet är att skapa en ny myndighet. Frågan bör enligt ungdomsrådet utredas förutsättningslöst. *Kommunförbundet* och *Landstingsförbundet* tillstyrker att frågan om ansvaret för statliga bidrag till organisationerna utreds med sikte på ett större mått av samordning, men avvisar tanken på att inrätta en ny myndighet.

RRV och *SÖ* avstyrker förslaget om en tillsynsmyndighet. De anser, i konsekvens med sina ställningstaganden till utredningsförslaget om annan bildningsverksamhet, att nuvarande ansvarsfördelning bör gälla även i fortsättningen. Även *SACO/SR* avstyrker utredningsförslaget och hävdar att tillsynsansvaret för folkbildningen även i fortsättningen bör vara ordnat så, att en samordning med övrig vuxenutbildning liksom med övrig kulturverksamhet främjas. *Folkbildningsförbundet*, *ABF* och *Studiefrämjandet* framhåller att nackdelarna med nuvarande ordning inte har upplevts som särskilt stora. Folkbildningsförbundet och Studiefrämjandet har dock inte något att erinra mot en utredning av frågan. *ABF* anser att om framdeles starka skäl skulle tala för en ändring bör frågan aktualiseras då.

CSN anser att all uppsökande verksamhet bör höra under en myndighet och att det bör vara *CSN*.

Folkbildningsutredningen föreslår att studieförbunden får ett ökat ansvar för tillsyn och kontroll av sin egen verksamhet och att särskilda medel avdelas för detta. Genom denna decentralisering av granskningsfunktionen bör tillsynsmyndighetens verksamhet kunna begränsas till stickprovskontroller. Alla remissinstanser som yttrar sig i dessa frågor är positiva till utredningsförslagen.

Kommittén föreslår vidare att studieförbunden skall få ökade resurser för utvecklingsarbete, samt att resurser för forskningsarbete av större omfattning skall disponeras av tillsynsmyndigheten. Tillsynsmyndigheten föreslås även få ansvar för informationsspridning av forskningsresultaten. *SÖ*, *Folkuniversitetet*, *Medborgarskolan*, *Studiefrämjandet*, *SV* och *Vi Unga* tillstyrker dessa utredningsförslag. *Medborgarskolan* pekar på betydelsen av att studieförbunden själva får påverka FoU-arbetet. *Kulturrådet* framhåller att rådet redan utför stora FoU-insatser inom folkbildningsområdet.

UHÄ anför tveksamhet till den föreslagna ordningen att tillsynsmyndigheten skall förfoga över egna FoU-medel. *UHÄ* finner det svårt att ta ställning till förslaget, bl. a. därför att tillsynsmyndigheten inte är definierad, och därför att det redan finns en omfattande forskning inom utbildningsområdet. *UHÄ* anser däremot att det finns ett klart behov av en närmare samverkan mellan studieförbund och högskola när det gäller dels att föra ut information om forskning och forskningsresultat till en bredare allmänhet, dels att stödja s. k. amatörforskning.

Bilaga 5

Sammanställning av remissyttranden över Komvux och studieförbund. Arbetsfördelning och samråd samt avsnittet 5.1 (Studieförbund – kommunal vuxenutbildning) i Folkbildning för 80-talet

Vuxenutbildningens allmänna mål

Av de remissinstanser som yttrat sig om vuxenutbildningens allmänna mål instämmer de flesta i komvux-utredningens förslag. Till dessa hör bl. a. CSN, SIL, Landstingsförbundet, Hallsbergs, Hällefors, Olofströms och Skellefteå kommuner, SACO/SR, Blekinge läns bildningsförbund och DHR.

SIV framhåller, vad gäller målsättningen att öka de vuxnas förmåga att medverka i kulturellt liv, att man måste beakta valfriheten för invandrarna så att den även omfattar hemlandets kultur.

TCO-TBV anser att målformuleringarna bör kompletteras med målet "att främja utvecklingen av återkommande utbildningsmöjligheter för vuxna".

SAF tillstyrker kommitténs förslag men anser att uttrycket arbetslivets "förändring" i målformuleringen bör ersättas av "utveckling".

Fredrika Bremer-förbundet anser att målsättningen att "utbilda vuxna för varierande arbetsuppgifter" bör preciseras mer. Förbundet önskar att man bland de målgrupper man speciellt är angelägen att nå med vuxenutbildning poängterar hemarbetande kvinnor och kvinnor som önskar återinträda i arbetslivet.

Riksförbundet finska föreningar i Sverige framhåller att kommittén har lämnat åsido de invandrapolitiska mål och riktlinjer, som regering och riksdag har fastställt. Det har medfört att kommittén inte på allvar ens berört invandrarnas utbildningsmöjligheter inom vuxenutbildningen, trots att invandrarna är en av de prioriterade målgrupperna för komvux.

Komvux mål

De flesta av remissinstanserna som yttrat sig i frågan instämmer i kommittéernas förslag till målformulering för komvux. Hit hör bl. a. Kriminalvårdsstyrelsen, CSN, SIL, SSV i Härnösand, kommunförbundet, Landstingsförbundet, Göteborgs, Umeå, Uppsala, Olofströms och Hallsbergs kommuner, LO, TCO-TBV, SACO/SR, SAF, SHIO-Familjeföretagen, Folkbildningsförbundet, KFUK-KFUM:s studieförbund, Medborgarskolan, NBV, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och SOS-VUX.

SIPU understryker komvux viktiga roll i ett system med återkommande utbildning, nämligen att svara för både fortsatt grundutbildning, fortbildning och vidareutbildning. SIPU menar att det är angeläget att denna

princip realiseras. Det är nämligen risk att i ett ekonomiskt stramare läge prioriteringen av utbildningsinsatser sker utifrån alltför kortsiktigt perspektiv.

Göteborgs kommun betonar punkt 2 i målformuleringen som ett alltmer väsentligt mål för komvux. Inte minst de ökade kontakterna med arbetsmarknadens parter har visat på behovet av utbildningar inom denna målbeskrivning.

Hällefors kommun anser att det i målsättningen för komvux även är viktigt att markera den yrkesinriktade utbildningen i form av särskilda yrkesinriktade kurser.

Norsjö kommun anser att komvux-utredningens diskussion om begreppet yrke är oklar, vilket kan resultera i gränsdragningsproblem med studieförbunden.

SIL anser att även de psykiskt utvecklingsstörda bör få tillgång till komvux, särskilt i yrkesinriktad utbildning. *SIL* påpekar också problem i fråga om kompetenskrav som måste lösas om även kurser enligt särskolans läroplaner kommer att anordnas inom komvux.

TCO-TBV anför att komvux i första hand skall tillgodose behoven av en grundläggande yrkesutbildning. I målangivelsen bör anges att komvux ej får överta arbetsgivarens kostnadsansvar för internutbildning inom företag och förvaltning. Komvux enstaka kurser måste ligga inom ramen för dess övergripande uppgifter.

Blekinge läns bildningsförbund menar att den yrkesinriktade utbildningen under inga omständigheter får vara slumpartat upplagd.

Målgrupper och prioriteringar

Över komvux-utredningens resonemang om målgrupper och förslag till prioriteringar yttrar sig ett fåtal remissinstanser. Nästan samtliga tillstyrker förslaget, bl. a. *CSN*, *SIL*, *Hallsbergs*, *Stockholms* och *Umeå kommuner* samt *NBV*.

SV ifrågasätter dock komvux möjligheter att reellt svara för den överbyggande utbildning som motsvarar grundskolan. Grundskolkompetensen i sig är föga värd som behörighetsgrund för fortsatt utbildning. Det reella behovet av kunskaper och färdigheter särskilt i grundläggande ämnen som svenska, engelska, matematik osv. är däremot stort bland människor med kort egen teoretisk grundutbildning. *SV* anser att komvux bör prioritera den arbetsmarknadsinriktade utbildningen. *SV* förordar att kommunal vuxenutbildning i ökad omfattning svarar för den utbildning som i dag ges vid AMU-centra. Såväl kommunal vuxenutbildning som gymnasieskolan har stora möjligheter att genomföra detta.

CSN delar i princip kommitténs resonemang om prioriteringar inom komvux, men varnar för ett alltför stereotypt synsätt som utgår från att korttidsutbildade i första hand alltid förutsätts vara i behov av utbildning på grundskolnivå. I många fall kan en arbetsmarknadsinriktad utbildning

eller annan gymnasieskolkurs vara mer angelägen även för den som är korttidsutbildad. CSN menar att grunderna för prioriteringar inom komvux, enligt kommitténs förslag, och grunderna för prioriteringar bland dem som ansöker om särskilt vuxenstudiestöd överensstämmer i stort. I båda fallen skall korttidsutbildade personer komma i första hand. Vuxenutbildningsnämnderna tvingas emellertid i många fall att avslå ansökningar även från studerande som tillhör denna målgrupp, eftersom resurserna är begränsade. När det gäller studiestödet tillkommer en dimension, nämligen att hänsyn skall tas till sökandens ekonomiska situation. Någon övre åldersgräns finns inte för antagning till komvux utan äldre personers utbildningsbehov skall särskilt beaktas. När det gäller studiestödet finns däremot en övre åldersgräns.

Studiestödsutredningen delar komvux-utredningens uppfattning att det inte räcker med en inriktning på korttidsutbildade enbart vid intagningen. En strävan bör därutöver, enligt studiestödsutredningen, vara att harmonisera studiestödet med samhällets utbildningspolitiska målsättningar i övrigt när det gäller olika grupper av studerande.

SIL påpekar att komvux har ett särskilt ansvar för de grupper som är i en utsatt social situation, såsom många handikappade, invandrare och minoriteter.

Göteborgs kommun instämmer i att komvux i första hand bör satsa på att nå dem som dels är resurssvaga, dels har kort tidigare utbildning. Beträffande den överbryggande utbildningen motsvarande grundskolan pekar kommunen på de problem som många gånger uppstår då studerande från grundutbildningen för vuxna eller invandrare med kort utbildning i sitt hemland påbörjar studier motsvarande grundskolans högstadium. Beträffande den arbetsmarknadsinriktade utbildningen pekar kommunen på två förhållanden. Dels bör det observeras att rent teoretisk utbildning ryms inom ramen för arbetsmarknadsinriktad utbildning. Detta gäller i hög grad utbildning i tekniska och naturvetenskapliga ämnen. Dels är det viktigt att understryka att den yrkesinriktade utbildningen måste byggas ut snabbare än tidigare inom ramen för den arbetsmarknadsinriktade utbildningen. F. n. är gymnasieutbildningen i allt för hög grad inriktad mot ämnen inom de studieförberedande linjerna. Inte minst med hänvisning till punkt 2 av målbeskrivningarna måste den yrkesinriktade utbildningen byggas ut. Därvid bör komvux ta till vara den resurs som kontakterna med arbetsmarknadsparter erbjuder. Kommunen framhåller att statsbidraget för studiehandledning, syo etc. (det s. k. schablonbidraget) är lägre för yrkesinriktade utbildningar än för s. k. teoretiska utbildningar. Detta innebär att kommuner som strävar efter att uppfylla den målsättning, som finns angiven ovan, får mindre resurser för elevstödande åtgärder än den kommun som väljer att anordna konventionell teoretisk gymnasieutbildning. Kommunen anser att det inte finns några sakliga grunder för denna olikhet, utan att det tvärtom bör vara angeläget att jämställa alla gymnasieutbildningar, även ur denna statsbidragssynpunkt.

Hällefors kommun understryker angelägenheten av att målsättningen också kan förverkligas och inte enbart bli ett uttryck för en ambitionsnivå på det teoretiska planet. Resurstilldelningen är därvid av stor betydelse samtidigt som skolstyrelsen ges ett ökat ansvar för komvux som ett instrument i samhällets demokratiska utveckling. Skolstyrelsen anser också, liksom kommittén, att det krävs samarbete mellan komvux och fackliga organisationer och studieförbund som bedriver uppsökande verksamhet på arbetsplatser och i bostadsområden för att komvux skall kunna nå den som tidigare fått minst av samhällets utbildningsresurser.

Hallsbergs och Umeå kommuner understryker att komvux i första hand skall anordna kurser för dem som tidigare fått minst av samhällets utbildningsresurser.

LO framhåller att komvux i liten utsträckning har nått ut till de kollektivavtalsanställda arbetarna. Komvux-utredningen bör därför enligt *LO* inrikta sitt fortsatta arbete på att finna vägar för att komvux på ett bättre sätt skall kunna styra resurserna till de utbildningsmässigt eftersatta grupperna. *LO* anser det också angeläget att komvux i större utsträckning inriktas mot verklig yrkesutbildning, det gäller såväl grundutbildning som vidareutbildning.

SACO/SR anser att den föreslagna prioriteringen visserligen kan äga giltighet i dagens läge, men att de ökande utbildningskraven medför att även den som saknar gymnasieutbildning redan nu i realiteten anses kortutbildad.

SAF framhåller att samtliga allmänna mål för vuxenutbildning måste uppfyllas. Detta innebär bl. a. att bidra till full sysselsättning samt därigenom främja utveckling och framsteg i samhället. En förutsättning för samhällets utveckling och därmed även för vuxenutbildningen är att den ekonomiska tillväxten tillåter detta. Vid tillämpningen av de av komvux-utredningen föreslagna prioriteringsgrunderna måste därför en avvägning ske, som innebär insatser på grupper inom komvux som kan bidra till att skapa resurser. Således måste, förutom överbryggande utbildning motsvarande grundskolan, arbetsmarknadsinriktad och yrkesinriktad utbildning också ges hög prioritet.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, som instämmer i kommitténs förslag, menar att förslagen gynnar de kvinnor som i dag står utanför arbetsmarknaden och där bristen på utbildning är ett av de stora hindren.

Gränsdragning mellan komvux och studieförbund

Ett flertal remissinstanser, bl. a. *RRV, statens handikappråd, statens ungdomsråd, Landstingsförbundet, Gotlands och Nybro kommuner, Blekinge läns bildningsförbund, ABF, SV, SKS, Centerns kvinnoförbund och SECO* instämmer allmänt i kommittéernas resonemang rörande gränsdragningen mellan komvux och studieförbunden.

Flertalet remissinstanser, bl. a. *statskontoret, SIPU, CSN, SIL, kultur-*

rådet, Umeå, Stockholms och Vaxholms kommuner, SHIO-Familjeföretagen, Riksidrottsförbundet, SACO/SR, Folkbildningsförbundet, Örebro, Dalarnas och Västerbottens läns bildningsförbund, Medborgarskolan, SV, NBV, Moderata samlingspartiets kvinnoförbund och Vi Unga instämmer i förslaget att anordnarnas mål skall vara utgångspunkten för en arbetsfördelning inom vuxenutbildningen.

SAF tillstyrker förslaget under förutsättning av att samrådet mellan komvux och studieförbunden genomförs på de sätt och i den anda som kommittén också föreslår.

Hällefors kommun, LO och Folkuniversitetet menar att de olika ekonomiska villkor som gäller för komvux och folkbildningen utgör ett hinder för att man skall kunna nå en tillfredsställande lösning av gränsdragningen.

SACO/SR, SAF, Folkuniversitetet, Folkbildningsförbundet, Jönköpings läns bildningsförbund, Studieförbundet, Vi Unga, KFUK-KFUM:s studieförbund, SV och Centerns ungdomförbund menar att informationen om de olika utbildningarna utgör en faktor som är av stor betydelse vid rekryteringen av deltagare till studieförbundens och komvux kurser. Det är viktigt att det av informationen klart framgår vad som är cirkelns resp. kursens syfte, innehåll och uppläggning så att den enskilde kan hitta den utbildning som bäst motsvarar hans behov och önskemål.

Studieförbundet ser positivt på en ökad markering av folkbildningsarbetet som fritt och frivilligt och utan bindningar till formell kompetens, betyg och prov samtidigt som komvux bör få arbeta under de förutsättningar kommittén anger.

Örebro läns bildningsförbund framhåller att konkurrensen och samarbetsvårigheterna mellan komvux och studieförbunden varierar från kommun till kommun och att det därför är angeläget att klara regler ställs upp både vad gäller gränsdragning och samarbetsfunktionen. Förbundet anser vidare att studieförbundens demokratiska och pedagogiska arbetsmetoder måste tas tillvara och tillämpas i komvux och även i gymnasieskolan.

Uppsala kommun menar att gränsdragningsproblemen torde minska och att målformuleringarna därför kan ses som ett steg i rätt riktning mot en klarare avgränsning mellan studieförbundens och den kommunala vuxenutbildningens uppgifter.

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund anser att jämförelsen mellan folkbildning och komvux som den presenteras av folkbildningsutredningen vad gäller mål, uppgifter och organisation torde kunna minska gränsdragningsproblemen.

Skånes bildningsförbund instämmer i att det är av stor vikt att medarbetarna inom studieförbund och komvux är väl medvetna om målen för olika former av vuxenutbildning samt att de visar ömsesidig respekt för utbildningsformernas särarter och att goda kontaktvägar skapas mellan olika utbildningsanordnare.

Folkuniversitetet finner det självklart att bestämda gränser dras upp för det offentliga utbildningsväsendets uppgifter. Av detta följer emellertid inte att samma behov av gränsdragning finns för folkbildningsorganisationernas studiearbete. Folkuniversitetet anser att det bl. a. av ekonomiska skäl är uteslutet att studieförbunden skulle kunna på ett avgörande och negativt sätt konkurrera med de offentliga vuxenutbildningsanordnarna och på detta sätt exempelvis undanrycka grunden för dimensioneringsbeslut m. m. Folkuniversitetet kan inte på vare sig ideologiska eller praktiska grunder se att det skulle vara motiverat att ange det slag av avgränsningar för folkbildningsarbetet som skisseras i folkbildningsutredningens betänkande.

DHR instämmer i föreslagna principer för arbetsfördelning mellan komvux och studieförbunden. *DHR* konstaterar att komvux krav på viss studietakt innebär att det ibland kan vara svårt för människor med handikapp att orka med.

Nyborjarundervisning i engelska

Majoriteten av remissinstanserna, bl. a. *CSN*, *SÖ*, *SIL*, *Göteborgs*, *Hallsbergs*, *Kalmar*, *Olofströms*, *Skellefteå*, *Stockholms*, *Uppsala* och *Umeå kommuner*, *Folkbildningsförbundet*, *Blekinge läns bildningsförbund*, *Medborgarskolan*, *SV* och *SOSVUX* instämmer i kommittéernas förslag att komvux till sin nyborjarundervisning i engelska skall rekrytera vuxenstuderande som siktar på grundskolkompetens i ämnet och att grundskolkursen skall omfatta ämnet i dess helhet, dvs. både lågstadiets, mellanstadiets och högstadiets kurs, vilket innebär en kurs om totalt ca 350 lektioner.

Norsjö kommun och *Jämtlands läns bildningsförbund* anser att grundskolkursen i engelska, liksom hittills, bör omfatta enbart högstadiets kurs. *Norsjö kommun* anser att studieförbunden som hittills skall ansvara för studiecirklar i nyborjarengelska. *Jämtlands läns bildningsförbund* menar att nyborjarengelska undantagsvis skall kunna genomföras av komvux, och då endast i form av stödundervisning för att ge de förkunskaper som krävs för att bli behörig till grundskolkursen samt att det av informationen klart skall framgå att utbildningen är en del av en komplett utbildning som siktar på grundskolkompetens.

SSV i Härnösand är tveksam till förslaget därför att nuvarande friare resursanvändning enligt *SSV* har inneburit att åtskilliga utan alltför stor press fått prova på kompetensinriktade studier.

CSN, som tillstyrker förslaget, konstaterar att det också innebär att studiestöd kan beviljas för kursen i sin helhet.

SÖ anser att modellen bör provas i det fortsatta utredningsarbetet även beträffande ämnet svenska. Deltagare i grundutbildning för vuxna har svårigheter att utan ytterligare undervisning delta i grundskolkurs i svenska. Ämnet svenska bör tillsammans med engelska speciellt uppmärksam-

mas bl. a. för att de båda ämnena krävs för allmän behörighet till högskolestudier. Även *SOSVUX* framför en liknande uppfattning.

SIL menar att möjligheter till stödinsatser bör finnas för att hjälpa elever med exempelvis grava läs- och skrivsvårigheter eller en intellektuell utvecklingshämning.

Blekinge läns bildningsförbund anser att det inte behöver vara negativt med en komvux-kurs som omfattar 350 lektioner. Det kan t. o. m. finnas fördelar med att komvux tar hand om elever, som vill ha en viss kompetensgrad med betygsinriktning. Den som har den allra minsta osäkerhetskänsla över att klara den mera krävande undervisningstakten i komvux bör med fördel kunna känna sig för med studier i en lugnare takt hos studieförbunden under en termin. I denna fråga skall syoinformationen för vuxna vara så klart vägledande i det allra första informationsskedet att inga missförstånd uppstår, som kan leda till avståndstagande för studier i framtiden.

Även *SV* anser det vara viktigt att komvux i sin information anger vad som krävs av den som deltar i grundskolkursen i engelska. Det är också enligt *SV* viktigt att informationen utformas så att den klart anger att kurserna syftar till att ge grundskolbetyg i engelska.

Olofströms kommun framhåller att samma princip för rekrytering bör gälla ämnet engelska som övrig utbildning, dvs. det är inte den enskildes syfte med studierna, som skall vara avgörande. Kommunen befarar att utvecklingen kan gå dithän att antalet studiecirklar i engelska inom studieförbundens utåtriktade verksamhet kraftigt minskar.

Yrkesinriktad utbildning

De flesta av de remissinstanser som yttrat sig instämmer i förslaget att den yrkesinriktade utbildningen även i fortsättningen skall vara arbetsmarknadsinriktad. Detta medför att utbildning som i första hand tillgodoser vuxnas behov av kunskaper för hemarbete eller fritidsroller är en uppgift för studieförbunden och inte för komvux.

SÖ erinrar om att nya kurser tillkommit inom konsumtionsområdet, t. ex. olika städutbildningar, och att en ytterligare beskärning torde bli nödvändig kommande budgetår. *SÖ* ansluter sig till kommittéernas förslag och utgår från att kurser som svarar mot arbetsuppgifter i ett hem för egna behov normalt inte skall anordnas inom kommunal vuxenutbildning.

Göteborgs kommun framför önskemålet att *SÖ* vid fördelning av gymnasieskoltimmar tar stor hänsyn till om den utbildning som planeras är arbetsmarknadsinriktad eller ej.

Norsjö kommun anser det självklart att hobbycirklar som rot- och näverslöjd, hembygdsdräkter, makramé m. fl. ämnen genomförs i studieförbundens regi.

LO framhåller att samrådet med arbetsmarknadens parter om komvux yrkesinriktade utbildningar bidragit till att undanröja vissa gränsdragningfrågor. *LO* förutsätter att detta samråd skall fortsätta.

TCO-TBV poängterar vikten av att den yrkesinriktade utbildningen skall vara arbetsmarknadsinriktad och att samråd med arbetsmarknadens parter utvecklas så att parterna får ett reellt inflytande på fastställandet av nya läroplaner på såväl lokal som central nivå. I den praktiska verksamheten måste enligt TCO-TBV lokala behov och förutsättningar hos olika vuxenutbildare att ordna efterfrågad utbildning vara en utgångspunkt för dem som skall åta sig en utbildning.

Jämtlands läns bildningförbund anser att lokala samråd med arbetsmarknadens parter skall vara obligatoriska för den yrkesinriktade utbildningen (SSA-råd), att utbildningen skall vara arbetsmarknadsinriktad och fylla arbetsmarknadens behov samt att efterfrågan på viss utbildning inte skall få påverka komvux utbud om inte arbetsmarknadens behov också föreligger.

Även SV och Vi Ungu understryker att dimensioneringen av komvux inte skall göras med utgångspunkt i efterfrågan på kurser utan i behovet av kompetens för fortsatta studier och behov på den lokala arbetsmarknaden.

Umeå kommun menar att mot bakgrund av komvux målinriktning framstår det som en förutsättning att den yrkesinriktade utbildningen skall vara arbetsmarknadsinriktad och läroplanen fastställas centralt av SÖ medan kursutbudet bestäms efter lokalt samråd med arbetsmarknadens parter.

SAF anser att samrådet kan vara en garanti för att den utbildning som anordnas är arbetsmarknadsinriktad och motsvarar arbetsmarknadens behov av yrkesutbildning. SAF framhåller vidare att, även om en viss del av ansvaret för att samrådet skall få avsedd effekt faller på parterna, måste skolstyrelsen genom bättre planeringsunderlag skapa förutsättningar för ett fungerande samråd.

Vaxholms kommun poängterar att utbildningar inom konsumtionslinjen i bl. a. textilkunskap och kostkunskap kan vara en god grund för utbildningar för detaljhandel, terapiutbildningar av olika slag, barnavårdande utbildningar m. fl. Det är vidare genom dessa kurser det finns möjligheter att nå flera av de prioriterade grupperna t. ex. invandrare och ge dem en grundläggande studieträning och motivation för kompetensinriktade studier. Av denna anledning bör konsumtionslinjens kurser enligt kommunen finnas med inom komvux utbildning.

Samråd mellan anordnare av vuxenutbildning

Förslaget om ett obligatoriskt samråd mellan olika anordnare av vuxenutbildning har väckt stort intresse bland remissinstanserna. Samtliga remissinstanser, som har yttrat sig i frågan, instämmer i kommittéernas förslag.

Remissinstanserna framför olika förslag på vilka som bör delta i överläggningarna.

Kriminalvårdsstyrelsen menar att samråd i förekommande fall skall ske med kriminalvårdens representanter.

SÖ understryker vikten av att alla anordnare i en kommun, förutom studieförbund och komvux även AMU och folkhögskolor, deltar i samråden och att de olika anordnarna, när de informerar om sina kursutbud, klart anger vad resp. anordnares kursutbud står för.

SIL föreslår att omsorgsnämnd och närmaste yrkessärskolor skall vara representerade. SIL anser vidare att, utöver den lokala samverkan som föreslås och till vilken SIL lagt särskolområdet, en regelbunden kontakt med rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel för handikappade är nödvändig.

DHR föreslår att handikapporganisationerna blir representerade eller adjungerade i samrådet.

SIV och Riksförbundet *finska föreningar i Sverige* framhåller att invandrarernas talesmän borde få tillfälle att delta i överläggningarna. Riksförbundet föreslår vidare, att det skall inrättas en finsk avdelning vid SÖ, vars uppgift bl. a. skall vara att följa upp och påverka planeringen av utbildningsinsatser för sverigefinnarna.

Landstingsförbundet framhåller att landstingen har en given plats i överläggningarna genom att många av de yrkesinriktade kurserna gäller vårdutbildningar och genom den verksamhet som bedrivs vid landstingens folkhögskolor. Förbundet menar att ett väl fungerande samrådsförfarande torde kunna klara gränsdragningen mellan olika arrangörers utbud och lösa en del av de problem som hittills funnits.

Göteborgs, Hallsberg, Norsjö, Nässjö, Olofströms och Uppsala kommuner, SHIO-Familjeföretagen, Blekinge läns bildningsförbund och NBV anser att vuxenutbildningsrådet är ett lämpligt organ för det lokala samrådet. Helsingborgs kommun anser att SSA-rådet är det lämpligaste organet.

Norsjö kommun och NBV vill att ett vuxenutbildningsråd obligatoriskt skall tillsättas i varje kommun. Rådet skall enligt Norsjö kommun bestå av representanter från skolstyrelsen och studieförbunden. Detta råd måste ha klara riktlinjer och direktiv för sin verksamhet. Det måste också enligt NBV ges ekonomiska resurser genom ett statligt bidrag.

Stockholms kommun menar att vuxenutbildningsråden måste förstärkas och kommunen avvaktar konkreta förslag till arbetsrutiner för rådet.

Uppsala kommun anser att det framför allt är kursutbudet som bör vara föremål för samråd men även andra frågor av gemensamt intresse. Kommunen anser också det viktigt att de berörda parterna stimuleras till att vid sidan av de formbundna samråden i vuxenutbildningsrådet ta informella kontakter för samråd och samordning.

Blekinge läns bildningsförbund anser att man i kommittén tagit allt för lätt på samrådsfrågorna. Länsbildningsförbundet anser att det bör åvila varje kommun att instifta lokala vuxenutbildningsråd som skall omfatta samordning och samråd inom vuxenutbildningsområdet.

Helsingborgs kommun menar att det är väsentligt att kurser inom AMU,

folkhögskolan, gymnasieskolan, komvux och studieförbunden samplaneras så att ett högt resursutnyttjande av bl. a. befintliga lokaler och utrustning uppnås. Ansvar för en sådan samplanering bör ligga hos SSA-rådet.

Kalmar kommun anser att förutsättningen för att samarbetet mellan olika vuxenutbildningsanordnare skall fungera är att de förslag som presenteras följs på det lokala planet. Detta innebär bl. a. att det är viktigt att finna de riktiga formerna för samarbetet i de lokala organen, såsom vuxenutbildningsrådet och SSA-rådet.

SAF vill bestämt avstyrka att SSA-råden utökas med representanter för studieförbunden. Efter samråd med arbetsmarknadens parter angående kursutbudet för yrkesinriktad komvux bör överläggningar ske med företrädare för vuxenutbildningsarrangörerna i kommunen.

Inte heller *LO* anser att SSA-råden, med hänsyn till sammansättning och arbetsuppgifter, bör svara för denna samrådsverksamhet. Från anslagsbeviljande myndigheter har förts fram förslag om långtgående samverkan mellan olika studieförbund och komvux. Tanken på rationalitet och eventuella ekonomiska vinster har därvid varit vägledande. *LO* anser att samverkanskrav från myndigheter som endast har sin grund i kortsiktiga ekonomiska bedömningar är oförenliga med den koppling som studieförbunden har till olika folkrörelser med varierande ideologiska och övriga mål för sin verksamhet. Samrådet i kommunerna bör därför inriktas på att varje utbildningsanordnare ges möjlighet att bedriva sin verksamhet utifrån fastställda mål och på så sätt undvika nya gränsdragningsproblem.

SV anser det viktigt att politikerna i skolstyrelsen är representerade vid dessa samrådsmöten. Skolstyrelsen har sedan att som politiskt ansvarigt organ bedöma omfattningen av kommunal vuxenutbildning inom kommunen.

ABF anser att ansvaret för att arrangera samråd mellan samtliga inom kommunen verkamma arrangörer av vuxenutbildning inte bör läggas på SSA-råden, utan vara en helt kommunal skyldighet. Vidare anser *ABF*, att det trots skyldighet att samråda i kommunerna bör inrättas en central instans hos tillsynsmyndigheten där man kan begära prövning av gränsdragning mellan komvux och studieförbund. En sådan möjlighet till prövning kan skapa klarare riktlinjer och gemensamma tolkningar i gränsdragningsfrågor mellan olika kommuner. Många studieförbund är ju verkamma med sina lokalavdelningar i flera kommuner och en central prövningsnämnd kunde underlätta studieförbundens och kommunernas planering.

SIPU menar att det kan ligga vissa fördelar i att inte på nuvarande stadium formalisera samrådet. Den föreslagna lösningen bör dock enligt *SIPU* vara tidsbegränsad. Den bör utvärderas och tvingande åtgärder föreslås för de kommuner som inte löst formerna tillfredsställande inom angiven tid.

CSN menar att i överläggningarna bör detaljfrågor rörande den lokala arbetsfördelningen mellan komvux och studieförbunden kunna klaras ut. I likhet med kommittéerna anser CSN att det är en fördel om kommunerna själva får stor frihet att välja formerna för hur det lokala samrådet med vuxenutbildningsanordnarna skall utformas. CSN stryker vidare under behovet av en samordning mellan utbildningsplanering och studiestöd.

SÖ framhåller att samrådet kan behöva ske i olika former inom en kommun. Mestadels sker samrådet om kursutbudets utformning inom ramen för SSA-rådet. Förslag till ny läroplan kan enligt SÖ ofta bättre diskuteras inom yrkesråden i den mån sådana finns. I andra fall kan samverkan behöva ske med parterna vid ett företag eller en institution och ibland med de fackliga studieinstruktörerna.

Nybro kommun anser det viktigt att det föreslagna samrådet mellan de olika vuxenutbildningsanordnarna i kommunen kommer till stånd och att det skrivs in i skollagen att skolstyrelsen har ansvar för detta. Även Riksförbundet finska föreningar i Sverige anser att bestämmelser om samrådet bör föras in i skollagen eller eventuellt i en särskild förordning om samråd inom vuxenutbildning.

Skellefteå och Umeå kommuner samt Folkbildningsförbundet anser att kommunen bör lämnas stor frihet att bestämma hur formerna för samrådet med anordnare av vuxenutbildning skall organiseras.

Jönköpings läns bildningsförbund understryker vikten av lokala samråd men anser att det bör skrivas in i förordningen att obligatorisk samordning inte får innebära att studieförbundens frihet begränsas.

Skaraborgs läns bildningsförbund anser att gränsdragningen mellan studieförbund och komvux fungerar bättre nu än tidigare. Länsbildningsförbundet anser att skolstyrelsen är det organ som skall ha ansvaret för att samråd kommer till stånd. Länsbildningsförbunden bör då och då undersöka om detta fungerar i alla kommuner och om så inte sker utreda orsaken. Länsbildningsförbunden bör också anordna konferenser som behandlar gemensamma frågor.

Jämtlands läns bildningsförbund anser att lokala samråd bör vara obligatoriska och att kommunen skall åläggas att anordna regelbundna överläggningar. Samråden skall behandla arbetsfördelning, avvikelser från tidigare överenskommen arbetsfördelning samt ta initiativ till att viss utbildning kommer till stånd. Det är även viktigt att överenskommelserna i samråden följs.

DHR tillstyrker att skolstyrelsen skall åläggas att ta initiativ till ett samråd mellan olika anordnare av vuxenutbildning i kommunen om det vuxenutbildningsutbud som planeras. DHR uttrycker sin besvikelse över att komvux-utredningen inte själv lämnar ett förslag till formerna till detta samråd.

ABF instämmer i förslaget om samråd. Genom en sådan åtgärd och genom en klarare utformning av studieprogram för studieförbunden och

den kommunala vuxenutbildningen bedömer ABF det möjligt att minska konkurrens och konflikter.

NBV:s uppfattning är att formerna för samrådet måste bli avsevärt uppstramade i förhållande till vad folkbildningsutredningen förordar.

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund anser att samråd mellan olika anordnare av vuxenutbildning kan vara bra men bättre vore om uppdelningen kunde klargöras så att gränsdragningsproblem inte uppstår. Studieförbundens självständighet får inte äventyras.

Även *MUF* menar att samrådet bör kunna lösas inom ramen för dels informella överläggningar och dels en klargörande definiering av de olika utbildningsanordnarnas verksamhet.

SOSVUX betecknar lösningen på samverkans praktiska utförande som mycket smidig. Man binder inte fast kommunerna i en fast byråkrati samtidigt som man ger marginaler åt vuxenutbildningsanordnarna att allt efter sina resurser fördela det utbud man har att välja mellan.

Kommunförbundet framhåller att det är osannolikt att det även med det samrådsförfarande som föreslås går att undvika gränsdragningsproblem. Ur rent kommunal synvinkel kan dock kommunförbundet konstatera att gränsdragningsproblemen hittills inte upplevts som stora.

LRF anser att de avgränsningsproblem, som kan förekomma mellan studieförbundens studiecirkelverksamhet och komvux bör kunna lösas på det sätt som kommittén föreslår under vissa förutsättningar. Förbundet framhåller dock att uttrycket "arbetsmarknadens parter" bör bytas ut mot något som inte ger upphov till tolkningsproblem. Avsikten måste ju vara att alla medborgare som har ett legitimt intresse av att delta i en av samhällets finansierad kursverksamhet också skall ha möjlighet att medverka vid utformningen av denna så att den bäst passar förekommande behov och önskemål. Det viktiga är således att alla former av näringsliv i bygden och alla medborgarkategorier kan bli representerade vid dessa kommunala samråd, inte att organisationer av det ena eller andra slaget ges möjligheter att utöva sitt inflytande.

Sammanställning av remissyttranden över Folkbildning för 80-talet, avsnitten om kulturverksamhet och annan bildningsverksamhet

Allmänt

De flesta remissinstanser är positiva till kommitténs förslag om annan bildningsverksamhet. Till dessa instanser hör bl. a. *Folkbildningsförbundet, Vi Unga, Kommunförbundet* och *Skelefteå kommun*.

SV hälsar de friare arbets- och samverkansformer mellan olika folkbildningsaktiviteter som blir möjliga genom förslaget om annan bildningsverksamhet med tillfredsställelse och konstaterar att det i stora drag överensstämmer med grundsynen i SV:s program.

ABF anför liknande synpunkter.

Folkuniversitetet anser det lovvärt att kommittén sökt få till stånd en förändring av de regler under vilka den kulturella verksamheten bedrivs och instämmer i att det är angeläget att stimulera samverkan mellan cirkelverksamhet och annan bildningsverksamhet.

FS menar att kommittén gör en principiellt riktig bedömning när man betraktat cirkelverksamhet och annan bildningsverksamhet som likvärdiga uttryck för en folkbildningsambition. FS delar också kommitténs syn att cirkel- och amatörprojekt svarar mot ett aktuellt behov och att betoningen av det kollektiva skapandet är helt riktig.

Synskadades riksförbund menar att förslaget om annan bildningsverksamhet måste ses som ett mycket viktigt medel att förverkliga den nya kulturpolitiken inom folkbildningsverksamhetens ram. Förbundet anser dock att kommittén inte tillräckligt understrukit eller formulerat ett kulturpolitiskt långsiktigt program för folkbildningen.

Unga örnar fastslår att bidraget skall gå till seriöst syftande kulturverksamhet genom organisationer och föreningar, integrerad i deras mötes- och arbetsformer.

Statens ungdomsråd påpekar att det är angeläget att bidraget även framgent har som sin främsta uppgift att stödja föreningslivets kulturaktiviteter.

SECO menar att förslaget medför ökade möjligheter för ungdomen till utvecklande fritidsaktiviteter inom folkbildningens ram.

Lekmiljörådet framför liknande tankegångar.

Riksförbundet Sveriges fritids- och hemgårdar föreslår att det nya bidraget skall kunna användas för grannskapsarbete.

Riksförbundet Unga musikanter och *Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar* tillstyrker förslaget men anser det olyckligt att kommittén inte tar upp amatörorganisationernas roll i kulturlivet.

Amatörteaterns riksförbund anser att förslaget att projektplan och pro-

jektledare skall godkännas av studieförbund inger vissa farhågor från tanke- och yttrandefrihetssynpunkt. En bestämmelse av detta slag kan därför inte accepteras utan vissa begränsningar i studieförbundens rätt att förkasta projektplan och projektledare.

Majoriteten av remissinstanserna tar avstånd från kommittémajoritetens kostnadsberäkningar och ansluter sig i stället till den socialdemokratiska minoritetens förslag att 54 milj. kr. skall anvisas för annan bildningsverksamhet. Till dessa instanser hör bl. a. *LO, Dalarnas läns bildningsförbund, Vuxenutbildningsnämnden i Krönobergs län och Hällefors kommun. Sex remissinstanser, nämligen FS, ABF, Medborgarskolan, Blekinge läns bildningsförbund, HCK och statens handikappråd* anser att det nya bidraget bör vara ett förslagsanslag.

Några remissinstanser tillstyrker förslaget om allmän bildningsverksamhet endast under förutsättning att bidraget uppgår till 54 milj. kr. Till dessa hör bl. a. *SKS, Jämtlands läns bildningsförbund, Vuxenutbildningsnämnden i Jönköping och Umeå kommun.*

Några remissinstanser, däribland *Hyresgästernas riksförbund* och de flesta kulturarbetarorganisationerna, t.ex. *Rikskonserter, Sveriges författarfond* och *Svenska musikerförbundet* avstyrker införandet av allmän bildningsverksamhet. De förordar i stället att kulturprogrambidraget bibehålls och förstärks.

Medborgarskolan känner stor tveksamhet inför förslaget om annan bildningsverksamhet. Medborgarskolan delar inte kommitténs något negativa uppfattning om det nuvarande kulturprogrambidragets betydelse utan anser att kulturprogrammen har ett egenvärde som inte beror av sammankopplingen med cirkelverksamhet. Enligt Medborgarskolan synes kommittén alltför mycket betona vikten av integration mellan de två verksamheterna.

KRO avstyrker att anslaget till kulturprogram i föreningslivet går upp i ett nytt bidrag benämnt allmän bildningsverksamhet. *KRO* anser sig ha goda skäl att förmoda att om annan bildningsverksamhet införs riskerar det att slutgiltigt klippa av förbindelserna mellan studieförbunden och den professionella bildkonsten, den professionella kulturen över huvud taget.

KLYS har inga invändningar mot målsättningen bakom annan bildningsverksamhet men menar att problemet är att verksamheten skall omfatta så många nya verksamheter att kulturprogrammen, som avser medverkan av kulturarbetare, befaras komma på undantag. Det låga anslaget ger fog för en sådan misstanke men också den omständigheten att organisationerna/arrangörerna ännu känner stor osäkerhet inför uppgiften att arrangera program med yrkesverksamma kulturarbetare. *KLYS* tror därför att huvudparten av det nya bidraget kommer att användas till olika slag av grupp- och amatörverksamhet där organisationerna har stora kunskaper. *KLYS* avstyrker därför förslaget och föreslår att kulturprogrambidraget bibehålls intakt men höjs avsevärt.

Centrumbildningarna menar att kommittén antingen medvetet bortser från de yrkesverksamma kulturarbetarnas insatser i svenskt kulturliv eller också visar ett förakt för deras existens. Så nämns t. ex. konstnärernas roll som studiecirkelledare inom den amatörkulturella verksamheten över huvud taget inte. *Centrumbildningarna* anser att det statliga bidraget för konstnärligt arbete bör prioriteras till konstnärsorganisationernas projekt-skapande och arbetsförmedlande verksamhet kompletterat med speciella bidrag för utvecklande av nya former och nyskapande kulturaktiviteter som stimulerar till bred amatörverksamhet och ett levande kulturliv. Bidraget till kulturprogram inom föreningslivet bör därför finnas kvar som ett särskilt anslag.

Några remissinstanser, däribland *Folkbildningsförbundet*, *SÖ*, *KLYS* och *Svenska musikerförbundet* menar att amatör- och cirkelprojekten bör finansieras ur den extra resursen.

ABF påpekar att mycket av den verksamhet som kommittén definierar som amatörprojekt tycks vara körsång, ensemblespel och verksamhet som på grund av antalet deltagare inte kan rymmas inom grundbidragen. Den typen av verksamhet som oftast inrymmer en kontinuerlig färdighetsträning bör inte kallas projekt. Verksamheten har mer släktskap med den ordinarie cirkelverksamheten och bör därför primärt rymmas inom den extra resursen. *ABF* anser vidare att uppdelningen i cirkelprojekt och amatörprojekt bör utgå.

Majoriteten av remissinstanserna har inga erinringar mot förslaget att grupper med över 20 deltagare skall föras över från studiecirkelanslaget till det nya bidraget till annan bildningsverksamhet. Ett fåtal remissinstanser är dock negativa till förslaget. Dit hör *Vuxenutbildningsnämnden i Jönköping* och *ABF*.

Dalarnas bildningsförbund framhåller att förslaget kan medföra svårigheter för körer och instrumentalensembler.

Nässjö kommun och *Länsbildningsförbundet i Västerbottens län* framför liknande synpunkter.

KÖRSAM anser det orimligt att använda antalet deltagare som instrument för uppdelning av körer i sådana som kan erhålla såväl studiecirkelbidrag som bidrag till annan bildningsverksamhet och sådana som endast kan få del av det senare bidraget. Det måste vara verksamhetens innehåll som avgör vilken form av bidrag som kan utgå.

Riksförbundet Unga musikanter och *Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar* menar att det inte finns någon anledning att en ensemble med 15 deltagare måste fungera annorlunda än med 25 deltagare. Gränsen vid 20 deltagare är därför obefogad.

FS anser att kommitténs förslag om att aktiviteter med mer än 20 deltagare skall genomföras inom ramen för annan bildningsverksamhet eller extra resurs är helt oacceptabelt. *FS* föreslår därför att nuvarande dispensmöjlighet bibehålles.

En del remissinstanser betonar vikten av samverkan mellan yrkesverksamma kulturarbetare och amatörer. Dit hör bl.a. *Sveriges allmänna biblioteksörening* och *Medborgarskolan*.

KRO konstaterar att ett dynamiskt kulturliv är frukten av ett samspel mellan bredd och djup, mellan amatörism och professionalism.

Kulturrådet framhåller att förslaget om annan bildningsverksamhet ger tillfälle till ett närmare samspel bl.a. mellan yrkesverksamma kulturarbetare och amatörer. Kulturarbetarna får genom de olika formerna av projektarbete fler roller att spela vilket också kan ge flera arbetstillfällen.

SV menar att annan bildningsverksamhet genom att den öppnar nya möjligheter för flera människor att själva pröva på olika kulturaktiviteter kan väcka behov av kulturkonsumtion och ge fler arbetsuppgifter för kulturarbetare. *SV* anser det angeläget för studieförbunden att ta tillvara de yrkesverksamma kulturutövarnas kunskaper och erfarenheter.

En del remissinstanser betonar särskilt att det nya bidraget till annan bildningsverksamhet är en viktig möjlighet för amatörismen att utvecklas. Dit hör t. ex. *Centerns kvinnoförbund* och *LO*.

Vi Unga anför:

Stödet till annan bildningsverksamhet ger unika möjligheter för barn och vuxna att gå samman och själva forma sin kultur i sin bygd. Amatörism får förutsättningar att på nytt slå rot, spira och blomstra!

CUF menar att stödet till annan bildningsverksamhet är en av de viktigaste stödformerna inom kulturområdet för amatörverksamheten.

Unga örnar framhåller att bidraget skall stödja den omfattande kulturverksamheten som bedrivs av medlemmarna själva i organisationen.

Några remissinstanser, fr. a. de som företräder olika kulturarbetargrupper befarar att de nya möjligheter som erbjuds genom annan bildningsverksamhet kommer att utvecklas på bekostnad av antalet arbetstillfällen för kulturarbetare. Till dessa hör *AMS*, *Rikskonserter*, *Länsbildningsförbundet i Kalmar län* och *KLYS*.

Medborgarskolan anser att det finns en risk att den kvalitetsinriktade programverksamhet blir lidande, vilket kan göra det svårare för de etablerade kulturarbetarna.

Riksställningar anför:

I ett trängt ekonomiskt läge för den enskilda studieorganisationen är det inte troligt att en konstutställning – eller en konsert eller teaterföreställning – ges utrymme på bekostnad av studiecirkeldeltagarnas egna aktiviteter.

Kulturrådet erinrar om att ett av syftena med kulturprogrambidraget var att ge amatörgrupper av god kvalitet tillfälle att möta en publik. Men till en del beror valet av amatörer som medverkande i stället för yrkesverksamma kulturarbetare på brist på medel. Rådet framhåller också att när så många olika verksamheter skall samsas om ett så begränsat utrymme som kom-

mitten föreslår, är det risk för att studieförbunden kommer i mycket svåra valsituationer. En risk med förslaget om annan bildningsverksamhet är att kulturarbetareinslaget i kulturprogramverksamheten kommer att minska.

Svenska musikerförbundet anser att flera faktorer talar mycket entydigt för att ett utvidgat syfte med nuvarande statsbidrag till kulturprogram kommer att leda till helt andra verksamheter än kulturprogram, på bekostnad av arbetstillfällen för kulturarbetare.

Bidragsfördelning

Majoriteten av remissinstanserna har ingenting att erindra mot kommitténs förslag till fördelning av bidraget till annan bildningsverksamhet. En del remissinstanser föreslår dock vissa justeringar.

SV delar kommitténs förslag att bidraget bör utgå med 80% av sammanlagda bidragsgrundande kostnader. *SV* anser dock inte att samarbete med handikapp- eller invandrarorganisationer bör ställas som villkor för att hundra procentigt bidrag skall utgå. *SV* menar att inte alla handikappade och invandrare nås genom organisationerna och att kravet på samverkan kan motverka en integrerad verksamhet. *SV* vill därför att organisationerna själva får ansvara för att hundra procentiga bidrag endast utgår till verksamhet i glesbygd, bland handikappade och invandrare.

Lekmiljörådet och *Hyresgästernas riksförbund* anser att hundra procentiga bidrag skall utgå också för verksamhet riktad till barn.

Haninge kommun föreslår att hundra procentiga bidrag skall utgå också för verksamhet i samarbete med folkrörelser och organisationer.

Statens invandrarverk föreslår att en viss del av anslaget till annan bildningsverksamhet reserveras för invandrarverksamhet.

Studiefrämjandet kritiserar den förslagna bidragskonstruktionen och menar att bidragstekniskt kvarstår den otillfredsställande fördelningsadministrationen genom flera instanser och att förslaget inte innebär någon redovisningsteknisk förenkling.

Flera remissinstanser instämmer i den socialdemokratiska reservationens förslag att bidraget skall fördelas mellan studieförbunden i proportion till antalet genomförda arrangemang inom resp. studieförbund under den senaste treårsperioden, samt att arrangemang som anordnas i samverkan med medlemsorganisation eller annan organisation, som studieförbundet stadigvarande samverkar med räknas upp med koefficienten 1,2. Arrangemang anordnade i glesbygd eller i samverkan med handikapp- eller invandrarorganisation skall räknas upp med samma koefficient. Till dessa hör bl. a. *LO*, *Brevskolan*, *Länsbildningsförbundet i Kronobergs län* och *Arjeplogs kommun*.

Några remissinstanser lägger fram egna förslag till fördelning av bidraget till annan bildningsverksamhet.

ABF föreslår att hälften av bidraget fördelas i proportion till antalet genomförda kulturarrangemang och projekt, samt att arrangemang som

genomförs inom eller i samarbete med handikapp- och invandrarorganisationer eller inom medlemsorganisation räknas upp med koefficienten 1,5. Den andra hälften av bidraget bör fördelas i relation till bokförda kostnader för annan bildningsverksamhet.

Folkuniversitetet föreslår att bidraget fördelas på två kvoter, en för kulturprogram och en för projekt.

PRO anser att antalet medlemsorganisationer skall vara avgörande vid fördelningen av bidragen mellan studieförbundens.

Västernorrlands läns bildningsförbund förordar att medlen för annan bildningsverksamhet fördelas mellan studieförbunden på grundval av det antal medlemmar som studieförbundets medlemsorganisation omfattar.

Jämtlands läns bildningsförbund och *Länsbildningsförbundet i Västerbotten* ställer sig bakom samma förslag.

Bidrag till ideella föreningar

Majoriteten av remissinstanserna har ingenting att invända mot kommitténs förslag att ideella föreningar utan anknytning till studieförbund också i fortsättningen skall få bidrag genom länsbildningsförbunden till sin kulturprogramverksamhet.

Amatörteatrarnas riksförbund understryker att det föreningsliv som inte har anslutning till studieförbund inte bör missgynnas bidragsmässigt i den mån det vill utveckla kulturprogrammen i föreningslivet.

Centrumbildningarna anför:

Bidraget till det fria föreningslivet har minskat de senaste åren trots en markant ökad efterfrågan. Ett ökat bidrag till arrangerande föreningar och till offentliga framträdanden utanför studieförbunden skulle öka våra medlemmars arbetstillfällen väsentligt.

Tillsyn

Endast ett fåtal remissinstanser yttrar sig i fråga om tillsynsmyndighet. Dessa instanser förordar att kulturrådet blir tillsynsmyndighet. Dit hör bl. a. *folkbildningsförbundet*, *kulturrådet*, *centrumbildningarna* och *KLYS*.

Sammanfattning av Kulturprogram i föreningslivet, rapport från kulturrådet 79:3 samt sammanställning av remissyttranden över rapporten

1 Sammanfattning

Kulturrådet har i december 1979 överlämnat sin rapport (1979: 3) Kulturprogram i föreningslivet.

Anslaget Bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m.m. infördes 1974 enligt förslag av utredningen kulturrådet i betänkandet Ny Kulturpolitik (SOU 1972: 66). Bidraget ersatte det tidigare föreläsningsbidraget och avsågs ge föreningar och organisationer ökade möjligheter att efterfråga olika typer av kulturprogram.

Statsbidrag kan utgå till studieförbund, länsbildningsförbund, föreläsningsförening och ideell förening utanför studieförbund. Statens kulturråd, tillsynsmyndighet för bidraget, föreslår hur stor del av det totala bidraget som skall gå till folkbildningsorganisationerna respektive de ideella föreningarna. Beloppet fastställs sedan av regeringen. Fördelningen mellan studieförbunden och länsbildningsförbunden handhas av Förmedlingsbyrån för kulturprogram. Länsbildningsförbunden fördelar den del av bidraget som går till ideella föreningar utanför studieförbunden.

De kulturprogram som kan få del av statsbidraget är:

- föreläsningar
- sång
- musik
- dans
- dramatisk framställning
- filmvisning
- utställningsverksamhet

Kulturprogrambidrag kan utgå till kostnader för arvoden, traktamenten och reseersättningar till medverkande, teknisk personal, film- och utställningshyror, studiematerial samt transporter. De bidragsgrundande kostnaderna kan täckas till högst 75 % med statsbidraget (100 % om det gäller program för handikappade).

Behovet av *utvärdering* har påtalats i flera sammanhang. Kulturrådet satte därför år 1978 igång ett sådant arbete. Utvärderingen skulle tidsmässigt anpassas till den av regeringen tillsatta folkbildningsutredningen, vilken bl. a. behandlade kulturprogramstödet.

Utvärderingsarbetet bygger främst på intervjuer med företrädare för berörda organisationer på central och regional nivå samt tio lokala fallstu-

dier. Fallstudierna genomfördes i ett antal kommuner med avsikt att spegla programverksamhetens mångfald och varierande betingelser.

Kulturprogramanslaget har sedan det infördes 1974 ökat från 6 milj. kr. till närmare 20 milj. kr. 1979/80. Merparten har gått till studieförbundens verksamhet, till stor del i samverkan med deras medlemsorganisationer. Verksamheten har ökat kraftigt. 1977/78 genomfördes ca 80 000 kulturprogram. Sång- och musikprogram svarade för hälften av den totala programverksamheten, föreläsningar 25 %, film 8 %, teater 7 %, utställningar 5 %, dans 2 % medan andra typer av program (t.ex. tvärkulturella) utgjorde 5 %. Totalt nådde verksamheten 1977/78 närmare 9 milj. personer.

I genomsnitt täckte statsbidraget 40 % av de bidragsberättigade kostnader som arrangörerna redovisade 1977/78. Resterande del av programkostnaderna finansierades huvudsakligen med bidrag från kommuner och landsting. Åtskilliga kostnader var dock ej bidragsberättigade, främst gällde detta de betungande administrativa kostnaderna. Utvärderingsarbetet har påvisat stora lokala variationer då det gäller tillgången på resurser för verksamheten. Önskemålen om resurser överstiger i allmänhet vida tillgängliga bidrag. De lokala arrangörerna har p. g. a. detta stora svårigheter att planera långsiktigt.

Verksamheten har på olika sätt studerats mot bakgrund av de syften som ursprungligen angavs för statsbidraget. Huvudintrycken har därvid varit en varierad programverksamhet stadd i positiv utveckling. Föreningslivet har med hjälp av bidraget kunnat anordna ett växande antal kulturprogram, medvetenheten och kunskapen hos arrangörerna ökar också i takt med en intensifierad verksamhet. Intresset för kulturella aktiviteter har ökat i föreningslivet, nya verksamhetsformer har utvecklats samtidigt som många kulturellt eftersatta grupper nåtts.

Bidraget antogs få effekter för kulturarbetarnas sysselsättning samtidigt som seriösa amatörgrupper skulle kunna framträda. Utvärderingsarbetet tyder även här på att bidraget haft en positiv effekt. Bidragets otillräckliga nivå och kostnadsutvecklingen har dock inneburit att amatörverksamheten fått större utrymme under senare år. Yrkesverksamma kulturarbetare är ofta alltför kostsamma att anlita för föreningar med små resurser.

Kulturprogrammen har i viss utsträckning erbjudit ett komplement till studiecirkelverksamheten – ytterligare ett av de syften som angavs för bidraget. I regel är det dock ännu så att programmen genomförs helt fristående från övrig verksamhet eller utgör inslag i föreningsmöten. Verksamheten har vidare visat sig ha stor spridning, både med avseende på konstform och geografisk utbredning i landet. Ännu når dock kulturprogrammen främst tätorter. För glesbygden är rese- och traktamentskostnaderna betungande. Ofta är publikunderlaget litet samtidigt som det är svårt att finna lämpliga lokaler.

Information om kulturprogrambidraget tycks först på senare år ha nått ut i föreningslivet. Kontakterna mellan arrangörer och medverkande sker

ofta utifrån personliga kontakter. Detta innebär att många lokalt verkssamma kulturarbetare engageras. Ännu är kontakterna mellan studieförbunden och kulturarbetsorganisationerna utvecklade.

Administrationn av verksamheten fungerar bra på de nivåer där medel för detta ändamål finns avsatta, dvs. centralt. På lokal nivå utgår i regel inte några sådana bidrag. Förmedlingsbyrån för kulturprogram har visat sig utgöra ett viktigt organ för diskussion om verksamhetens mål och medel. Studieförbunden har här också diskuterat fördelningen av bidraget. Internt finns det dock stora variationer mellan studieförbunden med avseende på hur medlen slussas vidare ut i organisationen. Några enhetliga fördelningsprinciper finns inte mellan förbunden, ofta inte heller inom dem.

Länsbildningsförbundens verksamhet och resurser varierar betydligt då det gäller kulturprogrammen. Samtliga länsbildningsförbund fördelar viss del av det statliga bidraget till ideella föreningar utanför studieförbunden. I vissa län handhar de även landstingsbidrag. Fördelningsreglerna varierar mellan olika länsbildningsförbund.

Behovet av *utbildning* påtalas allmänt. Detta gäller såväl inom folkbildningsorganisationerna som inom det lokala föreningslivet. En del studieförbund genomför redan viss utbildning av kulturombud. Behovet av ytterligare utbildning avser en rad olika aspekter på verksamheten, dvs. såväl administrativa, innehållsliga som pedagogiska frågor. Vissa medverkande kulturarbetare anses också vara i behov av utbildning.

Kulturrådet tar i denna rapport inte slutlig ställning till den *framtidiga utformningen av det statliga stödet* till kulturprogramverksamheten. Även om den arbetsgrupp som haft det direkta ansvaret för utvärderingen under sitt arbete haft löpande kontakt med folkbildningsutredningen har inte kulturrådets styrelse haft denna möjlighet. Folkbildningsutredningens betänkande förelåg överhuvud inte förrän efter det att utvärderingen avslutats. Kulturrådet tog därför först i sitt remissvar över folkbildningsutredningens betänkande slutlig ställning till det statliga kulturprogramstödet framtida utformning.

Utvärderingen, som i första hand avser verksamheten, har lett fram till och pekar på ett antal *viktiga behov* där statsmakterna enligt kulturrådets mening bör ta ett ökat ekonomiskt ansvar. Stora latent behov finns inom utbildningsorganisationer och föreningsliv av en utökad och kvalitativt förbättrad verksamhet. Verksamheten visar en positiv utveckling i linje med de syften som angetts. Kulturrådet finner vidare att medel bör anslås för täckande av arrangörernas administrativa kostnader samtidigt som resurser avsätts för pedagogiska insatser. Handikappverksamheten bör även fortsättningsvis få stöd i samma former som hittills skett.

Statistiken och det redovisningssystem denna bygger på är i flera avseenden otillfredsställande. Lokalt önskas ofta en förenkling av de betungande rapporteringsrutinerna. Dessa bör enligt kulturrådet ses över samti-

digt som behovet av statistik ytterligare analyseras. Rådet har även angett riktlinjer för en försöksverksamhet med kontinuerlig utvärdering av kulturprogramverksamheten.

Kulturrådet har då det gäller beräkningen av det fortsatta stödbehovet utgått från att verksamheten även fortsättningsvis kommer att utvecklas såväl kvantitativt som kvalitativt. Dessutom bör resurser avsättas för tidigare ej bidragsberättigade kostnader – administration och pedagogiska insatser. Det stalliga stödet bör vidare byggas ut så att en större andel av de bidragsberättigade kostnaderna täcks av staten än tidigare. En ökad andel av anslaget bör gå till det ideella föreningslivet utanför studieförbunden. Dessa har sedan bidraget infördes fått en allt mindre del av anslaget.

2 Remissyttranden

Efter remiss har yttranden över rapporten avgetts av kriminalvårdsstyrelsen, statens handikappråd, riksrevisionsverket (RRV), statskontoret, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), statens invandrarverk, Svenska riksteatern (riksteatern), Stiftelsen Institutet för rikskonserter (rikskonserter), regionmusiken, Stiftelsen Riksställningar (riksställningar), statens ungdomsråd (SUR), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Haninge, Botkyrka, Tjörns och Skellefteå kommuner, Riksidrottsförbundet, Svenska filminstitutet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen, Folkbildningsförbundet, Förmedlingsbyrån för kulturprogram, Handikappförbundets centralkommitté (HCK), De handikappades riksförbund (DHR), Arbetarnas bildningsförbund (ABF), Folkuniversitetet, Medborgarskolan, Studieförbundet Vuxenskolan (SV), Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV), Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet (NBV), Brevskolan, IOGT-NTO, Motorförarnas helnykterhetsförbund, Moderata kvinnoförbundet, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Moderata ungdomsförbundet (MUF), Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU), Sveriges radio AB, Sveriges riksradio AB, Sveriges television AB, Sveriges lokalradio AB, Sveriges utbildningsradio AB, Sveriges elevers centralorganisation (SECO), Riksförbundet Hem och Skola, Vi Unga, Unga Örnar, Folkets husföreningarnas riksorganisation (FHR), Folkparkernas centralorganisation (FPC), Sveriges orkesterföreningars riksförbund, Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar, Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS), Konstnärernas riksorganisation (KRO), Svenska Musikerförbundet, Svenska Teaterförbundet, Yrkestrubadurernas förening, Författarfonden, Kontaktnätet, Riksförbundet unga musikanter, Teatercentrum, Författarcentrum, Danscentrum, Musikcentrum, Illustratörscentrum och Sveriges konstföreningars riksförbund.

Härutöver har yttranden kommit in från Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) och Lekmiljörådet.

Remissyttrandena redovisas kortfattat nedan.

Allmänt

Flera remissinstanser finner rapporten väl genomtänkt och intressant. Dit hör bl. a. *RRV*, *TBV* och *Folkbildningsförbundet*. Några remissinstanser framför kritik mot rapporten.

SÖ beklagar att rapporten ej analyserat publiksynpunkter och publik-sammansättning utan enbart presenterar arrangörers och medverkandes synpunkter.

UHÅ påpekar att rapporten aktualiserar frågan om den för en verksamhet ansvariga myndigheten också skall utvärdera sin verksamhet.

Kommunförbundet anser att arbetsgruppen borde ha gjort en genomgång av samspelet mellan statliga, kommunala och landstingskommunala bidrag.

Ett flertal remissinstanser framhåller att utvärderingen visat att bidraget till kulturprogram i föreningslivet fyller en viktig funktion för att förverkliga den nya kulturpolitiken. Dit hör bl. a. *TCO*, *HCK*, *SSU* och *KLYS*.

Illustratörscentrum anser att kulturprogrambidraget fyller en viktig funktion genom att föra ut kultur i samhället och ge kulturarbetare meningsfulla arbetsuppgifter.

ABF framhåller att från statens sida måste kulturprogrammen te sig som en både effektiv och billig verksamhet i jämförelse med annan av samhället självt bedriven kulturverksamhet. *ABF* anser också att den grad av måluppfyllelse som rapporten försöker precisera är tillfredsställande.

Några remissinstanser är tveksamma till effekterna av kulturprogrambidraget. Till dem hör bl. a. *Musikcentrum* och *Sveriges konsthörsamhets förbunds förbund*.

MUF ställer sig ytterst tveksamt till denna typ av specialdestinerade bidrag, som ofta visat sig styra i stället för stimulera verksamheten. Dessutom ger det föreningsfunktionärer ytterligare ett bidrag att hålla reda på. *MUF* anser att bidragets främsta funktion är att erbjuda föreningslivet program med yrkesverksamma kulturarbetare men att bidraget fått för stor slagsida åt amatörverksamheten.

Vi Unga menar att kulturprogrambidraget dessvärre i huvudsak fungerat som ett stöd till distribution av redan producerade kulturprogram, ofta med professionella artister.

Unga Örnar framhåller att barnkulturen fått en orimligt liten del av kulturprogramanslaget.

Lekmiljörådet och *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* framför liknande tankegångar.

Författarcentrum anser att bidraget inte medfört ett ökat engagemang av författare i föreningslivets kulturprogram.

Ca hälften av remissinstanserna framhåller att bidraget till kulturprogram i föreningslivet långt ifrån motsvarar det verkliga behovet och att det är angeläget att bidraget kraftigt förstärks. Till dessa instanser hör bl.a. *DHR, Folkuniversitetet, SSU och KRO*.

Botkyrka kommun anser att kulturprogrammen är väsentliga inslag i kulturlivet inte minst i förortskommuner och att det är viktigt med en ökad statlig bidragsgivning både för kulturarbetare och för deltagare i föreningsverksamheten.

Annan bildningsverksamhet

Ungefär hälften av remissinstanserna tar ställning till folkbildningsutredningens förslag om att föra över kulturprogrambidraget till ett nytt anslag benämnt annan bildningsverksamhet. Av dessa förordar ca hälften att kulturprogrambidraget bibehålls i sin nuvarande form medan de övriga tillstyrker folkbildningsutredningens förslag. Till de förra hör bl.a. *SÖ, Rikskonserter, Medborgarskolan, KLYS och Yrkestrubadurernas förening*. Till de senare hör bl.a. *statens invandrarverk, kommunförbundet, folkbildningsförbundet och Vuxenskolan*.

Bidrag till administrativa och pedagogiska kostnader

Ett stort antal remissinstanser, däribland *Riksteatern, Landstingsförbundet, Skellefteå kommun* och *TBV* instämmer i förslaget att medel bör utgå för att täcka arrangörernas kostnader för administrativa och pedagogiska insatser i samband med programverksamheten.

Rikskonserter understryker att pedagogiska insatser i form av information och utbildning måste anses direkt avgörande när det gäller att utveckla kulturprogramverksamheten i den riktning statsmakterna angivit när de kulturpolitiska målen antogs. *Rikskonserter* anser vidare att utbildningen bör bedrivas i samarbete mellan folkhögskolor, studieorganisatörer och kulturinstitutioner.

ABF anser att utbildning av kulturombud och kulturansvariga inom studieförbunden måste stimuleras. Utbildningen måste handhas av respektive studieförbund för att garantera mångsidighet och profilering.

KRO vill framhålla vikten av att åstadkomma ett intimt samarbete mellan folkbildningsorganisationer och kulturarbetarnas organisationer i fråga om arrangörsutbildning. Ansvar för utbildning av kulturarbetare som skall medverka i kulturprogram i föreningslivet bör anföras åt studieförbunden och länsbildningsförbunden i samarbete med kulturarbetarnas organisationer.

Tre remissinstanser avstyrker bidrag för administrativa och pedagogiska kostnader.

RRV vill inte tillstyrka bidrag till administrativa och pedagogiska insatser eftersom dessa enligt *RRV* är naturliga egenkostnader.

Moderata kvinnoförbundet anser att sådana bidrag bör kunna anstå med hänsyn till det ekonomiska läget.

Illustratörscentrum anför:

Det finns betydligt angelägnare uppgifter inom kulturområdet än att inrätta ännu fler tjänster och utöka administrationen, vilket går ut över den direkt skapande verksamheten. Medel för kulturförmedling bör i stället gå till kulturarbetarna och deras organisationer som med ett minimum av byråkratisk exercis kan fullgöra sådana uppgifter betydligt bättre än kulturombud och kulturpedagoger.

Förhöjt statsbidrag

Majoriteten av remissinstanserna har ingenting att invända mot att bidrag till kulturprogram för handikappade även i fortsättningen kan utgå med 100 % samt att en viss del av kulturprogramanslaget specialdestineras till program för handikappade.

Kriminalvårdsstyrelsen erinrar om att till handikappgruppen bör räknas även kriminalvårdens klienter.

Statens invandrarverk anser att bidrag skall kunna utgå med 100 % även till kulturprogram för invandrare.

Lekmiljörådet föreslår att bidrag skall kunna utgå med 100 % även för kulturprogram anordnade för barn.

Förenklat rapporteringsförfarande

Flera remissinstanser framhåller vikten av att rapporteringsförfarandet förenklas. Dit hör bl. a. *NBV* och *Folkparkernas centralorganisation*.

IOGT-NTO anser att studieförbunden och dess medlemsorganisationer måste ges ett större förtroende i fråga om förvaltning och kontroll av statsbidrag för kulturaktiviteter. De nuvarande redovisningssystemen och rapporteringsrutinerna är fullständigt omöjliga för alla parter.

Landstingsförbundet efterlyser en bättre samordning mellan statlig, kommunal och landstingskommunal bidragsgivning.

Liknande synpunkter framförs av *Haninge* och *Skelefteå kommuner*.

Kulturprogramstatistik

De flesta remissinstanser har inget att erinra mot förslaget att statistikbehovet ses över närmare.

Svenska musikerförbundet anser att det är viktigt såväl från arbetsmarknads- som kulturpolitisk synpunkt att statistiska uppgifter samlas in och redovisas.

Illustratörscentrum anser att frågan om hur landets icke studieförbunds- anknutna föreningsliv skall kunna få en egen statistik över kulturprogram måste övervägas.

Tillsynsmyndighet

Majoriteten av remissinstanserna har ingenting att erinra mot att kulturrådet även fortsättningsvis skulle vara tillsynsmyndighet för kulturprogramstödet.

SÖ betonar att sambandet mellan kulturprogramverksamheten och delar av den kulturverksamhet som står under kulturrådets tillsyn är tydligare än sambandet med den studieverksamhet som står under SÖ:s tillsyn.

Folkbildningsförbundet förordar att kulturrådet förblir tillsynsmyndighet för annan bildningsverksamhet. Förbundet menar att nackdelen med två tillsynsmyndigheter inte upplevts som särskilt stora men har inget att erinra mot en ytterligare utredning av denna fråga.

Fördelning av stödet till kulturprogram

Flertalet remissinstanser har ingenting att erinra mot att nuvarande fördelningsrutiner tillämpas även fortsättningsvis.

SV är positiv till att fördelningen sker med större hänsynstagande till studieförbundens verksamhet.

Moderata kvinnoförbundet anser att fördelningen bör ske utifrån antalet genomförda kulturarrangemang och antal statsbidragsberättigade studiecirkeltimmar, ev. också kostnaderna för programmen.

Flera kulturarbetarorganisationer föreslår att bidraget ställs i relation till antalet medverkande. Till dessa hör bl. a. *KLYS*, *Rikskonserter* och *Svenska musikerförbundet*.

Teatercentrum föreslår att ersättning utgår enligt följande principer: program med 5 medverkande och däröver: 90 % kostnadstäckning, program med 3–4 medverkande: 70 % kostnadstäckning och program med 1–2 medverkande: 50 % kostnadstäckning.

Danscentrum och Illustratörscentrum framför liknande synpunkter och föreslår att även tidsåtgången beaktas.

Flera remissinstanser anser att en större andel av anslaget bör gå till ideella organisationer utan studieförbundsanknytning. Till dessa hör bl. a. *RRV*, *Skellefteå kommun* och flera kulturarbetarorganisationer däribland *Kontakt nät*et och *Riksförbundet Unga musikanter*.

Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar anser att den del av bidraget som går till ideella organisationer utanför studieförbunden måste utvecklas i takt med inflationen. Förbundet föreslår vidare att 50 % av bidraget skall fördelas till dessa organisationer.

Statens invandrarverk framhåller att resurserna måste öka särskilt för de ideella föreningarna samt att bidragen oftare än nu bör utgå till invandranas egna organisationer.

ABF och SSU anser tro att fördelningen mellan studieförbunden och de ideella föreningarna utan studieförbundsanknytning är rättvis.

En del kulturarbetarorganisationer anser att bidragshanteringen är alltför starkt knuten till studieförbunden. Till dessa hör bl. a. *Sveriges orkes-*

terföreningars riksförbund, Riksförbundet Unga musikanter och Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar.

Illustratörscentrum motsätter sig tendensen till monopolisering av kulturlivet till bildningsförbunden.

Sveriges konsthörsföreningars riksförbund anför att det av rapporten framgår att kulturprogrambidraget fått mycket liten betydelse för de ideellt verksamma kulturhöreningsarna. Främsta orsaken är att anslaget är så hårt knutet till studieförbunden och att anslags- och bidragsbestämmelser på alla nivåer är anpassade till studieförbundens intressen. Förbundet anser det inte motiverat att studieförbund och bildningsförbund skall administrera medel till konstutställningsverksamhet när de har så begränsad erfarenhet av sådan verksamhet.

Haninge och Botkyrka kommuner föreslår att kommunerna erhåller ett generellt statsbidrag för att stimulera kulturprogramverksamheten. Ett sådant bidrag skulle bättre tillgodose det ideella höreningslivets behov och samtidigt innebära att ansökningsförfarandet förenklades.

Några remissinstanser tar direkt avstånd från det i en reservation framförda förslaget att länsbildningsförbunden skulle fördela kulturprogrambidraget. Till dessa hör bl. a. *ABF, SV* och *Medborgarskolan*.

Kontinuerlig utvärdering

De flesta remissinstanser har ingenting att erinra mot förslaget att kulturprogramverksamheten skall utvärderas kontinuerligt. Ett par remissinstanser är dock kritiska till förslaget.

Folkuniversitetet anser att en kontinuerlig utvärdering inte behövs.

Illustratörscentrum menar att förslaget om kontinuerlig utvärdering innebär en kraftig utbyggnad av maskineriet runt kulturprogrammen trots att det är programmen själva som är viktigast. Om utvärdering skall ske bör dock även kulturarbetarna delta i utvärderingsarbetet.

Sammanfattning av Utvärdering av statsbidrag för experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer 1974/75 – 1978/79, rapport från kulturrådet 1979:4 samt sammanställning av remissyttrandena över rapporten.

Sammanfattning

Kulturrådet har i december 1979 överlämnat sin rapport (1979:4) Utvärdering av statsbidrag för experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer 1974/75–1978/79.

Statsbidrag till experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer infördes år 1974. Det har uppgått till 2 milj. kr. årligen. Statens kulturråd har fördelat bidraget.

Bidraget (i fortsättningen förkortat EoU-bidraget) tillkom för att stimulera utveckling av nya arbetsformer och metoder på amatörområdet. En utveckling av kulturverksamhet i nya och hittills relativt oprövade former har också blivit resultatet av den projektverksamhet som kunnat startas inom bidragets ram.

Kulturrådet påbörjade 1977 en utvärdering av den verksamhet som genomförts sedan bidraget infördes 1974. Under åren 1974–1979 har rådet beviljat projektbidrag till 292 sökande. Dessa utgör det huvudsakliga underlaget i utvärderingsarbetet.

De projektbidrag som beviljats organisationer och sammanslutningar har gett dem möjlighet att inom en begränsad tid och inom ett speciellt ämnesområde få pröva nya arbetsmetoder och att kunna vidareutveckla de idéer som växt fram i den reguljära verksamheten. Bidraget har också varit en stimulans till att börja tänka i nya banor, enbart av den anledningen att man fått vetskap om bidragets möjligheter. Ibland har det endast varit mindre avvikelser från det vanliga arbetet som man velat pröva, men reglerna för de vanliga verksamhetsbidragen har ändå omöjliggjort dessa avvikelser.

Storleken på beviljade bidrag har varit mycket varierande. Från bidrag på 2 000 kr. till bidrag för projekt som arbetat i flera år och då fått upp till 300 000 kr. i stöd. Oavsett bidragsstorlek har organisationer och sammanslutningar getts tillfälle att arbeta under andra förutsättningar än de vanligtvis har möjlighet att göra.

Nackdelarna med projektstödsformen har visat sig i att många av de projekt som kunnat påbörjas inom EoU-bidragets ram, tvingats avsluta sin verksamhet när dessa medel förbrukats. Vissa projekt har fortsatt efter

vissa förändringar av arbetsformerna så att de anpassats till befintliga bidragsregler. I några fall har verksamheten kunnat fortleva genom stöd från kommunen som då tagit ett ansvar för den fortsatta bidragsgivningen. Både kulturrådet och berörda organisationer har också haft svårt att föra ut erfarenheterna från projekten tillräckligt snabbt och brett.

Ur kulturpolitisk synpunkt har EoU-verksamheten väl sammanfallit med målen för den statliga kulturpolitiken. Många projekt har på ett konkret sätt berört ett eller flera av de kulturpolitiska målen.

För landet som helhet har inga stora nya rön kunnat noteras i fråga om metoder, arbetsformer, kontakter med målgrupper osv. Det är mycket litet av den hittills genomförda EoU-verksamheten som varit helt ny för svenskt organisationsliv och för amatörverksamheten på kulturområdet i stort. Däremot har EoU-bidraget hjälpt till att ge ytterligare kunskaper om vilka former av kulturverksamhet på amatörsektorn som man i första hand vill arbeta med och vilka behov av bidrag som finns för att det skall vara möjligt att arbeta på ett för alla parter tillfredsställande sätt, både vad gäller arrangörer och deltagare - medverkande.

Genom EoU-projekten har kontakterna mellan amatörer och yrkesverksamma kulturarbetare utvecklats. Tack vare de goda arbetsresultat som presenterats har omgivningens attityder till amatörverksamhet på kulturområdet delvis förändrats. Amatörkulturen är i hög grad beroende av omgivningens attityder. Det är därför viktigt att studieförbunden samt andra organisationer och grupper som är engagerade i amatörverksamheten visar en stor öppenhet vad gäller samverkan mellan avnämare och medverkande, med ekonomiska och praktiska problem osv. I en gemensam strävan att uppnå de kulturpolitiska målen är det viktigt att en levande dialog förs mellan alla de inblandade på kultursektorn.

För 60–70% av dem som deltagit i EoU-projekten har denna form av verksamhet varit ny och oprövad. I de flesta fall har deltagarna angivit att de upplevt projektarbetet som mycket positivt. De har haft en större frihet att få arbeta som de själva velat. Samtidigt har detta varit en sporre att nå de mål som man velat förverkliga i projektplanen.

Utvärderingen har lett fram till ställningstaganden vad gäller behov av förändringar av nu gällande statsbidragsregler till kollektivt skapande gruppverksamhet på kulturområdet.

Reglerna för studiecirkelbidrag bör förändras så att utrymme skapas för att genomföra cirkelverksamhet bland handikappade, med två ledare per grupp. Vad gäller behovet av åldersintegrerad verksamhet bör reglerna förändras så att halva antalet cirkeldeltagare kan vara under 14 år. Likaså bör ekonomiskt utrymme skapas så att statsbidrag kan utgå för material i form av t. ex. film, utställningsskärmar, uppsättningskostnader för teater osv.

En väsentlig resursförstärkning från statsmakternas sida måste ske för att kulturprogramverksamheten skall ha möjlighet att utvecklas kvalitativt

och kvantitativt. Det är också väsentligt att inom reguljära bidragsramar ge organisationer möjlighet att bedriva en kontinuerlig utvecklingsverksamhet genom utökade verksamhetsbidrag.

Kulturrådet bör även fortsättningsvis tilldelas medel för fördelning till experiment och utvecklingsarbete med kulturell verksamhet bland amatörer.

Följande ändring av bidragskungörelsen 4 § föreslås:

”Statsbidrag för visst projekt beviljas för högst två år. Om särskilda skäl föreligger, kan statsbidrag beviljas för ytterligare ett eller högst två år.”

Bidragskungörelsen bör även ändras i 10 § enligt följande:

”Det åligger statens kulturråd att kontinuerligt sammanfatta erfarenheterna av de projekt för vilka statsbidrag utgått. Rådet skall på lämpligt sätt sprida kännedom om sådana erfarenheter som är av allmänt intresse.”

Remissyttranden

Efter remiss har yttranden över rapporten avgetts av kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, efter hörande av Lekmiljörådet, statens handikappråd, riksrevisionsverket (RFV), statskontoret, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), statens invandrarverk, Svenska riksteatern (riksteatern), Regionmusiken, Stiftelsen Riksutställningar (riksutställningar), statens ungdomsråd (SUR), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Botkyrka, Tjörns och Skellefteå kommuner, Riksidrottsförbundet, Svenska filminstitutet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen, Folkbildningsförbundet, Förmedlingsbyrån för kulturprogram, Handikappförbundets centralkommitté (HCK), Folkuniversitetet, Medborgarskolan, Studieförbundet Studieförbundet Vuxenskolan (SV), Sveriges kyrkliga studieförbund (SKS), Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet (NBV), Brevskolan, IOGT-NTO, Motorförarnas helnykterhetsförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Sveriges radio AB, Sveriges riksradio AB, Sveriges television AB, Sveriges lokalradio AB, Vi Unga, Unga Örnar, KÖRSAM, Sveriges orkesterföreningars riksförbund, Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar, Amatörteaterns riksförbund, Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS), Konstnärernas riksorganisation (KRO), Svenska Musikerförbundet, Författarfonden, Kontaktnätet, Riksförbundet unga musikanter, Teatercentrum, Författarcentrum, Musikcentrum och Illustratörscentrum.

Härutöver har yttranden kommit in från Svenska Danspedagogförbundet och Lekmiljörådet.

Remissyttrandena redovisas kortfattat nedan.

Allmänt

Några remissinstanser anför kritiska synpunkter på rapportens uppläggning och innehåll.

SÖ anser att en mer utförlig analys av bidragsanvändningens utveckling under femårsperioden skulle vara av stort värde för en bedömning av bidragets effektivitet.

Socialstyrelsen ifrågasätter värdet av kulturrådets utvärdering med anledning av att rådet inte redovisat syftet med utvärderingen, inte följt upp de icke bidragsbeviljade projekten, påbörjat utvärderingen först tre år efter det statsbidraget infördes, till stor del byggt utvärderingen på data från redogörelser som samtliga projekt inlämnar till kulturrådet först efter verksamhetens genomförande samt ej redogjort för vilken utvärderingsmetodik som tillämpats i de tre delutvärderingarna. Styrelsen är därför tveksam till tillförlitligheten i de summeringar och sammanfattningar som görs.

UHÄ framhåller att rapporten är ett resultat av ett internt utvärderingsarbete. Detta förhållande aktualiserar frågan om den myndighet som är ansvarig för en viss verksamhet också skall vara den som utvärderar samma verksamhet. *UHÄ* framhåller också att en teoretisk och metodisk diskussion saknas i rapporten.

KRO saknar en redovisning av misslyckade projekt eftersom de är synnerligen värdefulla ur experimentsynpunkt.

Ett stort antal remissinstanser, däribland *Statens handikappråd*, *Landsförbundet*, *TCO* och *Folkuniversitetet* anför att rapporten visar att EoU-bidraget fyller ett viktigt behov och har möjliggjort en utveckling av kulturverksamhet i nya och hittills oprövade former.

HCK menar att EoU-bidraget är ett viktigt komplement till andra bidragsformer och att det bidragit till att engagera flera människor i handikapprörelsen samt möjliggjort en verksamhet utifrån olika handikappgrupper förutsättningar. *HCK* anser dock att kravet att verksamheten skall bedrivas lokalt medför svårigheter för mindre handikappgrupper. Det bör därför finnas möjlighet att få stöd till regional, kanske även central verksamhet. *HCK* påpekar också att även om integrationsprincipen är riktig måste det finnas möjlighet till verksamhet enbart med handikappade.

SV anser att det är särskilt värdefullt att medel finns för experimentverksamhet på det kulturella området där studieförbund och amatörer kan samverka.

Teatercentrum framhåller att EoU-bidraget har haft en oerhörd betydelse för möjligheterna att genomföra flera av de mer kända arbetarspelen, Öppet husfesterna och andra viktiga nya amatörkulturella uttryck. Verksamheten har varit aktiverande för de lokala föreningarna och för alla enskilda som deltagit och har dessutom varit sysselsättningsskapande för yrkesverksamma kulturarbetare. Amatörkulturen skall inte ses i motsatsställning till den professionella kulturen. Projekt som erbjuder stimulans och utbyte mellan professionella och amatörer är ett måste för en fortsatt förnyelse och utveckling av kulturlivet.

Ett fåtal remissinstanser är kritiska mot EoU-bidraget.

Medborgarskolan anser sig sakna underlag för en säker bedömning av hur hittills utdelade medel använts men har under de gångna åren ofta funnit anledning att känna undran och skepsis över den bidragsfördelning och de bidragsändamål som redovisats.

SKS beklagar djupt att möjligheten att få en ansökan beviljad skall vara knuten till den sökande organisationens resurser vad gäller skolad och erfaren personal. Detta kan omöjligen stå i samklang med det kulturpolitiska målet, som säger att kulturpolitiken i ökad utsträckning skall utformas med hänsyn till eftersatta gruppers erfarenheter och behov. *SKS* anser således att EoU-bidraget är en bidragsform som gynnar amatörverksamhet endast om denna är organiserad på ett professionellt sätt.

Kontakt nätet anser att utvärderingen tyvärr visat på att EoU-bidraget är ett bidrag för studieförbund och liknande med professionella bidragsansökningsskrivare.

Ändrade regler för studiecirkelverksamhet

Flera remissinstanser biträder kulturrådets förslag till ändrade regler för studiecirkelverksamhet. Till dessa hör bl. a. *socialstyrelsen*, *riksteatern*, *IOGT-NTO* och *Svenska musikerförbundet*.

Statens invandrarverk anser att möjligheten att genomföra cirkelverksamhet med två ledare per grupp även bör gälla cirkelar bland invandrare.

Två remissinstanser är kritiska till ändrad åldersgräns för studiecirkelar.

Statens ungdomsråd menar att det finns risk att studiecirkeln kan komma att användas som en form av barntillsyn.

Socialdemokratiska kvinnoförbundet anser att minst hälften av deltagarna bör vara över arton år annars kan det bli en renodlad barn- och ungdomscirkel. Förbundet menar att det kan vara viktigare att ge generösa bidrag där målsättningen är att skapa kontakt mellan generationerna än att ändra åldersgränsen på sätt som föreslås i rapporten.

Amatörteaterns riksförbund betonar att det måste skapas förutsättningar för bidrag till uppföranderättskostnader.

Bidrag till reguljär verksamhet

Flera remissinstanser instämmer i behovet av att inom reguljära bidragsramar kunna bedriva kontinuerlig utvecklingsverksamhet. Till dessa hör bl. a. *HCK*, *Amatörteaterns riksförbund* och *Musikcentrum*.

Riksteatern anser att en väsentlig förstärkning av amatörgruppstödet inom ramen för bidraget till fria grupper skulle ge många långsiktigt arbetande grupper möjlighet att bedriva experiment- och utvecklingsarbete inom sin ordinarie verksamhet.

Sveriges orkesterföreningars riksförbund framhåller att först när verksamheten som sådan garanteras möjligheter till fortlevnad bör man avsätta ett rimligt belopp till nya experiment.

Ett par remissinstanser är tveksamma till särskilda medel för experiment- och utvecklingsarbete.

Landstingsförbundet konstaterar att experiment- och utvecklingsarbete bör ingå som en naturlig och självklar del i organisationernas arbete. Genom ett separat bidrag förstärker man skillnaden mellan den ordinarie verksamheten och experimentverksamheten. Förbundet anser därför att en närmare koppling mellan EoU-bidraget till de ordinarie verksamhetsbidragen bör prövas.

LO understryker behovet av att föreningslivet ges resurser för en kontinuerlig utvecklingsverksamhet på kulturområdet framför ett stöd till projekt av denna karaktär. En olägenhet med projektstöd är att det viktiga samarbetet mellan kulturarbetare och amatörer riskerar att bli tillfälligt och sporadiskt. Projektstöd skapar också en omfattande administration i föreningslivet och bidrar till ryckighet i verksamhet och organisation. Det medför också en risk för icke önskvärd styrning av verksamheten.

Kulturprogramverksamhet

Flera remissinstanser instämmer i kulturrådets förslag att ställa ytterligare bidragsresurser till förfogande för kulturprogramverksamhet. Till dessa hör bl. a. *Kriminalvårdsstyrelsen*, *NBV*, *KÖRSAM* och *Lekmiljörådet*.

Bidrag till EoU-verksamhet

Ungefär hälften av remissinstanserna förordar att kulturrådet även i fortsättningen skall tilldelas medel för fördelning av bidrag till EoU-verksamhet och att bidraget räknas upp kraftigt. Dit hör t. ex. *Folkuniversitetet*, *TCO*, *Teatercentrum* och *Amatörteaterns riksförbund*.

LO framhåller att det kan finnas behov av ett relativt begränsat statsbidrag av EoU-karaktär, men att ändamålen i så fall bör vidgas och innebära ökade möjligheter att stödja större kulturprojekt bland amatörer och att kraven på nya former och metoder bör reduceras.

SÖ anför.

En allmän princip för lokalt utvecklingsarbete är att användningen av medlen ständigt omprövas, så att de används rörligt och så att verksamhetens utvecklingskaraktär bevaras. Det finns annars risk att den efter en tid får reguljär och permanent karaktär.

Några remissinstanser har synpunkter på fördelningen av bidraget.

Statens invandrarverk framhåller att man i större utsträckning bör bevilja invandrar- och minoritetsorganisationer ekonomiskt stöd i stället för att ge bidrag till svenska organisationer till aktiviteter bland dessa grupper.

Botkyrka kommun anser att ett generellt bidrag bör utgå till kommunerna för EoU-arbete inom kulturell verksamhet bland amatörer samt att de föreningar och organisationer som inte är anslutna till studieförbund måste beaktas i högre grad i den framtida bidragsfördelningen.

SV menar att bidraget bör utgå centralt till studieförbund som i sin tur

gör en fördelning till lokala projekt. Det skulle bl. a. medföra förenklad administration.

SKS framhåller att såväl ansökningsförfarandet som bidragsgivningen sker efter helt felaktiga principer och att bidraget i sin nuvarande form är praktiskt taget oåtkomligt för mindre organisationer.

Ändring av bidragskungörelsen

Flera remissinstanser instämmer i kulturrådets förslag att statsbidrag skall beviljas för högst två år, samt vid särskilda skäl för ytterligare ett eller högst två år. Till dessa hör bl. a. *RRV, Riksteatern, Skellefteå kommun, Vi Unga och Amatörteaterns riksförbund*.

LO anser att stöd bör kunna utgå under tre år samt vid särskilda skäl för ytterligare ett – två år.

Landstingsförbundet avstyrker den föreslagna ändringen av bidragskungörelsen.

De flesta remissinstanser har ingenting att erinra mot att kulturrådet kontinuerligt skall sammanfatta erfarenheterna av projekt som erhållit statsbidrag samt sprida kännedom om sådana erfarenheter som är av allmänt intresse.

SÖ framhåller att det är väsentligt att de arbetsformer som bidragen understött utvärderas både ur arrangörsorganisationernas synvinkel och ur den bidragsförmedlande myndighetens utvecklingsperspektiv.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
1 Förslag till lag om ändring i lagen om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde	3
2 Förslag till lag om upphävande av förordningen om statsbidrag till kulturprogram inom föreningslivet	3
1 Inledning	4
2 Folkbildningen. Dess framväxt och roll	7
2.1 Folkbildningens framväxt	7
2.2 Vuxenutbildningsreformerna. Vuxenutbildningens mål	11
2.3 Kulturreformerna och de kulturpolitiska målen	13
3 Behovet av reformer på folkbildningens område	13
3.1 Inledning	13
3.2 Folkbildningsutredningens förslag	14
3.3 Komvux-utredningens förslag	15
3.4 Remissyttrandena	16
3.5 Folkbildningens mål och kännetecken	17
3.6 Utgångspunkter för ett förändrat bidragssystem	21
4 Bidrag till folkbildning	27
4.1 Studiecirkclar	27
4.1.1 Bidrag	27
4.1.2 Villkor för bidrag	30
4.2 Bidrag till kulturverksamhet i folkbildningen m. m.	33
4.3 Övriga bidrag	40
5 Kommunal vuxenutbildning	43
5.1 Mål, målgrupper och prioriteringar	43
5.2 Gränsdragning mellan kommunal vuxenutbildning och studieförbund	45
6 Samverkan och arbetsfördelning	48
6.1 Samverkan	48
6.2 Arbetsfördelning	51
6.2.1 Allmänna överväganden i gränsdragningsfrågan	51
6.2.2 Idrottens ledarutbildning	52
6.2.3 Utbildning i företag	52
6.2.4 Cirkelverksamhet bland institutionsboende	53
6.2.5 Gränsdragning mellan högskolan och studieförbunden	53
6.2.6 Gränsdragning mellan cirkelverksamhet och kulturverksamhet i folkbildningen m. m.	55
7 Tillsyn m. m.	56
7.1 Den statliga tillsynen	56
7.2 Studieförbundens tillsyn m. m.	58
8 Övriga frågor	59
8.1 Timstudiestöd	59
8.2 Kontakttolkutbildning	59
9 Hemställan	59
10 Anslagsberäkningar för budgetåret 1981/82	60
11 Beslut	64

Bilagor

Bilaga 1 Nuvarande förhållanden

Bilaga 2 Sammanfattning av Folkbildning för 80-talet (SOU 1979: 85, slutbetänkande från folkbildningsutredningen)

Bilaga 3 Sammanfattning av komvux och studieförbund. Arbetsfördelning och samråd (SOU 1979: 92), delbetänkande från komvux-utredningen

Bilaga 4 Sammanställning av remissyttranden över Folkbildning för 80-talet utom avsnitten om studieförbund – kommunal vuxenutbildning om kulturverksamhet och om annan bildningsverksamhet

Bilaga 5 Sammanställning av remissyttranden över Komvux och studieförbund. Arbetsfördelning och samråd samt avsnittet 5.1 (Studieförbund – kommunal vuxenutbildning) i Folkbildning för 80-talet

Bilaga 6 Sammanställning av remissyttranden över Folkbildning för 80-talet, avsnitten om kulturverksamhet och annan bildningsverksamhet

Bilaga 7 Sammanfattning av kulturprogram i föreningslivet, rapport från kulturrådet 1979: 3 samt sammanställning av remissyttranden över rapporten

Bilaga 8 Sammanfattning av utvärdering av statsbidrag för experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer 1974/75–1978/79, rapport från kulturrådet 1979: 4 samt sammanställning av remissyttranden över rapporten